

51270

ORTA KARADENİZ BÖLGESİ KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ
İŞLETMELERİN FİNANSAL SORUNLARI

Hasan Hüseyin Coşkun

Danışman: Prof. Dr. Şener DİLEK

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönergesinin İşletme
Anabilim Dalı İçin Öngördüğü
BİLİM UZMANLIĞI TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

EYLÜL - 1995

MALATYA

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

İş bu çalışma, jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalında BİLİM UZMANLIĞI TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....
Adı, Soyadı ve Ünvanı

Üye.....
Adı, Soyadı ve Ünvanı

Üye.....
Adı, Soyadı ve Ünvanı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

...../...../ 1994

İMZA

Adı, Soyadı ve Ünvanı

.....Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Çalıőmam da bana yardımlarını esirgemeyen, sürekli yol gösteren ve yardımcı olan tez danışmanım, sayın Prof.Dr. Şener DİLEK hocama en içten teşekkürlerimi sunarım.

Çalıőmalarım sırasında sürekli beni teşvik ederek maddi ve manevi desteklerini üzerimde hissettiğim Babam ve Anneme minnet borçluyum.

Çalıőmamın uygulama aşamasında görüş ve bilgilerine müracaat ettiği Tokat, Turhal, Amasya ve Çorum İllerinde bulunan işletme yönetici ve muhasebe müdürlerine gösterdikleri hoş görüden dolayı ve tezimin nihayet bulmasında bana yardımlarını esirgemeyen mesai arkadaşım Öğretim Görevlisi sayın Sabri YILMAZ'a teşekkür ederim.

Malatya - 1995

Hasan Hüseyin COŞKUN

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN TANIMI, GENEL ÖZELLİKLERİ VE NİTELİKLERİ.....

1. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME KAVRAMI.....	4
2. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİ TANIMLAMADA KULLANILAN ÖLÇÜTLER.....	6
2.1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İçin Kullanılan Nicel Ölçütler..	6
2.1.1. Başlıca Bazı Ülkelerin Benimsediği Nicel Ölçütler.....	7
2.1.2. Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İçin Benimsenen Nicel Ölçütler.....	12
2.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İçin Kullanılan Nitel (Kalitatif) Ölçütler.....	16
3. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN ÜLKEMİZ AÇISINDAN TANIMLANMASI VE SINIFLANDIRILMASI.....	17
3.1. İşyerleri	18
3.2. Çok Küçük İşletmeler.....	18
3.3. Küçük Ölçekli İşletmeler.....	19
3.4. Orta Ölçekli İşletmeler.....	19
4. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ GİRİŞİMCİLİĞİ ÖN PLANA ÇIKARAN TEMEL EĞİLİMLER.....	20
4.1. Globalleşme.....	21
4.2. Araştırma ve Geliştirme Çalışmalarının Bağımsızlaşması.....	22
4.3. Yeni Buluşların Artması ve Endüstride Uygulanması.....	23

4.4. Teknolojik Gelişme, Üretim ve İstahdam İlişkileri.....	24
4.5. Talepteki Hızlı Değişme.....	25
5. İŞLETME FONKSİYONU AÇISINDAN KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN ÖZELLİKLERİ.....	26
5.1. Yönetim Fonksiyonu.....	26
5.2. Üretim Fonksiyonu.....	27
5.3. Finansman Fonksiyonu.....	28
5.4. Personel Fonksiyonu.....	29
5.5. Pazarlama Fonksiyonu.....	29
6. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN TARİHÇESİ.....	30
6.1. Cumhuriyet Sonrası ve Planlı Dönem.....	31
6.2. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967).....	32
6.3. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972).....	32
6.4. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977).....	33
6.5. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983).....	33
6.6. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989).....	33
6.7. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994).....	34

İKİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN, TÜRK EKONOMİSİNDEKİ YERİNİNİN İHRACAT VE GÜMRÜK BİRLİĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ SANAYİ İŞLETMELERİNİN DÜNYADAKİ GENEL DURUMU VE GELİŞİMİ.....	35
1.1. Almanya'daki KOBİ'lerin Durumu ve Gelişimi.....	36
1.2. Japonya'da KOBİ'lerin Durumu ve Gelişimi.....	37
1.3. İngiltere'de KOBİ'lerin Durumu ve Gelişimi.....	38
1.4. Avrupa Topluluğu Ekonomisinde KOBİ'lerin Durumu ve Gelişimi.	38

2. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN ÜLKEMİZDEKİ GENEL DURUMU VE GELİŞİMİ.....	42
2.1. 2000'li Yıllara Girerken Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Durumu.....	53
3. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN EKONOMİK VE TOPLUMSAL KALKINMADAKİ ÖNEMİ.....	57
3.1. Ekonomiye Dinamizm Kazandırmak.....	58
3.2. İstihdam Sağlama ve Yeni İş İmkanları Oluşturmak.....	58
3.3. Üretim.....	60
3.4. Rekabet Ortamının Sağlanması ve Bu Ortamın Korunmasına Katkısı.....	61
3.5. İşletmeler Arası İşbirliği ve İş Bölümünün Sağlanması.....	62
3.6. Yeni Buluş ve Fikirlerin Ortaya Çıkarılması ve Geliştirilmesi.....	65
3.7. Bölgesel Kalkınmayı Hızlandırmak.....	67
3.8. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sosyo Politik Yararları.....	68
3.9. Diğer Ekonomik ve Sosyal Yararları.....	70
4. KOBİLERİN İHRACATIMIZDAKİ YERİ VE ÖNEMİ.....	70
4.1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracata Katkıları.....	70
4.2. İhracatın Önemi ve İhracatı Belirleyen Faktörler.....	71
4.3. İhracatın Ülke Ekonomisine Yararları.....	71
4.4. İhracatın Firmalara Sağladığı Yararlar.....	72
4.5. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracata Yönelmelerini Engelleyen Nedenler.....	72
4.5.1. Ulusal Düzeydeki Engeller.....	72
4.5.2. İşletme Düzeyindeki Engeller.....	73

4.5.2.1. KOBİ'lerin Ölçeklerinden Dolayı Karşılaştıkları Finansal Engeller.....	73
4.5.2.2. KOBİ'lerin Dış Pazarlarda Rekabet Edebilecek Seviyede Olmaması.....	73
4.5.2.3. KOBİ'lerin Dış Pazarlama Konusundaki Bilgi ve Eleman Yetersizliği.....	73
4.5.2.6. İhracatla İlgili Nitelikli Eleman Eksikliği ve Eğitim İmkanlarının Yetersizliği.....	75
4.6. Ülkemiz İhracatında Küçük İşletmelerin Durumları.....	75
5. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELER VE GÜMRÜK BİRLİĞİ.....	77
5.1. Gümrük Birliği Nedir.....	77
5.2. Gümrük Birliğinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Durumu....	78
5.3. Gümrük Birliğinin Türk Ekonomisine Sağlayacağı Yararlar	82
5.4. Gümrük Birliğinin Türk Ekonomisine Vereceği Zararlar.....	83
5.5. Gümrük Birliğinden Etkilenen Sektör ve Ürünler.....	84

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN FİNANSAL SORUNLARI

1. TÜRKİYE'DEKİ KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN FİNANSAL YAPISI VE SORUNLARI.....	86
1.1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansal Yapısı.....	86
1.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları.....	88
1.2.1. Özkaynakla İle İlgili Finansal Sorunlar.....	90
1.2.2. Varlıklara Yapılacak yatırımlarla İlgili Finansal Sorunlar..	91
1.2.3. İşletme Sermayesi İle İlgili Finansal Sorunlar.....	94
1.2.4. Kredi Temini İle İlgili Sorunlar.....	98
1.2.4.1. Kredi Miktarı İle İlgili Sorunlar.....	101
1.2.4.2. Kredi Maliyeti İle İlgili Sorunlar.....	103

1.2.4.3. Kredi Vadesi İle İlgili Sorunlar.....	106
1.2.4.4. Ödemesiz Süreye İlişkin Sorunlar.....	107
1.2.4.5. Kredi Sağlamada Teminat Sorunu.....	107
1.3. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Teşvik Tedbirleri İle İlgili Sorunları.....	109
1.4. Sermaye Piyasası İle İlgili Sorunlar.....	112
1.5. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Kredi ve Finansman Sorununun Ortaya Çıkardığı Sonuçlar.....	113
2. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN DİĞER SORUNLARI.....	114
2.1. Yönetim ve Personel Sorunları.....	114
2.1.1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Müteşebbis-Yönetici Sorunu.....	114
2.1.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Personel-EĞitim Sorunu	116
2.1.3. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yöneticilerin Uzmanlaşma Sorunu.....	118
2.1.4. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yöneticilerin Bilgilenme (Enformasyon) Eksikliği.....	119
2.1.5. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Bürokrasi Sorunu.....	119
2.2. Hammadde ve Malzeme Temininde Karşılaşılan Sorunlar.....	120
2.3. Pazarlama Sorunu.....	121
2.4. Teknoloji Sorunu.....	125
2.5. İşyeri Sorunu.....	126
2.6. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Sosyal Güvenlik Sorunu.....	128
2.7. Özelleştirmenin Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Getireceği Sorunlar.....	130

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TOKAT, TURHAL, AMASYA VE ÇORUM İLLERİNDE SANAYİNİN

MEVCUT DURUMU VE UYGULAMA

BİRİNCİ KISIM

1. KOBİ'LER HAKKINDA GENEL VE TANITICI BİLGİLER.....	137
1.1. KOBİ'lerin Faaliyet Sahasına Göre Dağılım.....	137
1.2. KOBİ'lerin Faaliyeti Geçiş Yılları.....	138
1.3. KOBİ'lerin Hukuki Yapısı.....	138
1.4. Çalışan Personel Sayısına Göre KOBİ'lerin Dağılımı.....	139
1.5. İşe Başlama Şekline Göre KOBİ'lerin Dağılımı.....	140
1.6. Profesyonel Yönetici Kullanıyormusunuz.....	140
1.7. İşletme Yöneticisi İşletme Sahibimi.....	141
1.8. İşletme Sahip/Sahiplerinin Tahsil Durumu Nedir.....	141
1.9. İşletme İle İlgili Mali Kararları Kim Almaktadır.....	142
1.10. İşyerinizde Nasıl Bir Eğitim Yapılmaktadır.....	142

İKİNCİ KISIM

2. KOBİLERİN GENEL SORUNLARI	
2.1. KOBİ'lerin Kuruluş Yeri İle İlgili Sorunları Nelerdir.....	143
2.2. Kuruluş Aşamasında Fizibilite Etütü Yaptırdınız mı.....	143
2.3. İşletme Yöneticisi İle İlgili Sorunlarınız Nelerdir.....	144
2.4. KOBİ'lerin Karşılaştıkları En Önemli Sorunları Nelerdir.....	145
2.5. Üretim İle İlgili Sorunlarınız Nelerdir.....	146
2.6. Kullandığınız Kapasite Tam mı-Eksik mi.....	146
2.7. 1993-94 Yıllarında Ortalama Kapasite Oranı Kaçtır.....	147
2.8. Eksik Kapasite İle Çalışma Nedenleri Nelerdir.....	147
2.9. Pazardaki Talebiniz Yeterli mi.....	148
2.10. 1990 ve Sonrası Yatırım Yaptınız mı.....	148

2.11. 1990 ve Sonrası Yatırım Yapmama Nedenleri.....	149
2.12. Pazarlama Sorunlarınız Nelerdir.....	149
2.13. Mamülünüzün Satışını Nasıl yapıyorsunuz.....	150
2.14. İhracat Yapıyorsunuz.....	151
2.15. İhracat Faaliyetinde Bulunmama Nedenleri.....	151
2.16. Teşvik Tedbirlerinden Yararlanıyorsunuz.....	151
2.17. Hangi Tür Teşviklerden Yararlandınız.....	152
2.18. Size Göre İşletmenizin Halen Kullanmakta Olduğu Teknoloji, Aynı Sektörde Faaliyet Gösteren Diğer Firmalara Göre Hangi Düzeydedir.....	152
2.19. Gelişmiş Teknolojiye Geçmenizi Engelleyen Faktörler Nelerler..	153
2.20. Kullanılan Makinaların Yaşları Ne Kadardır.....	153
2.21. Karşılaştığınız Bürokratik Zorluklar Hangileridir.....	154
2.22. Beş Nisan Kararları İle İş Hacminizde Bir Değişiklik Oldumu...	154
2.23. Beş Nisan Kararları İşletmenizi En Fazla Hangi Yönde Etkiledi.	155
2.24. Beş Nisan Kararları Firmanızın Yatırım Kararını Nasıl Etkiledi...	155

ÜÇÜNCÜ KISIM

3. FİNANSAL SORUNLAR

3.1. İşletmenizi Açarken Gerekli Parayı Nereden Karşılıdınız.....	156
3.2. Yıllık Satış Cironuz Ne Kadardır.....	156
3.3. 1993-1994 Yıllarında KOBİ'lerin Toplam Sabit Varlıkları.....	157
3.4. İşletmenizin Alacak Borç Yapısı Nasıldır.....	158
3.5. İşletmeniz Kredi Kullanıyormu.....	158
3.6. İşletmeniz Krediyeye İhtiyaç Duyduğu Zaman Daha Fazla Hangi Kaynaklara Başvurmaktadır.....	159
3.7. Kullanılan Kredi Çeşidi.....	160
3.8. Kullanılan Kredi Miktarı.....	160

3.9. Almış Olduğunuz Krediler % Kaç İhtiyacınızı Karşıyor.....	161
3.10. Mevcut Kredi Sistemi Hakkındaki Görüşler.....	162
3.11. Kredi MaliyetininYükseklığı Karşısında Firmanızın Tutumu Ne Olmuştur.....	162
3.12. İşletmeniz Halen Finansman Sorunu Varmıdır.....	163
3.13. Finansman Sorununun Niteliği nedir.....	163
3.14. Çalışma Sermayesinin % Kaçını Hangi Kalemlere Yatırıldığı....	164
3.15. Çalışma Sermayesinin Maaş ve Ücretlere Ayrılan Payı.....	165
3.16. Çalışma Sermayesinin Enerji Giderlerine Ayrılan % Pay.....	166
3.17. Çalışma Sermayesinin Vergiye ayrılan Payı %.....	166
3.18. Gelecek Yıl Nakit Fazlası Veya Açığıını Belirlemek İçin Ön Çalışmanız Oldumu.....	167
3.19. İşletmenizde Elde Ettiğiniz Artık Kazançları Çalışma Alanınız Dışında Kullanıyormusunuz.....	167
3.20. Artık Kazançların Çalışma Alanı Dışında Yatırım Sahası.....	168
3.21. KOBİ'lerin 1993-94 Yıllarında Kâr veya Zarar Miktarı.....	168
3.22. KOBİ'lerin 1993-94 Yıllarındaki Zararlarının Temel Nedenleri.	169
GENEL DEĞERLENDİRME.....	171
KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN FİNANSAL SORUNLARININ ÇÖZÜMÜ İÇİN ÖNERİLER.....	174
ANKET FORMU.....	179
FAYDALANILAN KAYNAKLAR.....	186

TABLO VE GRAFİKLER LİSTESİ

METİN İÇERİSİNDE GEÇEN TABLOLAR:

Tablo: 1	Küçük işletmeler için Bolton komitesinin Belirlediği İstatistiksel Tanım.....	9
Tablo: 2	Türkiye Halk Bankası İşletme Büyüklüğü Sınıflandırılması	14
Tablo: 3	Küçük ve Orta Ölçekli işletmelerin Ülkemiz Açısından Sınıflandırılması.....	20
Tablo: 4	Türkiye İmalat Sanayinin İşyeri, Çalışanlar ve Katma Değer Açısından Genel durumu.....	44
Tablo: 5	İşletmelerin ve İstihdamın İşyeri Büyüklüklerine Göre Dağılımı.....	47
Tablo: 6	Türkiye İmalat Sanayiinde İstihdamın Ölçeksel Dağılımı...	49
Tablo: 7	Türkiye İmalat Sanayiinde Katma Değerin Ölçeksel Dağılımı	50
Tablo: 8	Türkiye'de İmalat Sanayiindeki işletmelere Göre İstihdamın Dağılımı.....	60
Tablo: 9	A.B. Bazı Büyük İşletmelerin İşbirliği Yaptığı İşletme ve Yan Sanayi Sayısı.....	64
Tablo: 10	Türkiye'de İmalat Sanayilerin Toplam İhracat İçindeki Payları.....	76
Tablo: 11	1985-86 Yıllarında Borç/Öz Sermaye Oranının Küçük ve Orta Boy İşletmelerde Oluşturduğu Gelişmeler.....	101
Tablo: 12	Kredi Kullanımını Olumsuz Etkileyen Faktörler.....	105
Tablo: 13	Türkiye Halk Bankasının 1989-1993 Yılları Arasında Kullandırmış Olduğu Krediler.....	110
Tablo: 14	Sosyal Güvenlik Kuruluşlarının Dağılımı.....	129

DÖRDÜNCÜ BÖLÜMDE BULUNAN TABLOLAR

Tablo: 1	KOBİ'lerin Faaliyet Sahasına Göre Dağılımı.....	137
Tablo: 2	KOBİ'lerin Faaliyete Geçiş Yılları.....	138
Tablo: 3	KOBİ'lerin Hukuki Yapısı.....	138
Tablo: 4	Çalışan personel Sayısına Göre KOBİ'lerin Dağılımı.....	139
Tablo: 5	İşe Başlama Şekline Göre KOBİ'lerin Dağılımı.....	140
Tablo: 6	KOBİ'lerde Kullanılan Profesyonel Yönetici.....	140
Tablo: 7	KOBİ'lerde işletme Sahibi, İşletme Sahibimi.....	141
Tablo: 8	KOBİ'lerde İşletme Sahip/Sahiplerinin Tahsil Durumu.....	141
Tablo: 9	İşletme İle İlgili Mali Kararlar Kim Tarafından Alınmaktadır?	142
Tablo: 10	İşletmenizde Nasıl Bir Eğitim Yapılmaktadır?.....	142
Tablo: 11	KOBİ'lerin Kuruluş Yeri İle İlgili Sorunları.....	143
Tablo: 12	Kuruluş Aşamasında Fizibilite Etüdü Yaptınız mı?.....	143
Tablo: 13	İşletme Yöneticisi İle İlgili Sorunlar.....	144
Tablo: 14	KOBİ'lerin Karşılaştıkları En Önemli Sorunları.....	145
Tablo: 15	KOBİ'lerin Üretim İle İlgili Sorunları.....	146
Tablo: 16	KOBİ'lerin Kullanmış Oldukları Kapasite.....	147
Tablo: 17	KOBİ'lerin 1993-1994 Yıllarında Ortalam Kapasite Oranı.....	147
Tablo: 18	KOBİ'lerin Eksik Kapasite İle Çalışma Nedenleri.....	148
Tablo: 19	Pazardaki Talebiniz Yeterlimi?.....	148
Tablo: 20	KOBİ'lerin 1990 ve Sonrası Yatırım Yapıp Yapmadıkları.....	149
Tablo: 21	1990 ve Sonrası Yatırım Yapmama Nedenleri.....	149
Tablo: 22	KOBİ'lerin Pazarlama Sorunları.....	150
Tablo: 23	KOBİ'lerin Mamüllerinin Satışlarını Nasıl Yaptıkları.....	150
Tablo: 24	KOBİ'lerin İhracat Yapıp Yapmadıkları.....	150
Tablo: 25	KOBİ'lerin İhracat Faaliyetlerinde Bulunmamam Nedenleri....	151

Tablo: 26	Teşvik Tedbirlerinden Yararlanıyormusunuz?.....	151
Tablo: 27	KOBİ'lerin Kullandıkları Teşvikler.....	152
Tablo: 28	KOBİ'lerin Kullandıkları Teknolojinin, Aynı Sektörde Faaliyet Gösteren Diğer Firmalara Göre Durumu.....	152
Tablo: 29	Gelişmiş teknolojiye Geçmemeyi Engelleyen Faktörler.....	153
Tablo: 30	KOBİ'lerin Kullandıkları Makinaların Yaşları.....	153
Tablo: 31	KOBİ'lerin Karşılaştıkları Bürokratik Sorunları.....	154
Tablo: 32	Beş Nisan Kararları İş Hacmizini Etkiledimi?.....	154
Tablo: 33	Beş Nisan Kararları İşletmelerinizi En Fazla Hangi yönde Etkiledi.....	155
Tablo: 34	Beş Nisan Kararları Firmanızın Yatırım Kararını Nasıl Etkiledi?.....	155
Tablo: 35	İşletmenizi Açarken Gerekli Parayı Nereden Karşıladınız?..	156
Tablo: 36	1993-94 Yılı Satış Cironuz Ne Kadar?.....	156
Tablo: 37	1993-94 Yılı Toplam Sabit Varlıklarınız Ne Kadardı?.....	157
Tablo: 38	İşletmenizin alacak-Borç Yapısı Ne Kadardır?.....	158
Tablo: 39	İşletmeniz Kredi Kullanıyor mu?.....	158
Tablo: 40	İşletmeniz Krediye İhtiyaç Duyduğu Zaman Daha Fazla Hangi Kaynaklara Baş Vurmaktadır.....	159
Tablo: 41	Kullanılan Kredi Çeşidi Nedir?.....	160
Tablo: 42	Kullandığınız Kredi Miktarı.....	160
Tablo: 43	Almış Olduğunuz Krediler % Kaç İhtiyacınızı Karşılıyor.....	161
Tablo: 44	KOBİ'lerin Mevcut Sistemi Hakkındaki Görüşleriniz.....	162
Tablo: 45	KOBİ'lerin Kredi Maliyeti Yüksekliği Karşısında Tutumu.....	162
Tablo: 46	İşletmenizin Halen Finansman Sorunu Varmıdır?.....	163
Tablo: 47	Finansman Sorununuzun Niteliği Nedir.....	163

Tablo: 48	Çalışma Sermayesinin % Kaçının Hammadde ve Malzemeye Yatırıldığı.....	164
Tablo: 49	Çalışma Sermayenizin % Kaçını Maaş ve Ücretlere Yatırıldığı.....	165
Tablo: 50	Çalışma Sermayenizin % Kaçının Enerji Giderlerine Yatırıldığı.....	166
Tablo: 51	Çalışma Sermayenizin % Kaçını Vergi Giderlerine Yatırıldığı	166
Tablo: 52	Gelecek Yıl Nakit Fazlası Veya Açığını Belirlemek İçin Ön Çalışmanız Oldumu?.....	167
Tablo: 53	İşletmenizde Elde ettiğiniz Artık Kazançları Çalışma Alanınız Dışında Kullanıyormusunuz?.....	167
Tablo: 54	Artık Kazançların Çalışma Alanı Dışında Yatırım Sahası Nelerdir.....	168
Tablo: 55	1993-94 Yıllarındaki Kâr ve Zararınız Ne Kadardır.....	168
Tablo: 56	1993-94 Yıllarına Ait Zararınızın Temel Nedenleri Nelerdir..	169

GRAFİKLER:

Grafik: 1	Avrupa Topluluğu Genelinde Yapılan Araştırmada İşçi Sayısına Göre İşletme Dağılımı.....	40
Grafik: 2	Avrupa Topluluğu Genelinde Yapılan Araştırmada İşletme Büyüklüklerine Göre İşgücü Dağılımı.....	40
Grafik: 3	Avrupa Topluluğu Genelinde Yapılan Araştırmada Cironun İşletmeler Aarasında Dağılımı.....	41
Grafik: 4	Türkiye'de İmalat Sanayiinde İşletmelerin ve İstihdamın Ölçeksel Dağılımı.....	45
Grafik: 5	Türkiye'de İmalat Sanayiinde Katma Değerin Ölçeksel Dağılımı.....	45
Grafik: 6	İşletmelerin ve İstihdamın İşyeri Büyüklüklerine Göre Dağılımı.....	47
Grafik: 7	Türkiye'de Kuruluş Yılları İtibariyle Küçük Ölçekli İmalat Sanayi İşyerleri.....	52
Grafik: 8	Türkiye'de Kuruluş Yılları İtibariyle Orta Ölçekli İmalat Sanayi İşyerleri.....	52
Grafik: 9	Küçük Ölçekli İmalat Sanayi İhracatını Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler.....	74
Grafik: 10	Orta Ölçekli İmalat Sanayi İhracatını Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler.....	75

GİRİŞ

Küçük ve orta ölçekli işletmeler sosyal ve ekonomik fonksiyonları nedeni ile bütün ekonomiler için son derece önemli ve vazgeçilmez kuruluşlardır. Özellikle artan nüfusa karşın sağladığı istihdam imkanları ve milli gelire üretim gücüyle sağladığı katkı bu işletmelerin önemini daha öne çıkarmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler bünyesinde bulundurdukları ülke ekonomilerinde tekeli eğilimlere engel olmak, serbest piyasa ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunmak, büyük ölçekli işletmelerin faaliyet göstermediği bölgelerdeki ekonomik faaliyetlere canlılık kazandırarak az gelişmiş bölgelerin gelişmesini hızlandırmak, konjoktürel dalgalanmalardan daha az etkilenerek kaynakların etkin kullanılmasını sağlamak, girişimcilik ruhunu teşvik etmek, istihdam düzeyini ucuz ve etkin olarak artırmak, işgücünü kalifiye hale getirmek, sahip-yönetici onların yakınları ve ücretle çalışanlar için bir tür işsizlik sigortası görevi görmek ve güçlü bir orta sınıf oluşturarak, demokratikleşmeye destek olmak gibi ekonomik, sosyal ve politik fonksiyonları ile hayati bir önem taşımaktadır.

Sanayileşmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de araştırmaların çoğunluğu büyük işletmeler ele alınarak yapılmaktadır. Ülkemiz de küçük ve orta ölçekli işletmeler ise imalat sanayi işletmelerinin sayısal olarak % 99,1 ini ve toplam imalat sanayi katma değerinin ise % 31,7' sini oluşturmaktadırlar. Diğer ülkelerde ise küçük ve orta ölçekli işletmeler, tüm işletmeler içinde ezici bir çoğunluğa sahiptir. Örneğin, bu işletmelerin tüm iş yerleri içinde oranı ABD'de 97.2, Japonya'da % 94.4, Almanya'da %99.8, Kanada'da %98 oranında olmaktadır. Öte yandan toplam istihdam içinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin payları; ABD'de % 50.4, Kanada'da % 42, Japonya'da % 81, Almanya'da % 64 dür. Bu oranlar ise gösteriyor ki, gerek ülkemizde gerekse diğer ülke ekonomilerinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin özel bir yeri vardır.

Son yıllarda küçük ve orta ölçekli işletmeler hakkında çok araştırma yapılmış ve neticede bu araştırmalar yetersiz kalmıştır. Yapılan araştırmalarda küçük ve orta ölçekli işletmelerin temel sorunlarını önem derecesine göre şöyle sıralanabileceğini ortaya koymuştur.

- Finansal sorunlar
- Yönetim ve personel sorunları
- Hammadde ve malzeme teminindeki sorunlar
- Pazarlama sorunları
- Teknoloji sorunları
- Sosyal güvenlik sorunları
- Diğer sorunlar.

Yaptığımız bu araştırmada küçük ve orta ölçekli işletmelerin en önemli sorunu olan ve diğer sorunlarında kaynağını teşkil eden finansal sorunlar tesbit edilmeye çalışılarak çözüm önerileri getirilmiştir.

Çalışmada, genel olarak ortak konularda bütün küçük ve orta ölçekli işletmeleri kapsamına karşın, özellikle imalat sektöründe faaliyetini sürdüren sanayi işletmeleri, önemleri doğrultusunda ağırlıklı olarak ele alınmıştır. Bunun dışında işletmeler incelenirken sektörel bir ayrıcalık gözetilmemiştir. Uygulama aşamasında ise Orta Karadeniz bölgesinde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerin finansal sorunları konu edilmiştir.

Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; küçük ve orta ölçekli işletme kavramı ve bu işletmeleri açıklanarak Dünya'da ve Türkiye'de kullanılan ölçütler ve geliştirilen tanımlar verilmiştir. Türkiye'de küçük ve orta ölçekli girişimciliği ön plana çıkaran temel eğilimlere değinilerek bu işletmelerin işletme fonksiyonları açısından özelliklerine ve küçük ve orta ölçekli işletmelerin tarihçesi gibi konulara yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise; küçük ve orta ölçekli işletmelerin Dünya'daki ve ülkemizdeki genel durumu ve gelişimi, ekonomi ve toplumsal kalkınmadaki önemine yer verilmiştir. Ayrıca ikinci bölümde küçük ve orta ölçekli işletmelerin ihracatımızdaki yeri ve önemi; gümrük birliği açısından değerlendirilmesi incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise; Küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansal yapısı, öz kaynak ile ilgili sorunlar, varlıklara yapılacak yatırımlarla, işletme sermayesi ile ilgili sorunlar kredi temini ile ilgili finansal sorunlar, teşvik tedbirleri ile ilgili sorunlar ve sermaye piyasası ile ilgili sorunlar tesbite çalışılmıştır. Ayrıca, küçük ve orta ölçekli

işletmelerde yönetim ve personel, tedarik, pazarlama, teknoloji, işyeri, sosyal güvenlik ve özelleştirmenin getireceği sorunlara da değinilmiştir.

Dördüncü ve son bölümde ise; Orta Karadeniz bölgesinde Tokat, Turhal, Amasya ve Çorum illerinde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansal sorunlarını tesbite yönelik anket çalışması ile elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Söz konusu anket; küçük ve orta ölçekli işletmeler hakkında genel bilgiler, Küçük ve orta ölçekli işletmelerin temel sorunları ve finansal sorunlarından oluşmaktadır. Ayrıca bu bölümün sonunda küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansal sorunlarının çözümü için öneriler getirelecektir. temel ve finansal sorunlar şeklinde üç bölümden oluşmaktadır ve anket soruları tablolar halinde düzenlenerek yorumları yapılmıştır.

I. BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN TANIMI, GENEL ÖZELLİKLERİ VE NİTELİKLERİ

1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletme Kavramı:

Günümüzde bir çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de küçük ve orta büyüklükteki işletmeler ekonomik gündemde önemli bir yer tutmaya başlamış bulunuyor. Esasen ülkemizde küçük sanayi işletmelerinin köklü bir geçmişe sahip olduğu bir gerçektir.¹ Türkiye ekonomisinin bugünkü duruma ulaşmasında küçük sanayi işletmelerinin rolü kolaylıkla gözardı edilemeyecek ölçüde önemlidir.

Modern sanayi ekonomileri sadece büyük işletmelerin varlığı demek değildir. Zira büyük ölçekli üretim her zaman ve her ürün için daima daha düşük maliyet demek değildir. Ekonominin yapısı içerisinde büyük ve küçük işletmelerin birlikte yaşama imkanı vardır. Bazı yaklaşımlara göre büyük işletmeler, küçük işletmeleri yok edecektir. Oysa küçük işletme tipleri incelendiğinde bazı küçük işletmelerin kendilerini büyük işletmelere karşı koruyabildikleri, bazılarında büyük işletmelerin faaliyetlerini tamamlayarak Türk ekonomisine nasıl bir katkıda bulduklarını göstermektedirler.² Ayrıca ülkemizin ekonomik yapısına olduğu kadar sosyal yapısına da uygun olmaları, dolayısıyla işletmelerin gelecekte de sistem içindeki önemli yerlerini koruyacaklarını kolaylıkla ifade edebiliriz.³

Küçük işletmeler için geçerli olan işletme ekonomisi ve yönetimi ile ilgili kurumlar, fonksiyonlar ve ilkelerin esas itibarıyla ilgi alanımız olan küçük ve orta büyüklükteki işletmeler içinde geçerli olacağını kabul etmek durumundayız. Bununla beraber bu işletmeler uygulamada büyük işletmelere oranla daha çok ve değişik

¹ Özdemir Akmut, "Küçük Sanayi İşletmelerinin Ekonomideki Yeri ve Önemi", Ankara: Sanatkarlar ve Küçük Sanayi ciler Kongresi, 1989, s.57

² Akın İkin, "Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi" İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, 3.Baskı, 1979, s.294

³ Oktay Alpugan, "Küçük İşletmeler (Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi)" Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Trabzon, 1988, s.1

sorunlarla karşılaşırlar. Bu nedenlerle bir çok bilim adamları bu tür işletmelerin işleyiş biçimlerini ve sorunlarını ayrıca ele alıp incelemek ihtiyacı duymaktadır.⁴

Küçük ve orta ölçekli işletme kavramı zamanla sıkı bir bağlantısı vardır. Ülkelerin ekonomik yapıları dinamik olduğundan bugün büyük işletme sayılan bir ünite kısa bir süre sonra orta veya küçük işletme olarak kabul edilmektedir. .

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler tüm ekonomilerin dinamiğini oluşturmaktadırlar. Buna rağmen dünya literatüründe üzerinde fikir birliği sağlanmış bir KOBİ tanımı bulunmamaktadır.⁵

Küçük ve orta büyüklükteki işletme kavramlarının hangi büyüklükteki işletmeleri kapsadığı, ülkedeki sınayi gelişme düzeyine işletmelerin faaliyette bulunduğu sektörlere hitap ettikleri pazarlara ve büyüklüklerine ve kullanılan ekonomik teknolojilerine bağlı olarak değişiklik göstermektedirler.⁶ Her ülke kendi anlayış koşulları ve amaçlarıyla bağlantılı olarak işletmelerin büyüklükleri açısından çeşitli biçimlerde sınıflandırmada çeşitli ölçüler dikkate alınmaktadır.

Kullanılan ölçütlerin ülkeler açısından farklılıklar göstermesine karşın bir tanım birliği veya yakınlığı sağlama yönündeki çalışmalarda sürmektedir. Bu çabaların ışığında nitel ve nicel olmak üzere iki grup ölçütten yararlanma hususunda bir anlayış birliği olmuştur. Bilindiği üzere küçük ve orta büyüklükteki işletmeler çok boyutlu bir olgudur. Bu boyutlardan bazısının nicel (kantitatif) olarak ifadesi mümkünse de önemli bir kısmı ancak nitel (kalitatif) olarak belirtilebilir. Ayrıca bu tür işletmelerin temelbelirleyicisi, işletmeye her açıdan kendi kişisel damgasını vuran sahip yöneticidir. Tanım yapılırken bu durumun dikkate alınması gerekmektedir. Diğer taraftan sadece nitel özelliklerin belirlenmesine bu işletmeleri tanımlamaya yetmez. KOBİ'lerin esas itibariyle nitel bir karakter taşımasına rağmen, bazı durumlarda nicel bir tanım ihtiyacı doğmaktadır. Bu ihtiyaç devletin bilhassa

⁴ BİAR; "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yatırım Kararları ve Yatırım Teşvikleri", BİAR, Ankara, 1992, S.2

⁵ Halil Sarıaslan; "Orta ve Küçük İşletmelerin Finansal Sorunları", (Çözüm İçin Bir Finansal Paket Önerisi) TOBB Yayınları No:281, Ankara 1994, s.12

⁶ Yıldırım Kalkış; "Küçük Sanayici, Küçük Tacir ve Esnaf Kredi Sorunları", DPT Yayınları, Ankara, 1981, s.270

küçük ve orta sanayiye yönelik destekleyici politikalarının belirlenmesi ve yürütülmesi açısından kaçınılmaz bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.⁷

2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Tanımlamada Kullanılan Ölçütler.

2.1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İçin Kullanılan Nicel Ölçütler:

İşletmelerin büyüklükleri açısından sınıflandırılmasında kullanılması önerilen ölçütleri aşağıda önem sırasına göre şu şekilde sıralayabiliriz.⁸

- İstihdam edilen işgörenlerin sayısı
- Kapasite büyüklüğü
- Toplam Sermaye
- Sabit varlıkların toplamı
- İşletmedeki makina parkının değeri
- Belirli bir sürede kullanılan enerji miktarı
- Belirli bir sürede kullanılan hammadde
- Belirli bir sürede ödenen ücretler
- Belirli bir süredeki katma değer
- Ödenen vergi tutarı
- Piyasa Payı
- Satış tutarı
- Yıllık amortisman tutarı
- Bütüt gelir vb.

Yukarıda belirlenen nicel ölçütleri daha da artırmak mümkündür. Nicel tanım belirli bir amaca yönelik yapılmalıdır. Söz konusu ölçütlerin her biri işletme büyüklüğünün çok sayıda boyutundan sadece birini yansıtacaktır. Bu nedenle, işletmeyi bütünüyle kavrayabilmek için kombine bir büyüklük ölçüsü oluşturulması genellikle savunulur bir görüştür. Ancak, bilimsel açıdan makul olan bu görüş, uygulanabilirlik açısından tanıma esas olarak nicel ölçüt sayısının asgaride tutulması gerekecektir.

⁷ Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler" (Sorunlar-Öneriler), A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, Genişletilmiş İkinci Baskı, Ankara 1989, s.144-145

⁸ Oktay Alpugan; "Küçük İşletmeler", a.g.e., s.2

Ayrıca bu nicel ölçütlerde şu özelliklerin bulunması tanımımızın daha uygulanabilir olması açısından önem taşır.⁹

- Ölçülebilirlik,
- Ölçülmeye esas alınacak bilginin kolayca elde edilmesi,
- Ölçütün işletmenin potansiyel üretgenlik gücünü gerçekten temsil edebilir olması,
- Nicel ölçütün parasal birimlerle değil, fiziksel birimlerle ifade edilmesi,
- Fiyat dalgalanmalarından etkilenmemesi.

Kimi araştırmacılar tarafından "teknik ölçüler" biçiminde tanımlanan kantitatif ölçütlerin içerisinde en kolay saptanabileni olması nedeniyle "işletmede çalışan personel sayısı" en çok kullanılan durumdadır. Bu ölçütlerin en belirgin eksikliği işletmenin üretgenlik potansiyelini tam yansıtmamasıdır. Bu açıdan en elverişli ölçütler olarak "sabit sermaye, yatırım tutarı veya makina parkının değeri" üzerinde durulabilir.

Öte yandan, hemen her ülke, kendi gelişmişlik düzeyi ile paralel olarak bir birinden farklı nicel ayırcı ölçütler kullanmaktadır. Bazı ülkeler sanayi, hizmet, tarım vb. temel sektörlerin yanında, kimi zaman alt sektörlerde de tanım ayrıntısına inmeyi gerekli görebilmektedir. Üstelik ölçütler, aynı ülkede, aynı anda, örgütsel yapılarca amaçlarına göre değişiklik gösteribilirken; zaman içinde de değişikliğe uğrayabilmektedir.¹⁰ Bu nedenle statik bir küçük işletme tanımının yapılması imkansız görülmektedir. Bazı ülkelerin benimsediği nicel ölçütlere değinmekte fayda görülmektedir.

2.1.1. Başlıca Bazı Ülkelerin Benimsediği Nicel Ölçütler:

Dünyanın en gelişmiş ve sanayileşmiş ülkelerinden biri olan ABD'de, çalıştırılan iş gücü (işçi) sayısı 100' den az olan işletmeler, genelde küçük işletme olarak benimsenirken, kimi zaman bu sınırlar 500 kişiye, hatta-çeşitli örgütsel destek programlarına göre 1500 kişiye kadar çıkabilmektedir. Öte yandan, 1953 yılında Amerikan Küçük İşletmeler Yasası ile getirilen "Küçük İşletmeler İdaresi

⁹ Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler), a.g.e, s.146-147
¹⁰ Sehavet Altınkardes; "Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerinin Ekonomimizdeki Yeri Tanılanması", Küçük ve Orta Teşebbüslerinin Geliştirilmesi Semineri, MPM Yayını No:120, Ankara 1973, s.8

(Small Business Administration-SBA) adlı örgüt küçük işletmelerin kuruluşu ve yaşamını sürdürme aşamalarında çeşitli açılardan katkıda bulunmayı amaçlamış; bu konuda, işletmeler de çalıştırılan işgücü sayısı ile satış tutarını, kendisine kurumsal ayırıcı ölçüt olarak benimsemiştir.¹¹ SBA, imalat, sanayi, perakende ve toptan ticaret, hizmet, yolcu taşıma, genel inşaat, depolama, perakendeleme-taşıma gibi farklı sektörlerle, farklı küçük işletme tanımları getirmiştir. Söz konusu kurum, küçük işletmelerin ölçek standartlarını şu şekilde sıralamaktadır.¹²

a) Ödünç Program İçin: Hizmet sektöründe, alt sektörlerine göre, 28 milyon dolarlık yıllık satış tutarını aşmamak; perakende ticarete alt sektörlerine göre, 2-7,5 milyon dolarlık yıllık satış tutarını aşmamak; genel inşaat sektöründe, sanayi kollarına göre, değişmekle birlikte 9,5 milyon dolarlık satış sınırını aşmamak; toptan ticarete, alt sektörlerine göre, 9,5-22 milyon dolarlık yıllık satış tutarını aşmamak; tarım kesiminde 1 milyon dolarlık satış tutarını aşmamak; imalat sektöründe, alt sektörlerine göre 250 ile 1500 kişi arasında değişen, işgören sınırını aşmamak gerekmektedir.

b) Devlet İhalelerine Girerken Küçük İşletmeler İdaresinin Yardımını Sağlamak İçin: Hizmet sektöründe, alt sektörlerine göre 2-8 milyon dolarlık yıllık satış tutarını aşmamak; genel inşaat sektöründe 12 milyon dolarlık yıllık satış tutarını aşmamak; imalat sektöründe ise yıllık ortalama çalışan sayısı, endüstrinin durumuna göre, 500-1500 kişiyi aşmamak; saptanan başlıca sınırları belirlemektedir.¹³

c) Küçük İşletme Yatırım Ortaklığı (Small Business Investment Company-SBIC) ya da Küçük İşletme Yatırım Ortaklığı Azınlık Teşebbüsü (Minority Enterprise of Small Business, Investment Company-MESBIC) nün Verdiği Özel Yardımlardan Yararlanmak İçin: Bütün sanayi kollarında, aktifte 9 milyon dolarlık varlığa sahip olma sınırını aşmamak; pasifte 4 milyon dolarlık varlığa sahip olma sınırını geçmemek ya da 400.000 dolarlık vergi sonrası net karı aşmamak gerekmektedir.

¹¹ Tamer Müftüoğlu; "Türkiyede Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler", (Sorunlar-Öneriler), a.g.e., s.109

¹² A.O.Gürbüz; "İşçi ve Halk Şirketleri Örneğinde Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Finansal Sorunları ve Çözüm Alternatifleri", Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 1987, s.71-71

¹³ A.O.Gürbüz; a.g.e., s.75

İngiltere'de ise, küçük işletmeler üzerinde yapılan ilk ciddi temel çalışma, 1969 yılında bir kamitenin oluşturulmasıyla başlamıştır. 1971 yılı Kasım ayında John Bolton'un başkanlığında sunulan son raporda, küçük işletmelerin ulusal ekonomideki rolü, sağlanan mevcut kolaylıklar, karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri başlıklarıyla sıralayabileceğimiz önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışma Bolton Raporu olarakta adlandırılmaktadır.

Günümüz İngiltere'sinde geçerli bir resmi tanımın bulunmayışına karşılık; Bolton Komitesi, her sektörde küçük işletmeler için bir tanım uyarlaması yapılması düşüncesiyle tablo 1'de sıralanan şu nicel ölçütleri benimsemiştir.¹⁴

Tablo: 1

SEKTÖR	Küçük İşletmeler İçin Bolton Komitesinin Belirlediği İstatistiksel Tanım
İmalat	Çalışan İlgören Sayısının 200'ü aşmaması
Parekende Ticaret	Ençok 50.000 Sterlin tutarında yıllık cironun bulunması*
Toptan Ticaret	Ençok 200.000 Sterlin tutarında yıllık cironun bulunması*
İnşaat	Çalışan işgören sayısının 25'i aşmaması
Madencilik	Çalışan işgören sayısının 25'i aşmaması
Motor Ticareti	Ençok 100.000 sterlin tutarındaki yıllık cironun bulunması*
Çeşitli Hizmetler	Ençok 50.000 sterlin tutarında yıllık cironun bulunması
Kara Taşımacılığı	Ençok 5 taşıt aracının bulunması
Gıda	Tamamı (bütün parekendeci dükkünlar)

(*) 1963 fiyatlarıyla

KAYNAK: Alaettin GÜNEYSU; İngiltere'de Küçük Sanayi Konusunda Durham Üniversitesi'nde 2.5.1983 ve 28.5.1983 Tarihleri Arasında Yapılan Araştırma ve İşletme Gezileri Hakkında Rapor, Ankara, 7 Haziran 1983, s.9

Diğer gelişmiş AET ülkelerinde, küçük işletmeler için nicel ayırıcı ölçütler birinden diğerine değişmekle birlikte, bunların hiçbirinde küçük ve orta ölçekli

¹⁴ Simone HUGO; "Avrupa'da Küçük ve Orta İşletmeler" AVrupa Dergisi, sayı;76, Kasım 1982, s.14

işletmeler için belirlenen ölçütler resmi bir tanım niteliğini taşımamaktadır. Bu ülkelerde en çok kullanılan -işgören sayısına göre değerlendirme yolu- inandırıcı olmaktan uzaktır.

Ciroya göre ölçme yolu ise, kuşkusuz daha akla yakın olmakla birlikte, verilerin toplanması ve ülkeler arasında gereken karşılaştırmaların yapılması açısından bir takım sorunları bünyesinde taşımaktadır. Özellikle işgören sayısı ölçüsünden kaynaklanan sakıncaları önlemek üzere, geçmiş yıllarda yapılan bir AET Araştırmasında "toplanmış istihdamın üçte bir veya yarı ölçüsü" adı verilen bir yöntem geliştirilmiştir. Söz konusu yöntemde göre, işletmeler şu şekilde büyüklük arasına sokulmaktadır.¹⁵

a) Küçük İşletme (Kİ): Bütün ekonominin yada ilgili iş kolunun bütün işletmelerinin çalıştırdıkları işgören sayısının ilk üçte birlik bölümüne istihdam imkanı sağlayan işletmelerdir.

b) Orta İşletme (Oİ): Bütün ekonominin yada ilgili işkolunun bütün işletmelerinde çalışanların ilk yarısına istihdam imkanı sağlayan işletmelerdir.

c) Büyük İşletmeler (Bİ): Bütün ekonominin yada ilgili işkolunun bütün işletmelerinde çalışanların ikinci yarısına istihdam imkanı sağlayan işletmelerdir.

Almanya'da nicel ölçüt olarak işletmede istihdam edilen işçi sayısı ve yıllık satış tutarı kullanılmaktadır. İmalat işkolunda bir Kİ en çok 50 kişi çalıştırmakta ve cirosu 50 milyon DM'yi geçmemekte¹⁶; orta boy bir işletme ise, 50-499 kişi çalıştırmakta ve iş hacmi 2-25 milyon DM arasında değişmektedir. Küçük esnaf ve hizmet sektörü açısından küçük işletmeler, 2 kişiden fazla çalıştırmamakta ve yıllık cirosu 100 bin DM yi aşmamaktadır. Bugün Almanya'da 420.000 den fazla küçük işletme bulunmaktadır. İşletmelerin % 99 dan fazlasını KOBİ'ler oluşturmaktadır.

¹⁵ Ali Sait Yüksel; "Ortak Pazarda Küçük ve Orta İşletmelerin Sorunları" DPT Yayını, No:887, Ankara, Nisan 1970, s.7

¹⁶ A.Alev Baç; "Dünya'dan Çeşitli Örneklerle Küçük İşletmelerin Kalkınmadaki Rolü" Dünya'da ve Türkiye'de Küçük İşletmelerin Kalkınmadaki Rolü Sempozyumu, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı/Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Teşkilatı/SEGEM, Ankara, 17- 18 Ekim 1983, s.3

Fransa'da Kİ'ler için genel kabul görmüş bir tanım yoktur. KOBİ'lere yönelik donanım kredilerinde ve çeşitli istatistikler de, bu işletmelerin ölçeklerini sınırlamak üzere 10-500 işgörenlik bir istihdam dilimi benimsenmektedir. Çoğu zamanda, 200 kişilik bir ana sınırdır, anlamlı olabilmektedir.

Fransa'da en çok 5 işgören çalıştıran işyerleri "esnaf (Zanaatkar) işletmesi" olarak el sanatları sektörü içinde kabul edilirken, 6-50 işçisi olan yerler Kİ, 51-500 işçinin çalıştığı yerler ise, orta işletme sayılmaktadır.¹⁷ Ayrıca, 50 milyon Fransa Frankı tutarındaki ciro, Kİ için yeterli bir ölçü kabul edilirken, kimi resmi yardımlar, genelde 100 milyon F.F. tutarındaki ciro rakamını Kİ ara sınırı olarak benimsemektedir.¹⁸

Şirketlerin küçük yada büyüklüğüne göre yapılan sınıflandırması yaklaşık 25 yıldır herhangi bir değişiklik göstermeyen Danimarka'da, söz konusu nicel sınır bazı hukuk metinlerinde belirtildiği gibi -Kİ için 6-20 işgören, Oİ içinse 21-75 işgören olarak belirlenmiştir.

İrlanda'da küçük ve orta ölçekli işletmeler için "Sanayi Geliştirme Teşkilatı" tarafından belirtilen ölçülere göre 50 personeli istihdam eden ve sabit kıymetler tutarı 200.000 paund sınırını aşmayan işletmeleri KOBİ olarak belirtmişlerdir.¹⁹

Dünya'nın sayılı gelişmiş sanayi ülkelerinden Japonya'da ise, mevcut kuruluşların % 99.2 sini ve toplam istihdamın % 72 sini kapsayan KOBİ'ler için, 1963 yılında kabul edilen "küçük ve orta işletmeler yasası" ile üç ana başlık altında tanımlar getirilmiştir.²⁰

a) Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler:

- İmalat Sektörü: 300 personelden az işçi çalıştıran veya ödenmiş sermayesi 100 milyon Yen'den az olan işletmeler.

¹⁷ A.O.Gürbüz; "İşçi ve Halk Şirketleri Örneğinde Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Finansal/Sorunları ve Çözüm Alternatifleri", a.g.e., s.75

¹⁸ Ali Sait Yüksel; "Ortak Pazarda Küçük ve Orta İşletmelerin Sorunları", a.g.e., s.9

¹⁹ Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler", a.g.e., s.111-113

²⁰ Hironao MATSUTANI; "Japonya'da Esnaf ve Sanatkarların (küçük işletmeler) Ekonomideki Yeri, Rolü, İzlenen Politikalar Sağlanan İmkanlar", 1983 Dünya Küçük İşletmeler Yılında Esnaf ve Sanatkarlarımız Semineri, Derleyen; Necati Taşkıran, Süleyman Tahtaloğlu, 1983, s.115

- Ticaret Sektörü: 100 den az personel çalıştıran veya ödenmiş sermayesi 30 milyon Yen'den az olan işletmeler.

- Hizmet ve LParekende Ticaret Sektörü: 50 den az personel çalıştıran sermayesi 10 milyon Yen'den az olan işletmeler.

b) Çok Küçük İşletmeler:

- İmalat Sektörü: 5-19 (20 den az) personel çalıştıran işletmeler.

- Toptan ve Parekende Ticaret Sektörü: 3-4 personel çalıştıran işletmeler.

c) Cüce İşletmeler:

- İmalat Sektöründe: 1-4 (5 den az) personel çalıştıran işletmeler.

- Toptan ve Parekende Ticaret Sektörü: 2 den az personel çalıştıran işletmeler, şeklinde bir nicel ölçü getirilmektedir.

2.1.2. Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İçin Benimsenen Nicel Ölçütler:

Türkiye'de, işletmeleri büyüklüklerine göre sınıflara ayıracak bazı yasa ve yönetmelikler bulunmasına rağmen, bunlar açık ve kesin bir şekilde standart nicel ölçütleri ortaya koymaktan uzaktır. 6762 sayılı T.T.K(1956) 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Kanunu (1954), 655 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu, (1924), işletmelerimizin nicel ölçütler bakımından ilgilendiren yasalarımızdan birkaçıdır. Ticaret Kanunumuzda esnaf ve tacir arasındaki ayırım, daha çok cüce işletmeleri belirlemede yararlı olabilir.²¹ Aynı yasanın ticaret şirketleri bölümünde, ticaret şirketlerinin türleri sıralanarak her birinin koymakla zorunlu olduğu sermaye tutarları gösterilmektedir.

Böylece bazı şirket türlerinin belirli sermaye ile kurulmaları halinde tescili gerçekleştirilmektedir.

Küçük snayici, esnaf ve sanatkar ile bunların oluşturduğu küçük sanat kooperatifleri, küçük işletme topluluğu oluşturan üretim birimleridir. Bunlardan, Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Kanunu, esnaf ve sanatkarın tamamını, "kapsam" başlığı altında birleşik olarak verilmiştir. Kanun çerçevesi içinde esnaf ve

²¹ "Küçük Sanayi", DPT VI.Beş yıllık Kalkınma Planı Ö.İ.K.Raporu, Ankara 1989, s.33-34-35

sanatkarlar ile küçük sanat kooperatifleri aşağıdaki şekilde tek tek tanımlamaktadır.²²

a) Sanatkâr: İster gezici olsun, ister sabit bulunsunlar, işleri vücut çalışmasına dayanan, ayrıca meslek ve hizmet kolunda bilgi, görgü ve uzmanlığını değerlendiren, yıllık gayri safi gelirleri, safi gelirleri sanayici niteliğini kazandırmayacak miktarlarla sınırlı olan ve bu nitelikleri nedeniyle esnaf ve sanatkarlar ve küçük sanayici siciline kayıtları gereken kişilerle bunların yanlarındaki ustalık özelliklerine sahip ve bilfiil üretimde çalışan gerçek kişilere denir.

b) Esnaf: İster gezici olsun, ister yerleşik bulunsunlar, gayri safi gelirleri tacir niteliğini kazandırmayacak miktarla sınırlı olanlar ve geçimini taşıt çalıştırmak, soförlük ve sürücülük yaparak sağlayan ve bu nitelikleri nedeniyle esnaf ve sanatkar ve küçük sanayici siciline kayıtları gereken gerçek kişilere denir.

c) Küçük Sanayi Kooperatifleri: Esnaf ve sanatkarlar yasasında kayıtlı olan ve 163 sayılı kooperatifler kanununa uygun olarak kurulan kooperatiflere denir.

Tanımlarında hiçbir nicel ölçüye yer vermeyen küçük işletme sektörünün bu üç biriminin dışında, geriye yalnızca küçük sanayi işletmeleri kalmaktadır. Günümüzde küçük sanayi işletmelerinin kesin bir tanımı olmamakla birlikte, işçi sayısı, makine ve ekipman gibi çeşitli ölçütlere dayanılarak konuya farklı yaklaşımlarda bulunmaktadır.

1980 yılı icra planınının 212 sayılı tedbir hükmü gereği, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinatörlüğünde Ticaret Bakanlığı, DPT, T.Halk Bankası, Sanayi Odaları, Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu temsilcilerinin 3.2.1981 tarihinde katıldığı bir toplantıda "Küçük Sanayici" tanımı, aşağıdaki şekilde benimsenmiştir.²³

²² Güler Yalım; "Türkeyi'de Küçük İşletmeler ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca Bu İşletmelere Götürülen Hizmetler", İşletmelerde Başarılı Yönetim Sempozyumu (12-13-14 Ekim.1983) Ankara, s.2-3

²³ DPT, Esnaf ve Sanatkar, Küçük Sanayi, V.Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT yayını, No:1913, Ankara, 1983, s.4

"Ençok 25 kişi çalıştıran ve bilanço değeri 20 milyon lira kadar makina parkına sahip olup, üretim yöntemleri kısmen teknik, kısmen deneye dayanan işletmeler, küçük sanayi işletmeleridir."

T.Halk Bankası, küçük sanayi tesis ve işletme kredilerinin tahsisinde 1982 yılı başından itibaren bu tanımı kullanmaya başlamıştır. Böylece, bu kredilerin tahsisinde kullanılan küçük sanayi tanımında işçi sayısı 4'den 25'e ve makina parkı bilanço değeri 15 milyon TL.den 20 milyon TL.ye yükseltilmiş olmaktadır.

1988 yılında işletmeleri küçük, orta ve büyük işletme şeklinde üçlü bir tarif getirmiştir. T.Halk Bankası en son olarak 1992 yılında bir tanım yapmış buna göre;²⁴

Ençok 100 işçi çalıştıran ve toplam sabit tutarı 1,5 milyara kadar olan işletmeler küçük, işyerinde en fazla 250 işçi çalıştıran ve toplam sabit yatırımı ise 1,5 milyar olan işletmeler ise orta ölçekli işletmeler, 250 den fazla işçi çalıştıran ve sabit yatırım miktarı ise 15 milyar T.L.den fazla olan işletmeler ise büyük işletme olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımda kullanılan ölçütlere göre şu şekilde tablo halinde gösterebiliriz.

Tablo:2

Halk Bankası İşletme Büyüklüğü Sınıflandırması

İşletme Türü	Çalışan Sayısı	Sabit Yatırım Tutarı
Küçük Ölçekli	100	1,5 Milyar TL.
Orta Ölçekli	250	15 Milyar TL.
Büyük Ölçekli	250'den fazla	15 Milyar TL.den fazla

Planlı dönemde, DİE tarafından üç kez yapılan ve Cumhuriyet tarihinde sayısı beşi bulan Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımlarında Küçük İşletmeler için saptanan belirleyici nicel ölçütlerden özellikle işyerlerinde çalışan işçi sayısında önemli bir değişiklik olmamıştır. 1963 yılı sayımında 10 ve daha az sayıda işçi çalıştıran işyerleri; 1970 yılı sayımında 9 ve daha az işçi çalıştıran ve 50 beygir gücünden daha az çevirici güç kullanan işyerleri küçük sanayi işletmesi olarak tanımlanmıştır.

²⁴ Türkiye Halk Bankası Genel Müdürlüğü Sanayi Kredileri Bölümü Mektupları, Genel Mektup, No58, 21.2.1992

DİE'nin 1983 yılında yaptığı sanayi sayımında nicel ölçüt olarak işletmede çalıştırılan işçi sayısı benimseyerek sanayi işletmelerini üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutarak 1-9 arası işçi çalıştıran işletmeleri küçük, 10-24 arası işçi çalıştıranları orta ve 25 ve daha yukarı işçi çalıştıran işletmeleri büyük işletmeler olarak tanımlamaktadır.²⁵

DPT küçük ve orta ölçekli işletmelerin tanımında nicel ölçüt olarak personel sayısını dikkate almış ve dört temel gruba ayırarak tanımlama yapmıştır. Sadece aile bireyleri ve işletme sahibinin çalıştığı işyeri, 1-9 personel çalıştıran işyeri çok küçük, 10-49 personel çalıştıran işyeri küçük, 50-99 personel çalıştıran işyeri orta ölçekli işletmeler olarak tanımlanmaktadır.²⁶

Ülkemizde yaklaşık 4 milyon kişinin geçimlerini küçük işletmelerden sağlamaktadır. Küçük işletmeler için kullanılan yada kullanılması gereken nicel ölçütlerin önemi yansıtılamaz.²⁷ Bu nedenle, nicel ölçütlerin yetersizlikleri bütün boyutlarıyla ortaya konulmalıdır. Söz gelimi, DİE'nin 10 ve daha az sayıda işçi çalıştıran işyerlerini küçük sanayi işletmesi olarak kabul etmesi, günümüzdeki gelişmeler ve işletmelerin büyümesini sınırlaması açısından yeterli sayılamaz. Öte yandan salt enerji kullanımı ölçütüne dayanılarak küçük sanayi işletmeleri için yapılan bir nicel tanım genelleştirilemez. Veya benzer şekilde "makina ve ekipman tutarının" parasal değerini, enflasyonist ortamda, bir ölçüt olarak benimseyip küçük işletme tanımının yapılması yanıltıcı olabilir.²⁸ Bu yüzden Kİ sınırı olarak benimsenen nicel sınır tavanının, ölçütleri kullanacak kurumların amaçlarına ve günün gerektirdiği koşullara uygun olarak -ülkelerin genel ekonomik konjonktürüyle gelişmeyecek şekilde- saptanması ve gerektiğinde yüksek tutulması yararlı olacaktır.

Orta ölçekli işletmeler tanımında kullanılan personel sayısı kuruluşlara göre farklılık göstermektedir. DPT'ye göre 50-99 arası, DİE'ye göre 10-24 arası,

²⁵ "Orta ve Küçük İşletmelerin Finansal Sorunları (Çözüm İçin Bir Finansal Paket Önerisi)" TOBB, Ankara, 1994, s.18

²⁶ "Küçük Sanayi", DPT., a.g.e., s.55

²⁷ Arif Ersoy; "Küçük Sanayi İşletmelerinin İktisadi Etkinliklerini Artırmaya Yönelik Bir Yaklaşım", Küçük İşletmelerin Problemleri ve Çözüm Yolları Sempozyumu, SEGEM, 12-13.Aralık.1983, İstanbul, s.2-3

²⁸ Remzi Fındıklı; "Küçük Sanayi İşletmelerinin Sürekliliği ve Sorunları" Küçük İşletmelerin Problemleri ve Çözüm Yolları Sempozyumu, Ankara,1989, s.5

KOSGEB'e göre 51-150 arası personel çalıştıran işletmeler, Dünya Bankası tarafından "küçük ve orta ölçekli sanayinin gelişimi ile istihdam oluşturma eğilim ve umutları" üzerine hazırlanan önemli bir raporda 50-200 arası işçi istihdam eden kuruluşlar orta ölçekli işletmeler olarak kabul edilmiştir.

2.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İçin Kullanılan Nitel (Kalitatif)

Ölçütler:

Hangi özelliklere sahip işletmelerin küçük ve orta büyüklükteki işletme olarak kabul edileceği konusunda çeşitli araştırmacılar ve kurumlar bir birine yakın önerilerde bulunmaktadır. Niceliksel ölçütlerin yanısıra niteliksel ölçütlerinde işletmelerin büyüklüklerini belirlemede kullanıldıkları görülür. Bu ölçütler aşağıdaki biçimde özetleyebiliriz.²⁹

- Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde genellikle girişimcilik, işletme sahipliği ve yöneticiliğin aynı kişide bütünleşmesi. Aile bireylerinin de işletmede fiilen çalışması.

- Bağımsız yönetim, genellikle işletmenin yöneticisi aynı zamanda işletmenin sahibidir.

- Sahip yöneticinin, büyük işletmelerdeki profesyonel yöneticilerden farklı olarak aynı zamanda zarar ve iflas riskini üstlenmesi.³⁰

- Hedef pazarın daha ziyade yöresel olması,

- İşletme sahibi işletmede fiilen çalışır. İşletme büyüdükçe işletme sahibinin fiilen çalışması gerçeği değişmez. Sadece çalışma yeri ve işletmeye sağladığı katkının biçimi değişir.

- İşletme ve işletme sahibi arasında tam bir bütünleşme hatta özdeşleşmenin gerçekleşmesi.

- Sermaye piyasalarında fon bulma imkanının olmayışı, finansmanın bireysel ve küçük sermaye gruplarınca sağlanması,

- İşletme sahibi ile çalışan personel arasındaki ilişki dolaysız ve samimi niteliktedir.

²⁹

Oktay Aypugan; "Küçük İşletmeler", a.g.e., s.3

³⁰

Tenal Koparan; "Türkiye'nin Kalkınmasında Küçük Sanayinin Önemi ve Katkısı", Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Ankara, 1977, s.38-39

3. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ülkemiz Açısından Tanımlanması ve Sınıflandırılması

Ülkemizde işletmeleri büyüklüklerine göre sınıflara ayıracak yasalar, yönetmelikler ve tüzükler mevcuttur. Ancak yasal tanımlamalar, özel amaçlarla yapıldığı için, özel amaçların gerçekleşmesi yönünden doyurucu olabilir. Küçük işletmelerin tanımını yapan yasaların başlıcaları şunlardır.³¹

- Türk Ticaret Kanunu.
- Gelir Vergisi Kanunu.
- Ticaret ve Sanayi Odalar Kanunu.
- Sanayi Sicil Kanunu.
- Esnaf ve Küçük Sanatlar Kanunu.
- Belediyeler Kanunu.

Konuya ilişkin yasal metinlerin Türkiye'de işletmelerin büyüklük açısından sınıflandırılmaları konusunda bir birleriyle uyumlu ve kesin ölçütler getirmemiş olmalarıdır. Ayrıca Halk Bankası, Devlet İstatistik Enstitüsü ve Devlet Planlam Teşkilatı gibi konuyla ilgili çeşitli kuruluşlar da kendi açılarından tanımlamalar yapmışlardır.

Devlet, küçük ve orta ölçekli işletmeleri güçlendirmeleri için bu işletmelere yönelik bazı destekleyici politikalar izlemeleri gerekmektedir. Bu destekleyici politikaların sağlam temellere oturması bu amacı gözönünde tutan bir tanımlamanın yapılmasını da gerektirir.³²

Ülkemiz şartlarında bu işletmeleri 4 gruba ayırmak mümkündür. Bu ayırımın personel sayısı ve makina parkının değeri ölçütlerine göre yapılmaktadır.³³

1. İşyerleri
2. Çok küçük işletmeler

³¹ Tenal Koparan; "Türkiye'nin Kalkınmasında Küçük Sanayinin Önemi ve Katkısı", Ankara İktisadi ve İdari İlimler Akademisi, Ankara 1977, s.39

³² BİAR; "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yatırım Kararları ve Yatırım Teşvikleri" BİAR, Ankara, 1992, S.4

³³ Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (Sorunlar-Öneriler)" a.g.e., s.152

- 3. Küçük işletmeler
- 4. Orta ölçekli işletmeler

3.1. İşyerleri:

Ücretli işçi çalıştırmayıp sadece işletme sahibi ile aile bireylerinin çalıştığı işletmelerdir. Bu grup ülkemizde iki başlık altında incelenebilir.

- a) Ev-el sanatları
- b) Sanatârlar

a) Ev-el Sanatları: Geleneksel ev-el sanatlarımızı geliştirmek ve unutulmalarını önlemek maksadıyla kendi veya aile bireylerinin çalıştığı işyerleridir.(Burada çıraklar ücretli işçi kapsamı dışında düşünülmektedir.)

b) Sanatkâr: "Bir ticari işletmeyi kısmen dahi olsa kendi adına işleten, yıllık gayri safi geliri her yıl Bakanlar Kurulu Karamamesi ile belirlenen miktarın altında bulunan ve bu nitelikleri nedeniyle esnaf ve sanatkar siciline tescilleri gereken gerçek kişiler esnaf ve sanatkar kabul edilir." şeklinde tanımlanabilecek sanatkar kesimi kısmen bu, kısmende çok küçük işletmeler kapsamında yer almaktadır.

3.2. Çok küçük İşletmeler:

Çalıştırdıkları işgören sayısı 1-9 personel istihdam eden işyerleri çok küçük sanayi işletmeleri olarak adlandırılmaktadır.³⁴ Bununla beraber bölgesel ve sektörel şartlara bağlı olarak farklılık göstermektedir. Yani aynı iş kolunda faaliyet gösteren ve aynı sayıda personel istihdam eden iki ayrı işletmelerden biri küçük işletme kategorisine girebilmektedir. Mesela, 4 ile 9 arasında personel çalıştıran bir işletme gerek makina parkı gerekse faaliyet açısından aynı iş kolunda 11 veya

15 personel çalıştıran işyeri düzeyine erişmiş bir işletme küçük işletme olarak ele alınabilir. Bu işletmeler teknolojik çalışmaya ayak uyduramayan, mahalli ihtiyaçları geri teknoloji ile karşılayan ve sonuçta eldeki kaynakları yeterince değerlendiremeyen işletmelerdir.

³⁴ DPT; "Küçük Sanayi", Ankara, 1989, s.56

3.3. Küçük Ölçekli İşletmeler:

Çalıştırdıkları işgören sayısı 10-49 arasında değişen işletmelerdir. Bu sayıya aile bireyleri ve çıraklar dahil değildir. Ancak bu sınıfın belirlenmesi bakımından tek başına işgören sayısı yeterli olmaz. Çünkü kullanılan teknolojinin emek veya sermaye yoğun olması çalıştırılan işgören sayısını önemli ölçüde etkileyebilir. O halde bu tanımlamada makina parkı değerinin istikrarlı bir para cinsinden ifade de gerekli olacaktır. Çeşitli kuruluşların uyguladığı kriterlerden hareketle makina parkı üst sınırını 500 bin dolar olarak ifade etmek mümkündür.³⁵

3.4. Orta Ölçekli İşletmeler:

İstihdam ettikleri işgören sayısı 50-99 arası olan işletmelerdir.³⁶ Bu sayı bazı kuruluşlara göre farklılık göstermektedir. DPT'ye göre 50-99 arası personel çalıştıran, DİE'ye göre 10-24 arası personel çalıştıran, KOSGEB'e göre ise 51-150 arası personel çalıştıran işletmelere orta ölçekli işletme denmektedir. Bu işletmeler daha gelişmiş bir teknoloji ile üretimde bulunan sektördeki yerini sağlamlaştırmış, profesyonel yönetici kadrosuna sahip rekabet güçleri daha yüksek olan işletmelerdir. Kullandıkları makina parkının değeri ise en fazla 5 milyon dolar olarak belirtilebilir.³⁷

³⁵ BİAR; "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yatırım Kararları ve Yatırım Teşvikleri", a.g.e., s.5

³⁶ Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Sorunları-Öneriler" a.g.e., s.155

³⁷ DPT; "Küçük Sanayi", a.g.e., s.60

Tablo:3
Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sınıflandırılması

İşletmenin Ölçek Büyüklüğü	Çalışan Personel Sayısı	Makina Parkı Değeri
- İşyerleri	Sadece işletme sahibi ve aile bireyleri	--
- Çok küçük sanayi işletmeleri	1-9	--
- Küçük sanayi işletmeleri	10-49	500 bin dolara kadar
- Orta ölçekli sanayi işletmeleri	49-199	5 milyon dolara kadar
- Büyük sanayi işletmeleri	200 den çok	5 milyon dolardan fazla

KAYNAK: Tamer Müftüoğlu, s.157

4. Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Girişimciliği Ön Plana Çıkaran Temel Eğilimler

Küçük ve orta ölçekli girişimlerin önemi, bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de bir süredir yoğun biçimde tartışılmaktadır. Bu konu hem akademik çerçevelerin hemde uygulamacıların dikkatini çekmiştir. Politik düzeyde de, hükümet programlarında bu konuyla ilgilenilmektedir.

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin meydana getirdiği değişimler üretim örgütlenmesinde de köklü bir değişiklik meydana getirmiştir. Değişimin önemli yanı, dinamik karakterde olmasıdır.

Üretim örgütlenmesinde birbirine neden-sonuç ilişkisiyle bağımlı olan kimi temel eğilimler bugün toplumsal yaşamın bütün karar ve kurumlarını etkilemektedir. Bu temel eğilimler şunlardır.³⁸

³⁸

KOSGEB; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Finansal Yapısı, Finansal Sorunları ve Teşvik sistemi Çerçevesinde Uygulanabilir Çözüm Önerilerinin Geliştirilmesi", Ankara 1993, s.3

4.1. Globalleşme:

Gerek politik gerekse ekonomik analizlerde en sık kullanılan sözcük "globalleşme"dir. Tanımını yapmak gerekirse genel anlamda globalleşme, Ulusal ölçekte yaptıklarımızı bütün dünyaya ulaştırabilme becerisidir.

Toplumsal gelişmenin en ileri aşamadaki örgütlenmesi içinde yer alan insanlar "birbirini görmeden, birbirleri için en iyi üretim yapma" bilincine ulaşmak durumundadır.³⁹

Globalleşmenin oluşturduğu talep çeşitlenmesi, yeni pazarlar bu uygun rekabet anlayışının üç temel yeniliğe dayandığı bilinmektedir. Bunlar; üründe, üretim proseslerinde ve pazarlama teknikleri olmaktadır. Açık bir anlatımla ifade etmek gerekirse globalleşme; Tokat'taki bir işletme ile Pariste'ki bir işletmenin üretim anlayışında eş düzeyde olması gerekmektedir.

Bu konuda toplumumuzda önemli bir dizi tuzaktan söz etmek mümkündür. Toplumumuz öncelikle köylülükten, toprağa dayalı üretimden, endüstriyel üretime geçiş süreci içindedir. Sanayileşme bilincinin içinde "bana ne? bir şey olmaz... boş ver canım.." gibi "toplam kalite anlayışı"nın düşmanı olan değer yargıları yoktur.

Çalışanlar, rızıklarının kaynağı olan işlerini geliştirme konusunda, işyerine düşmanca bir tavarlı değil, toplumun kolektif malı olarak bakabilmektedir.

Sendikalar veya partiler, ulusal ekonominin verimlilik düzeyine yükseltilmeden, ulusal refahı artırmanın kısıtlı kalacağı bilincindedir.

Ülkemizde ise bütün bu sanayileşme bilincini oluşturan içerisine gerçek değerleri yüklenmiş kavramlara erişilememiştir.

Gerek küçük ve orta ölçekli girişimciler gerekse bu iş yerlerinde çalışan insanların çoğunluğu, sorunu sadece kendi iş yerleri bağlamında değerlendirmekte, uluslararası açılımın bir parçası olma bilincinden çok uzak durmaktadır.⁴⁰

³⁹ KOSGEB; a.g.e., s.21

⁴⁰ KOSGEB; a.g.e., s.25

Globalleşme üretime dönük kavrayış ile dünyaya dönük kavrayışın bütünleşme sorunudur. Toplumumuz da üretim olayı yoğun biçimde kavranmadığı için bu konuda önemli eksiklikler vardır. Kuşkusuz çözüm, girişimcininkendine dönük eğitiminden ülke çapındaki eğitim sisteminden, kütle haberleşme araçlarının bilinçlenme düzeyinden geçmektedir.

Türkiye'de globalleşme üretim sürecinde yer alan ve değer yaratma zincirinin bütün halkalarındaki unsurların aynı bilinçle çalışmasıyla başarılabilir bir husustur.

Sonuç olarak, bir yaklaşım biçimi olarak globalleşme bütün dünyayı hammadde, pazar ve üretim açısından kısıtlamalar getirmeden pazar olarak görme işidir. Böyle bir bakış açısıyla hareket edebilen küçük ve orta ölçekli işletmelerde, globalleşme eğiliminin oluşturduğu yeni üretim örgütlenmesinde merkezi bir role sahiptir.

4.2. Araştırma ve Geliştirme Çalışmalarının Bağımsızlaşması:

Üretim örgütlenmesinde merkezi rol oynayan küçük ve orta ölçekli işletmeleri ön plana çıkaran bir diğer eğilimde "Araştırma ve Geliştirme" çalışmalarıdır.

Bir ülkenin ekonomik kalkınma potansiyelini, bilim ve teknoloji alanındaki buluş ve gelişmelerle ilgili bilgi birikimi belirler. Ancak yalnızca bilimsel düzeyde bilgi birikiminin de yeterli olmadığı görülmektedir. Bu bilgilerin uygulamaya geçirilmesi gerekir. Bunun içinde sanayi, üniversite ve diğer araştırma kurumlarında üretilen bilgi birikiminden yararlanarak yeni ürün veya yeni teknoloji geliştirme çalışmalarına girmesi gerekir.⁴¹ Bilgi üretiminin, teknoloji geliştirmenin, bilgi ve onun sonuca yansımaları olan teknolojik araç gereçlerin günümüzdeki üretim verimliliği ve ulusal güç oluşturulmasındaki önemi çok önemli bir olgudur.

⁴¹ Mehmet Tomak - Nermin İşler; "Küçük ve Orta Boy Sanayi Teşebbüslerinin Sorunları, Çözüm Yolları ve Geliştirilmesi Semineri" KOBİ'lerin Ar-Ge Faaliyetlerinin Yetersizliği ve Çözüm Yolları, Ankara, 1987, s.59

Ar-Ge sadece labaratuvar düzeyinde bir çalışmalar grubu olarak ele alınmamalıdır. Yaptığımız işe "akıl katma" ve "işinizi, sürekli geliştirme" "daha orijinal hale getirme" anlamında gelir. İnsanlar şunu yap denildiği zaman, ona yeni fikirler katarak istenilenin dışına çıkmadan istenileni daha iyi bir şekilde yapmaları gerekmektedir. Yani bir insanın kendisinden isteneni yapması normal bir şeydir. Fakat bunun üstüne kendisi bir şeyler ekleyerek yaparsa daha iyi olur.

Bu durum bireysel planda bir eksiğimiz olduğu gibi ulusal planda da uluslararası bilim standartlarında çok gerilerde yer almamız Ar-Ge çalışmaları ve bilgi üretiminde bir eksiğimiz olduğunu göstermektedir.

Bunun yanında şu hususunda göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Küçük işletmeler araştırma ve geliştirme konusunda büyüklerine oranla dezavantajlara sahiptirler. Ar-Ge önemli harcamaları ve uzmanlaşmış personeli gerektirir. Bu duruma sahip olamayan küçük işletmeler Ar-Ge imkanları olan diğer işletmeler karşısında rekabet güçleri azalacaktır. Bu konuda en akılcı yol bir kaç küçük işletmenin bir araya gelerek ortak bir Ar-Ge merkezi oluşturmalarıdır.

Ayrıca devlet kendi Ar-Ge merkezlerini küçük işletmelerin hizmetine az bir ücretle sunarak istifadeleri sağlanırsa soruna belli ölçüde çözüm getirebilir.⁴²

4.3. Yeni Buluşların Artması ve Endüstriye Uygulanması:

Araştırma ve Geliştirme çalışmalarında yaygınlaşma, yeni buluşların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Çeşitli ülkelerde yapılan araştırmalarda küçük ve orta ölçekli işletmelerin buluş oranının artmasına liderlik ettiklerini göstermektedir.⁴³

Kalkınmakta olan ülkelerin temel problemlerinden birisi hızla artmakta olan nüfusun geçimini sağlayacak mal ve hizmetlerin üretimini sağlamak, istihdam fazlası nüfusa yeni iş imkanları vermektedir.⁴⁴ Küçük ve orta ölçekli işletmelerin talebe yakın olmaları, tüketici isteklerini yakında izleyebilmeleride, piyasada geçerli

⁴² Oktay Alpugan; "Küçük İşletmeler (Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi)", Trabzon, 1988, s.35

⁴³ KOSGEB; a.g.e., s.7

⁴⁴ İnci Özgüç; "Yeniliklerin Küçü Sanayiye Etkisi", İstihdam Yaratıcı Girişimler Teknolojik Yenilikler ve Bölgesel Gelişme Uluslararası Semineri, Gaziantep, Temmuz.1986, s.92

olabilecek buluşlara yoğunlaşmalarını sağlamaktadır. Ayrıca küçük ve orta ölçekli işletmeler buluşlarını kısa zamanda üretime geçirmede de daha hızlı davranabilmektedir. İnsan karakterinin değişmelere yatkınlığından yararlanan buluş sayısındaki artış, bugünkü rekabetin odak noktasında yer almaktadır.

Buluşları sadece ürün ölçeğinde düşünmek yanlış bir durumdur. Rekabet, pazarlama teknikleride buluşlar ve yeniliklere de dayanmaktadır.

Yeni buluşların artması kadar, bunların endüstriyel alanda kullanılması ekonomik bir sorun teşkil edecektir. Bu çözümü mümkün olmayan bir sorun değildir. Buluşların hızla endüstriyel üretime geçmesi, farklı ürün pazarlama imkanı oluşturmaktadır. Böylece tüketiciye sunulan mal ve hizmetlere daha kolay ulaşabildiği için seçim yapabilme şansına sahip olacaktır.

İşletmede yenilikler konusunda üretken bir ortam oluşturulmalı, personel bu konuda cesaretlendirilmeli ve teşvik edilmelidir. Yenilikler konusundaki başarısızlığın doğal bir sonucu olarak küçük ve orta ölçekli işletmelerimizin hep birbirini taklit etmektedirler. Bu taklitçilik kopyacılığı dönüştürülmemeli tam tersine geliştirilmelidir.⁴⁵

4.4. Teknolojik Gelişme, Üretim ve İstihdam İlişkileri:

Teknolojik gelişme insanlıkla başlayıp günümüze kadar süre gelen dinamik bir olaydır. En genel anlamda teknolojik gelişmeyi, bir üretim organizasyonunda dah az üretim faktörü veya faktörleri kullanarak aynı miktar ürün veya aynı miktar üretim faktörü kullanarak daha kaliteli ürün elde edilmesine neden olan tüm yenilikler olarak tarif etmek mümkündür.⁴⁶

Otomasyon uygulamaları, insanın hatalarını ortadan kaldırmaktadır. Teknolojik gelişmenin getirdiği hız ve kontrol girdi kullanımında atık ve kayıp oranlarını azaltmaktadır.

⁴⁵ Tamer Müftüoğlu; "Türkiyede Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (Sorunlar ve Öneriler)", Ankara, 1989, s.204

⁴⁶ İsmail H.Sabuncuoğlu; "Teknolojik Gelişme İstihdam Sorunu" İstihdam Yaratıcı Girişimler Teknolojik Yenilikler ve Bölgesel Gelişme Uluslararası Semineri, Temmuz.1986, s.156

Bu gelişmenin meydana getirdiği en önemli etki, üretim, istihdam arasındaki ilişkidir. Üretimde hız kadar esneklikte meydana getiren otomasyon uygulamalarının sonucu olan işsizlik, genellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından oluşturulan istihdamla geçimlerin sağlanabileceği iş imkanları oluşturmaktadır. Küçük işletmeler teknolojiye ortaya çıkan yeniliklere daha çabuk ayak uydurabilmektedirler. Bu sebeple onlar ortaya çıkaracak olumsuz durumlardan daha az etkilenecek geçiştirebilirler. Küçük işletmeler bu niteliğin kendilerine sağladığı esneklik dolayısıyla devamlı bir istihdam kaynağı olabilirler.

Dünyanın en çok nüfusuna sahip olan Çin, köylerin yakınlarında kurulan küçük işletmelerin yardımıyla hem köyden kente göçe, hemde işsizlik sorununa çözüm bulmuştur.⁴⁷

Kısaca, istihdam oluşturma ve istihdamı sürekli kılma özelliği nedeniyle küçük ve orta ölçekli işletmelerin önemi artmaktadır.

4.5. Talepteki Hızlı Değişme:

Gelişen toplumda teknolojik gelişmeler çerçevesinde devamlı artan insanların ihtiyaçlarını daha çabuk karşılayabilmeleri, talebin hızlı biçimde değişmesi neticesini doğurmaktadır. Hızla değişen talebi karşılamak için, üründe ve pazarlamada esnek davranmayı getirmektedir.⁴⁸

Sonuçta, yerel ihtiyaçların saptanması, uluslararası alanda pazardaki boşlukların daha kolay saptanabilir olması ihtiyaçların daha çabuk elde edilebilirliğin artması esneklik ihtiyacını artırmıştır. O da küçük ve orta ölçekli işletmelerin esnek yapısına yeni gelişme potansiyelleri meydana getirmiştir.⁴⁹

⁴⁷ Fethi Çetinkaya; "Esnaflık ve Küçük Sanayicilerin Sorunları ve Çözümleri", II. Türkiye İktisat Kongresi, Sosyal Gelişme ve İstihdam Komisyonu Tebliğleri, Ankara 1981, s.251

⁴⁸ Atilla Bağrıracık; "Dışa Açılma Sürecinde Küçük ve Orta Boy Firmalar", İstanbul, 1982, s.17

⁴⁹ KOSGEB; a.g.e, s.10

5. İşletme Fonksiyonu Açısından Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Özellikleri

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ülkeye ve sektöre göre değişen özelliklerine rağmen bu işletmeleri tüm ülkelerde büyük işletmelerden ayıran belirgin özellikler vardır.

Bu özellikler, küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyük işletmelerden ayıran belirgin farklılıkları yansıtmalı ve KOBİ'lerin tanımlanmasına yardımcı olmalıdır.⁵⁰

Bu özellikleri teknik bir birim olarak bir işletmeye ilişkin temel işlevleri açısından kısaca şöyle açıklayabiliriz.

5.1. Yönetim Fonksiyonu:

KOBİ'lerin yönetim fonksiyonuna göre büyük işletmelerden ayıran özelliklerini şöyle sıralayabiliriz.

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerde genellikle işletmenin kuruluşunu sağlayan ve gelişimini sürükleyen girişimci kişi ile amacını ve faaliyetlerini gerçekleştirmek için karar veren yönetici kişi işletmenin sahibinde bütünleşmektedir.⁵¹ İşte küçük ve orta ölçekli işletmeleri çevresel değişimlere karşı duyarlı ve kısa sürede uyum sağlama dinamiğine sahip kılan en önemli faktör bu özelliğidir.

- Bazı büyük aile şirketlerinde, kuruculuğun, sahipliliğin ve en üst düzeydeki yöneticiliğin aynı kişide toplandığı sık sık görülen bir durumdur. Ancak bu tür büyük işletmelerde, organizasyonun büyümeden kaynaklanan zorunlu hiyerarşik yapısı ve bu yapı içinde profesyonel yöneticilerin yer alması nedeniyle, küçük ve orta ölçekli işletmeler benzer bir duyarlılığı ve dinamizmi görmek oldukça zordur. Çünkü küçük ve orta ölçekli işletmelerde girişimcilik, sahiplik ve yöneticiliğin biçimlendirildiği kişilik ile işletme arasında bir birlikte var olma bağı kurulmaktadır.

⁵⁰ Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (Sorunlar ve Öneriler)", a.g.e., s.41

⁵¹ Şan Öz-Alp; "Küçük İşletmeler", Eskişehir, İ.T.İ.A Yayını, Ankara 1971, s.114

Ayrıca yönetim işletme sahibinde toplandığı için merkezi bir yönetim söz konusudur. Bundan dolayı küçük ve orta ölçekli işletmeler bağımsız olduklarından yönetimlerine dışarıdan müdahale söz konusu değildir.⁵²

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerde kısa ve orta vadeli planlar yapılır. Buna karşılık büyük işletmelerde ise uzun vadeli planlar ile yönetilir.

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerde işletme sahibi yönetimde ortaya çıkabilecek her hangi bir aksaklığı hemen tesbit eder ve müdahale edebilir. Oysa büyük işletmelerde ortaya çıkan sorunlara anında müdahale etmek mümkün olmamaktadır. Çünkü, ortaya çıkan herhangi bir soruna yönetici iş bölümü çerçevesinde kendi tarafından bakma durumunda kalacak ve neticede farklı bakış açıları ortaya çıkacaktır. Sonuçta olaya gecikmeli olarak müdahale edilebilecektir.⁵³

5.2. Üretim Fonksiyonu:

KOBİ'lerin büyük işletmelerden ayıran üretim fonksiyonuna ilişkin başlıca özellikler şunlardır.

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerde üretim süreci genellikle emek yoğunudur. Üretim daha çok çok özel isteklere cevap veren sipariş yada atölye tipi üretim biçimine göre gerçekleştirilir. Büyük işletmeler ise piyasaya üretim yaparlar.

KOBİ'lerin hammadde ve işletme malzemesi ile ilgili sipariş hacmi büyük işletmeler oranla daha düşüktür.⁵⁴

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerde kaliteli ve tecrübeli elemanların bulunması, bu işletmeleri aynı zamanda yeni elemanların yetişmesinde bir okul pozisyonuna getirmektedir.

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin varlığı nedeni ile büyük işletmeler üretim sürecinde kullandıkları parçalardan pek çoğunu kendileri üretmeyip küçük ve orta ölçekli işletmelere üretmeleri için vermektedirler. Dolayısıyla büyük işletmeler küçük ve orta ölçekli işletmelere bağlı kalmaktadırlar.

52 Necati Berberoğlu - Halil Dirimetkin; "Türkiye Ekonomisi", Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları, Ankara, 1987, s.349

53 Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (Sorunlar - Öneriler)", a.g.e., s.54

54 Mehmet Aslantaş; "Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerinin Donatım, Tedarik ve Pazarlama Sorunları" MPM Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerinin Geliştirilmesi Semineri, Ankara MPM Yayını, 1973, s.159

- Büyük işletmeler, küçük ve orta ölçekli işletmelerden fiyat ve kalite konusunda üstündürler. Bu nedenle büyük işletmeler fiyat ve kalite boyutlarında daha yüksek bir rekabet gücüne sahiptirler.⁵⁵

5.3. Finansman Fonksiyonu:

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman kaynağının çok büyük bir kısmını işletme sahibinin özvarlığı oluşturur. Çünkü bu işletmelerin sermaye piyasasından fon sağlama imkanları hemen hemen hiç yoktur. Ayrıca para piyasasından özellikle ticari bankalardan kredi temin etme imkanlarında çok sınırlıdır.

Büyük işletmeler sermaye piyasalarının imkanlarından yararlanabilirler.⁵⁶

- Kredi temininde küçük ve orta ölçekli işletmeler büyük işletmelere göre, daha olumsuz şartlara sahiptir.⁵⁷

Bu işletmelerin kredi riskliliğinin yüksek olması, kredi talep hacminin düşüklüğü ile kredilendirme işlem maliyetinin yüksekliği ve kredi teminatı göstermede ki yetersizlikleri, onların ticari banka karşısında olumsuz bir konuma getirmektedir. Bu nedenle ya çok pahalıya kredi bulmakta yada hiç bulamamaktadır.

- Küçük ve orta ölçekli işletmeler kredi teminindeki olumsuzluklar yanında, kredi kullanımında da bu konudaki bilgi eksikliği ve deneyimden kaynaklanan problemler yaşanmaktadır.

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerde finansal yönetim kararları genellikle finansman ve iktisat alanında bilgisi sınırlı olan işletme sahibinin yetkisindedir. Oysa büyük işletmelerde bu alanlarda uzman ve deneyimli yöneticiler çalıştırılmaktadır.⁵⁸

55 Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (Sorunlar-- Öneriler)", a.g.e., s.71

56 Tamer Müftüoğlu; a.g.e., s.58

57 Tamer Müftüoğlu; a.g.e., s.58

58 Ergün Aktay; "Kredi Garanti Fonu", TOSYÖV Mektubu, Sayı:29, 1993, s.17

5.4. Personel Fonksiyonu:

- Üretim ölçekleri dar olan küçük ve orta ölçekli işletmelerin üretim teknolojileri emek-yoğun olmalarına rağmen çalıştırdıkları personel sayısının az olacağı açıktır. Ancak bu nitelik büyük işletmelere göre büyük bir avantaj sağlarlar. Çünkü işletme sahibinin çalışanlarla her zaman yakın ve yüzyüze ilişki içinde bulunması insan ilişkileri açısından olumlu bir çalışma ortamının doğmasına yardımcı olacaktır. Çalışanlar arasında sıcak ilişkilerin var olması, işletmede şevkli bir çalışma ortamının doğmasına neden olacaktır. Büyük işletmelerde profesyonel yöneticilerinin çok istediği fakat çok azının gerçekleştirebildiği bir ortamdır.

- Küçük ve orta ölçekli işletmeleri dinamik kılan en önemli faktör ruh birliğidir. Bunun sonucunda ekonomilerdeki dalgalanmalara bağlı olarak, kimi zamanlarda işletme sahibinin personeli yada işçileri için, kimi zamanda işçilerin işletme sahibi için işletmeyi ayakta tutmak amacı ile büyük fedakarlıklara katlandığı bilinen durumlardır.

- Büyük işletmelerde personelin ücret düzeyi küçük ve orta ölçekli işletmelere nazaran yüksektir. Bu durum ikame edici birçok sosyal dayanışma mekanizmaları mevcuttur. Böylelikle ucuz işgücüne motivasyon gibi birbirleriyle zıt iki unsur, tam tersine birbirlerine tamamlayıcı rol oynamaktadır.⁵⁹

5.5. Pazarlama Fonksiyonu:

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerde etkin bir pazarlamanın gereği olan tutundurma ve dağıtım faaliyetleri, bu işletmelerin sınırlı imkanları nedeni ile uygun bir biçimde yapılmamaktadır.⁶⁰

- Bu ve benzeri nedenlerden dolayı bu işletmelerin dış pazarlara açılmaları ve ihracat imkanlarında sınırlı kalmaktadır.

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin önemli üstünlüklerinden birisi esneklikleridir. Yani müşterilerinin özel arzu ve isteklerine cevap verebilmektedir. Büyük işletmelerin önemsemedikleri talep açıklarını yakalayıp bu piyasaların özel isteklerine cevap vermeye çalışmalıdırlar.

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin pazar paylarının küçük olması ve az müşteriye sahip olmaları, müşterilerle yüz yüze kurdukları dostluk ve arkadaşlığa

⁵⁹ Arif Ersin - Haluk Ceylan; "21.YY.Ekonomilerine Doğru Bir Kalkınma Aracı KOBİ (AT Örneği)", İKV Yayını No: 97, s.2

⁶⁰ Ali Ceylan; "Küçük İşletmelerin Finansal Sorunları" Finansal Yönetim ve Yatırım Planlaması Dergisi, İzmir, Aralık1981, sayı:12, s.328

dayalı bağıllık piyasasının nabzını tutma bakımından oldukça önemli bir avantajdır. Rekabetçi bir piyasada bir işletme için bu avantaj önemli bir özelliktir.

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerde pazarlama anlayışı büyük işletmelerde olduğu kadar tam kavranmış değildir. Başka bir deyişle KOBİ'lerde pazarlama ve satış kavramları birbirine karıştırılmaktadır.⁶¹

- Küçük ve orta ölçekli işletmeler sınırlı bir pazar payına sahip olduklarından pazar üzerinde fazla etkili olamazlar.

6.Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tarihçesi

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin geçmişteki oluşumları incelendiğinde, oldukça eski ve köklü bir tarih sahip olduğu görülmektedir.

Osmanlı İmparatorluğunun sosyo-ekonomik yapısı içinde orta sınıfı oluşturan esnaf (küçük imalatçı, sanayici) kesimi zamanın örnek kurumlarından olan Ahilik Sistemi ile belli bir çatı altında toplanmaktaydı. Ahilik Sistemi ile bir yandan esnaf kesimi arasında insani, mesleki ve ahlaki normlar geliştirerek bu kurallar etrafında manevi bir birliği temsil ederken, diğer yandan esnaf kesimini ve dolayısıyla devleti güçlendirmek amacıyla da mesleki eğitim sosyal güvenlik, askeri eğitim ve donatım hizmetlerini yerine getirmek üzere çeşitli düzenlemeler yapmıştır.⁶²

Ahilik sisteminin yönetim şekli, kuralları, toplatıları, mesleki eğitimi, işyeri açma ve terfi gibi sistemleri uzun yıllar uygulanmıştır. Bu kurallar zamanla ortaya konan iş ve hukuk düzenlemelerine de yardımcı olmuştur.⁶³

İmparatorluk hammadde konusunda bazı zorluklarla karşılaşması ve tarımsal üretimde fazla değer yaratılması sonucu bu alanda çeşitli tedbirler almıştır. Temelinde Ahilik düzeni bulunan Lonca sistemi ve beraberinde bir takım düzenlemeler uygulamaya konulmuştur. Lonca sistemi ile fiyatların saptanması, belli bir kalite düzeyinde ürün standardının belirlenmesi ve işgücünün

⁶¹ DPT; "Küçük Sanayi", Ankara, 1989, s.214

⁶² Olcay Baykal - Orhan Pazarcık ve İlyas Gülmez; "Küçük Sanayinin Yeri ve Pazarlama Uygulamaları" MPM Yayınları No:328, Ankara 1987, s.23

⁶³ Güler Yalım; "Küçük İşletmeler Tebliği" XX Ahilik Bayramı Tebliğleri ve Esnaf Sanatkarların Sosyo-Ekonomik Meselelerinin Tartışıldığı Panel, 1.Eylü.1984, Kırşehir, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu Yayınları, No:5, s.107

sınıflandırılması yollarıyla hammadde arzına bir limit koymuş ve rekabetin önlenmesi bir ölçüde sağlanmıştır. Böylece ekonomide istikrarın sağlanması ve korunması amaçlanmıştır.

XVIII. yüzyılda gerçekleşen sanayi devrimine ayak uyduramayan Osmanlı İmparatorluğunda tarımsal düzenin bozulması, kentlere göçü hızlandırmış ve buralarda aylak işgücü birikmiştir. Bu iç gelişmelerin yanında ipek yolunun kontrolden çıkması, Avrupa'nın ihtiyaç duyduğu hammadde kaynakları için ve ürettiği ürünler için imparatorluğu pazar olarak görmesi, İngilizler'e tanınan ticari ayrıcalıklarla, İngiliz mallarına imparatorluk açık pazar haline gelmiştir. Tüm bu gelişmeler zamanın sanayisini oluşturan esnaf sanatkar kesimini ve lonca sistemini etkilemiştir. Bu kesimde yaşanan kriz sonucu, oluşan tepkiler 1864 yılında "İslah-ı Sanayi Komisyonu" nun kurulmasına neden olmuştur. Komisyon küçük sanayinin Avrupa ile rekabet edemeyeceği görüşü ile daha sonra uygulama imkanı bulamayan bazı önlemleri öngörmüştür. Bu önlemler gümrük resimlerini yükseltmek, esnaf ve sanatkarları birleştirip şirketler kurmak, sanat okulları açmak ve yerli ürünleri sergi açarak tanıtmaktır.⁶⁴ Tanzimat fermanından sonra, lonca sistemi ve bu sistemin önemli bir kurumu olan Narh uygulaması kaldırılmıştır. 1879 da İstanbul Ticaret Odası kurularak birçok sorunla karşı karşıya bulunan esnaf-sanatkar-küçük atölye sahipleri bu çatı altında örgütlenmesi sağlanmıştır. İkinci meşrutiyetin (1908) ilanı ile birlikte milli bir sanayinin kurulması doğrultusunda özel teşebbüsün özendirilmesi esnaf kesimini olumlu etkilemişse de, genelde ekonomik çöküş yaşandığından sorunların çözümü mümkün olmamıştır.

6.1. Cumhuriyet Sonrası ve Planlı Dönem:

Cumhuriyet döneminde, dağınık durumda bulunan ve oldukça önemli sorunlara sahip esnaf-sanatkar-küçük üretici kesimini bir örgüt altında birleştirmek amacıyla 1924 yılında Ticaret ve Sanayi Odaları Yasası yürürlüğe koyulmuştur. Bu kesimin finansman problemlerini çözmek amacıyla da 1933 yılında Türkiye Halk Bankası kurulmuştur. 1950 yılında ise Bankanın amacının esnaf-sanatkar, dernek ve kuruluşlarının kredi ihtiyaçlarını karşılamak olduğu yasa ile düzenlenmiştir.⁶⁵

⁶⁴ Haluk Ceyhan - Arif Ersin; "XXI Y.Y. Ekonomilerine Doğru Bir Kalkınma Aracı KOBİ Örneği", İKV Yayını No:57, İstanbul, s.82.-83
⁶⁵ Haluk Ceylan ve Arif Ersin; a.g.e., s.84

1943 yılında yürürlüğe "Ticaret ve Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları" kanunu ile KOBİ'ler bu çatı altında toplanmıştır. 1949 yılında ise Ticaret ve Sanayi odaları ile esnaf odaları birbirinden ayrılıp esnaf kesimini bağımsız olarak örgütlemeyi amaçlayan Esnaf Dernekleri ve Esnaf Birlikleri kabul edilmiştir.⁶⁶

Yapılan bütün yasal düzenlemeler ekonomik ve mesleki açıdan iyi amaçlar gütmesine karşın uygulamada açıklık sağlayamadığından pratik sonuçlar verememiştir.

1983 sünrası uygulamaya başlanan Beş Yıllık Kalkınma Planları ile esnaf ve sanatkarlar ile küçük üreticiler için çeşitli programların uygulamaya konulması amaçlanmıştır.

6.2. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967):

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile küçük sanayi ürünlerinin, fiyat ve kalite bakımından büyük sanayi ve ithal malları ile karşılaştırılabilir seviyede üretilmesinin sağlanması amaç olarak belirtilmiştir. Bu doğrultuda söz konusu işletmelerin, finansman, kredi, örgütlenme, kooperatif kurma ile hammadde temininde, iç ve dış pazarların bulunmasında mevzuat ve kalite kontrolde yardımcı olacak merkezi bir organizasyonun kurulması gereği belirtilmiştir. Diğer taraftan Türkiye Halk Bankası'nın uyguladığı kredi faizlerinin düşürülmesi ve yaygınlaştırılması benimsenerek, mesleki eğitime önem verilmesi, pazarlama faaliyetlerinin düzelmesi, standart belirlenmesi için çalışmalar yapılması üzerinde durulmuştur. 1964 yılında böyle bir çerçevede 507 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Yasası çıkartılmıştır.

6.3. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972):

Bu dönemde ilk planda amaçlanan merkezi bir örgüt kurma hedefi, Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi (KÜSGEM) kurularak gerçekleştirilmiştir. Gaziantep'de bir pilot proje uygulamasına girilmiştir. Bu proje ile amaçlanan Gaziantep ve çevresindeki küçük ölçekli sanayi işletmelerinin gelişmelerine yardımcı olmak, bu işletmelerin modernizasyonunu gerçekleştirmek ve bir küçük sanayi sitesi

⁶⁶ Küçük Sanayi VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı Ö.İ.K. Raporu, Ankara, 1989, s.85-86

kurmaktır. Bir başka uygulamada, küçük sanayi ve el sanatları birbirinden ayrı olarak değerlendirilip, farklı tedbirlerin öngörülmesidir. Bu plan döneminde, küçük sanayi kredisinin esnaf ve küçük sanat kredilerinden ayrı olarak ele alınması, Küçük sanayiye teknoloji seçiminde yol gösterilmesi, yaşama imkanından yoksun küçük sanayi işletmelerinin yapay tedbirlerle desteklenmesi yerine, avantajlı olduğu başka alanlara yöneltilmesi amaçlanmıştır.

6.4. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977):

Her iki planda alınan önlemlere rağmen küçük işletmelerin problemlerinin devam ettiği belirtilmiştir. Küçük sanayi ve el sanatları üretiminin geliştirilerek, dış pazarlara açılması ve bunun için gerekli organizasyonun kurulması, finansman sorununun giderilmesi, eğitim, teknik, danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması bu plan döneminde ele alınmıştır.

6.5. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983):

Bu planda organize sanayi sitelerine yer verilerek, sağlanan teşviklerle plan dönemi sonunda 18.300 işyerini kapsayan 70 site bitirilmiştir. Bu dönemde, küçük sanayi esnaf ve sanatkarlar ayrımı yapılarak birbirinden bağımsız olarak tanımlanmıştır. Diğer önemli bir çalışmada, KÜSGEM'im Gaziantep pilat projesinde yola çıkarak ilk genelinde örgütlenmenin sağlanmasıyla, küçük sanayiye teknolojik, idari ve mali danışmanlık ve eğitim hizmetleri vermeyi amaçlayan Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı (KÜSGET) 1983 yılında faaliyete geçmiş olmasıdır.

6.6. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989):

Bu planda esnaf, sanatkar ve küçük sanayi birlikte değerlendirilerek, bu kesimin önemli bir üretim ve sosyal açıdan güvenilir bir istikrar unsuru oluşturduğu vurgulanmıştır. Bu kesimin üretim gücünün artırılarak, iç ve dış pazarlara girmesinde yardımcı olacak finansal ve teknik destek sağlanması, özellikle ihracat için teknik danışmanlık hizmeti ile özel teşvik sisteminin geliştirilmesi öngörülmüştür. Yine bu dönemde, küçük sanayiye geliştirme çalışmaları çerçevesinde öncelikle ele alınacak işkollarının belirlenmesinin yanı sıra küçük sanayinin orta ve büyüksanayinin yan hizmetlerini dah etkili yapabilmesi için gerekli teşvik politikalarının uygulanması planlanmıştır. Bu amaçla kamu kuruluşlarının küçük

işletmelere parça başı imalat yaptırmaları (fason imalat) ile ilgili çalışmalar tamamlanmış ve bazı kamu kuruluşları ihtiyacı olan bazı mallar için küçük işletmelere sipariş vermeye başlamıştır. Yine bu konu ile ilgili olarak küçük sanayinin yanı sıra sanayi hizmeti vereceği, milli ekonomi açısından öncelikli sanayi kolları; elektrik, elektromekanik, otomotiv ve kimya sanayi olarak belirlenmişse de bu konuda önemli bir ilerleme sağlanmamıştır.⁶⁷

6.7. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994):

Bu plan küçük ve orta ölçekli işletmelerin geleceğini tayin edeceği için önem taşımaktadır. Ancak bu planda, diğerlerinden pek farklı değildir. Yine gerçekleşmesi olasılıklara bağlı birçok vaad ve önceki planlarda yer alan alışlagelen bazı konular, önlemler tekrarlanmıştır. Buna göre, ilgili dönemde planlanan konular şöyledir: Küçük ve orta ölçekli sanayilerinin teknolojik düzeyinin geliştirilmesi, verimliliğin artırılması ve büyük sanayi ile entegrasyonun sağlanması özendirilecektir. Küçük sanayide kalitenin yükselmesi, AT'ye giriş süreci de dikkate alınarak uluslararası standartlarda ve rekabet düzeyi yüksek mal ve hizmetlerin yaygınlaştırılmasına çalışılacaktır. Küçük işletmelerin iç ve dış pazarlarda yarışabilmesi için, bu işletmelerin birlikler halinde örgütlenmesi desteklenecektir. Yeniden değerlendirme uygulaması yaygınlaştırılacak ve özellikle finans yönetimi başta olmak üzere girişimcilik eğitim programları uygulanacaktır. Teknoloji yoğun küçük işletmelerin teknoparklar çerçevesinde teşvik edilecektir. Finansman problemine çözüm olarakta, ucuz kredilerin artırılmasına, ipotek alınmadan proje bazında küçük sanayiciye kredi desteğinin geliştirilmesine çalışılacaktır.⁶⁸

⁶⁷ Devlet Planlama Teşkilatı, Kalkınma Planı, Beşinci Yıl (1985-1989) 1988 Yılı Programı, DPT Yayını, Ankara, 1987, s.421

⁶⁸ "Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)", Resmi Gazete, Yıl:69, s.20217, (6.Temmuz.1989), Ankara, 1989, s.64

II. BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN, TÜRK EKONOMİSİNDEKİ YERİNİN İHRACAT VE GÜMRÜK BİRLİĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ SANAYİ İŞLETMELERİNİN DÜNYADAKİ GENEL DURUMU VE GELİŞİMİ

Bugün uluslararası platformda var olabilmenin en önemli şartı, çok büyük hızla değişen ve gelişen bilim ve teknolojiyi süratle üretim birimlerine yansıtmak; üretim mallarını uygun kalite ve maliyetle öncelikli olarak piyasaya sürmektir. Entegre tesisleri olarak kurulan büyük sanayi işletmelerinin, çağımızın bu hızlı temposuna ayak uydurması sınırlı, hatta bazen imkansız olmaktadır. Bu yüzden çağımızda artık büyüklük önemini kaybetmiş, bunun yerine hızlı olanın yavaş olanı yok ettiği ve teknolojinin küçük firmalar lehine büyük gelişmeler sağladığı bir sistem ortaya çıkmıştır. 21. Yüzyıla adım atarken, büyük sanayi işletmelerinin artık ana girdi veya ara malı sağlayan üretim birimleri ile diğer hizmet ünitelerinin gerektirdiği ihtiyaçlarını küçük işletmelerden temini yoluna gitmeleri kaçınılmaz görülmektedir.⁶⁹

Dünyada zaman zaman ortaya çıkan ekonomik krizlere uluslararası dengeleri değiştiren durumlara karşı, gelişen ve kalkınan ekonomiler için temel çözümlerden biriside küçük ve orta ölçekli işletmeleri desteklemek ve güçlendirmektir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri incelendiğinde küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik göstergeler bu kesimin önemini gayet açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Her ne kadar küçük ve orta ölçekli işletmeler, ülkelere göre tanımsal ve yapısal farklılıklar gösteriyorsa da dünyanın neresinde olursa olsun değişmeyen bir gerçek; bu işletmelerin, ülkelerin ekonomilerinde gözardı edilemeyecek katkılara sahip oluşudur. Yakın gelecekte kamu sektörü ve/veya büyük ölçekli özel sektör işletmelerinin istihdam artışına önemli bir katkı sağlamaları beklenmediğinden, yeni iş sahalarının küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından yapılacağı düşünülmektedir. Bu nedenle özellikle sanayi kesiminde önemli bir potansiyeli bulunan bu işletmelerin geliştirilmesi ve desteklenmesi tüm

⁶⁹

KOSGEB; "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Konferansı", KOSGEB, Ankara, 1994

lkeler için kalkınmanın temel hedeflerinden birisi olmuştur. Aslında uluslararası rekabet gcde büyük işletmeler ile küçük işletmeler arası sağlanacak entegrasyona bağlıdır.⁷⁰

HerŐeyin sürekli bir değişim içinde bulunduğu dünyamızda Dünya pazarlarının globalleşen çehresi içinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, küçük ve orta ölçekli işletmelerin sosyal ve ekonomik değişmelere uyum gösterme yeteneklerinin daha fazla farkına varmakta, rekabet güçlerini arttırıcı, teknolojik düzeylerini yükseltici yönde teşvik tedbirlerine ve uygulamalarına ağırlık vermektedir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin dünyadaki durumunu ve gelişimini Şu Şekilde kısaca deyinebiliriz.

1.1. Almanya'da, KOBİ'lerin Durumu ve Gelişimi:

Almanya'da yeni katılan eyaletlerde (eski Doğu Almanya) küçük ve orta ölçekli işletmeleri destekleyici politikalar göze çarpmaktadır. Almanya'daki tüm işletmelerin % 98'ini küçük ve orta ölçekli işletmeler oluŐurmaktadır. Bunların % 80'inde meslek eğitimi olarak yararlanılır. Buralarda, tüm çalışan kesimlerin % 66'sına iş imkanı sağlanmaktadır. Milli hasılanın % 50'si bu sektörde oluşmaktadır. Yıllık 300.000 yeni işyeri kurulmakta, buna karşılık 250.000 eski firma piyasadan çekilmektedir. Buna gire yılda ortalama 50.000 küçük ve orta ölçekli işletme piyasaya katılmaktadır.

Meslek odalarının ve Federal Hükümet anlayıŐına göre, KOBİ politikası genel ekonomik politikaların ayrılmaz bir parçasıdır. Bu politika sosyal piyasa ekonominde göre yönlendirilmektedir. Buna göre devlet, ilk planda güvenilir iktisadi imkanlar oluŐurmaktadırlar.

Almanya'da küçük ve orta ölçekli işletmelerin görevi istihdam ve meslek oluşturmak ve rekabet ve kalkınmayı desteklemek ve iktisadi glerin yođunlaŐmasını önlemektir.

Federal Hükümet KOBİ politikasını 1970 yılında "KOBİ Yapısal Politikasının İlkeleri" adı altında ve daha sonrada 1979 yılında "KOBİ Raporu" nda detaylı bir şekilde açıklamıştır.

Almanya'nın federatif yapısına uygun olarak 16 eyalette KOBİ politikası konusunda kesin ilkelerini saptamışlardır. Bu ilkeler, "KOBİ Teşvik Yasaları ve KOBİ Hükümleri" çerçevesinde açıklanmıştır. Bu yasalar eski eyaletlerde 1974 ile 1978 arasında, yenilerde ise 1990 daki birleşmeden sonra yürürlüğe sokulmaktadır. Bu çalışmalara göre KOBİ politikası zayıf işletmeler için bir koruma veya sübvansiyon politikası olmayıp, aksine yardım etmek isteyenlere yardım anlamında devlet tarafından uygulanan bir yapı politikasıdır. Burada devlete düşen sadece ekonomideki karar serbestliğini ve öz sorumluluğu olumsuz yönde etkilemeden girişimcilik desteklemektir. Bu şartlarda küçük ve orta ölçekli işletme politikasının özel olarak uygulandığı alanlar kabaca şöyle sıralanabilir:

- Girişimin gerçekleştirilmesi konusundaki endişeleri yok etmek,
- KOBİ'nin küçüklüğe bağlı dezavantajlarını dengelemek.⁷¹

Yeni kurulan işletmeler ve bu firmalara yapılan sermaye girdileri, yatırımlar üzerinden vergi indirimleriyle, hibelerle ve çeşitli programlarla desteklenmektedirler. Diğer yardımlar ise yönetsel bilgi ve becerilerin geliştirilmesine, Doğu Alman mallarının satışının desteklenmesine ve küçük işletmeler için bir Ar-Ge kapasitesinin oluşturulmasına yöneliktir.

1.2. Japonya'da KOBİ'lerin Durumu ve Gelişimi:

Japonya'da küçük ve orta ölçekli işletmeler (Çu-Şo-Kingyo) Japon sanayisinin % 99 dan fazlasını meydana getirmektedir ve Japon ekonomisinin gerçek temelidir. Büyük şirketler (dai kigyo) dev bir şirketler pramidinin tam tepesinde yer almaktadır. Birçok insan dev şirketlerin cazibesıyla büyülenmekte ve Japon sanayisinin diğer % 99 unu gözden kaçırmaktadır. Fakat Japonya sathına yayılan milyonlarca meçhul küçük işletmelerin desteği olmadan dünyaca ünlü Japon şirketlerinin var olamayacağı basit bir gerçektir.⁷²

⁷¹ H.H. Jürgensman; "Almanya'da Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ) Politikası ve Bunların Teşvik Edilmesi" TOSYÖV, "Almanya'da KOBİ'ler İçin Girişimcilik ve Teşvik Programları" Ankara, Temmuz.1994, s.7-8-9

⁷² "İktisat ve İş Dünyası Bülteni", Ocak-Şubat.1992,Yıl:1, Sayı:5, S.8

Japonya'da hükümet, küçük işletmelerin ekonomideki hızlı değişme gerekli uyumu sağlayabilmesi amacıyla yürüttüğü çalışmaların bir parçası olarak, 1992 yılında bazı tedbirler almış, buna yönelik olarak cazibe merkezleri ve ticari bölgeler kurulmuş, çalışma ortamı daha çekici hale getirilmiş ve bölgesel düzeyde işletmelerin kurulması için tedbirler alınmıştır. Aynı zamanda, hükümet küçük işletmelere, teknoloji, enformasyon, kalifiye işgücü ve finansman konularında sunduğu kaynakları artırmış ve bu işletmelerin kendi kendilerine yeterli düzeye gelerek gelişmelerin desteklemiştir. Japonya'da 1982 istatistiklerine göre toplam istihdamın % 81,4 ünü küçük ve orta ölçekli işletmeler oluşturmaktadır.⁷³

1.3. İngiltere'de KOBİ'lerin Durumu ve Gelişimi:

İngiltere'de işletme geliştirme programları ile küçük işletmelerin büyümesine ve gelişmesine yönelik programlar Scotland'daki Yerel Eğitim ve İşletme Konseyleri ve Yerel İşletme Şirketleri vasıtasıyla sağlanmaktadır.

Hükümet tarafından 1993 yılı Nisan ayından itibaren mevcut ve yeni kurulmakta olan işletmelere enformasyon danışmanlık hizmetleri ve uzman danışman temini için 32 milyon Sterlin verilmesi yönünde karar alınmıştır.

Küçük işletmeleri geliştirmeyi amaçlayan kuruluşları bir araya getirmek için tasarlanmış bulunan vakfın kurulmasına ve geniş kapsamlı yardımlara kolayca ulaşabilirliğini sağlayacak merkezler oluşturulmasına yardımcı olmak üzere 3,4 Milyon Sterlin ayrılmıştır. İngiltere'de çok sayıda faaliyet hükümetin doğrudan kontrolü altındadır. Bunlardan birisi küçük işletmelerin nakit akışlarına yardımcı olmak amacıyla, faturaların vaktinde ödenmesini teşvik eden çabalardır.⁷⁴

1.4. Avrupa Topluluğu Ekonomisinde KOBİ'lerin Durumu ve Gelişimi:

AT ekonomisinde küçük ve orta ölçekli işletmeler önemli bir yere sahiptirler. İmalat sanayiinde işletmelerin % 90 dan fazlasını küçük ve orta ölçekli işletmeler oluşturmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin toplam imalat sanayi içinde

⁷³ İsmail Bulmuş-Oktay Ertam ve Mete Törüner; "Küçük Sanayi İşletmelerinin Konumu Önemi ve AT'a Girerken Karşılaşabilecekleri Sorunlar İle Çözüm Yolları", MPM Yayını, No:426, Ankara, 1991, s.24

⁷⁴ A.g.e., s....

istihdam payı ise % 40 ile % 71 arasında değişmektedir. Cıro ve oluşturulan katma değer bakımlarından da küçük ve orta ölçekli işletmelerin önemli payları vardır.⁷⁵

AT'da 15.7 milyon özel sektör işletmesinin %99,9 u küçük ve orta ölçekli işletmelerdir. Bu işletmeler istihdamın % 70 ini oluşturmakta ve Topluluk ülkeleri için önemli ölçüde katma değer sağlamaktadır. AT küçük işletmelerinde 1988 yılındaki toplam istihdam 62,4 milyon olup istihdamın % 70 den fazlasını sağlamaktadır. Bu işletmeler, inşaat, hizmet sektörü ve imalat sanayiiinde yoğunlaşmaktadır.

AT'nda istihdamın,⁷⁶

- % 5'ini Enerji ve Tabii Kaynaklar Sektörü (en küçük sektör)
- % 30'unu İmalat Sektörü
- % 9'unu İnşaat Sektörü
- % 36'sını Diğer Hizmetler (en büyük sektör)
- % 20'sini Ticaret Sektörü

oluşturmaktadır.

KOBİ'lerin ihracattaki payları incelendiğinde, Fransa'da % 25, Portekiz'de ise % 50 dir. İspanya'da ihracat yapan şirketlerin % 9 u küçük ve orta ölçekli işletmelerdir. KOBİ'ler toplam İspanya ihracatının ise % 41 ini sağlamaktadırlar, İtalyan firmaları ihracatın % 26 sını karşılarken geleneksen sektörlerde bu oran % 44 e kadar çıkmaktadır. Almanya ve Danimarka'da yenilikçi ve ileri teknoloji kullanan KOBİ'ler ihracata önemli katkılarda bulunmaktadır.

Topluluk Komisyonu ve Eurostat'ın Topluluk İşletmeleri üzerine beraber yaptıkları ve daha güncel değerler taşıyan çalışmada 0-9 işçi çalıştıran işletmeler çok küçük (mikro) 10-99 işçi çalıştıran işletmeler küçük, 100-499 arası işçi çalıştıran

orta ve 500 den fazla işçi çalıştıran işletmelerde büyük işletmeler olarak sınıflanmıştır.⁷⁷

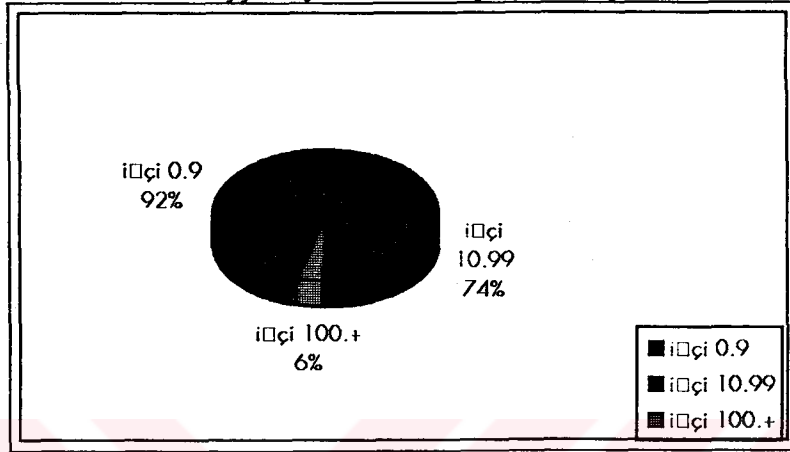
⁷⁵ KOSGEB; "1974 Yılı Çalışma Programı", a.g.e., s.12

⁷⁶ Michael Lake; "Avrupa Topluluğunda Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere İlişkin Programlar" Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Sorunları Uluslararası Sempozyumu, İSO, 17.Mart1991, İstanbul, s.4

⁷⁷ Commission Of The Communities, Enterprises İn Europe, Second Repart Document. Luxembourg, 1992, s.24

Topluluk genelinde yapılan bir araştırmada işçi sayısına göre işletme dağılımları (Grafik:1) de gösterilmektedir.

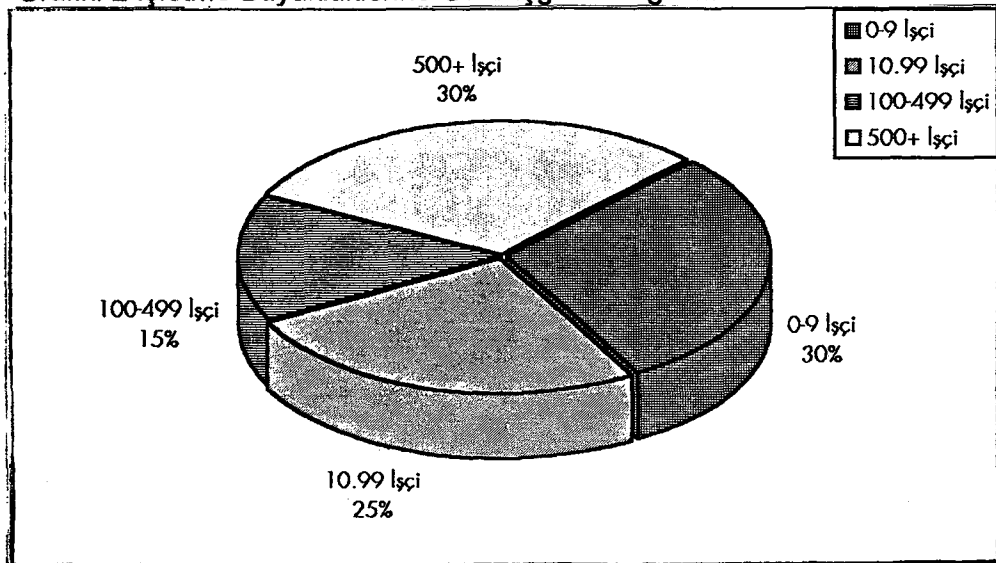
Grafik:1 İşçi Sayısına Göre İşletme Dağılımı

Grafik: 1 de ifade edildiği gibi, 0-9 işçi çalıştıran işletmeler toplam işletmelerin % 92 sini, 10-99 işçi alıştıranlar % 74 ünü, 100 den fazla işçi alıştıranlar ise % 6 sını oluşturmaktadır.

Grafik 2'de işletme büyüklüklerine göre işgücü dağılımı göstermektedir.

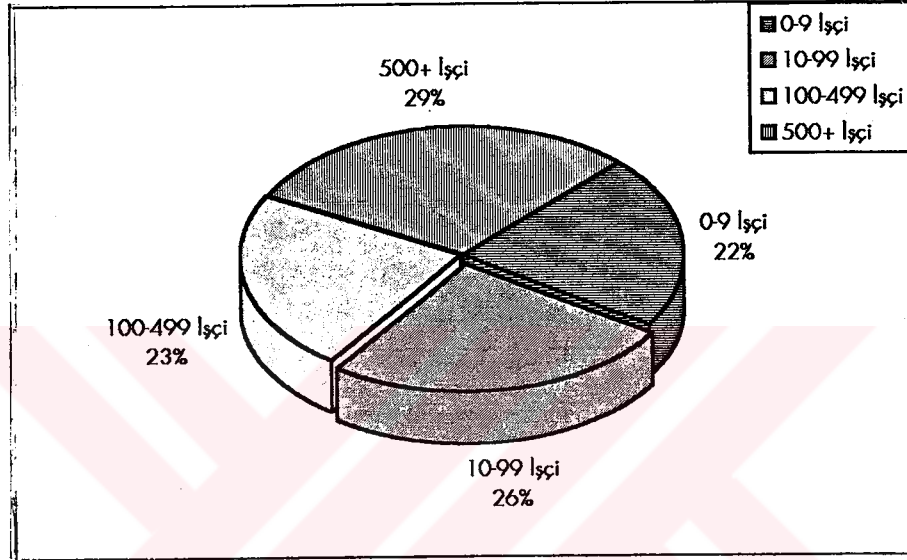
Grafik: 2 İşletme Büyüklüklerine Göre İşgücü Dağılımı

İşgücünün işletmeler arasında dağılımı ise, 0-9 işçi çalışan işletmeler toplam istihdamın % 30 unu, 10-99 işçi çalışanlar % 25 ini, 100-499 işçi çalışanlar % 15 ini, 500 den fazla işçi çalışanlar ise %30 unu oluşturmaktadır.

Cironun işletmeler arasında dağılımı incelendiğinde ise (şekilde) şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Grafik: 3

Grafik 3'de ifade edildiği gibi, çok küçük işletmeler (0-9) toplam cironun % 22 sini, küçük işletmeler (10-99) % 26 sını orta ölçekli işletmeler (100-499) % 23 ünü, büyük işletmeler ise (500+) % 29 unu elde etmektedir.

Mikro ve küçük işletmeler, inşaat sektörü ve ticarete toplam AT istihdamının % 75 ini oluşturmaktadır. Orta ölçekli işletmelerdeki en yüksek oran imalat sektöründe gerçekleşmektedir % 21. Büyük işletmelerdeki en yüksek oran ise enerji ve tabii kaynaklar sektörü ile imalat sanayiinde gözlenmektedir.

AT'ında 1980-1987 yılları arasında hizmet sektöründe % 11.8 istihdam artışı gözlenirken, sanayi sektöründe % 12.7 istihdam azalışı görülmektedir. Bundanda anlaşılmaktadır ki istihdamdaki değişim sanayi sektöründen hizmet sektörüne kaymaktadır.⁷⁸

78

Murat Akan, "Avrupa Tolluluğunda Küçük ve Orta Boy İşletmeler" İKV, İstanbul, 1988, s.14

At'ında küçük işletmeler daha düşük maliyetle olmasına rağmen, teminat ve garanti problemleriyle karşı karşıya geldikleri için uzun vadeli borçlanmayı genellikle talep etmemektedirler. Bu işletmeler daha çok kısa vadeli borçlanmayı genellikle talep etmemektedirler. Bu işletmeler daha çok kısa vadeli kredi kullanmayı tercih etmektedirler. Ayrıca küçük işletmeler, büyük işletmelere nazaran yüksek faiz oranları (özellikle kısa vadeli banka kredileri) konusunda da dezavantajlı durumundadırlar. Küçük işletmelerin finansman problemlerine kalıcı çözümler bulabilmek için, çok sayıda AT ülkesinde Kredi Garanti Programları yürürlüğe konulmuştur.

2. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN ÜLKEMİZDEKİ GENEL DURUMU VE GELİŞİMİ

Ülkemizde ekonomik sürecin hangi döneminde olursa olsun, küçük ve orta ölçekli işletmeler ekonomik, politik ve sosyal önemlerini her zaman korumuşlar. Genel politika ve stratejilerin belirlenmesinde dikkate değer bir kesimi etkilemişlerdir.

Bugüne kadar Türkiye'de hemen her dönemde hükümetlerin ekonomik politikaları paralelinde doğrudan ya da dolaylı olarak küçük işletmeleri koruyan, gelişmelerini hedefleyen uygulamalara gidilmiştir. Fakat hiç şüphesiz ki, bu kesime yönelik olarak en ciddi adım KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) nın kurulması ile atılmıştır.

Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından 1980 yılında yapılan sayım sonucuna göre küçük işletmeler tüm işyerlerinin % 93'ünü ve yine sayım kapsamına alınan sektörlerdeki istihdamın ise % 68'ini oluşturmaktadır. İmalat sayesinde ise işyerlerinin % 95 'ini ve istihdamın ise % 49'unu oluşturmaktadır.⁷⁹

1985 yılı rakamlarıyla toplam imalat sanayi işletmelerinin % 98.66 'sını oluşturan küçük sanayi işletmeleri incelendiğinde; bugün bunların büyük bir bölümünün 1-9 kişinin istihdam edildiği çok küçük işyerlerinden oluştuğu

79

Nezih Gökdoğan; "Dünyada ve Türkiye'de Küçük İşletmelerin Kalkınmadaki Rolü" Sempozyum Tebliği, 17-18 Ekim 1983, Ankara, s.7

görülmektedir. Bu işletmelerde iş sahiplerinin ve iş sahibine akraba yakınlığındaki kişilerin üretimde yer aldığına sıklıkla şahit olunmaktadır.

Ülkemizde küçük sanayi işletmelerinin daha az sermayeli fakat emek yoğun ve küçüldükçe riski azalan yapıda oldukları da bilinen bir gerçektir.

Türkiye imalat sanayi genelinde yer alan küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerin problemleri incelendiğinde bunları öncelikle; sosyal, ekonomik, siyasal ve yasal koşullar ile rekabet unsuru, teknolojik gelişim, bölgesel farklılıklar gibi faktörlere bağlı olarak kendi kontrolleri dışında oluşan şartlardan fazlasıyla etkilendiklerini görmek mümkündür. Bundan başka ülkemizde söz konusu kesimin en çok zorladığı konuların başında pazarlama, planlama, eğitim, teknoloji, bilgi ve en önemlisi finansman konularının geldiği görülmektedir.⁸⁰ Gerçekten de özellikle çok küçük sanayi işletmeleri, oturmuş bir yönetim mekanizmaları da bulunmadığından, bu konularda çok güçlük çekmekte ve modern işletmecilik anlayışından uzak bir biçimde faaliyetlerini sürdürmektedir.

Türkiye'nin 1963 yılında imzaladığı Ankara Antlaşması uyarınca Avrupa Topluluğuna karşı taahhüt altına girdiği gümrük vergilerini sıfırlama, gümrük tarifelerinde uyumlu hale getirmesini öngören "Gümrük Birliğine" kısa bir süre kalmıştır. Bu kapsamda Türkiye, yaklaşık 60 milyon nüfusu ve hızlı gelişen ekonomisiyle topluluğa en iyi pazar perspektifini sunmakla, Ortadoğu ve Akdeniz Bölgesinde önemli bir ortak olduğunu göstermektedir. Ekonomik ve finansal politikaların uyumlu hale getirilmesi, aynı zamanda üye ülkelerdeki küçük ve orta ölçekli işletmeler için önemli gelişme şartlarının da uyumlu hale getirilmesi anlamına gelmektedir.

Bu durum, Avrupa entegrasyon sürecinde önemli bir adımdır. Küçük ve Orta Ölçekli işletmeler, eğer Tek Pazarın giderek ağırlaşan koşullarını karşılamada başarılı olurlarsa, imkanlarındanda o ölçüde faydalanabilecektir.⁸¹

Devlet İstatistik Enstitüsü ülkemiz açısından genel bir değerlendirme yaparak 1985 yılı Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı sonuçlarına göre; işyeri sayısı,

⁸⁰ Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Küçük ve Orta Sanayi İşletmeleri"(Sorunlar ve Öneriler), a.g.e., s.57

⁸¹ KOSGEB; 1994 Yılı Çalışma Programı, Ankara, 1993, s.32

çalışanlar sayısı ve katma değer olmak üzere önemli üç gösterge yardımıyla, ülkemiz imalat sanayinin genel durumu aşağıda tablo 4 ve frafiklerde açıkça gösterilmiştir.

Tablo: 4 (1985 Verileri)

ÖLÇEK	İŞLETME		ÇALIŞANLAR		KATMA DEĞER	
	SAYISI	PAYI %	SAYISI	PAYI %	MİLYAR	PAYI %
1-9	183574	94.52	472070	33.51	819.3	12.50
10-49	8035	4.14	169634	12.04	478.4	7.30
Küçük Sanayi (1-49)	191609	98.66	641704	45.55	1297.7	19.80
Orta Sanayi* (50-199)	1750	0.90	165759	11.77	778.6	11.88
Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi	193359	99.56	807463	57.32	2076.3	31.68
Büyük Sanayi (200 +)	861	0.44	601339	42.63	4477.7	68.32
Genel İmalat Sanayi	194220	100.00	1.408.802	100.00	6554.0	100.00

KAYNAK: DİE 1985 Yılı Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı

* Orta ölçekli işletmeler olarak kuruluş kanunumuzdaki her ne kadar 51-150 kişi çalıştıran sanayi işletmeleri tanımı getirilmişse de, DİE sınıflamalarında bu gruba ulaşılamadığından, orta ölçek 50-199 şeklinde verilmiştir.

Tablo:4'e göre ülkemiz imalat sanayinin genel perspektifine göz atıldığında, Türkiye İmalat Sanayi kapsamında;

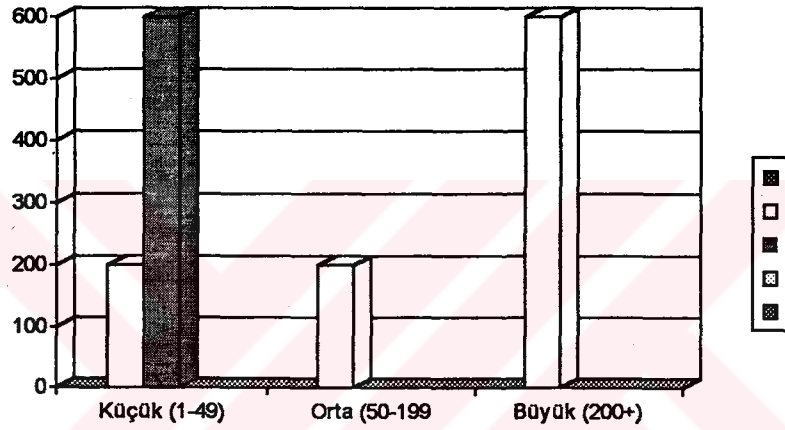
- 194 bin üzerinde işletmenin faaliyet gösterdiği,
- Bu işletmelerde yaklaşık olarak 1 milyon 400 binden fazla kişinin istihdam edildiği,

- Toplam imalat sanayi katma değerinin ise 1985 yıl rakamlarıyla 6,5 trilyon civarında gerçekleştiği görülmektedir. Bu veri Devlet Planlama Teşkitatından alınan imalat sanayi deflatörleri yardımıyla güncel hale getirilmeye çalışıldığında, 1992 yılı fiyatlarıyla yaklaşık 191 trilyon TL. ye karşılık gelmektedir.

DİE'nin 1985 verilerine göre imalat sanayi işletmelerinde istihdamın ve katma değerin ölçeksel olarak dağılımı ise grafiksel olarak şu şekillerde gösterebiliriz.

Grafik:4 (1985 Verileri)

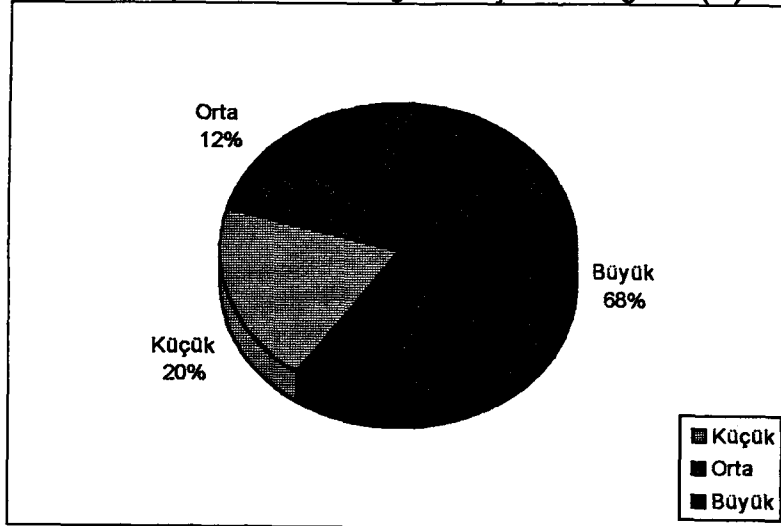
İmalat Sanayinde İşletmelerin ve İstihdamın Ölçeksel Dağılımı

KAYNAK: DİE 1985 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı

Grafik: 5 (1985 Verileri)

İmalat Sanayiinde Katma Değerin Ölçeksel Dağılımı (%)

KAYNAK: DİE

- İmalat Sanayimizin bu toplam değerleri içinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin payı incelendiğinde ortaya çıkan görüntü ise;

* Toplam imalat sanayi işletme içerisinde % 99.6 sının,

* Toplam imalat sanayi istihdamının % 57.3 nün,

* Toplam imalat sanayi katma değerinin % 31.7 sinin küçük ve orta ölçekli işletmelerce gerçekleştirildiği şeklindedir.

- Ölçeksel bazda incelenen imalat sanayi göstergelerine göre:

*Yaklaşık olarak genel imalat sanayimizin % 99 unu, yani tabanını oluşturan bir küçük ölçekli imalat sanayi işletmeleri gerçeği söz konusudur. İmalat sanayi için çok geniş bir taban teşkil eden bu kesimin aynı zamanda % 45.5 oranında çok önemli bir istihdam meydana getirdiği görülmektedir.

* Genel imalat sanayi içinde büyük bir işyeri yoğunluğuna haiz küçük sanayi daha detaylı incelendiğinde de görülebileceği gibi, bu yoğunluk, aslında 1-9 arası kişinin çalıştığı çok küçük işletmelerden kaynaklanmaktadır.

* Gerek işyeri sayısı, gerekse istahdam bakımından yığılmaların hangi büyüklükteki işyerlerinde gerçekleştirdiği imalat sanayindeki yapıya ışık tutan önemli bir ayrıntıdır. Bu nedenle işletmelerin ve istahdamın işyeri büyüklüklerine göre dağılım aşağıdaki Tablo 5 ve Grafik 3 te detaylı bir şekilde verilmektedir.

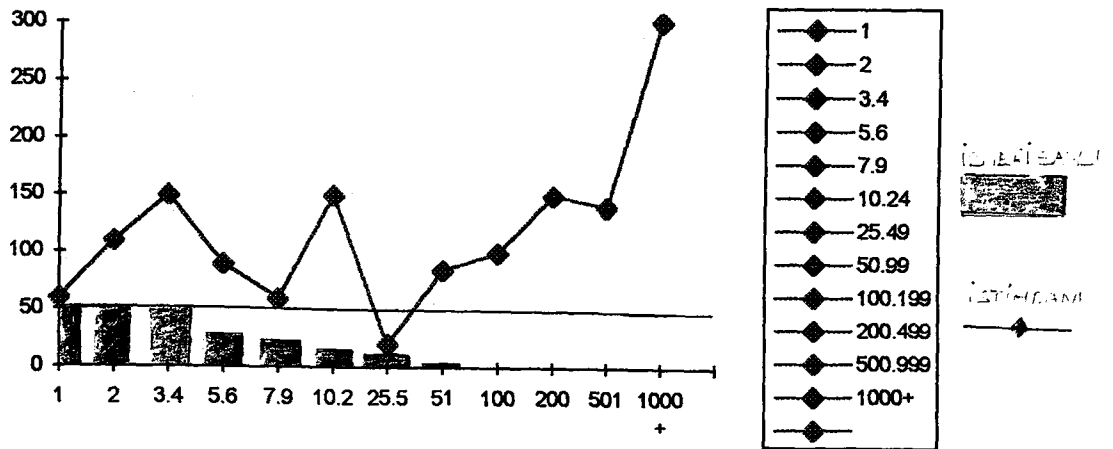
Tablo: 5

İmalat Sanayiinde Ölçek Bazında İşyeri ve İstihdam

ÖLÇEK (Çalışan Sayısına Göre İşyeri Büyüklüğü)	İŞYERİ		ÇALIŞANLAR	
	Sayısı	Payı %	Sayısı	Payı %
1 Kişi Çalışan	58258	30.0	58.258	4.1
2 Kişi Çalışan	53514	27.5	107.028	7.6
3-4 Kişi Çalışan	487784	25.1	162.694	11.6
5-6 Kişi Çalışan	15264	7.8	82.048	5.8
7-9 Kişi Çalışan	7754	4.0	62.042	4.4
10-24 Kişi Çalışan	5779	3.0	160.590	11.4
25-49 Kişi Çalışan	2256	1.2	9.044	0.6
50-99 Kişi Çalışan	1128	0.6	78.531	5.6
100-199 Kişi Çalışan	622	0.3	87.228	6.2
200-499 Kişi Çalışan	519	0.3	167.248	11.9
500-999 Kişi Çalışan	199	0.1	137.323	9.7
1000 + Kişi Çalışan	143	0.1	296.768	21.1
GENEL İMALAT SAYISI	194.220	100.0	1.408.802	100.0

Grafik: 6

İşyeri Büyüklükleri İtibariyle İmalat Sanayiinde İşyeri Sayısı ve İstihdamı

KAYNAK: DİE 1985 Yılı Genel Sayanı ve İşyeri Sayımı

İmalat Sanayinin tamamını kapsayan toplu bilgiler açısından 1985 yılına bağımlı oluşumuz, ülke çapında tüm imalat sanayi işyerlerine ait açıklanmış bilgilerin DİE taraafından en son 1985 yılından toplanmış olmasından kaynaklanmaktadır. İmalat sanayimizin genel yapısını yansıtmaması bakımından bu yıla ait bilgiler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunun yanısıra, DİE temin edilebildiği ölçüde bilgiler yenilenmeye çalışılmakta ve yakın dönem verileri derlenmektedir. Aşağıdaki tablo 6 ve Grafik 4 de son 1989 yılına ait olmak üzere, 1 ile 9 arası personel çalışan işletmeler hariç, Türkiye İmalat Sanayi bilgileri verilmekte olup, 1985, 1988 ve 1989 yılları arasındaki gelişmeler gösterilmeye çalışılmıştır.⁸²

Tablo: 6
İmalat Sanayiinde İstihdamın Ölçeksel Dağılımı

ÖLÇEK	İŞLETME SAYISI			İSTİHDAM			YÜZDE DEĞİŞME		
	1985	1988	1989	1985	1988	1989	1985-1988	1988-1989	1985-1988-1989
ÖLÇEK									
Küçük İşletme 10-49	8035	6239	6363	169.634	143066	146495	-22.35	1.99	-15.66
Orta İşletme 50-199	1750	2063	2053	165.759	196038	199371	17.89	-0.48	18.27
Büyük İşletme 200 +	861	1020	1029	601.339	676328	681487	18.47	0.88	12.47
Genel İmalat Sanayi	10646	9322	9445	936.732	1015432	1.027353	-12.44	1.32	8.40

KAYNAK: DİE, 1985-1988-1989 Yılı Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı

Tablo: 7

İmalat Sanayiinde Katma Değerin Ölçeksel Dağılımı

ÖLÇEK	KATMA DEĞER PAYI (%)		
	1985	1988	1989
Küçük (10-49)	3.34	5.63	5.59
Orta (50-199)	13.58	13.10	12.81
Büyük (200+)	78.08	81.27	81.60
Genel İmalat Sanayi	100.00	100.00	100.00

KAYNAK: DİE 1985-88 ve 1989 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı

NOT: Yukarıdaki tablolarda (Tablo 6 ve 7) genel imalat sanayi içinde çok önemli bir payı bulunan 1-9 grubu bulunmamaktadır. 1985 yılında 1-9 çalışanlı işletmeler toplam işletmelerin % 94.5 ini teşkil etmektedir. Bu kesim aynı yıl imalat sanayi istihdamının % 33.5 ini oluşturmaktadır.

Tablo 6 yı inceleyecek olursak, imalat sanayiinde işletme sayıları, istihdam ve değişimler ortaya konmaktadır. Buna göre;

- 10-49 personel çalıştıran küçük işletmelere göz altıldığında 1985 yılında işletme sayısı 8035 iken 1988 döneminde bu sayı -22.35 oranında bir düşüşle 6239 a inmiştir. 1989 yılında 1.99 luk bir yükselişle bu sayı 6363 e yükselmiştir. Bu dönemlerde toplam imalat sanayi istihdamında da düşüşler görülmektedir. 1985 yılında istihdam edilen personel sayısı 169.634 iken 1988 yılında bu sayı -15.66 oranında bir düşüşle 143.066 ya inmiştir. 1989 yılında ise, 2.40 lık bir artışla 146.495 e çıkmasına rağmen 1985 rakamlarına ulaşamamıştır.

- 50-199 personel çalıştıran orta ölçekli işletme sayısı 1985 yılında 1750 iken 1988 yılında 17.89 luk istikrarlı bir artışla bu sayı 2063 e yükselmiştir. 1989 yılında ise bu sayı -0.48 oranında düşüş göstererek 2053 e düşmüştür. Toplam istihdamda ise, 1985-1988 döneminde 18.27 lik bir artışla 165,759 dan 196.038 e çıkmıştır. Bu yükseliş 1989 yılında da devam etmiş 1.70 lik bir artışla 199.371 e çıkarak istikrarlı bir artış trendi izlenmiştir.

- Aynı artış düzeyi 200 ün üzerinde çalışanı olan işletmelerde de görülmektedir. Bu işletmelerde artış daha ölçülü olmaktadır. Sayısal olarak ifade edilecek olursa 1985-88 döneminde işletme sayısında 18.47, 1988-89

döneminde ise, 0.88 oranında bir artış gözlenerek işletme sayısı 861 den 1029 a çıkmıştır.

Toplam istahdamda da istikrarlı bir artış olmuştur. 1985 yılında 601.339 dan, 12,47 oranında bir artışla bu sayı 1988 yılında 676328 e çıkmıştır. Bu artış 1989 da da devam ederek 0.76 lık bir artışla bu sayı, 681.487 ye oluşarak istikrarlı bir artış trendi izlenmiştir.

- Tablo 7 imalat sanayiinde oluşan katma değeri 1985, 1988 ve 1989 yılları itibariyle göstermektedir. Bu tabloya göre 10-49 personel çalışanın küçük sanayi işletmelerinin tüm sanayi işletmelerde ortaya çıkan katma değerinin 1985 de % 8.34 ünü, 1988 de 5.63 ünü ve 1989 yılında ise 5.59 unu üretmektedir.

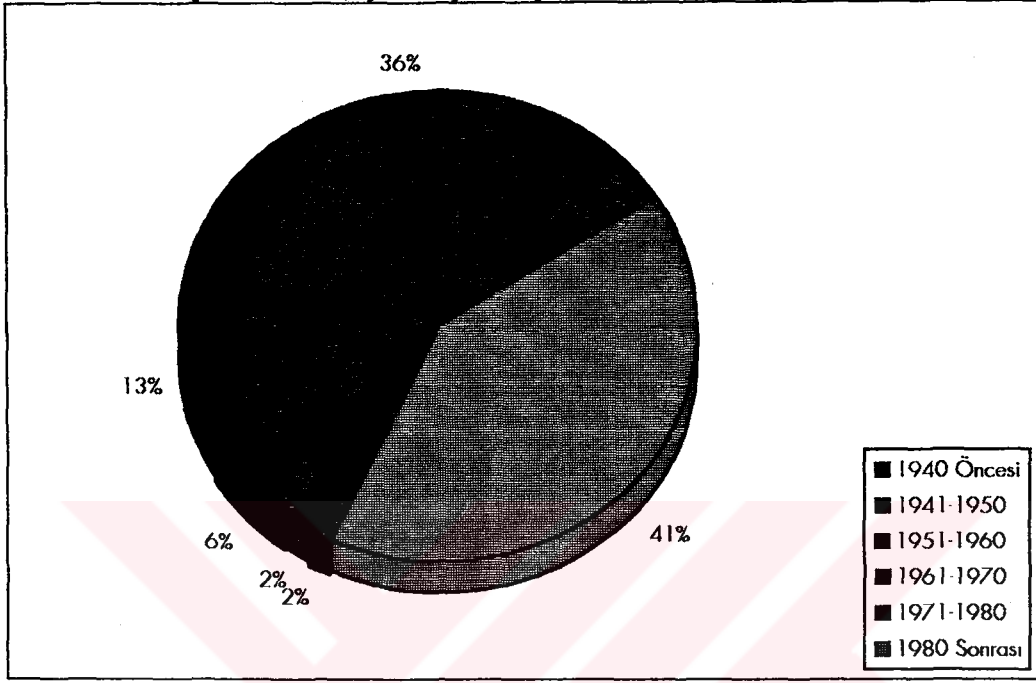
50-199 çalışanı olan orta ölçekli işletmelerde ise 1989 yılı itibariyle toplam katma değerinin ancak % 12.81 ini sağlayabilmiştir. Küçük işletmelerin oluşturdukları katma değere ilişkin verilerin ne kadar sağlıklı olduğu ve gerçeği ne ölçüde yansıttığı tartışmaya açık bir konudur. Küçük işletmelerin tamamının, faaliyetlerine ilişkin gerçek değerleri beyan ettikleri kesinlikle söylenemez. Öte yandan işletmelerin çoğunda ayrıntılı maliyet hesaplamalarını yapabilecek bir muhasebe sisteminin bulunmaması, katma değerinin hesaplanmasında önemli bir eksikliği oluşturmaktadır.⁸³ Katma değerinin küçük olması nedeniyle küçük işletmelerin verimsiz çalıştıkları görüşünde, tamamen doğru olmasa bile, gerçek payı vardır. Yeni teknoloji kullanan, seri üretim sonucu maliyet tasarrufu sağlayan, finansal kaynakların emrinde olduğu büyük işletmelerin oluşturdukları katma değerinin; genelde eski teknoloji kullanan, emek yoğun ve sınırlı miktarlarda üretim yapan küçük işletmelere oranla daha yüksek olması doğaldır.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1992 yılında yapmış olduğu "Küçük ve Orta Ölçekli İmalat Sanayi Anketi" çalışmasında ülkemizde kuruluş yılları itibariyle küçük ve orta ölçekli imalat sanayi işyerleri şu şekilde bir gelişme göstermişlerdir.⁸⁴

⁸³ Oktay Alpugan; "Küçük İşletmeler" a.g.e., s.18

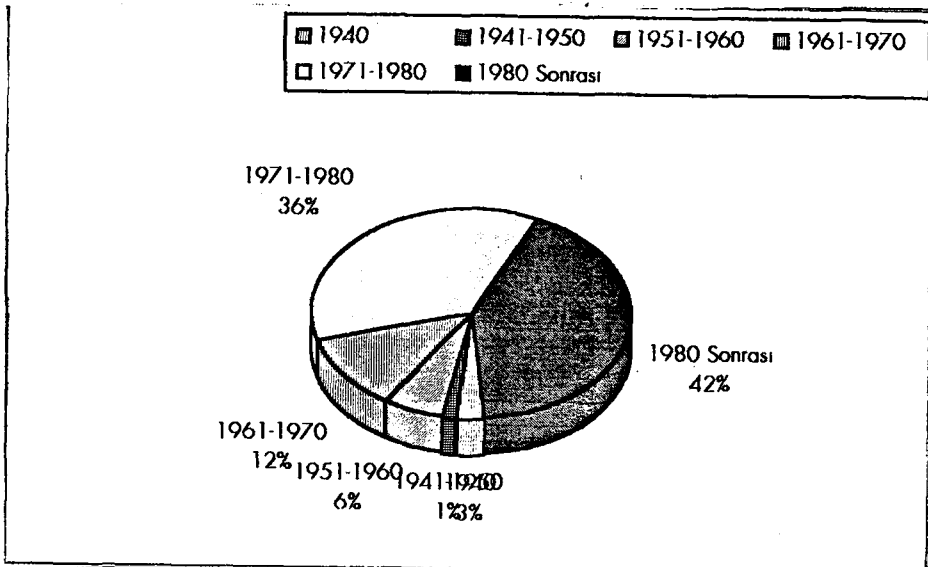
⁸⁴ DPT; "Küçük ve Orta Ölçekli İmalat Sanayi Anketi", Ankara, 1992

Grafik: 7
Kuruluş Yılları İtibariyle Küçük Ölçekli İmalat Sanayi İşyerleri (%)

Grafik 7 den de anlaşılacağı gibi ülkemizde küçük sanayi yoğunluğu 1970 yılından sonra kurulan genç işletmelerden oluşmaktadır.

Grafik: 8
Kuruluş Yılları İtibariyle Orta Ölçekli İmalat Sanayi İşyerleri (%)

Ülkemizde orta ölçekli sanayi işletmeleride küçük işletmeler gibi gençtir. Bu kesim işletmelerin % 36.2 si 1971-80, % 41.7 si ise 1980 sonra kurulmuştur.

2.1. 2000'li Yıllara Girerken Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Durumu

Dünya ekonomisinde 2000'li yıllara girerken belirgin ve çarpıcı trendler ortaya çıkmaktadır. Bir yandan AT ve NAFTA gibi ekonomik bloklaşmalar görülürken, diğer yandan "serbest ticaret- adil ticaret" anlayışı ile uluslararası ticaret ülke sınırlarını ve ekonomik bloklaşmaları aşarak bir küreselleşme (globalizasyon) olgusu ortaya çıkmaktadır. Globalleşme genel olarak tanımlama yapmak gerekirse, ulusal ölçekte yaptıklarımızı bütün dünya küresine taşıyabilme becerisidir.⁸⁵

Şüphesiz bu eğilimler temelinde bireyin politik ve ekonomik özgürlüğü ile bütünleşen bireysel yapıcılık ve girişimcilik motifine dayalı piyasa ekonomisi düşüncesinin evrenselleşmesi yatmaktadır.

Dış ticaret, Gümrük Birliğine doğru adımların atılması ile hız kazanan ticaretin ve sermayesinin uluslararası taşınması süreci içinde günümüzde uluslararası sermaye hareketleri artık sınır tanımamaktadır. Ülkeler artık ulusal pazarlar için değil uluslararası pazarlar için üretime yönelmektedirler. Çünkü her ülkenin pazarı başka ülkeler için bir export pazarı olmuştur.⁸⁶ İhracatı teşvik ve destekleme her ülke ekonomisinin en önemli gayesi olurken, bazı ülkelerde düne kadar ürkütücü görülen yabancı sermayeyi çekmek için herşey yapılmaktadır. Günümüzde çeşitli ülke ekonomileri dış ticaret ve yabancı sermaye yatırımları ile birbirine bağlı hale gelmişlerdir.

Ülkelerin ulusal pazarlardan taşarak uluslararası mal ve sermaye piyasaları ile bütünleşme süreci teknoloji alanındaki gelişmelerle öyle hızlı bir hal almıştır ki dünyamız adeta küçülmüştür. Bu küçük dünyada ayakta kalabilmek için dünya ekonomisi ile entegrasyon zorunlu olmaktadır. Bu entegrasyon için bir yandan ulusal ekonomide piyasa ekonomisi mantığı çerçevesinde yapısal değişiklik ve düzenlemeler yapmak gerekirken, öte yandanda özellikle teknolojik gelişme ve

⁸⁵ KOSGEB; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Finansal Yapısı, Finansal Sorunları ve Teşvik sistemi Çerçevesinde Uygulanabilir Çözüm Önerilerinin Getirilmesi", 1993, Ankara, s.3

⁸⁶ TOBB; "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Konferansı", 27.Aralık, 1993, Ankara, s.9

yeniliklere ayak uydurmak zorunlu olmaktadır. Çünkü teknolojik gelişme ve değişim hem küreselleşmenin hem nedeni hemde sonucudur.

Günümüzde, Dünya pazarlarının globalleşen çehresi içinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin sosyal ve ekonomik değişimlere uyum gösterme yeteneklerinin daha fazla farkına varmakta rekabet güçlerini artırıcı, teknolojik düzeylerini yükseltici yönde teşvik tedbirlerine ve uygulamalarına ağırlık vermektedirler.⁸⁷

21.Y.Y. dünyada önemli teknolojik gelişmeler olduğu görülmektedir. Teknolojik ilerlemeler buharlı motorların icadı ile başlayan "sanayi devrimi" yerini yavaş yavaş bilgisayar dönemine bırakmıştır.⁸⁸ Ancak 1990 lı yılların sonlarına doğru mikro-elektronik, biyateknoloji ve yeni malzemelere ilişkin ileri teknolojinin sanayi sektörünün hizmetine sunulacağı ve neticede farklılaşan özel ihtiyaçları karşılayacak pek çok farklı ürünü üretebilme yeteneğine sahip üretim sistemleri ortaya çıkmış olacaktır.

Bu gelişmeler makro ekonomi politikalarını önemli ölçüde değiştireceği kaçınılmaz olacaktır.

O halde çağımızın bir gerçeği olan küreselleşme sürecinde ülkemiz ekonomisinin başarılı olması ve çağdaş ekonomik gelişme düzeyine ulaşması için bilgisayar çağının teknolojik gelişmeler ışığında;

1. Araştırmacı, yenilikçi ve yapıcı yeni girişimcilik ruhunun geliştirilmesi.
2. Canlı ve yaşayabilir dinamizme sahip küçük ve orta ölçekli işletmelerin doğuşunu ve gelişimini sağlayıcı bir ortamı meydana getirmeye yönelik ekonomik politikaların uygulanmaya konulması gerekmektedir.⁸⁹

Çünkü küçük ve orta işletmeler değişen çağımız gereğidir. Bu gerekliliği zorunlu kılan nedenleri şöyle sıralayabiliriz.

1. Evrenselleşen piyasa ekonomisinin temeli olan rekabetin yerleşmesi ve sürdürülmesi küçük ve orta ölçekli işletmelerin varlığına bağlıdır.

⁸⁷ KOSGEB; "1994 Yılı Çalışma Programı", Ankara, 1993, s.11

⁸⁸ Halil Sanaslan; "Venture Capital (Risk Sermayesi) Finansman Modeli ve Türkiye'de Uygulama Olanakları", ASO Dergisi, Özel Eki, Ocak-Şubat.1992

⁸⁹ Halil Sanaslan; "Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları (Çözüm İçin Finansal Paket Önerisi)", TOBB Yayınları, 1994, Ankara, s.10

Teknolojinin sürekli geliştiği ve ekonomik yapının devamlı değişiklikler gösterdiği günümüzde rekabet, yeni buluşların ve gelişmelerin aracılığıyla değişikliklere ayak uydurabilmede bir araç olabilir.⁹⁰

Ekonomik hayatta ayakta kalmak ve başarmak güdüsü ile yönlendirilen ve yönetilen bu işletmeler, bir ekonominin canlılığının barometresidirler ve ekonomiyi kemikleştirmekten ve çökmekten korurlar. Zira bir ekonominin sağlıklı olması çok sayıda yeni işletmelerin doğuşu ve bazılarının mevcut endüstri liderlerine meydan okuyarak ve yerini alabilecek kadar büyüyerek bir rekabet ortamının oluşturulmasını gerektirmektedir.

2. Küçük ve Orta Ölçekli işletmeler teknolojik gelişmenin ana kaynağıdır. Çünkü küçük ve orta ölçekli işletmeler değişme ve yenilikleri hemen uygulamaya koyma esnekliğine sahiptirler. Bu nedenle onlar ortaya çıkacak olumsuz durumları daha az etkilenecek şekilde geçiştirebilirler.⁹¹

Büyük işletmelerin teknolojik gelişmelere uyum esnekliği oldukça sınırlıdır. Bilgisayar çağının teknolojik gelişmelerinin dinamik küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından gerçekleştirileceği beklenmektedir.⁹²

3. Bir ülkede ekonomik gelişmeyi hızlandırmak için toplumun yapıcı potansiyelinin ortaya çıkarılması gerekir. Yeni ve yapıcı fikirlerin gelişimini tüm toplum kesimlerini kapsayacak biçimde yaygınlaştırmamanın en etkili yolu, fırsat eşitliğini tüm ekonomik birimlere yansıtmaktır. Bu ekonomik birimlerin % 98 den fazlasını küçük ve orta ölçekli işletmeler oluşturmaktadır.

4. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin dünya ekonomilerinde ilgi odağı olmalarının en önemli nedenlerinden birisi de bu tür işletmelerin istihdam sağlama ve yeni iş oluşturmada büyük gücüdür.

⁹⁰ Oktay Alpugan; "Küçük İşletmeleri (Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi)", Trabzon, 1988, s.12

⁹¹ Oktay Alpugan; a.g.e., s.13.14

⁹² Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği; "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Konferansı", a.g.e., s.11

Çağımız hızlı teknoloji çağıdır, sürat ve rekabet çağıdır. Ülkemiz kalkınan ülkeler arasında yer aldığından bu makina çağına mecburen çabuk yapan, çok üreten, az işçi çalıştıran modern imalat makinaları kullanılacaktır. Bunun neticesinde istemeyerek işsizlerin çoğalmasına sebep olacaklardır. Küçük işyerlerinde istihdam çok daha ucuza mal olmaktadır. Küçük işletmeler esnek olmaları nedeniyle bir istihdam kaynağı olabilirler. Bunun yanı sıra küçük işletmelerin ülkenin her yerinde kolaylıkla kurulabilmesi, bireylere işsizlik nedeniyle yaşamlarını sürdürdükleri toplumdan ve ortamdan kopmadan iş imkanları sağlar.⁹³

Ayrıca bu tür işletmelerde kişi başına dah az sermaye yatırımı ile iş oluşturulmaktadır. Büyük işletmelerin boş bıraktıkları pazar bölümlerini doldurarak istihdam imkanlarını artırmaktadır.

Bu özelliklerden dolayı bugün tüm ülkelerde istihdamın ana kaynağını oluşturmaktadırlar. Örneği, Amerika Birleşik Devletleri'nde istihdamın % 58 ini, Almanya'da % 64 ünü, Fransa'da % 67 sini, Japonya'da %81 ini ve Türkiye'de % 57.3 ünü küçük ve orta ölçekli işletmeler oluşturmaktadırlar.⁹⁴

Sonuç olarak, küçük ve orta ölçekli işletmelerin özellikleri ve faydaları 2000'li yılların değişen şartları doğrultusunda dünya ekonomi sürecinde ekonomik politikamızda bu işletmelere özel bir önem vermek gerektiğini zorunlu kılmaktadır.

Çünkü ülkemiz ekonomisinin temel dinamiğini oluşturan orta sınıf özellikleri nedeniyle toplumsal düzenimizin temeli, istikrarın garantisi ve istihdamın motoru olan küçük ve orta boy işletmeler toplumsal ve ekonomik sistemimizde çok önemli bir yere sahiptirler.

O halde ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletmelerin kuruluşunu teşvik edici ve mevcutlarının gelişimini sağlayıcı yeni yaklaşımların ve ekonomik politikaların geliştirilmesi bir zorunluluk olmaktadır.

⁹³ Muzaffer Uzuner; "Küçük İşletmelerin İstihdam Girişimleri ve Sorunları", İstihdamı Yaşatıcı Girişimler Teknolojik Yenilikler ve Bölgesel Gelişme Uluslararası Semineri", Gaziantep, 22- 24.Ekim.1985, Temmuz.1986, Ankara, s.115

⁹⁴ TOBB; "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Konferansı", a.g.e., s.12

3. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN EKONOMİK VE TOPLUMSAL KALKINMADAKİ ÖNEMİ

Küçük ve orta ölçekli işletmeler tüm ülkelerin ekonomilerinde çok önemli bir yeri ve ağırlığı vardır. Özellikle 1970 li yıllardan sonra ekonomik politikalarının ağırlık merkezini oluşturmaları ve günümüzde de en önemli ilgi odağı olmalarının nedeni bu işletmelerin ekonomik ve sosyal kalkınmada oynadıkları rollerden kaynaklanmaktadır. Özellikle artan nüfusun meydana getirdiği olumsuz etkilerden işsizliği azaltma yani istihdam imkanları sağlama ve üretim imkanlarının fazlaşması nedeniyle milli gelire sağladıkları katkı bu işletmelerin önemini açıkça göstermektedir.⁹⁵

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomik ve toplumsal kalkınmada oynadıkları rol, farklı ülkelerin kültürel yapısının yansıtacak şekilde farklılık göstermektedir. Mesela; ABD'de KOBİ'ler serbest piyasa ekonomisinin temel taşları kabul edilmiş ve ekonomik dinamizmin temel ölçüleri olarak gösterilmektedir. Japonya'da bu durum, Japon kültürünün bağlılık ve sadakat özelliğinden hareket edilerek biraz farklılık göstermektedir. Japonya'da bu işletmeler, büyük işletmelere düşük maliyetli, yüksek kaliteli ve genellikle taşıyan parçalar sağlama biçiminde dolaylı bir rol oynamaktadır.⁹⁶

Son yıllarda ekonominin ilgi odağını oluşturan küçük ve orta ölçekli işletmeler konusunda yapılan çalışmalar, bu işletmelerin ekonomik ve toplumsal kalkınmada çok önemli rolleri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu rolleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.⁹⁷

1. Ekonomiye dinamizm kazandırmak,
2. İstihdam sağlam ve yeni iş imkanları oluşturmak,
3. Üretim,
4. Rekabet ortamının sağlanması ve bu ortamın korunması,
5. İşletmelerin birbirlerine olan bağımlılığı,

⁹⁵ Oktay Alpugan; "Küçük İşletmeler" (Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, İ.İ.B.Fakültesi, Trabzon, 1988, s.9-11

⁹⁶ TOBB; "Orta ve Küçük İşletmelerin Finansal Sorunları", (Çözüm İçin Bir Finansal Paket Önerisi), Ankara, 1994, s.30-31

⁹⁷ Alev Baç; "Dünyada Çeşitli Örneklerle Küçük İşletmelerin Kalkınmadaki Rolü", Dünyada ve Türkiye'de Küçük İşletmelerin Kalkınmadaki Rolü Sempozyumu, Ankara, 12-17.Ekim.1983, s.19

6. Yeni buluş ve fikirlerin ortaya çıkarılması ve geliştirilmesi,
7. Bölgesel kalkınmayı hızlandırmak,
8. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin sosyo politik faydaları,
9. Diğer ekonomik faydaları.

3.1. Ekonomiye Dinamizm Kazandırmak:

Küçük ve orta ölçekli işletmeler bir ekonominin canlılığının barometresidirler ve ekonomiyi devamlı zinde ve canlı tutarak taşlaşmaktan ve çökmekten korurlar. Bir ekonominin dinamikliği çok sayıda yeni işletmelerin doğuşunu ve bazılarında kendilerini yenileyerek güçlü duruma gelerek bir rekabet ortamının oluşturulmasını gerektirmektedir. Yaşamını devam ettirmesi için sağlık bir ekonomi, sürekli bir değişim ve daha yüksek bir seviyeye yönelten yeniden bir canlanma gerektirir. Böyle bir yapısal değişim olmadan ekonomi bir durgunluk ve sonuçta çökecektir.⁹⁸

Ülkemiz 2000'li yıllara girerken dünya ekonomisi ile entegrasyon sürecinde, rekabetçi bir piyasa ekonomisinin temel taşlarını oluşturacak, dinamik ve gelişme potansiyeli olan, küçük ve orta ölçekli işletmelerin doğuşunu ve ilerlemesini teşvik edici ve destekleyici politikaların oluşturulması gerekmektedir.⁹⁹

3.2. İstihdam Sağlama ve Yeni İş İmkanları Oluşturmak:

Küçük ve orta ölçekli işletmeler dünya ekonomilerinde ilgi odağı olmalarının ilk ve en önemli nedeni, istihdam sağlama ve yeni iş imkanları oluşturmadaki etkileri olmuştur. İşsizlik probleminin dünya üzerinde bir kambur teşkil etmesi bu işletmelerin önemini daha iyi göstermektedir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, küçük işletmeler coğrafik olarak yaygın ve emek yoğun olmaları nedeniyle kırsal ve kentsel kesimlerdeki kalifiye olmamış ve eğitilmemiş işgücünü kullanarak değerlendirirler.¹⁰⁰

⁹⁸ Oktay Alpugan; "Küçük İşletmeler", a.g.e., s.12

⁹⁹ Halil Sarıaslan; "Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları", TOBB, Ankara, 1994, s.31-32-33

¹⁰⁰ A.Alev BAÇ; "Dünyada ve Türkiye'de Küçük İşletmelerin Kalkınmadaki Rolü Sempozyumu", SEGEM, 17.18.Ekim, 1983, Ankara

Bu haliyle küçük işletmeler büyük ve orta ölçekli işletmelere eğitimli ve kaliteli yönetici kazandıran bir okul görevini yüklenmiştir.

Bir taraftan hızlı teknolojiye ayak uydurma çabasında olan ülkemiz diğer taraftanda hızla artan işsizlere iş imkanı sağlayacak girişimlerde bulunuyor. Kara sabana geri dönemeyeceğimize göre, tüm iş alanlarında robotta çalıştaramayacağımıza göre yeni istihdam alanları oluşturmak gerekmektedir. Bu problemin çözülmesinde küçük işletmelere fazlasıyla görev düşmektedir. Çünkü, küçük işletmeler teknolojide ortaya çıkan yeniliklere daha çabuk adapte olabilmektedirler. Bu nedenle bu değişikliklerden daha az etkilenmektedirler. Küçük işletmeler bu esnekliklerinden dolayı devamlı bir istihdam kaynağı olabilmektedirler.

Bununla birlikte küçük işletmelerin kolaylıkla her yerde kurulabilmesi özelliğinden dolayıda yeni iş imkanları ortaya çıkmaktadır.

Özellikle sermayesi kıt olduğu ve işsizliğin yüksek olduğu gelişmekte olduğu gelişmekte olan ülkelerin, küçük sanayi işletmelerin büyüklüklerine oranla daha az sermaye kullanarak aynı zamanda yoğun işgücü istihdam ederek üretime geçebilme avantajını kullanmaları, işsizlik sorununun çözümünde en az maliyetli seçenektir.¹⁰¹

Ülkemizde 1980'li yıllardan sonra gittikçe önemi anlaşılan KOBİ'lerin Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında istihdamdaki önem vurgulanmış ve gerekli önlemlerin alınması gereği açıkça belirtilmiştir. Çünkü istatistikler, gelişmiş ülkelerdeki gibi olmasa da, ülkemizde KOBİ'lerin toplam istihdam içindeki paylarının aşağıda Tablo 8 de verildiği gibi önemli olduğu ortaya konulmuştur.¹⁰²

¹⁰¹ Muzaffer Uzuner; "Küçük İşletmelerin İstihdam Girişimler ve Sorunları" İstihdam Yaratıcı Girişimleri Teknolojik Yenilekler ve Bölgesel Gelişme Uluslararası Semineri, Temmuz. 1986, Ankara, s.115

¹⁰² TOOB; "OKİK (Orta ve Küçük İşletmeler Kurulu)Raporu", 1993, s.29

Tablo: 8

Türkiye'de İmalat Sanayindeki İşletmelere Göre İstihdam Dağılımı

ÖLÇEK BÜYÜKLÜĞÜ	1970 (%)	1980 (%)	1985 (%)
Çok Küçük İşletmeler (1-9 İşçi Çalıştıran)	39	38	36
Küçük İşletmeler (10-49 İşçi Çalıştıran)	9	11	12
Orta Ölçekli İşletmeler (50-99 İşçi Çalıştıran)	5	5	5
Büyük İşletmeler (> 100 İşçi Çalıştıran)	47	46	47
TOPLAM	100	100	100

Tabloda görüldüğü gibi 1970-1985 yılları arasında toplam istihdamın % 53 ünü KOBİ'ler sağlamıştır. İstihdama katkıları açısından orta ve büyük işletmelerin yüzdeleri hemen hemen aynı kalırken küçük işletmelerin 1970 deki %9 luk payı 1985 de % 12 ye yükselmiştir. Ancak çok küçük işletmelerde oransal olarak bir düşüş göstermiştir.

Netice olarak tüm ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de istihdam sağlama ve yeni işyeri oluşturma açısından KOBİ'ler gözardı edilemez bir öneme sahiptirler. Bu önem ülkemiz gibi işsizlik sorununun fazla olduğu ekonomilerde bu önem kendini daha fazla göstermektedir. Toplumsal ve ekonomik kalkınmanın bir göstergesi eğer ekonominin çalışmak isteyenlere istihdam imkanı oluşturmak ise, Türkiye ekonomik kalkınma politikalarında KOBİ'lere önem vermelidir.

3.3. Üretim:

Küçük işletmeler yaptıkları üretimle G.S.M.H içinde önemli bir paya sahiptir. Fakat toplam işletmeler içindeki sayısca fazlalığı ve istihdama katkısı oranında üretim gücüne sahip değildir.

Çünkü, bu işletmelerde daha çok emek yoğun üretim yapılmaktadır. Özellikle küçük işletmeler için bu özellik dahada belirgindir.¹⁰³ Bununla beraber yeni teknolojiye ayak uyduramaması, yeterli sermaye ile çalışmaması ve bunlara eklenebilecek bir çok etmenin neticesinde üretim gücü yeterli değildir.

Küçük işletmelere yeterince önem verildiğinde üretim miktarı daha fazla yükseltilebilir. Mesela, Japonya'da KOBİ'lere çeşitli kuruluşlar aracılığı ile finansman yardımı yapılmakta, kredi verilmekte, eğitim ve teknik gibi hizmetler sağlanmaktadır. Diğer gelişmiş ülkelerin tersine Japonya'da büyük sanayinin üretime katkısı daha düşüktür ve Japonya üretim seviyesinin artmasını küçük ve orta ölçekli işletmelere dayandırmaktadır.

Japonya'da imalat sanayiinde faaliyet gösteren firmaların %99.5 ini küçük ve orta ölçekli işletmeler karşılamaktadır. Toplam istihdam içindeki payı % 74.3 iken toplam üretim içindeki payı % 51.8 dir.¹⁰⁴ Buda göstermektedirki dünyada teknolojik ilerlemede kendini gösteren Japonya ekonomisinde küçük ve orta ölçekli işletmeler büyük bir güce ve etkinliğe sahiptir.

3.4. Rekabet Ortamının Sağlanması ve Bu Ortamın Korunmasına Katkısı:

Teknolojinin hızla geliştiği ve ekonomik yapının devamlı değişiklikler gösterdiği günümüzde rekabet ortamının varolması vazgeçilmez bir durumdur. Küçük işletmeler rekabetin korunmasına önemli katkıda bulunurlar.

Çeşitli gelişmeler ışığında, işletmelerin gözle görülebilecek şekilde büyümeleri ve dolayısıyla ekonomik birliklere (kartel, tröst vb.) dönüşmesi, teknolojik ve ekonomik gelişmeler üzerinde olumlu neticeleri bulunmaktadır. Ve bu gelişmenin rekabet üzerinde olumsuz etkileride gözardı edilmemesi gerekmektedir. Özellikle artan temerküz derecesinin bir neticesi olarak faaliyetlerine son vermek ve bağımsızlıklarını kaybetmek zorunda kalan küçük ve orta ölçekli işletmelerin rekabet ortamının sağlanması açısından taşıdıkları önem ortaya çıkmaktadır.¹⁰⁵

¹⁰³ Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler"(Sorunlar-Öneriler), Ankara, 1989, s.69

¹⁰⁴ İstanbul Sanayi Odası Dergisi, Mayıs.1991, s.144

¹⁰⁵ Tamer Müftüoğlu; "Sanayi İşletmelerinde Kuruluş Yeri Seçimi ve Ölçek Sorunu", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayını, Ankara, 1983, s.88-89

Tekelleşme küçük ve orta ölçekli işletmelerin güçlenmesine en büyük engeldir. Güçlü bir küçük ve orta ölçekli işletme yapısına sahip olarak ve rekabet imkanlarını geliştirerek tekelci uygulamalara set olabilmektedirler.¹⁰⁶

Bir anlamda, ekonominin kendi iç dinamizmini ekonominin tüm kesimlerine dengeli bir şekilde dağıtan, tekellerin oluşmasını engelleyen rekabet ortamı; aynı zamanda tüketiciyi koruyan önemli bir araçtır. Özellikle, fiyat, kalite, hizmet ve diğer koşullarda işletmeleri tüketiciler lehine karar almaya zorlar.

Kolay kurulabilme ve her konuda faaliyet gösterebilme özelliğine sahip olan küçük işletmeler coğrafik olarak her bölgeye yayılmışlar ve buralarda rekabeti yaygınlaştırarak ekonominin ve toplumun yararına çok önemli bir görevi üzerlerine almışlardır.

3.5. İşletmeler Arası İşbirliği ve İş Bölümünün Sağlanması:

Modern ekonomik yaşamın en önemli gerçeklerinden birisi işletmelerin yaşamını sürdürebilmeleri açısından bir birlerine ihtiyaçları olduğudur. Ölçeği ne olursa olsun bütün işletmeler, faaliyetlerinde uzmanlaşacak, diğer işletmelerle iş bölümü yaparak aralarında bir yardımlaşma ve dayanışma ortamı oluşmaktadır. Bir yerde bu, işletmelerin tek başına bağımsız olmadıklarını birbirlerine bağımlı olduğunu göstermektedir.¹⁰⁷

Her işletme üretimi için gerekli mal ve hizmeti diğer işletmelerden satın almak, karşılığında kendi ürettiği mal ve hizmeti hitap ettiği pazara göre başkalarına satmak durumundadır.

Günümüzde büyüyen işletmeler küçük işletmeleri kendilerine rakip görerek piyasadan silme düşüncesinin aksine, aralarında çıkar birliğine dayalı bir uyum ve yardımlaşma söz konusudur. Adeta küçük işletmeler büyük işletmelerin tamamlayıcısı olma özelliğine sahiptirler.¹⁰⁸ Küçük işletmeleri yarı mamul ve ara

¹⁰⁶ Tamer Müftüoğlu; " Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler", a.g.e., s.324

¹⁰⁷ Oktay Alpugan; "Küçük İşletmeler", a.g.e., s.13

¹⁰⁸ Hari D. Souric, Çeviren: Şanar Hapaoğlu, "Küçük Sanayilerin Ülkenin Kalkınması Bakımından Önemi", Küçük Sanayi Bülteni, KÜSGEM Yayını, Nisan 1973, s.3

mal üretmenin yanında, bakım ve onarım hizmetleride sunacak büyük işletmelerin çalışmalarını kolaylaştırmaktadırlar.

Büyük işletmelerin kendileriyle iş yapacak küçük işletmelere sağladıkları bazı desteklerde bulunmaktadır. Mesela; sermaye temin etmek, borç vermek, iş vermek, pazarlama, yönetim ve teknik alanlarda eğitim imkanı sağlamak şeklinde sıralanabilir.¹⁰⁹

Büyük işletmeleri, küçük işletmelerle çalışmaya yiten onlara mal ve hizmet üretimi için sipariş vermeye zorlayan nedenleri şöyle sıralayabiliriz.¹¹⁰

1. Kapasite Esası: Büyük bir sanayi işletmesi kendi ölçülerine göre bir kapasitede çalışıyorsa, kapasite artırıcı yönde yatırım yapmaktan kaçınabilir. Yeni makina almak, fabrikayı genişletmek ve fazla işçi çalıştırmak yerine kapasitenin üstündeki işleri bir sözleşme aracılığı ile küçük işletmelere devreder. Küçük işletmelerce üretilen parçalar daha sonra monte edilerek büyük işletmeye gönderilir.

2. Maliyet Esası: Büyük işletmelerin bazı işleri küçük işletmelere vermesi için kuvvetli bir nedendir. Küçük işletmeler ucuz enerji, amortize edilmiş makina ve ucuz emek kullanmak gibi maliyet düşürücü imkanlardan yararlanmak amacıyla, büyük işletmeler ilgili parçayı kendilerinin üretmesinden daha ucuza mal olduğu durumlarda, bunun üretimini küçük işletmelere bırakmaktadırlar.

3. Uzlaşma Esası: Bu esaslarda küçük işletmeler büyük işletmelere karşılık üstünlük sağlamaktadırlar. Bazı küçük işletmeler, teknik personeli, imalat tekniği kalite kontrolü gibi konularda üstünlüğüyle bazı malların üretiminde uzmanlaşmışlardır. Büyük işletmelerin kendi uzmanlık alanına girmeyen bu malları, uzman küçük işletmelere sipariş ederek daha kaliteli bir ürüne sahip olabilirler.

Küçük işletmelerin, büyük işletmeleri tamamlamaları sonucu, büyük işletmelerin sabit ve işletme sermayesi gereksinimleri azaltmakta daha az stok tutmasıyla maliyetinin düşmesi gibi nedenlerle etkinlikleri artmaktadır.¹¹¹

¹⁰⁹ Behlül Üsdiken ve Hayat Enbiyaoğlu; "Büyük İşletmeler Desteğinde Küçük İşletmeler" İşletme Fakültesi Dergisi, c: 16, Sayı:2, Kasım 1987, s.46

¹¹⁰ M.Güneysu; "Ülkemizde Küçük Sanayinin Kalkınmadaki Önemi ve Yaşama Sebepleri", s.10-11

¹¹¹ Atilla Bağrıaçık; "Küçük İşletmelerin Başarısı Büyük Firmalarında Olumlu Etkiler", İstanbul Sanayi Odası Dergisi, Sayı: 252, Şubat 1987, s.14-15

Gelişmiş ülkelerde küçük ve büyük işletme ilişkileri daha da ileri boyutlardadır. (Tablo :9). Büyük işletmelere yönelik üretimde bulunan, onlarla işbirliği yapan küçük işletmelerin ekonomik sistemdeki önemini açıkça göstermektedir. Tabloda yer alan Amerikan Du Pont şirketi 30.000 işletmeden mal ve hizmet ikmal yapmaktadır. Bu işletmelerin % 93 ü küçük işletmelerdir. Buna karşın Du Pont ürettiği mamüllerin % 95 ini 75.000 küçük işletmeye satmaktadır. General Motors'a 1960 larda ikmal yapan 26.000 işletmenin % 89.4 'ü, 500 den az, % 64 ü 100 den az işçi çalıştıran ve bu ülkenin ölçütlerine göre küçük kabul edilen işletmelerdir.¹¹²

Aynı şirket büyümesiyle orantılı olarak 1970 lerde çoğunluğu küçük işletme olan 37.000 işletmeden mal ve hizmet satın alarak, küçük işletmelere ilişkilerini artırmıştır.¹¹³

Tablo: 9

ABD' de Bazı Büyük İşletmelerin İşbirliği Yaptığı İşletme ve Yan Sanayi Sayısı

BÜYÜK İŞLETME	YAN SANAYİ OLARAK ÜRETİM YAPAN İŞLETME SAYISI
Aluminium Company Of America	20.000
American Can Company	13.000
E.I. Du Pont	30.000
Eastman Kodak	3.500
Firestone Tire And Rubber Company	13423
Fort Motor Company	20.000
General Elektrik Company	42.000
General Foords Corporation	40.000
I.B.M	13.000
United States Seel Corporation	50.000

KAYNAK: Alpugan; s.14 den R.W Oliver, The Role Of Small Scale Manufacturing in Economic Development, Stanford Research İnstitute, 1957, s.71

¹¹² Oktay Alpugan; "Küçük İşletmeler", a.g.e., s.13

¹¹³ Ali Ceylan; "Küçük İşletmelerin Finansal Yönetimi ve Bursa Bölgesinde Bir Uygulama", Bursa, 1982, s.12

İngiltere'de Birmingham bölgesinde, motorlu araçlar sanayi bir kaç montaj tesisi ve onların çerçevesinde en ayrıntılı parçalara varıncaya kadar imalat yapan binlerce uzmanlaşmış küçük işletmeden meydana gelmektedir. B. Almanya'nın tanınmış otomotiv firması Daimler-Benz, 1961 yılında 17.760 adet farklı parçayı başka işletmelerden almış ve karşılığında imalat harcamalarının % 65 ini bu alımlara ödemiştir. Fransa'da Renault, otomobil üretimi için 20.000 çeşit parçayı dışardan temin etmektedir.¹¹⁴

Büyük işletmelerle anlaşmalı olan küçük işletmeler ikiye ayrılabilir. Bunlardan ilki, birden fazla büyük işletmeye mal veren küçük işletmelerdir. Bunlar bir firmaya bağlanmadıkları için daha serbest hareket ederler. Bu tür işletmeler ABD ve Avrupa'da görülen küçük işletmelerdir.

İkincisi ise, üretimin tamamını veya çoğunu satın alan büyük sanayilere bağlı küçük işletmelerdir. Hukuken bağımsız olsa bile, büyük sanayi karşısında karar serbestisini kaybetmiş ve ekonomik olarak bağımlı durumdadır. Bu kısımdaki işletmeler daha çok Japonya'da bulunmaktadır.¹¹⁵

Japonya, küçük ve orta ölçekli işletmeler konusunda verdiği önem ve uygulamalarıyla özellik gösteren bir konumdadır. Büyük-küçük sanayi ilişkisini, iş bölümünü ve uzmanlaşma ilkeleri üzerine kurmuş ve geliştirmiştir. Bunun sonucunda başarılı küçük ve orta ölçekli işletmelerin doğması ve güçlenmesi sağlanmıştır.

3.6. Yeni Buluş ve Fikirlerin Ortaya Çıkarılması ve Geliştirilmesi:

Küçük ve orta ölçekli işletmeler, yeni buluşların ve fikirlerin ortaya konulmasında, geliştirilmesinde ve ekonomik ürüne dönüştürülmesinde önemli avantajlara sahiptirler.¹¹⁶ Araştırmacılık nitelikleri girişimciler için vazgeçilmez özelliklerinden biridir. Yeni mamullerin ortaya çıkartılıp, ekonomik ürün haline getirilmesi veya işletme ve ekonomi açısından yararlı birçok fikrin uygulamaya geçirilmesi girişimci faktörüne ve onların özelliklerine bağlıdır.

¹¹⁴ Şan Öz-Alp; "Küçük İşletmeler", Eskişehir İ.T.İ.A Yayını, Ankara, 1971, s.26

¹¹⁵ A.g.e., s.249-253

¹¹⁶ Yıldırım Kılıç; "Küçük Sanayici, Küçük Tacir ve Esnaf Kredi Sorunları", II Türkiye İktisat Kongresi Sosyal Gelişme ve İstihdam Komisyonu Tebliğleri, Ankara, DPT Yayını, 1981, s.259

Küçük işletmelerin sahip oldukları üretim araçları çok yönlü kullanabileceği için, yeni ve değişik ürünlerin üretilmesi için bu araçların ayarlanması büyük işletmelere oranla daha az maliyetle sağlanabileceği gibi daha az riske sahip olabileceklerdir. Küçük işletmeler piyasaya olduğu kadar değişik ürünlerin üretimine de kolayca uyum sağlayabilir. Bu nedenle araştırma-geliştirme çalışmalarına yeni fikirler ve buluşların uygulanabilmesi daha müsaittir. Öte yandan sayıca büyük işletmelerden daha fazla olmaları, buluşlarının pazarda kabul edileceğine olan inançları ve kazanç güdüsü, küçük işletmelerin büyüklere oranla daha oluşturu olabilmelerinde önemli etkenlerdir.¹¹⁷

Küçük işletmeler çeşitli teknolojilerin ülke ekonomisine kazandırılmasındaki etkinliklerindeki gözardı edilmemesi gerekmektedir. Genelde küçük sanayide kullanılan teknoloji, geleneksel teknolojinin daha modernize edilmiş şeklidir. Bir çeşit geleneksel teknoloji ile modern teknoloji arasında, ara teknoloji durumundadır.

Küçük işletmeler, transfer edilen teknolojinin ülke ekonomisine uyumunda ve geleneksel teknolojinin modernizasyonunda başarılı olmaktadır. Aynı zamanda yeni gelişen teknolojilerin uygulamaya konulması, büyük ölçekli işletmelerden ziyade küçükler açısından daha karlı bir durum oluşturmaktadır.

Bugün teknolojinin, ekonomik, politik sosyal ve kültürel alanlardaki bütün girişimlerde damgası vardır. Toplumu yükseltende, geleceğini karartanda artık teknolojidir. Zamanımızda ister bölgesel, ister ulusal isterse uluslararası düzeyde olsun, gelişmişlikle modern teknolojiye sahip olmak aynı anlamda kullanılmaktadır. Onun kaynağı çağdaş bir eğitimde ve o oranda da Araştırma-Geliştirmeye verilen önemdedir.¹¹⁸

¹¹⁷ Oktay Alpugan; "Küçük İşletmeler", a.g.e, s.15

¹¹⁸ Celal Aslan; "Teknoloji Transferi ve İstihdama Etkisi", İstihdam Yaratıcı Girişimler Teknolojik Yenilikler ve Bölgesel Gelişme Uluslararası Semineri, Temmuz, 1986, Ankara, s.180

3.7. Bölgesel Kalkınmayı Hızlandırmak:

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin en önemli üstünlüklerinden biriside bölgesel kalkınmayı hızlandırmaktır. Küçük ve orta ölçekli işletmeler bir ülke ekonomisinin kapsadığı tüm coğrafik alanlara dağılmışlardır. Bu nedenle, bu işletmeler genellikle büyük şehirler (metropoller) etrafında yoğunlaşmış olan büyük işletmelere göre daha çok bir "taşra" özelliği gösterirler. Böylece, bir ülkedeki ekonomik faaliyetlerin bölgeler arasında dengeli dağılımına katkıda bulunurken, öte yandanda genellikle emek-yoğun olduklarından bölgesel istihdam imkanının artırılmasına önemli katkıda bulunarak küçük şehirlerden büyük şehir merkezlerine göçün engellenmesine ve bölgenin kendi potansiyeli içinde kalkınmasına temel olmuşlardır.¹¹⁹

Küçük işletmeler, çok az sermaye ile kurulabilen, atıl kalan ve marjinal özellikte olan işgücü, hammadde, finansman kaynaklarını küçük yatırımlarla değerlendirerek, bölgesel pazarlara yönelmesiyle üretim ve sanayileşmeyi ülkenin bütün alanlarına yaymada etkin bir araç olmaktadır.

Özek sektörlerin az gelişmiş bölgelere yönelmesi sınırlı olurken, verilen teşviklerin çekiciliği ile kurulan az sayıdaki işletmede bu bölgede çeşitli nedenlerle başarılı olamamıştır. Bunun yanında kamu yatırımları ile bu bölgelerde sanayi kurma çabalarında yalnız kalmış vebeklenen sanayileşme atılımı gerçekleşmemiştir.¹²⁰

Bu duruma en akılcı çözüm, bölge için kaynakların sanayi yatırımlarına dönüştürülmesidir. Çözüme katkıda bulunacak seçenekte küçük sanayi işletmeleridir. Küçük işletmeler küçük miktarda sermaye ile faaliyet gösterebildikleri için, bölgedeki küçük birikimleri değerlendirebilirler. Aynı zamanda bölgedeki kullanılmadığında yok olabilecek küçük miktardaki hammadde kaynakları küçük işletme tarafından işlenerek değerlendirilebilir. Bu bölgelerden, sanayi merkezlerine yaşanan göçün, kurulan işletmelerin emek yoğun niteliği dolayısıyla oluşacak istihdam talebiyle durdurulması mümkün olabilir.

¹¹⁹ Halil Sarıaslan; "Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları" (Çözüm İçin Bir Finansal Paket Önerisi), TOBB Yayını, Ankara, 1994, s.39
¹²⁰ Ayda Eraydın; "Bölgesel Gelişmede Yeni Teknolojilerin Önemi", İstihdam Yaratıcı Girişimler, Teknolojik Yenilikler ve Bölgesel Gelişme Uluslararası Semineri, (Gaziantep 22- 24.Ekim.1985), Ankara, 1986, s.109

Bunların neticesinde, küçük işletmelerin dağılıklığı sanayileşerek şehirleşmeye, kırsal kesimden başka bölgeler göçün önlenmesine, bu gelişmiş bölgelerde yeni açılan iş imkanlarıyla kişi başına gelirin artmasına ve yaşam standardının yükselmesine, hızlı şehirleşmede görülen altyapı problemlerinin azalmasına ve ülke çapında dengeli endüstriyel büyümeye, bölgeler arası dengeli kalkınma sağlanarak üretim ve sanayileşmeyi bütün yurt çapına yayılmasını temin eder.

3.8. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sosyo Politik Yararları:

Her ülkede insanlar bir işletmeye bağımsız olarak sahip olmak amacındadırlar. Küçük işletme, insanlara bağımsız olmak imkanını, insanların bu psikolojik arzusuna en iyi cevap veren işletme tipidir. Bunun siyasal bakımdan da büyük önemi vardır. Bunun yanısıra küçük ve orta ölçekli işletmelerde aile duygusu, karşılıklı güven, kararların çok kez işveren ve işgörenle birlikte alınması, işgörenlerin işletme ile işverenle bütünleşmesini sağlar. Bu ekonomik düzeyde işin verimliliğini, kişisel düzeyde mutluluğu artıran, toplumsal kesimler arasında yakınlaşmayı sağlayarak, sosyal yönden olumlu sonuçlar vermektedir.¹²¹

Ekonomik konjoktörün kötüye gittiği durumlarda, büyük işletmeler önlem olarak genellikle işçilerine yol vermektedirler. Küçük ve orta ölçekli işletmeler ise tam tersine büyük fedakarlıkla işçilerini tutarak, ekonominin krizden en az zararla çıkmasına yardımcı olmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde çalışan personelin, ücret düzeyinin büyük işletmelerden düşük olmasına rağmen genel olarak işlerinden daha çok memnun olduğu görülmektedir.¹²² Düşük ücret düzeyine rağmen, işgücünün işine yabancılaşmaması, bu işlerde kişiliğini daha iyi kanıtlayabilmesi ve bunların sağladığı manevi tatmin böyle bir sonucu doğurmaktadır.

¹²¹ Hasan Olalı ve Arkadaşları; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler ve Uygulanan Ekonomik, mali ve Sosyal Politikaların Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Açısından Değerlendirilmesi" (Sorunlar-Çözüm Önerileri), İzmir, 1993, s.33

¹²² Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler", a.g.e, s.65

Küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri çalışanları, girişimcileri ve yöneticileri toplumsal ve ekonomik orta sınıfı oluşturmaktadır, politik istikrarın garantisi, katılımcı demokrasinin teminatı olarak kabul edilmektedir. İtalya gibi bir koalisyona ülkesinde demokratik sistemin istikrarı, bu ülkede güçlü bir küçük ve orta ölçekli işletme yapısının varlığına bağlanmaktadır.

3.9. Diğer Ekonomik ve Sosyal Yararları:

Daha önceki bölümlerde açıklanan küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomik ve sosyal yararlarına şunları da ilave edebiliriz.

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerde örgüt basamaklarının azlığı bu işletmelerde haberleşme hatalarını azaltır ve daha çabuk karar verme imkanı sağlar. Bunların yanı sıra daha az yönetim ve işletme giderleriyle çalıştılarından çabuk ve ucuz üretim işlevinde bulunabilirler.

- daha az sermaye kullanımları sonucu, gelişmekte olan ekonomilerin yetersiz sermaye birikiminin olumsuz etkisini hafifletebilirler. Küçük işletmelerin sermaye talebi, bir büyük işletmenin 1/3 ü kadar olduğu belirtilmiştir.¹²³ Ancak, sadece emek yoğun tekniklerin benimsenmesi, teknolojik yeniliklerin izlenmemesi ve uygulanmaması küçük ve orta ölçekli işletmelerin rekabet şansını azaltacaktır. Buna çözüm olarak, bu işletmelerin büyük işletmelere karşın üstün oldukları alanlara yönelmeleri önerilebilir.

- KOBİ'ler büyük işletmelere oranla ithal teknolojiye, hammaddeye sermayeye daha az bağımlıdır.¹²⁴ Bunun yanında maliyeti yüksek olan ithal malların yerine ikame mallar üretirler. Bütün bunlar, kıt döviz kaynaklarına sahip gelişmekte olan ekonomilerin ödemeler dengesine olumlu katkılarda bulunurlar.

¹²³ Ali Ceylan; "Küçük İşletmelerin Finansal Yönetimi ve Bursa Bölgesinde Bir Uygulama", a.g.e., s.13

¹²⁴ Oktay Alpugan; "Küçük İşletmeler", a.g.e, s.11

4. KOBİ'LERİN İHRACATIMIZDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Bugün birçok ülkede, daha ziyade gelişmekte olan ülkelerde yaygın olan görüş, küçük ve ortaboy işletmelerin dış pazarlardaki şansının çok düşük seviyelerde olmasıdır. Bu görüşün aksine, Japonya, ABD ve Kore Cumhuriyetinde yapılan bazı araştırmalar küçük işletmelerin ülkenin ihracatının artmasında önemli katkılarının olduğu ortaya konmuştur.

4.1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhraca Katkıları:

1. Büyük işletmelerin ihraç mallarının çeşitli parça ve bileşimlerini sağlamak suretiyle tali müteahhitlik hizmetleri sunmak suretiyle,
2. Dış ticaret şirketleri ile dolaylı ihracat yaparak,
3. Uluslararası alanda yan sanayi olarak hizmet vererek,
4. Nihai ürün ve ara malların direkt ihracatını yaparak (Kişisel veya ihracat gruplarıyla) katkıda bulunur.

Gelişmekte olan ülkelerde, küçük ve orta boy işletmelerin sadece küçük bir bölümü ihracat faaliyetleriyle ilgilenir. Bu tür işletmelerin büyük bir bölümü iç pazar için üretimde bulunur. Belli sektörlerde küçük ve orta boy işletmelerin ürünlerinin bir bölümü dolaylı yollardan ihraç pazarlarına girerken, bunların çok azı direkt ihracat yaparlar. Ama bu ülkelerde küçük ve orta boy işletmelerin direkt veya dolaylı ihracatlarıyla ilgili istatistiki bilgiler yeterli değildir.

Hindistan'da toplam ihracatın % 40.1 i küçük ve orta boy işletmeler tarafından gerçekleştirilmektedir. Direkt ihracat % 14, dolaylı ihracat ise % 30 lardadır. Kore'de küçük sanayi sektörünün toplam ihracata olan katkısı 1965 yılında % 23, 1977 de % 35 ve 1983 yılında ise bu oran % 20.2 olarak gerçekleşebiliyor.

Gelişen ülkelerde küçük işletmelerin çok azı ihracat yaptıkları halde bu sektörün ihracata katkılarının oldukça önemli olduğu görülmektedir. Onun için bu tür işletmelerin ihracat faaliyetleri teşvik edilmesi ve bunun için önlemler alınmalıdır. İhracat potansiyelleri artırılması, şartlar hazırlanmalıdır.¹²⁵

¹²⁵

Hülya Elitok; "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracattaki Yeri ve Önemi", ASO Dergisi, Mayıs-Haziran, Yıl:12, Sayı:92, 1988

4.2. İhracatın Önemi ve İhracatı Belirleyen Faktörler:

İhracatın ülke ekonomisi ve kuruluşlar yönünden büyük bir öneme sahip olduğu somut bir gerçektir. İhracat, ülke ekonomisinin gelişmesinde ve kalkınmasında önemli rol oynar. Bununla beraber, ekonominin yeterli derecede ihraç edebilir mal üretmesi, ihracatın gerçekleşmesi ve beklenen yararların sağlanmasında kritik bir faktördür.

Günümüzde ihracat, gelişen ve gelişmekte olan ülkelerde, büyük ve küçük ekonomilerde, dünya ticaretindeki gelişmeler ışığında önem verilen ve değişik ihracat geliştirme programları ile desteklenen bir faaliyet olarak görülmektedir.

4.3. İhracatın Ülke Ekonomisine Yararları:

Makro Yönden, İhracatın Ülke Ekonomisine Yararları: İhracatın ülke ekonomisine makro yönden yararlarını şöyle sıralayabiliriz.¹²⁶

a) İhracat, ülkenin ihtiyacı olan ve kalkınması için gerek duyduğu ithalatın karşılamaında kullanacağı döviz sağlayan en önemli araçlardan birisidir.

b) İhracat, bu sektörde yer alan kuruluşlar ve kurumlar aracılığı ile ekonominin istihdam sağlama gücüne katkı sağlar.

c) İhracat, uzmanlaşmayı ve etkinliği teşvik eder. Ülkenin mevcut kaynaklarını etkin bir şekilde değerlendiren pazarlama potansiyeli olan ürünlerde, pazarlarda yoğunlaşarak daha etkin üretim, pazarlama ve dağıtım yeteneklerinin geliştirilmesine imkan sağlar.

d) Ekonomiler için ihracatın miktarı ve yıllara göre artış hızı kadar önemli bir konu, ihracatın bileşimidir. Özellikle, gelişmekte olan ülkeler yönünden ihracattaki istikrarsızlığın ve riskin meydana getireceği olumsuzluk dikkate alınmalıdır. Gelişmekte olan ülkelerde ihracatın kompozisyonunda hammaddeler, tarım ürünleri ve yarı işlenmiş ürünlerin büyük paya sahip olması, iklim koşulları, fiyatlardaki dalgalanmalar, artan rekabet ve teknolojik gelişmeler ihracatta istikrarsızlığa neden olmakta ve zaman zaman ekonomide darboğazları oluşturmaktadır. Dolayısıyla ihracat performansında, ihracat bileşiminin kritik bir faktör olduğu gerçeği, ihracattan beklentileri ve ihracatın ülke ekonomisine katkılarını etkileyecektir.

¹²⁶ Süleyman Karataş; "Sanayileşme Sürecinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler", Veli Yayınları, İstanbul, 1991, s.106-107

e) İhracat teknolojik yeniliklerin ve pazarlama yeniliklerin gelişimini ve pazara aktarılmasını teşvik eder.

4.4. İhracatın Firmalara Sağladığı Yararlar:

İhracatın ülke ekonomisine olan katkıları yanında mikro yönden düşünüldüğünde, ekonomide faaliyet gösteren firmaların ihracata yönelmeleri bu firmaların gelişmesinde ve büyümesinde önemli roller oynar. İhracatın firmaya sağladığı katkıları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

a) Öncelikli, ihracat firmanın mevcut fiziki ve insan kaynaklarının değerlendirilmesine ve böylece etkin kullanmaya yardımcı olur. Örneğin, atıl kapasitenin değerlendirilmesi gibi.

b) İhracat nedeniyle, üretim düzeyinin yükselmesi, firmanın "ölçek ekonomisi" ve "giderek artan bilgi ve deneyim birikimi" ilkelerinden yararlanarak birim maliyetlerinin düşülmesine ve böylece uluslararası pazarlarda fiyat yönünden rekabetçi bir konuma gelebilmesine imkan sağlamaktadır.

c) İhracat "uluslararası yönlü firma" imajının elde edilmesinde ve firmanın toplum içerisinde bir prestije kavuşmasında bir araç olabilmektedir.

d) İhracatla, firmalar dış pazarlara açılarak satışlardaki istikrarsızlığın giderilmesine ve riskin azaltılmasına neden olunacaktır.

4.5. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracata Yönelmelerini Engelleyen Nedenler:

Bu engelleri şöyle sıralamak mümkündür.

4.5.1. Ulusal Düzeydeki Engeller:

a) Bu tür işletmelerin ihracatlarını geliştirmek veya küçük ve orta ölçekli işletmeleri ihracata yöneltmek için planlı bir stratejinin takip edilmemesi.

b) Küçük sanayi sektörünü geliştirmeyi ve bu sektörün ihracata katkısını artırmaya hedefleyen amaçların açık bir şekilde ortaya konmaması.

c) Mevcut olan araçların küçük sanayinin ihracatın geliştirilmesine yönelik olmaması.

d) Bu işletmeleri desteklemek için belirlenmiş bir hedef olmasın rağmen, alınan önlemler ve uygulamanın bu amaca uygun olmaması ve ilgili kurumlar arasında koordinasyonun temin edilememesi.

e) Bürokratik engeller.

f) Teşvik tedbirlerinin yetersiz olması.

g) Dış ticaret organizasyonlarının yeterli derecede yardımcı olmaması.

h) Küçük sanayinin ihracatını kolaylaştırıcı pazarlama kanalları ve ihracat pazarlama örgütleri, konsorsiyumlar, dış ticaret şirketleri gibi sistemlerin kurulması için uygun bir ortamın kurulmaması.

i) Küçük ve orta boy işletmeler için talip piyasasını koordine edecek bir kuruluşun olmaması.

4.5.2. İşletme Düzeyindeki Engeller:

4.5.2.1. KOBİ'lerin Ölçeklerinden Dolayı Karşılaştıkları Finansal Engeller:

1. İhracata yönelik üretimin finansmanı için kredi bulma güçlüğü ve banka hizmetlerinin yetersizliği.

2. Ucuz ve kaliteli hammadde bulma güçlüğü.

3. İhracat pazarlama maliyetlerinin sınırlı kaynaklar dolayısıyla karşılanamaması.

4. İhracat pazar araştırması ve satış geliştirme, tanıtım faaliyetlerinin mali açıdan çok külfetli olması.

4.5.2.2. KOBİ'lerin Dış Pazarlarda Rekabet Edebilecek Seviyede Olmaması:

Bu nedenlerini şöyle sıralayabiliriz.

1. Kalitenin düşük olması (Kalite kontrol eksikliği).

2. İhracatda fiyatlandırmadaki yanlışlıklar (Fiyat politikası).

3. Rakiplerin tanınmaması (Bilgi eksikliği).

4. Dış pazarların yeterince tanınmaması.

5. Uygunsuz pazarlama stratejileri (Pazarlama ve organizasyonu ve stratejisi).

4.5.2.3. KOBİ'lerin Dış Pazarlama Konusundaki Bilgi ve Eleman Yetersizliği:

1. İhracat işlemleri
2. ihracat şekilleri.
3. İhracattaki teslim şekilleri.
4. İhracatta paketleme ve ambalajlama.
5. İhracatta fiyatlama.
6. İhracatta ürün geliştirme, ürün adaptasyonu konularında bilgisizlik ve tecrübesizlikler.

4.5.2.4. İhracata Yönelik Üretim İçin Kapasite Kifayetsizliği.

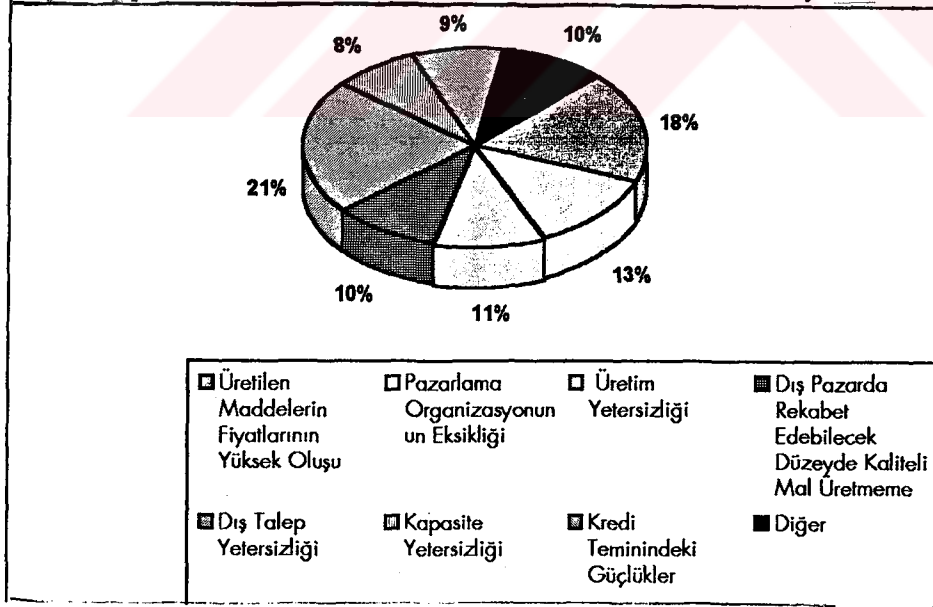
4.5.2.5. Zor ve Riskli Gördükleri Dış Pazarlar Konusunda Psikolojik Engeller

4.5.2.6. İhracatla İlgili Nitelikli Eleman Eksikliği ve Eğitim İmkanlarının Yetersizliği.

Küçük ve orta ölçekli imalat işletmelerin ihracatını olumsuz yönde etkileyen faktörlere kısaca değinmiş bulunmaktayız. Bu olumsuz faktörleri grafikler halinde şu şekilde gösterebiliriz. 127

Grafik: 9

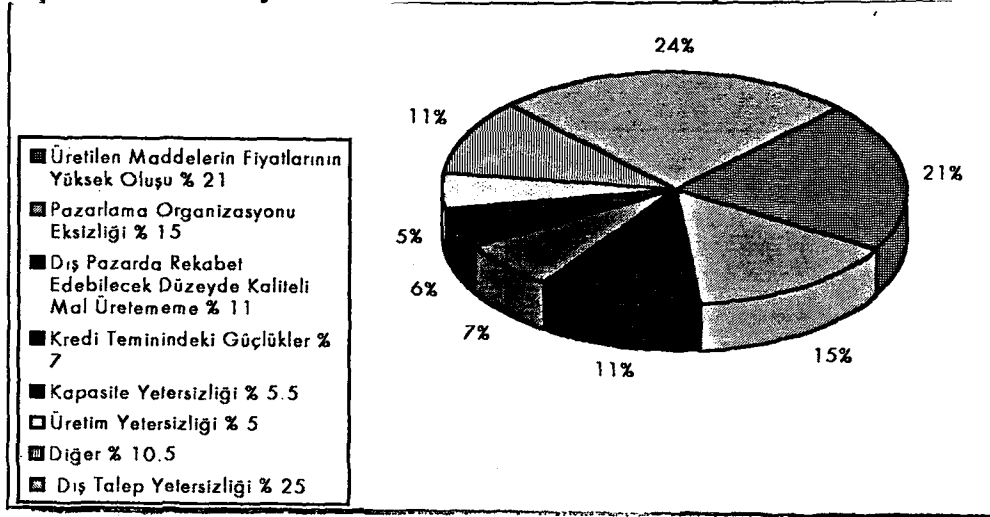
Küçük Ölçekli İmalat Sanayi İhracatını Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler (%)

KAYNAK: DİE' nin 1992 yılı " Küçük ve Orta Ölçekli İmalat Sanayi Anketi"

Grafik: 10

Orta Ölçekli İmalat Sanayi İhracatını Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler (%)

KAYNAK: DİE'nin 1992 Yılı "Küçük ve Orta Ölçekli İmalat Sanayi Anketi" Verilerinden Derlenmiştir.

Grafik 9 ve 10 incelendiğinde ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletmelerin ihracatını olumsuz yönden etkileyen faktörlerin başında dış talep yetersizliği ve üretilen madde fiyatlarının yüksekliği gelmektedir. Bunlardan sonra sırasıyla pazarlama organizasyon eksikliği, kaliteli mal üretememe, diğer sebepler, kredi temini yetersizliği, kapasite ve üretim yetersizlikleri takip etmektedir.

4.6. Ülkemiz İhracatında Küçük İşletmelerin Durumları:

Bugün ülkemizde 8000 civarında firma ihracat faaliyetleri yapmaktadır. Bunlardan 30 milyon dolardan fazla ihracat yapan firmalar büyük 1-30 milyon dolar arası ihracat yapan firmalar orta, 200.000 ile 1 milyon dolar arası ihracat yapan firmalar ise küçük firmalar olarak kabul edilmektedir. Bu firmaların toplam ihracat içindeki payları ise şu şekildedir.

İhracat yapan işletmeler içindeki payı % 0.8 olmasına karşın toplam ihracat içindeki en büyük payı % 61.9 ile büyük, yani 30 milyon dolardan fazla ihracat yapan işletmeler alınmaktadır. Buna karşın toplam ihracatçı firmalar içinde % 90.3 lük bir paya sahip olan küçük firmaların toplam ihracat içerisindeki payları % 8.0 dır.

Orta boy işletmelerin ise toplam ihracat içindeki payları % 30.1 olup toplam ihracatçı firmalar içinde ise % 8.9 luk bir oran teşkil etmektedir.

Tablo: 10

ÖLÇEK	TOPLAM İHRACATCI İŞLETMELER SAYISI	TOPLAM İHRACAT İÇİNDEKİ %	PAYI
BÜYÜK	65	0.8	61.9
ORTA	695	8.9	30.1
KÜÇÜK	7099	90.3	8.0
TOPLAM	7859	100.	100.

Tabloda görüldüğü gibi küçük işletmeler sayıca çok fazla olmalarına rağmen ihracata olan katkıları ise oldukça düşük seviyelerdedir. Mevcut ihracat teşvik tedbirlerinin daha çok büyük işletmelere yönelik olması bu işletmelerin ihracat faaliyetlerini engelleyici etkiler yapmaktadır. Mesela; küçük ihracatçı işletmeler hiç vergi iadesi almazken, büyük işletmeler vergi iadesi alırlar.

Diğer yandan ihracattaki mevcut uygulamalara göre küçük ve orta boy işletmeleri ihracatta müşteriye kendileri arayıp buldukları halde vergi iadesinden yararlanmak için bu ihracatı bir başka dış ticaret şirketi kanalıyla yapmak zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca bazı işletmelerde dış pazar bulsalarda yeterli kaynak bulamadıklarından ihracatı gerçekleştirmezler.

Ülkemizde küçük ve orta boy işletmelerin pek çoğu yan sanayi olarak ve dış ticaret şirketleri kanalıyla dolaylı olarak ihracata katkılarda bulunmaktadır. Fakat bu işletmelerin ihracat faaliyetleriyle ilgili tasnif edilmiş verileri de bulunmamaktadır.

Bazı anket ve istatistik sonuçlarına göre, ihracat faaliyetlerinde bulunan küçük işletmeler % 21 , ortaboy işletmeler % 46 oranını teşkil etmektedirler. Özellikle orta boy işletmelerin ekonominin dışa açılmasında fevkalade önemli bir ağırlığının olduğu görülür.

Netice olarak; Küçük ve orta ölçekli işletmelerin mevcut ihracat potansiyellerinin ülke ekonomisi yararına kullanılması için büyük ve küçük

işletmelere rekabet şartlarında aynı şans ve imkanlar tanınmalı ve ihracata yönelten teknik, mali ve idari teşvikler verilmelidir.¹²⁸

5. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELER VE GÜMRÜK BİRLİĞİ

5.1. Gümrük Birliği Nedir:

Gümrük Birliği, üye ülkeler arasında yada Avrupa Topluluğu ile ortaklık anlaşması yapan ülkeler arasında gümrüklerin kaldırılması ve topluluk dışında kalan ülkelere bir ortak gümrük tarifesi uygulanması anlamını taşır.

Gümrüklerin kaldırılmasından anlaşılan ithalat ve ihracatta söz konusu olan tüm gümrük vergileri ve miktar kısıtlamaları (kotalar, kontenjanlar v.s.) kaldırılmasıdır. Ancak her ülkenin ithal edeceği mallarda değişik teknik özellikleri şart koşmaları, güvenlik önlemlerinden doğan engeller koymaları malların tam anlamda serbest dolaşımını engellemektedir. Bu husus Türkiye-AB Gümrük Birliği Anlaşmasının 2. maddesinin 4. ve 5. pragrafında açıkça izah edilmektedir. Bu nedenle "tek pazara" geçiş hedefinde meydana gelebilecek aksaklıkların giderilmesi öngörülmüştür.¹²⁹

25. Mart.1958 tarihinde altı Avrupa ülkesinin (Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg) imzaladıkları Roma Anlaşması ile o günkü adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurdu. Bu topluluğun kuruluşundan 1,5 yıl bile geçmeden Türkiye AET'ye katılmak için 31.Temmuz.1959 da müracaat etti. AET bundan ancak yıllar sonra 1.Temmuz.1967 de bütünüyle Avrupa Topluluğuna (A.T.) dönüşebildi.

Demokrasisini yeni kuran ve sanayileşmede ilk adımlarını atan Türkiye'nin 31.Temmuz. 1959 daki başvurusu ekonomik açıdan tam üyeliğe hazır olmadığı için "ortaklık düzeyinde" kalmıştı. Ancak Türkiye'nin asıl hedefi Avrupanın bir parçası olabilmektir. Benzer konumdaki Yunanistan'ın ilk adımını önce atması da Türkiye'nin arzusunu körüklüyordu. Türkiye'nin 1959 tarihinde yaptığı topluluğa müracaatı

¹²⁸ Hülya Elitok; İGM Yayınları, 1988

¹²⁹ Bülent Kızanlık; "Gümrük Birliği Nedir", A.T. Diye Diye, Bursa Orta Ölçekli İşletmeler Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Destekleme Derneği Yayınları, No:1, s.22

12.Eylül.1963 tarihinde imzalanan "Ankara Anlaşması" ile tescil edilmiştir.¹³⁰ 9.Kasım.1992 de yapılan Ortaklık Konseyinin kararı ile iki taraf arasında kurulan yönlendirme komitesi nezdinde yürütülen ve iki yıl süren müzakere döneminin sonunda 6.Mart.1995 tarihinde Brüksel'de Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliğinin tamamlanması hususundaki kararı imzalanmıştır. Ortaklık Konseyi 1.Ocak.1996 tarihinde başlaması kararlaştırılan Gümrük Birliği kararı yanında, ortaklığın geliştirilmesi için tavsiye kararı ve mali işbirliği deklarasyonu şeklinde üç belgeyi imzalamıştır.¹³¹

5.2. Gümrük Birliğinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Durumu:

Küçük ve orta ölçekli işletmeler bir ülkenin sosyo ekonomik yapısı çerçevesinde, endüstrileşmenin, sağlıklı kentleşmenin ve optimum dağıtım ve ticaret uygulamalarının vazgeçilmez bir unsurudur. Özellikle Gümrük Birliğine geçiş aşamasında, ülkemizdeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin her düzeyde ağırlaşmış sorunlarına bir an önce çareler bulunması hayati bir önem kazanmıştır.

Dünya'da oluşan ekonomik ve teknolojik değişmeler, globalleşmeyi ve ticari blokları ön plana çıkartmıştır.¹³² Gümrük Birliğine geçildiğinde mallarımızı dünya pazarlarına satma imkanları doğacaktır. Çünkü dünyadaki tüketici ihtiyaçları giderek benzerlik göstermeye başlamıştır. Bu nedenle dünyanın herhangi bir ülkesinde üretilen mal, başka bir ülkede kolaylıkla kendine pazar bulabilecektir.

Ürettiğimiz malların tüm girdilerle aynı yerde üretme zorunluğu kalkacak, bunun yerine malın işçiliğini üretimin yapıldığı yerde yapacak, hammaddeleri ucuz alınabileceği bir başka yerden sağlayacak, pazarlama organizasyonunu ise pazarlama açısından bize stratejik üstünlük sağlayacak ve rekabet gücümüzü pekiştirecek yerlerde yapma imkanlarına kavuşulacaktır.

Globalleşme eğilimi yeni bir tüketici kalıbı oluşturmaktadır. Bu nedenle klasik sanayi dönemi sona ermektedir. İşte bu ortamda esnek davranabilme yeteneğine sahip KOBİ'ler ön plana çıkmaktadır. Çünkü teknolojik yeniliklerin meydana

¹³⁰ Selahattin Tuncer; "AT ile İmzalanan Ankara Anlaşmasınının 30.Yılında Hala Gümrük Birliği Tartışılıyor.", BOSYÖV, a.g.e., s.32

¹³¹ Ömer Bolat; "Gümrük Birliğine Genel Bir Bakış" 7.6.1995 Zaman Gazetesi, Ekonomi Sayfası

¹³² KOSGEB; "1994 Faaliyet Raporu", Ankara, 1994, s.7

çıkardığı yeni ürünler, diğer taraftan kitle haberleşme araçlarının meydana getirdiği talep değişmesi, ürün ömürlerini kısaltmıştır. Bu durumda, yeni ürün ihtiyacı, tasarımdan yatırıma, üretim süreçlerinden pazarlama tekniklerine kadar sürekli değişme ihtiyacı doğmaktadır. "Sürekli değişim", "değişen çevre koşullarına uyum" "yenilikçilik" ve "rekabet gücünü korumu ve geliştirme" gibi gelişmeler Gümrük Birliğine geçildiğinde hayati önem kazanacaktır. Bunların üstesinden ancak küçük ve orta ölçekli işletmeler gelebilecektir. Bunun farkında olan Avrupa Topluluğu KOBİ'lerle kendilerine yeni yerler arıyorlar. Çünkü AT ülkeleri gümrük birliklerini tamamladıklarından onların büyük şirketleri yaptıkları şirket evlilikleri ile bu tür iş alanlarını kapatmış durumdadırlar. Onun için küçük ve sağlam aile şirketleri Türkiye'deki orta boy kuruluşlarla işbirliği yapabileceklerdir.¹³³

İmalat sanayindeki işletmelerin % 99.6 sını bünyesinde barındıran istihdamın % 57.3 ünü sağlayan KOBİ'ler¹³⁴ gümrük birliğine tam girildiğinde bilhassa rekabet konusunda etkin roller oynayacaktır.

- Türkiye'nin Gümrük Birliğine girmesi halinde KOBİ'lerin ne yönde etkilenecekleri hususunda bazı görüşler mevcuttur. Gümrük Birliği şüphesiz büyük ölçekli işletmeleri olduğu kadar KOBİ'leride etkileyecek, belki bir kısmı rekabet yüzünden kapacaktır.

Ancak şurası bir gerçektir ki gerek Avrupa Topluluğunda gerek ülkemizde ekonominin dinamiği bu KOBİ'lerin elindedir. Aktif, üretken, değişen kuşallara kısa sürede adapte olabilen ve bölgeler arası ekonomik dengesizliği giderebilen, her türlü aktiviteye sahip bu işletmelerin mutlaka desteklenmesi, bilgilendirilmesi gerekmektedir.

- KOBİ'lerin ülkemiz açısından en önemli fonksiyonlarından birisi, bölgesel kalkınmaya büyük katkıda bulunması tüm yerleşim alanlarına yayılabilmeleri nedeniyle ekonomik faaliyetlerin ülke içinde dağılımına yardımcı olmalarıdır.¹³⁵ Ne yazık ki, Türkiye'de KOBİ'ler, gerek bankacılık sektörünün gerek diğer sektörlerin yeterince destek ve ilgisini görmemektedir. Özellikle kronik enflasyon nedeniyle KOBİ'ler reel olarak güç kaybetmekte, sermayeleri erimektedir. Dolayısıyla bu işletmeleri, özellikle dünya rekabetiyle karşı karşıya kalacakları gelecekte büyük sorunlar beklemektedir. Bu yüzden, Avrupa Topluluğunda olduğu gibi, Türkiye'de

¹³³ Memiş Yılmaz; "Gümrük Birliği", BOSYÖV, a.g.e., s.7

¹³⁴ KOSGEB; "1994 Yılı Çalışma Programı", Ankara, 1994, s.33

¹³⁵ Halil Sarıaslan; "Orta ve Küçük İşletmelerin Finansal Sorunları", a.g.e., s.40

de özellikle teknik yönden, pazarlama kolaylığı yönünden, ihracat teşviki, eğitim, mali kolaylıklar ve danışmanlık yardımı gibi teşviklerle KOBİ'lerin sürekli desteklenmesi gerekmektedir.¹³⁶

Ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletmelerimiz yeni yeni kendini bulurken, serbest piyasa ekonomisine açılan Türkiye'de ekonominin küçülmesine karşın, küçük sanayii boğazlayabilecek bir kararın şu dönemde alınması uygun değildir. Çünkü Devlet İstatistik rakamlarına göre, 3507 küçük ve orta ölçekli işletmede yapılan araştırmalar sonunda % 57 istihdamı bünyesinde barındırmaktadır, % 90 nıda kapasitesi düşük bir şekilde verimli çalışmamaktadır. % 11 in ancak ve ancak bugünkü Avrupa şartları içinde bir rekabet şansının doğduğu veya doğabileceği, eğer bunu sektör bazına indirirsek, tekstil ve gıda sektörü dışındaki hiçbir sektörün şansı olmayacağı kanısına varılmaktadır.¹³⁷

Ülkemizde birçok küçük işletmeler aile işletmeleri olarak faaliyet göstermektedirler. Bu işletmelerin yöneticileri çoğunlukla işletmenin kendi sahipleridir.¹³⁸ Bu kimselerde "az da olsa yeterki benim olsun" düşüncesi hakim bulunmaktadır. Fakat bu düşünceyle AB ile rekabet edemezler ve neticede yok olma tehlikesiyle karşı karşıya gelmektedirler. Mutlaka küçük işletmelerin bir kaçını birleşerek daha güçlü ve büyük pazarlara açılacak işletmeler haline gelmelidirler.¹³⁹

Gümrük birliğinde, ekonomide istikrarın olacağı, kaynakların dengeli dağıtılacağı tezi vardır. Dolayısıyla, Türkiye'de makro ekonomik dengelerin bir an önce kurulması şarttır. Ekonomik istikrarın olduğu bir ülkeye yabancı sermayenin geldiği bir gerçektir.

Gümrük Birliğinden beklenen başlıca dinamik etkileri şu şekilde kısaca özetleyebiliriz:¹⁴⁰

¹³⁶ Şinasi Aydemir; "KOBİ'LER Ve Gümrük Birliği" TOSYÖV, Yuvarlak Masa Toplantıları, Ankara, 1994, s.29

¹³⁷ Salih Kılıç; "TOSYÖV, Yuvarlak Masa Toplantıları", a.g.e., s.66

¹³⁸ Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler", a.g.e., s.51

¹³⁹ Kemalettin Congar; "Küçük İşletmelerin Rekabet Gücü Zayıf", 15.5.1995, Zaman Gazetesi, s.16

¹⁴⁰ TOSYÖV; a.g.e., s.78

Öncelikle ölçek ekonomileri devreye girecek,büyük çap üretimin getireceği ortalama maliyet düşüşlerinden istifade edebilecektir.

Gümrük tarifeleri ve kotalar monopolleşmeyi ve düşük verimli işletmeleri özendirdiği için, bir gümrük birliğine gidildiğinde, bu tür tekelleşme ve monopolleşme olayı da ortadan kalkacaktır. Dolayısıyla, yeterli üreticiler dış rekabete açılmak durumunda kalacaklardır.

Gümrük Birlikleri, ayrıca dış ekonomiler yoluyla bir sanayi dalındaki gelişmeye o alandaki teknik bilgilerin ilerlemesine ve hızla yayılmasına da katkı da bulunur. Yani artan hammadde ve yarı mamül talepleri bu sektörde canlandıracaktır. Ayrıca, yüksek teknoloji ve ölçek ekonomilerin de tercih edilir hale gelmesine neden olacaktır. Dolayısıyla gümrük birlikleri, teknolojik ilerleme hızını da artıracaktır.

Bir diğer dinamik etki, milli geliri artıracaktır. Milli gelir artınca tasarruflar artacaktır, tasarrufların atması ise yatırımlara kanalize nedeniyle yatırımların artmasına neden olacaktır. Keza, gümrük birliği, birliğe dahil ülkelerin ekonomilerin birbirlerine çok yakınlaştıracak, bunların daha ileri ekonomik bütünleşmelerini sağlayacaktır ve yatırımların artması ve yatırım rizikolarının da düşmesi nedeniyle gümrük birliğine giren ülkelere yabancı sermaye akımını da teşvik edecektir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin gerek ülkelerin ekonomilerinde, gerekse sosyal yapılarında ne denli bir önem arz ettiklerinin bilincinde olan ülkeler; bu işletmelerin korunması, desteklenmesi ve geliştirilmesi için bu kesimin ihtiyacı olan finansman, teknoloji, eğitim, yönetim ve pazarlama gibi hizmetleri veren kurumsal yapılar oluşturmuş ve bir dizi yasal düzenlemeler getirmişlerdir.¹⁴¹ Bunlardan bazılarına değinecek olursak, ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletmeler Gümrük Birliği gündeme gelince hükümetin ilgi alanına yeniden girdi. 1995 yatırım teşvikleri, Türkiye'nin 1996 yılında GB'ne gireceği gözönüne alınarak hazırlanmıştır. ve teşvik edilecek edilemeyecekler listesi kaldırıldı.

¹⁴¹ KOSGEB; "1995 Yılı Çalışma Programı", Ankara. 1995, s.8

Ayrıca % 100 Gümrük Vergisi muafiyeti getirildi. Küçük ve orta ölçekli yatırımlara fon kaynaklı kredi, ucuz elektrik verilecektir. Sanayi kuşakları ve kalkınmada öncelikli yörelere arsa tahsis edilecektir.

AR-GE ve çevre korumaya yönelik yatırımların % 50 si devletçe karşılanacaktır. Ayrıca yatırım indirimi enflasyona endeksleneyecektir.¹⁴²

Sağlıklı ve Türkiye'ye beklenen yararları getirecek bir gümrük birliği oluşumu için yapılacaklar, aynı zamanda Türk sanayinin ihtiyacı olan istikrarlı yapıya kavuşmasını da sağlayacaktır. Ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletmelere geliştirme ve destekleme faaliyetleri sunan KOSGEB Gümrük Birliğine giriş sürecinde;¹⁴³

- CE Mrkası Projesi

- AB Uyum Projesi

- İhracatı Geliştirme Projesi (İstanbul Pilot Bölge)

- KOSBİLTOP Projesi

- Ulusal ve Uluslararası İşletmeler Arası İşbirliği Sistemi Projesi ile küçük ve orta ölçekli işletmelerin uluslararası platformlarda rekabet güçlerini artırmayı, ihracat imkanlarını geliştirmeyi ve daha kaliteli mal üretmelerine yardımcı olmayı planlamış ve çalışmalarını başlatmıştır.

Özet olarak KOSGEB; Türkiye'de küçük ve orta ölçekli sanayi ve özel girişimciliğin teşvik edilmesi ve yönlendirilmesi konusunda öncü bir rol üstlenmiştir.

5.3. Gümrük Birliğinin Türk Ekonomisine Sağlayacağı Yararlar:

- Bloklaşma akımının ve siyasi ekonomik işbirliğinin en güçlü örneklerinden biri 15 üye ülkenin katıldığı ve yaklaşık nüfusunun 350 milyon tüketiciden oluşan Avrupa Birliğidir. (AB). Kişi başına 17.000 doları aşan gelir düzeyi ile dünyanın en büyük ekonomik bloklarından biridir. Toplam dünya üretiminin % 30 unu, ticaretin % 24 ünü gerçekleştirmektedir. Bu oran ABD için % 15, Japonya için % 22 dir. Bu kadar güçlü bir blokla entegrasyona girmenin sayısız yararları vardır. Gümrük

¹⁴² Şerif Erdikici; "Küçük İşletmeler Yeniden Keşfediliyor", 6.4.1995, Zaman Gazetesi, Ekonomi Sayfası

¹⁴³ KOSGEB; "1994 Yılı Faaliyet Raporu", Ankara, 1994, s.8-9

Birliğine girildiğinde Türkiye'nin ticaret hacmi artacak ithalat ve ihracatta belli bir artış sağlanacaktır.

- Gümrük Birliğine girilmesiyle Türkiye ekonomisi dış rekabete açılacaktır. Bazı sanayi kolları tasfiyeye uğrasa bile, rekabet teknolojik ilerleme sağlayacak ve dış dünyaya açılmayı kolaylaştıracaktır. Ekonomiye canlılık gelecek, yabancı sermayenin ülkeye girişi kolaylaşacak ve hızlanacak¹⁴⁴

- Gümrük Birliğiyle Türkiye üçüncü ülkelere karşı AB ile aynı gümrükleri uygulama imkanı bulacaktır. Bize uygulanan kotalar kaldırılacaktır.

- İhracatımızın % 50 si AT ülkelerine yapılmaktadır. Gümrük Birliğiyle bu oran artışı gösterecektir.

- Yabancı sermaye 60 milyonyuk Türk pazarı yerine 400 milyonluk pazara yönelen Türkiye'ye yatırım yapmaktan çekinilmeyecektir. Böylece teknoloji transferi kolaylaşacak, ortak yatırımlar artacaktır.

- Kendi iç pazarımız ile yetinmeyecek, dış pazarlara daha çok açılma imkanı bulabileceğiz. Eşit şartlardaki rekabetin, ülkenin ve insanların refahı üzerinde önemli katkıları olacaktır.

- AT fonlarından yararlanma imkanı doğacaktır.

- Hammadde ara girdileri ucuzlayacağından üretim maliyetleri düşecektir.

- Teknik engellerin ortadan kalkmasıyla daha rahat dış satım ortamı doğacaktır, işletmelerdeki karar alma mekanizması gelişecek ve mevzuatlar sadeleşecektir.

Türk ekonomisine sağladığı bu yararların yanında tabiki bir takım sakıncaları da olacaktır.

5.4. Gümrük Birliğinin Türk Ekonomisine Vereceği Zararlar:

- Bütçe açıkları kalkacak, bu nedenle AT'nin Türkiye'ye yardım etmesi gerekecektir.

- Tarım ürünlerine yapılan sübvansiyonlar önemli sıkıntıları getirebilecektir.

- Gelişmemiş ülkelerle, gelişmiş ülkeler arasında yapılan Gümrük Birliği geliştirmekte olan ülke aleyhine işleyecektir.

¹⁴⁴ Cem Alpar; "Gümrük Birliği Küçük İşletmeleri Yutmaz", Akşam Gazetesi, 30. Temmuz. 1995

- Türkiye ekonomisine uygulanan yüksek tarifelerden yararlanan özel sermayeli kuruluşlar, Gümrük Birliğine girmesiyle bu kazantçan mahrum kalacaklardır.

- AT'nun Doğu Avrupa'yı içine alan ticari tarifelerine uyum sağlayacak, Türkiye pazarı zor günler yaşayacaktır.

- Özellikle dayanıklı tüketim malları ve otomobil sektörü ucuz ithal malların pazara girmesiyle zarar görebilir.¹⁴⁵

- Enflasyonun % 6 (aylık) civarında seyretmesi (AT'nun yıllık enflasyonu bu seviyeye ulaşmıyor), kredi faizlerinin % 100 - % 120 lere ulaşması, KİT'lerin ürettiği hammadde fiyatlarının dünya fiyatları üzerinde olması imalat sektörünü olumsuz şekilde etkilemektedir.

- Gümrük Birliğiyle bir malın en ucuz olan ülkeden değil, GB dahil üye ülkelerden yüksek bedelle ithal zorunlu hale getirilebilir.

- Türkiye, AT'nun diğer ülkelerinin aksine GB'ne tam üye olmadan ve AT'nun mali yardım ve desteğini almadan gerçekleştirmek zorundadır. Bu nedenle AT'nun mali yardım ve desteğini almadan GB'ne geçiş zor olacaktır.

Gümrük Birliğiyle birlikte ithalatta büyük bir patlama olacaktır. Pasifik ülkelerine kota koyma imkanı bulunacağından bu olumsuzluk biraz olsun hafifletilsede aleyhimize olacaktır. Döviz darboğazı yaşamamız için, 2,5 yıllık süre için "AT" ile GB'ne geçiş modeli hazırlanmalı ve yugulamaya konulması yararlı olacaktır.

5.5. Gümrük Birliğinden Etkilenen Sektör ve Ürünler:

Gümrük birliğine girdiğimizde Türkiye ekonomisinin lokomotif sektörleri şu şekilde sarılamak mümkündür.

- Dokuma Konfeksiyon,
- Taş ve Toprağa Dayalı Sanayii,
- Tarım Sektörü,
- Cam ve Camdan Mamül Eşya, Seramik,
- Deri ve Kürk Ürünleri,
- Kauçuk ve Kauçuk Ürünleri, İmal Eden Sektörler,
- Demir Çelik Ana Sanayii,

¹⁴⁵

GİRİŞİM Dergisi; "Gümrük Birliğinin Gerçek Yüzü" TOSYÖV, Sayı: 3, Nisan.1995, s.19

Büyümeye açık olan sektörler ise;

- Hayvancılık,
- Balıkçılık,
- Elektriksiz Makinalar,
- İçki,
- Petrol ve Kömür Ürünleri,

gibi sıralayabiliriz.

Gümrük Birliğine girdiğimizde rekabet şansı yüksek ürünleri şu şekilde sıralayabiliriz;

- Un Sanayi
- Makarna Sanayi
- Bitkisel Yağ,
- Pamuklu Dokumu, İplik,
- El Halısı (Pazarlama ve tanıtıma ağırlık verilmeli),
- Deri Giyim,
- Selüloz Sanayi
- Kuru İncir, Kuru Üzüm ve Şeker,
- Orman Ürünleri ve Cam Sanayi,

gibi sıralayabiliriz.

DPT tarafından yapılan bir araştırmada yerli imalat sanayinin % 69.4 ünün sadece % 20.7 sinin rekabet edebilir durumda olduğu % 40 nın ise alınacak tedbirlerle rekabet gücünü kazanabileceğini göstermiştir.

Bunların yanında, et ve süt mamülleri, şekerli maddeler, yem sanayi, boya sanayi, küçük sanayilerde üretimi yapılan mobilya sanayi, elektrikli makinalar gibi sanayilerde GB de fazla şansı olmayan ürün ve sanayilerdir.¹⁴⁶

III. BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN FİNANSAL SORUNLARI

1. TÜRKİYE'DEKİ KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN FİNANSAL YAPISI VE SORUNLARI

1.1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansal Yapısı:

Ülkemizdeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin genel olarak kuruluşu ve idare edilişi incelendiğinde son yıllarda bir değişim eğilimi olan babadan oğula geçen ve yönetim anlayışında geleneksel kuralların hakim olduğu bir yapı göze çarpar. Doğal olarak bu yapı içerisinde işletmelerin sürekliliğini sağlayacak finansal kaynakların seçimi klasik yöntemler ve çevresel faktörler göz önüne alınarak yapılmaktadır.

Geleneksel kuralların hakim olduğu bu işletmelerin en önemli özelliği ise işlerinin teknik yönlerini çok iyi bilmelerine rağmen yapısal özelliklerinden dolayı çok sık finansal darboğazlarla karşılaşmakta oluşlarıdır.

Öte yandan imalat sanayinin % 99.6 sını oluşturan küçük ve orta ölçekli işletmelerin istihdama katkıları oranı % 57.3 olup¹⁴⁷, toplam ihracat içindeki payı % 8 gibi düşük bir düzeydedir. İmalat sanayine verilen krediler % 4 civarındadır. Ancak bunlardan bankacılık sistemiyle, gerekse banka dışı geleneksel kredi mekanizmasına başvuranların toplam oranı % 20 civarındadır.¹⁴⁸

Bu çerçevede finansal kaynakların yetersizliğinden veya işletmelerin geleneksel yapısının katılığından ortaya çıkan finansal sorunları birbirinden ayrılması mümkün olmayan dört grupta toplayabiliriz.

1. Bilindiği gibi, günümüzde en önemli finansman kaynaklarından biri kredilerdir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerden çeşitli kredi mekanizmalarına başvuranların oranı toplamı % 20 civarındadır.

¹⁴⁷

KOSGEB; "1993 Yılı Çalışma Programı", Ankara, 1994, s.33

¹⁴⁸

TOBB; "Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri", Ankara, TOBB, 1990, s.19

Kullanılan bu kredinin % 10 u banka sisteminden sağlanmakta, geriye kalan % 10 un teşkilatlandırılmamış kredi mekanizmasından karşılanmaktadır.¹⁴⁹

Ancak alınan bu cüzi miktardaki krediler işletmenin yatırımlarının finansmanından ziyade işletme sahiplerinin özel veya işletmenin günlük harcamalarında kullanıldığından gerçek işlevlerini yani iş veya işletmeni genişletilmesi, yenileştirilmesine yönelik modernizasyon fonksiyonlarını yerine getirememektedir. Bunların sonucunda Türkiye'de küçük ve orta ölçekli işletmelerin kayıtlı işletme varlıkları (işletme dışı özel mülkler hariç) dikkate alındığında öz sermaye/borçlar (yabancı kaynaklar) oranının normalinden yüksek olduğu söylenebilir.

2. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin sorunlarından bir diğeri, belli finans politikasına (nakit akışı, borç-alacak yönetimi vb) sahip olmamalarıdır. Bu da uzağı göremeyen, kısa vadeli planlarla faaliyetlerine devam eden ekonomik konjoktürden çabuk etkilenen bir yapıya neden olmuştur.

3. Bu işletmelerde görülen diğer bir özellik ise gerek işletme sahiplerinin gerekse diğer çalışanların bilgi birikimlerinin yetersizliğinden dolayı işletmenin mali analizlerinin yapılmaması ve şirketin mali durumunun net olarak bilinmemesidir. ayrıca bunların standartlara uygun bir muhasebe sistemi de yoktur.

Bununla birlikte, maliye mevzuatıyla ilgili gelişmelerin özellikle devlete karşı yükümlü buldukları vergilerin, mahalli idarelere (belediyelere vs.) karşı olan yükümlülüklerin bağlı oldukları odalara ödenmesi gereken aidatların, Sosyal

Sigorta ve Bağ-kur primlerinin ödenmesi ile ilgili bilgi yetersizlikleri, bu ödemelerin gecikmesi nedeniyle, daha yüksek meblağlara ulaşmakta hatta bazen 3-5 kat büyüebilmekte ve işletme için ek mali yükler oluşturmaktadır.

İşletmenin planları içinde yer almayan ek yüklerin karşılanmasında ise yabancı kaynaklar itibar görmediğinden öz kaynaklardan yararlanılmaktadır. Ancak uzun dönemde şirketin öz sermayesi azaldığından, mali problemler azalma yerine, artış gösterebilmektedir. Belki bu aşamada kredi mekanizmasına gecikmeli olarak başvurulmakta, sonuçta, yüksek kredi maliyetli banka fonu kullanmak zorunda kalan küçük işletmeler mevcut yatırımlarındaki dönüş hızını ayarlayamadıklarından

¹⁴⁹ ISO Dergisi; "Küçük ve Orta Boy İşletmeler Banka Kredilerinden Yararlanamıyor", 5.Mart.1987, Yıl:22, sayı: 253

iflas etmektedirler¹⁵⁰. Bu durumda, küçük ve orta ölçekli işletmelerin çok sınırlı öz kaynak sermayeye sahip olmaları birçok sorunuda beraberinde getirmektedir.

4. Küçük ve orta ölçekli işletme sahiplerinin tasarruflarının yönlendirilmesinde bilinçsiz davranmaları ayrı bir sorundur.

Eldede ettikleri kararları yatırımlar yerine, gelişmiş ekonomilerde ölü yatırımlar olarak nitelendirilen, gayri menkul alımları gibi özel varlıklarını artırmada kullanmaları ekonomide görülmeyen potansiyellerin ortaya çıkmasına neden olmakla birlikte dolaylı yollarla işletmelerin büyümesi engellenmektedir.

Ekonomiyi olumsuz yönde etkileyen bu potansiyel işletmelerde kullanılmamaktadır. Ancak işlemenin durumu kötüye gidince bu kaynakları kullanıyorlar fakat o zamanda işletmenin durumu kötüye gitmiştir ve işletmeyi gittikçe küçülme veya durgunluk sürecine iten bu zamanlama hataları nakit ve borç-alacak yönetiminin bulunmamasından kaynaklanmaktadır.

Sonuçta denilebilirki, işletmenin demoğrafik özellikleri, mali konulardaki bilgisizlikleri bunun uzantısı olarak modern işletmecilik kaynaklarından yararlanılmaması işletmelerin finansal sorunlarını aşmalarına engel olmakla beraber kendi kendine yetebilen veya gittikçe küçülen hatta ekonominin durgunluk dönemlerinde iflasa kadar sürüklenebilen mali bünyeleri zayıf hastalıklı şirketlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

1.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları:

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin bünyesinden kaynaklanan sorunların temelinde sınırlı mali imkanların bulunması gelmektedir. İşletme faaliyetleri iç kaynakların yetersizliği sonucu engellenmekte diğer taraftan, uygun dış kaynak bulmada zorluklar çıkmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin özellikle son yıllarda değişen pazar talepleri ile birlikte teknolojilerdeki değişimlere uyumda kendi iç finansmanının

¹⁵⁰

"KOBİ'lerin Geleneksel Nitelikteki Sorunları", KOBİ'lerden İhracat Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözümleri, Türkiye Ticaret Sanayi Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsalar Birliği, Ankara, Temmuz 1990, s.23

yetersiz kalması; mevcut kapasitesini artırması ve modernizasyon için gerekli atılımlarda bulunması doğrultusunda önemli bir sorun olmaktadır.

Finansman güçlüğü küçük ve orta ölçekli işletmeler için daha kuruluş aşamasında başlamakta ve yaşamları boyunca faaliyetlerini ve gelişmelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sorunların bir kısmı işletme yöneticilerinin yönetici yeteneklerinin, özellikle finansal yönetim konusundaki bilgi ve deneyimlerinin eksikliğinden kaynaklanmakta, bir bölümü ise genel olarak izlenen yanlış ekonomi politikalarından kaynaklanmaktadır¹⁵¹. Çünkü ülkemizde bu işletmeler ekonomik kalkınma süreci içinde hep gözardı edilmişlerdir. Son yıllara kadar esnaf ve sanatkar kesimi içinde düşünüldükleri için küçük işletmelere ilişkin belirgin bir sanayi politikası da geliştirilememiştir. Örneğin Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında küçük sanayici, esnaf ve sanatkarların sorunları ile uğraşacak merkezi bir kuruluşun kurulması gerektiği vurgulanırken, bu kuruluş ancak İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde 1970 yılında KÜSGEM (Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi) adı altında kurulmuştur. Yalnızca Gaziantep'de UNIDO Proje çerçevesinde kurulan KÜSGEM'in yetersiz kaldığı ve öngörülen hedefleri gerçekleştiremediği, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında kabul edilirken, izlenen politikalar genelde hep aynı olmuştur. Daha sonra Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1979-1983) ilk kez küçük sanayii, esnaf ve sanatkar kesiminden ayrı olarak tanımlanmış ve küçük işletmelere teknolojik, finansal, yönetim ve organizasyon alanında danışmanlık hizmetleri sağlamak amacı ile 1983 yılında KÜSGEM (Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı) kurulmuştur¹⁵². Fakat izlenen politikalar hep devletin koruyucu rolü vurgulanmış ve küçük sanayi yardıma ve desteğe muhtaç bir kesim olarak algılanmıştır. Başka bir ifade ile küçük sanayi işletmeleri ekonomideki önemlerinden çok toplumsal ağırlıkları nedeniyle devletin yardım elini uzatması gereken bir kesim olarak düşünülmüştür. Nihayet ancak Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1983-1989) küçük ve orta ölçekli işletmeleri ekonomideki yeri ve önemi açıklıkla belirlenmiş ve bunların teşvik edilmesi ve geliştirilmesi gereği vurgulanmıştır.

151 Serpil Canbaşı; "Küçük ve Orta Boy Sanayi İşletmelerinin Finansal Sorunları ve Türkiye'de ve Avrupa Topluluğunda Küçük ve Orta Boy Sanayi İşletmelerine Sağlanan Finansal Destekler", 3. Ulusal İşletmecilik Kongresi, Nevşehir, 30.Kasım-3.Aralık.1989

152 Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (sorunlar--öneriler)" Ankara, 1989, s.170-171-172

Görüldüğü gibi ülkemizde küçük işletmelerin ekonomideki yeri ve önemi ancak son yıllarda anlaşılmış ve bu zamana kadar yalnızca mevcutlarının korunması amacı güdülmüştür.

1.2.1. Özkaynakla İle İlgili Finansal Sorunlar:

İşletmelerin sahip veya ortakları tarafından, işletmenin kuruluşu sırasında ve kuruluşundan sonra konulmuş sermayeyi ifade etmektedir. Bu tanıma;

- Ödenmiş Sermaye,
- Dağıtılmamış Karlar,
- Yedek Akçeler,
- Yedek niteliğindeki karşılıklar, dahildir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman ile ilgili sorunlarının başında öz kaynak yetersizliği gelmektedir. Özellikle konjoktürel dalgalanmaların olduğu dönemlerde kaynaklar son derece azalmaktadır. Tahsilatta karşılaşılan güçlükler sonucu nakit sıkıntısı çekilmekte, özsermaye erimekte ve pahalı banka kredilerine yönelinmektedir. Sonuçta, yüksek kredi maliyetli banka fonu kullanmak zorunda kalan küçük sanayiciler mevcut yatırımlarındaki dönüş hızını ayarlayamadıklarından iflas etmektedirler.¹⁵³ Bu durumda küçük ve orta ölçekli işletmelerin çok sınırlı öz sermayeye sahip olmaları birçok sorunuda beraberinde getirecektir.

1970 li yıllara kadar küçük işletmelerin sermayesi büyük ölçüde kendi öz kaynaklarına dayanırdı. Genel finansman yapıları içerisinde yabancı kaynakların payı çok azdı. Sermayelerini kendi imkanları, ailesi ve yakınlarından sağladıkları fonlarla oluşturlardı. 1970 yıllarından sonra ve özellikle enflasyon hızının çok yükseldiği son 4-5 yılda, küçük işletmelerin borçlanma eğilimleri artmış ve genel finansman yapıları içerisinde yabancı kaynakların payı artmıştır.

Başarıya ulaşmada önemli bir unsur yeterli miktarda öz kaynak ile işe başlamaktır. Fakat küçük işletme girişimcilerinin bir çoğu giriştikleri iş için gerekli toplam kaynak miktarını sağlıklı biçimde hesaplamadan yola çıkmaktadırlar¹⁵⁴. Böyle olunca ya yatırımı tamamlayamamakta, ya da yatırım tamamlasa bile elinde

¹⁵³ ASO Dergisi; "Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Genel Sorunları", Mayıs-Haziren. 1988, Yıl: 12, Sayı:92, s.14

¹⁵⁴ Halil Sariaslan; "Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansman Sorunları (Çözüm İçin Bir Finansman Paket Önerisi)", TOBB Yayını, Ankara, 1994, s.45

çalışma sermayesi olarak kullanacağı bir fon kalmamaktadır. Bu durum öz kaynak-yabancı kaynak dengesini bozacak biçimde borçlanma peşine düşecektir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin öz kaynağı sınırlı olması nedeniyle yatırım projelerinin başarı ve karlılık potansiyelleri çok yüksek de olsa finans kurumlarında dış finansman sağlama imkanı hemen hemen bulamamaktadır. Çünkü ülkemizdeki mevcut finansal kurumlar genellikle kurulmuş ve bilançoları sağlam olan işletmeleri tercih etmektedirler ki, bu da doğal bir durumdur. Böylece, işletmeler daha işin başında öz kaynak sıkıntısı ile karşı karşıya kalmaktadırlar¹⁵⁵.

İşletmelerin sermaye yapısında öz kaynak oranının artırılması için oto finansmanın büyük önemi vardır. Oto finansmana gidilebilmesi için ise, işletmelerin uygun kar marjı ile çalışması ve enflasyon göz önünde bulundurulduğunda satış bedellerinin zamanında tahsil edilmesi ile mümkündür. Bunlardan birincisi küçük ve orta ölçekli işletmelerin ürünlerini bizzat pazarlaması sonucu sınırlı kalmaktadır. İkincisine gelince ise, küçük ve orta ölçekli işletmeler genellikle girdi bedellerini zamanında ödemektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmeler, satış bedellerini uygun bir tarzda elde edememek durumu ile karşılaşmaktadır.

1987 yılında TÜSİAD'ın 12 sektörü kapsayacak şekilde değişik ölçeklerde 1014 işyerinde uygulamış olduğu anket çalışmasında,

	Küçük	Orta	Büyük	Bütün İşl.
Yetersiz Özsermaye	21.2	28.4	17.4	23.2

Küçük işletmeler % 21.1., orta ölçekli işletmeler % 28.4, oranlarında yetersiz öz sermayeye sahip oldukları gözlenmiştir¹⁵⁶.

1.2.2. Varlıklara Yapılacak Yatırımlarla İlgili Finansal Sorunlar:

Sanayi kuruluşları üretim faaliyetinde bulunmak için, üretim tesisleri kurmak ve arsa, bina, makina-teçhizat gibi çeşitli yatırım faktörlerine harcamalarda

¹⁵⁵ A.g.e., s.46

¹⁵⁶ Oktay Alpugan, Nejat Erk ve Arkadaşları; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Finansal Yapısı, Finansal Sorunları ve Teşvik Sistemi Çerçevesinde Uygulanabilir Çözüm Önerilerinin Geliştirilmesi", KOSGEB, Ankara 1994, s.107

bulunmak durumundadır¹⁵⁷. Söz konusu sabit yatırımlar için finansman kaynaklarına ihtiyaç duymaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde sermayenin yetersiz olduğu durumlarda sabit yatırımlara pek fazla önem verilmemektedir. Sermayenin iyi olduğu dönemlerde ise tam tersine durum gözlenmekte, yatırım fazla yapılmaktadır. Sabit varlıklara aşırı yatırım yapma, başka alanlarda kullanılabilecek olan kaynağın israf edilmesine sebep olmakta ve neticede işletmenin çalışma sermayesinin yetersiz düzeyde kalmasına neden olmaktadır.

Sabit varlıklara yapılan yatırımda ortaya çıkan önemli bir sorun yurt dışından alınan tesislerin ithalinde ortaya çıkmaktadır. Bazı küçük ve orta ölçekli işletmeler makine ve teçhizat finansmanında dış kaynaklı fonlar¹⁵⁸ ;

- KSF-1 Özel kredi fonu
- II. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Projesi Fonu,
- KFW Teşvik fonu,
- Sanayileşme Fonu,
- Tarımsal Sanayi Projesi Dünya Bankası Fonu, kullanılmaktadır.

Uygulamada parası transfer edilmiş bir makine ve tesisin fiili ithali bitinceye kadar rizikosunu devam ettirmektedir. Bu devreye raslayan parasal operasyonlar yatırım projesinin maliyetini yükseltmektedir. Parasal ayarlamalar, devleşmeler hep Tür parasını koruma mevzuatına göre Merkez Bankasına ödemek zorunda kalmaktadır. Böylece temelde az olan finansman iyice yetersiz kalmaktadır¹⁵⁹.

Genel olarak bir işletmenin başarısı için kuruluş aşamasında gerekli başlangıç sermayesinin belirlenmesi çok önemlidir. Bu aşamada etkin bir finansal planlama gerçekleştirilmeli, üretilecek malların pazar araştırması yapılmalı, satış tahminlerine göre gelir gider akışları tahmin edilerek başlangıç sermayesinin minimum tutarı belirlenmelidir. Fakat küçük ve orta ölçekli işletmelerin hemen

¹⁵⁷ Ali Ceylan; "Küçük İşletmelerin Finansal Yönetimi ve Bursa Yöresinde Bir Uygulama", Bursa 1982, s. 77

¹⁵⁸ "Türkiye Halk Bankası Tarafından Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İle Esnaf ve Sanatkarlara Sunulan Krediler ve Danışmanlık-Eğitim Hizmetleri", TES-AR Yayınları, No: 14, Ankara 1994, s.40

¹⁵⁹ Şener Dilek; "Doğu Anadolu Bölgesinde Özel Sektör İmalat Sanayinin Kaynak Sorunu", Basılmamış Doçentlik Tezi, Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.Fakültesi, Erzurum, 1982, s.148

tümünde sahip ve yöneticiler teknik kökenli olduklarından finansman ve muhasebe konusunda çok az bilgiye sahiptirler. Bu tür bilgileri uzman kişilerden sağlama istek ve imkanları da sınırlıdır. Çoğu kez bir finansal plan hazırlamadan fizibilite çalışması yapılmadan işe girilmektedirler. Adana Saniye Odasına kayıtlı işletmeler üzerinde KOSGEB'in yapmış olduğu bir araştırmada küçük işletmelerin sadece % 10 unda yatırım öncesi fizibilite çalışmasının yapıldığı, orta ölçekli işletmeler de ise bu oranın % 48 e çıktığı belirlenmiştir¹⁶⁰

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin kurulması veya satın alınması için gerekli olan sermaye bulma konusunda ayrı bir sorundur. Bu işletmelerde genellikle başlangıç sermayesinin kaynağı kişisel tasarruflar ve akraba ve yakınardan alınan borçlar oluşturmaktadır. Bu aşamada bankalardan veya sermaye pazarlarından destek alabilen girişimci fazla değildir. Yabancı kaynak sağlamadaki güçlüğü bir kısmı küçük ve orta ölçekli işletmelerin niteliklerinden kaynaklanmaktadır. Hatta bu işletmelerin bankalardan aldıkları bütün krediler toplam kredi hacminin % 4 ü kadardır¹⁶¹. Garanti kapitali de dediğimiz öz sermayenin sınırlı olması, finansal analiz için gerekli finansal tabloları sağlamadaki güçlükleri bunların kredi riskini ve maliyetini artırmakta ve kredi kurumlarının bu tür işletmelerle alış verişten kaçınmalarına neden olmaktadır.

Küçük girişimciler sabit veya döner varlıklara yapılacak yatırım tutarını iyi tahmin edemediklerinden, yeni bir işletmeyi kurarlarken sermaye gereksinimlerini saptamaları güç olacaktır. Bunun için yeni bir iş kurma yerine mevcut bir işi devir almaları daha avantajlı olacaktır. Çünkü yeni işe başlayan girişimci, işyeri kiralamak, başlangıç stokunun almak ve bazı gereçlerle işe başlayacağını düşünmektedir. Oysa, söz konusu bölümler, temel yatırım harcamalarından sadece bir kaçıdır¹⁶². Bu nedenle ki, girişimciler işletmeyi satın almakla kurmaya göre daha az oranda bir finansal sorunla karşılaşılır. Ancak şunu da unutmamak gerekir böyle hazır bir işletmeyi almak ve faaliyette bulunmak basit bir iş olmayabilir.

¹⁶⁰ Oktay Alpugan vd; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Finansal Yapısı, Finansal Sorunları ve Teşvik sistemi Çerçevesinde Uygulanabilir Çözüm Önerilerinin Geliştirilmesi", a.g.e., 102

¹⁶¹ "Esnaf, Sanatkar, Küçük Sanayici V. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyon Raporu", DPT Yayın No: 1913, Ankara 1983, s.172

¹⁶² Ali Ceylan; "Küçük İşletmelerin Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri", a.g.e., s. 65

Hazır bir işletmeyi devren satın almadan önce girişimci tarafından çok iyi bir araştırma yapıp öyle satınalma kararının verilmesi gerekecektir. Hiç olmasa, işletmenin sahibi bu işletmeye neden satmak istiyor, işletmenin personel durumu nasıl, demirbaş eşyalar kiralık mı, değil mi, makina, araç, gereç durumu nasıl gibi sorular girişimciyi iyi bir araştırma yapmaya sevk etmelidir. Aksi halde hiç hoş olmayan sorunlarla karşı karşıya kalabilirler.

Girişimci işletmeyi satın almakla o işletmenin gelecekte gerçek değeri kazanç güçlerindedir. Bu yüzden işletmeyi satın alırken işletmenin gelecekteki kazancı tam olarak tahmin edilmelidir. Ancak, böyle bir tahmin yapmakta kolay bir iş olmamakla beraber önemli bir sorundur.

Ayrıca girişimci bir işletmeyi satın alırken yalnız o işletmenin araç, gereç, üretim ve servisini satın almamakta, bunlara ilave olarak genellikle eski girişimcinin işçiler, müşteriler ve satıcılarla ilişkilerini satın almaktadır. Girişimci işletmeyi satın alırken bunları dikkate almalıdır.

Bir işletmeyi devren satın alınırken karşılaşılan önemli bir sorunda, hava parası olarak ek bir harcamanın yapılarak istenilemeyen stok, mobilya ve diğer demirbaşların satın alınmasıdır.¹⁶³

1.2.3. İşletme Sermayesi İle İlgili Finansal Sorunlar:

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin faaliyette bulunabilmesi ve mal ve hizmet üretebilmesi için, sabit tesislerini tamamlamış olmaları veya sabit tesislerle ilgili tüm sorunlarını çözmüş olmaları yeterli değildir. Tesisin faaliyete geçirilebilmesi ve faaliyetin devamlılığın sağlanabilmesi için; hammadde ve yardımcı madde satın alınması, işçi çalıştırılması, enerji, yakıt ve su sağlanması, yönetim, satış ve bir takım masrafların yapılması, duruma göre sağlanacak ham ve yardımcı maddeler için önceden avans verilmesi, yeteri kadar stok bulundurulması, piyasa koşulları gereği vadeli satış gerekmektedir. Bu işlemler sanayi işletmelerinde sabit tesis yatırımına ek olarak bir kısım varlıkların;

- Para (nakit)
- Mal,

¹⁶³

Ali Ceylan; "Satın Alınacak Küçük Bir İşletmenin Değerlendirilmesi", Finansal Yönetim ve Yatırım Planlaması Dergisi, Mart.1983, s.154

- Alacak

şeklinde bulundurulması zorunlu kılmaktadır. Sanayi kuruluşlarında, sabit yatırım dışında üretim faaliyetlerinde üretim aracı olarak kullanılan söz konusu döner değerlerin tümü işletme sermayesini oluşturur.

Sanayi kuruluşlarında, üretim faaliyetlerinin sürekliliğini sağlayacak, verimliliği ve karlılığı azamileştirecek ve dengeli bir finansman yapısı oluşturacak miktarda işletme sermayesi sağlamak önemli bir konudur. Küçük ve orta ölçekli sanayi kuruluşlarının, bugün için finansmana yönelik en önemli sorunları işletme sermayesi yetersizliğidir¹⁶⁴.

Büyük sanayi kuruluşlarındaki kadar olmasa bile, küçük ve orta ölçekli sanayi kuruluşlarında da kapasite kullanım oranının düşük olduğu bilinmektedir. Araştırmalara göre, küçük ve orta ölçekli işletmeler, kurulu kapasitelerinin ancak % 40-50 sini kullanabilmekte ve atıl kapasite ile çalışmaktadırlar. Söz konusu kuruluşlarda, kapasite kullanımlarının düşük olmasında en önemli neden işletme sermayesi yetersizliğidir.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler işletme sermayesi ihtiyaçlarını genellikle sınırlı imkanları ile karşılayamadıkları için çeşitli kaynaklardan borçlanma yoluna gitmek zorunda kalmaktadırlar. Seçilen borç kaynakları işletmelerin, karlılığını, likiditesi ve risk derecesi üzerinde etkili olduklarında borç ala işletmeler için borç kaynakların tesbiti ve bunlarla ilişkiye geçmek önemli bir sorundur.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler açısından kuruluş aşamasında yapılan önemli hatalardan bir diğeri de yatırım tutarı belirlenirken gerekli işletme sermayesi tutarının ihmal edilmesidir. Genellikle sağlanabilen sınırlı sermayenin önemli bir bölümü sabit varlıklara bağlanmakta, işin döndürülmesi için gerekli işletme sermayesi yeterince önemsenmemektedir. oysaki yatırım başarısı açısından yatırım tutarının sağlıklı bir şekilde belirlenmesi kadar, bu tutarın sabit ve döner varlıklar arasında dengeli bir şekilde dağıtılmasında önem taşır.¹⁶⁵

¹⁶⁴ Davut Bozkurt; "Küçük ve Orta Boy Sanayi Kuruluşlarının Kredi ve Finansman Sorunları", Yan Sanayi Semineri, MPM, Ankara 1981, s. 261

¹⁶⁵ Oktay Alpugan vd; a.g.e., s. 103

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin yabancı kaynak bulmada çeşitli güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu güçlükler faaliyetleri sırasında gerekli işletme sermayesinin sağlanmasında önemli sorunlar meydana getirmektedir. Kuruluş aşamasında yeterli düzeyde işletme sermaye ile donatılmayan bu işletmeler, pazarda ve genel ekonomik koşullardaki gelişmeler karşısında, işletme sermayesi açığının giderek büyümesinin ağır sonuçlarına katlanmak zorundadırlar.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde alacakların tahsilatını karşıladıkları güçlükler işletme sermayesini olumsuz yönde etkilemektedirler. oysa ki müşterilerde aranılacak niteliklerin iyi belirlenmesi, kredili satışlarda üstlenilecek riskin iyi değerlendirilmesi ve etkin bir tahsilat politikasının izlenmesi ile pazar koşullarının bu olumsuzluklarından önemli ölçüde kaçınılabilir. Görüldüğü gibi bu sorun büyük ölçüde işletme yöneticilerinin finansal yönetim konusundaki eksikliklerinden kaynaklanmaktadır. İşletme yönetici özellikle işletme sermayesi yönetimi konusundaki yetersizlikleri, paranın bu denli kıt ve pahalı olduğu bir dönemde mevcut kaynakların bilinçli olarak kullanılmadığından hem kaynak israfı olmakta hem de işletme sermayesi ile ilgili sorunlar artmaktadır¹⁶⁶.

İşletme sermayesinin yetersiz olması işletmelerin bazı olumsuz sonuçlarla ve sorunlarla karşı karşıya gelmelerine neden olur¹⁶⁷.

- Karlılığın düşmesine neden olur,
- Faaliyetlerin devir hızı düşer
- Küçük ve orta ölçekli işletmeler borçlarını ödemekte güçlükle karşılaşır.
- İşletme sermayesi eksikliğinden dolayı, yeterli düzeyde hammadde alınamadığından, hammadde stokları üretimin ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelir.

- İşletmeleri başarısızlığa sürükler ve amaçlarının gerçekleşmemesine neden olur.

- Kredi itibarı azalır.

- İşletmelerdeki işletme sermayesi eksikliği kapasite kullanım oranının düşmesine ve atıl kapasite ile çalışmasına neden olmaktadır.

İşletme sermayesinin yetersiz olmasının doğuracağı sonuçlar gibi ihtiyaçtan fazla olması bir takım sakıncalar arz etmektedir. Bunlar¹⁶⁸ ;

¹⁶⁶ Oktay Alpugan vd; a.g.e., s. 107

¹⁶⁷ Muammer Erdoğan; "İşletme Finansmanı", Dicle Üniversitesi, Diyarbakır MYO, Yayın No: 2, Diyarbakır, 1991, s.2

¹⁶⁸ Ahmet Aksoy; "İşletme Sermayesi Yönetimi", Ankara, 1991, s.17

- Toplam yatırımın verimsiz çalışmasına,
- Yönetimin işletme sermayesi kalemlerine karşı ilgisiz kalmalarını ve verimin düşmesini netice verir.
- İşletmede israfa gidilerek, kaynakların ekonomik olmayan sahalarda kullanılmasına neden olabilir.

İşletme sermayesinin yönetiminin yetersiz olması veya hiç yapılmaması sonucu atıl kapasite ile çalışma, üretimde kesintilerin olması, maliyetlerin yükselmesi, müşteri isteklerinin zamanında ve tümü ile karşılanmaması ve elverişli satış imkanlarının kaçırılarak iş hacminin küçülmesine neden olmaktadır¹⁶⁹.

Küçük ve orta ölçekli işletme yöneticileri kredili satışlarda hissi davrandıklarından, alacaklarını zamanında tahsil edememe gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Yöneticiler finansal sorunlara yeterli zaman ayıramadıklarından kasa, stok, gelir ve giderlerin işlemlerini gelişi güzel plansız olarak yürütmektedirler.

Küçük ve orta ölçekli işletme yöneticileri nakit yönetimine gereken önemi vermedikleri ve nakitin kullanımındaki hatalar borçlarını ödemede zorluk çekmekte, hatta hiç ödeyemez duruma sokmaktadır. Bu yöneticiler kasa ve bankalardaki nakitle borçlar arasındaki dengeyi sağlamakta da sorunlarla karşılaşır. Bu durumda temel nedeni yine nakit planlaması yapılmamasıdır.

Bu işletmelerin karşılaştıkları önemli başka bir sorunda stokların yönetiminde ortaya çıkmaktadır. Stokların paraya dönüşmesi için alacaklara göre daha uzun bir zaman ihtiyaç duyulmaktadır. Büyük işletmeler yapmış oldukları kredili satışlardan dolayı fazla bir finansal sorunla karşılaşmazken, küçük ve orta ölçekli işletmeler yapmış oldukları kredili satışlardan dolayı büyük ölçüde sıkıntıya düşerler¹⁷⁰. Oysa küçük ve orta ölçekli işletmeler büyük işletmelere göre müşterilerine daha elverişli satış önerileri getirmek zorundadırlar.

Ülkemizde hüküm süren hızlı enflasyon, işletme girdi fiyatlarının yükselmesine ve sanayi kuruluşlarının mevcut işletme sermayelerinin yetersiz

¹⁶⁹ Öztin Akgüç; "Finansal Yönetim"; Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 56, İstanbul, 1989, s.190

¹⁷⁰ Ali Sait Yüksel; "Küçük İşletmelerin Özellikle Finansal Sorunları", İSO Dergisi, 5.Mart.1987, Yıl: 22, Sayı: 253, s.23

kalmasına, bu konudaki finansman sorunlarının daha da ağırlaşmasına neden olmaktadır¹⁷¹. Küçük ve orta ölçekli işletmeleri, enflasyon nedeni ile, geçen yılın aynı üretim seviyesini gerçekleştirebilmek için, bu yıl geçen yıla nazaran yaklaşık iki misli işletme sermayesi oluşturmak durumundadır¹⁷².

Enflasyonist dönemde sürekli yükselen fiyatlar işletme sermayesini yok etmekle birlikte enflasyonun gelceği belirsiz kılmasından dolayı çoğu kez tahmin edilenden daha fazla çalışma sermayesine ihtiyaç duyulur. Bu yüzden işletmeler günlük faaliyetlerin yürütmekte ve ödemelerini zamanında yapmakta güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu nedenlerle yüksek enflasyonist şartlarda kısa dönemli çalışma sermayesi, uzun dönemli finansman ihtiyacından çok daha önemlidir¹⁷³.

Enflasyonist dönemlerde kredi veren kişi veya kurumlar kredi vermek istememekte ve verecekleri krediler için ise yüksek faiz kısa vadeli krediler verilme gibi şartlar koşulmaktadır.

Enflasyonun sonucu olarak nakit darboğazı olduğundan borçlunun borcunu mümkün olan en son süreye kadar geciktirmesi doğaldır. Yapılan araştırmalarda bu durumdan, küçük ve orta ölçekli işletmelerin şikayetçi oldukları gözlenmiştir.

1.2.4. Kredi Temini İle İlgili Sorunlar:

Ülkemizde alınan ekonomik tedbirler ve buna bağlı olarak değişen koşullar işletme dışından kaynaklanan sorunların kaynağını teşkil etmektedir. Bunlardan önemli bir tanesi küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman ile ilgili olarak dış kaynak sermaye sağlamadaki güçlükleridir.

Ayrıca, küçük ve orta ölçekli işletmelerin başlangıç sermayesini sağlama konusundaki sorunları, ek olarak, izlenen ekonomik politikalara ve ülkemizde yaşanan yüksek enflasyona bağlı olarak artmaktadır. Bu nedenle finansmana olan

171 Ali Ceylan; "Küçük İşletmelerin Finansal Sorunları ve Çözüm Yolları", a.g.e., s. 66
 172 Davut Bozkurt; "Küçük ve Orta Boy Sanayi Kuruluşlarının Kredi ve Finansman Sorunları", a.g.e., s. 262
 173 Mehmet Erkan; "Enflasyonist Ortamda İşletmelerin Ticari Kredi Yöntemleri", Basılmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 380, Eskişehir, 1990, s.335

ihtiyaç artmakta, ancak bunun sermaye piyasası kaynaklarından sağlanması güç veya tamamen imkansız olmaktadır¹⁷⁴.

Ülkemizde, sermaye piyasası istenilen düzeyde ve kapsamda henüz gelişmediğinden küçük ve orta ölçekli işletmelerin hisse senedi yada tahvil çıkartma imkanları yoktur. Mali piyasalarda küçükve orta ölçekli işletmelerin yararlanabileceği tek imkan banka kredileridir. Banka kredilerinin yetersiz oluşu, bankaların holdinglerin kontrolü altında oluşu, bankaların büyük işletmeleri tercih etmelerine neden olmaktadır¹⁷⁵.

İşletmelerin gerek yatırım gerekse üretim ve teknoloji yenilemeleri safhasında ihtiyaç duyulan gerekli dış kaynağın sağlanması sorun olmaktadır. Özellikle uzun vadeli sermaye tedarikinde güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Kredi temininde; vadenin kısalığı, miktarın sınırlı tutulması, maliyet yüksekliği ve teminat gösterme zorunluluğu sıkıntı yapmaktadır. ayrıca hisse senedi tahvil çıkarma imkansızlığı ile şirketleşme fikrine açık olmaları finansal çözümü daha da güçleştirmektedir¹⁷⁶.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler için kredi kullanma büyük bir önem arz etmektedir. Çünkü bu işletmeler krediden başka bir finansman kaynağa müracaat edip istifade edebilmeleri genellikle mümkün olmamaktadır. Kredilendirme sadece bir miktar fonun işletmelere tahsis etmek şeklinde düşünülmemelidir. Ekonominin gelişmesi yönünde büyük önemi olduğu göz önünde tutularak, küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişmesi teşvik edilmelidir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin kredi bulmakta sorunlarla karşılaşmasında istirrarlı olmayan idari yapıları, ölçeklerinin küçük olması, küçük ve orta ölçekli işletmelerin kendi aralarında dayanışmaya gitmemelerinin ve genellikle finans kurumlarının karşısında güçsüz kalmaları gibi faktörlerin önemli payı vardır.¹⁷⁷

174 "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözümleri", Türkiye Ticaret ve Sanayi Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsalar Birliği, Ankara, Temmuz.1990, s.23

175 Özer Ertuna; "Küçük ve Orta Boy İşletmeler Kredi Bulmada Zorlanıyor", İSO Dergisi, 5.Mart.1987, Yıl: 22, Sayı: 253

176 Mahmut Esat Yalçın; "Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Sorunları ve Çözüm Önerileri", ASO dergisi, Yıl: 12, Sayı: 93, Temmuz-Ağustos. 1988, Ankara, s.

177 Davut Bozkurt; "Küçük ve Orta Boy Sanayi Kuruluşlarının Kredi ve Finansman Sorunları", a.g.e., s. 262

Küçük ve orta ölçekli işletmeler genellikle, sabit yatırımlarını öz kaynakla ve orta vadeli kredilerle, işletme sermayesi ihtiyaçlarını ise bankalardan ve diğer kaynaklardan sağladıkları kısa ve orta vadeli kredilerle finanse ederler.

Krediye ihtiyacı olan küçük işletmelere verilen krediler kredi gücünün küçük, cılız üniteler düzeyinde dağılarak önemsiz bir şekilde kullanılması gibi bir uygulamasının doğmasına değil aksine, istenen kalkınma hızının elde edilmesinde karşılaşılan engellerden bir tanesinin olumlu yönde aşılmasını sağlayan gerekli bir uygulama olarak benimsenmelidir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin birçoğu kredi kurumlarından kaynak sağlamanın yönetimi ve şartlarını yeterince bilmemekte, gereksinme duyulduğunda mevcut bankacılık mekanizmadan finansal destek sağlayamamaktadır. Yapılan bir araştırmada işletme yöneticilerin öğrenim düzeyi arttıkça krediden istifade edebilme oranında arttığı belirlenmiştir. Yine değişik büyüklükteki ABD ve Türk imalat sanayi işletmelerinin büyüklüğü arttıkça boçlanmaya olan bağımlılığın da aynı ölçüde arttığını dolayısıyla küçük ve orta boy işletmelerin büyüklere oranla daha az borçlanabildikleri ortaya çıkmıştır. İstanbul Snayi Odasının "Küçük ve Orta Boy Sanayi Kuruluşlarında Ekonomik ve Finansal Yönden Değerlendirmeler" adlı araştırması 1985-86 yıllarında Borç/Özsermaye oranının küçük ve orta boy işletmelerde şöyle bir gelişme olduğu gösterilmiştir¹⁷⁸

Tablo: 11

Ana Gruplar	Genel	Orta Boy İşletmeler	Küçük İşletmeler
Borç/Özsermaye (%)			
1985	177	186	143
1986	190	190	217
Banka Kredileri/Borç (%)			
1985	32	39	2
1986	28	34	2
Banka Kredileri/Özsermaye (%)			
1985	57	72	3
1986	55	65	4

Tabloda görüldüğü gibi araştırma döneminde genel olarak borçlanma oranında artış olmuş, bu artış orta ölçekli kuruluşlarda hafif, küçük boy işletmelerde ise daha kuvvetli gerçekleşmiştir. Bu dönemde banka kredilerinin toplam borçlar içinde ve öz sermayeye oranla oransal öneminin azlığı özellikle küçük boy işletmeler açısından çarpıcı bir şekilde görülmektedir.

Kredi kurumlarının yetersiz olduğu ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletmeler kredi ihtiyaçlarının çok az bir miktarını bankalardan karşılama, ihtiyaçlarının büyük çoğunluğunu ise resmi olmayan kredi kaynaklarından yüksek maliyetlerle karşılamaktadırlar. Ayrıca, küçük işletmelerin çoğunda borçlanmaktan korkmakta ve kredi almaya yanaşmamaktadırlar. Eğer bu işletmeler kredi alsalar, alınan kredinin bankaya geri döneceğinden yatırımcının daha dikkatli olmaya sevkeder¹⁷⁹.

1.2.4.1. Kredi Miktarı İle İlgili Sorunlar:

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin kredi ile ilgili sorunların başında kredi kaynaklarının yetersiz olması yanında kredi miktarının azlığıdır¹⁸⁰. Ülkemizdeki tüm işletmelerin % 99 u küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. Bu

¹⁷⁹ Tamer Müftüoğlu; "KOBİ'ler Ekonomiden Siliniyor", ASO MEDYA Dergisi, Ağustos.1993, Ankara, s. 33

¹⁸⁰ Tamer Müftüoğlu; "KOBİ'ler Ekonomiden Siliniyor", a.g.e., s. 32

işletmelerimizin toplam istihdam içindeki payı % 53 ve üretimde oluşturulan toplam katma değer içindeki payı % 38 dir. Ekonomi içinde bu denli ağırlığa ve öneme sahip küçük ve orta ölçekli işletmelerimizin finansal sistem tarafından sağlanan kredilerden elde ettiği pay ise % 4 dür. Bu da gösteriyorki finansal sistemin sağladığı kredi imkanlarından en az faydalanan küçük ve orta ölçekli işletmelerdir. Bu durum diğer ülkelerde böyle olmayıp kredi imkanlarından fazlasıyla yararlanabilmektedirler. Böyle oluncada bu işletmelerimizin çok önemli finansal problemlerle karşı karşıya bulunması sonucunu doğuracaktır.¹⁸¹

Kredi miktarının yetersizliği işletmelerin büyüklüklerine göre farklı sonuçlar doğurmaktadır. Bu durum küçük işletmeleri yatırımla ilgili projelerini güçlendirmek üretim kapasitelerini kısmak ve personel tasarrufuna gitmek, daha çok ticari borca ve yasa dışı para pazarına (tefeciler) başvurmak zorunda bırakmaktadır. Yapılan araştırmalara göre küçük işletmelerin yarısı, orta boy işletmelerin üçte biri 1980 sonra dönemde yatırım yapmamıştır. Bu gelişme T.Halk Bankası kredilerinin dağılımında da açık bir şekilde gözlenmektedir. 1970 li yıllarda Halk Bankası kredilerinin % 70-80 i tesis kredisi iken 1980 de % 90 ı işletme kredisini dönüştürülmüştür. Yatırımla ilgili projelerin kredi miktarının azlığı neticesinde ertelenmiş ve küçük işletmelerin sanayi sektöründeki etkinliğinin, arzulananın aksine, hızla azalmasına neden olmuştur.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin kredi miktarlarının yetersiz olmasının önemli bir nedeni küçük ve orta ölçekli işletmelerin genel kabul görmüş bir tanımının olmayışından kaynaklanmaktadır. Kredi veren kuruluşlar genellikle kendileri küçük ve orta ölçekli işletmeler tasnif ve tarif etmekte ve bu kriterlere göre kredi vermektedir. T.Halk Bankası kredi verdiği bu işletmeleri genel olarak sanayici ve sanat erbabı şeklinde ayırmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ayrıtlılı şekilde gruplara ayırarak kredi miktarını bu ayırıma göre verilmesi kredilendirme açısından daha yararlı olacaktır. Bu işletmelerin tamamının belirli bir baz üzerinden kredilendirilmesi, kredilerin ekonomik etkinliklerinin dikkate alınmadığını göstermektedir.¹⁸²

¹⁸¹ TOBB, OKİK; "Orta ve Küçük İşletmeler Kurulu Raporu", TOBB, Ankara 1993, s.53-62

¹⁸² Atilla Gönenli; "Türk Küçük İşletmelerin Kredilendirilmesi", Sevk ve İdare Dergisi, Ocak.1975, s.15

Büyük işletmeler, küçük ve orta ölçekli işletme göre daha fazla miktarda kredi kullanma imkanına sahiptir. Büyük işletmeler ekonomik güçlerinin ortaya çıkardığı siyasi güçlerinin de bu konuda devreye sokabilmektedirler. Bilindiği gibi ülkemizde devlet bankalarının toplam kredi hacmi içindeki yeri oldukça büyüktür. Büyük işletmeler ekonomik ve politik güçlerini kullanarak devlet bankalarından daha büyük ölçüde yararlanabilmektedir. Ayrıca aldıkları kredinin gerek miktarı gerekse şartları ile ilgili olarak avantajlarda sağlayabilmektedir¹⁸³

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin öz sermayelerinin sınırlı olması kredi tedarik alanını ve miktarını olumsuz yönde etkilemektedir. Genellikle işletmelerin net varlıklarının miktarı kredi hacminin temel kriterlerinden birini oluşturmaktadır. Bu nedenle, finans kurumları küçük ve orta ölçekli işletmelerin kredi taleplerini kabul etseler bile öz sermayeye karşılık alınan kredi miktarı oldukça yetersizdir¹⁸⁴.

Özellikle son yıllarda katma değer vergisi, peşin ve daha sonra geçici vergi ödeme, hayat standardı gibi işletmelerin giderek artan yükümlülüklerine karşı kullanılan krediler sorunların çözümü için çok yetersiz kalmıştır. Genellikle T.Halk Bankası, BAĞ-KUR ve dış kökenli kredilerin atmasına rağmen, yinede yetersiz düzeyde kalmışlardır¹⁸⁵

Ülkemiz işletmelerinin ayırmış oldukları amortismanlar artan fiyatlar karşısında yetersiz kalmaktadır. Her işletme belli bir dönem sonra yatırımın ömrü bitince yenileme yoluna gideceğinden bu devredeki ek finansman ihtiyacı da önemli bir kredi sorunu oluşturmaktadır.

1.2.4.2. Kredi Maliyeti İle İlgili Sorunlar:

İçerisinde yaşadığımız enflasyon ortamında, finansman sorunları daha da artan küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinde, kredi sorunu, en son 1980 li

¹⁸³ BİAR; "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yatırım Kararı ve Yatırım Teşvikleri", BİAR, Ankara, 1992, s.12

¹⁸⁴ İsmail Kavuncu; "Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Sorunları", ASO Dergisi, Temmuz-Ağustos, 1988, Sayı: 93, s.9

¹⁸⁵ "KOBİ'lerin Geleneksel Nitelikteki Sorunları", KOBİ'lerde İhrataca Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözümleri, a.g.e, s. 24

yıllarda uygulamaya konan faiz oranlarının yüksek olmasından sonra daha da ağırlaşmıştır¹⁸⁶

Kredi maliyetlerinin yüksek olması, küçük ve orta ölçekli işletmelerin kredi kullanımlarında büyük sınıntı yapmaktadır. Bugün işletmelerimiz için kredi bulma sorunundan önce kredi maliyetlerinin yüksekliği gelmektedir. İşletmelerin karlılıkları genel olarak bu faiz yükünü kaldırarak düzeyde değildir¹⁸⁷

İşletmelere kredi verenler kredi maliyetini öz kaynağa göre belirlerler, Çünkü öz sermayesi yeterli olmayan işletmelere ticari bankalar ağır şartlar getirmektedir. ayrıca bu zor şartları bazı işletmeler karşılarsa bile sağlanan kaynakların finansman maliyeti oldukça yüksek olmaktadır. Kredi talep hacimleri küçük olduğu için verilen kredinin faizide yüksek olmaktadır. Bu nedenle ticari bankalar küçük ve orta ölçekli işletmelere kredi vermede isteksiz davrandıkları gibi bu işletmelerde bankalara başvurmadan sakınılmaktadırlar. Örneğin bu konuda yapılan araştırmalarda, en önemli sorunun % 51.3 oranında finansal kaynakların maliyetinin yüksekliği olduğu gösterilmektedir¹⁸⁸

Bankalarda kaynak maliyetinin özellikle mevduata uygulanmakta olan faiz oranlarının yüksek olması ve T.Halk Bankası dışındaki diğer bankaların küçük ve orta ölçekli işletmelere ayrıcalık tanımayarak normal ticari faiz oranlarından kredi kullandırılması kredilerin pahalı olmasına neden olmaktadır.

Banka kredilerinin maliyeti üzerinde durulurken, kredilerin bankaya olan maliyetinide göz önüne almak gerekir. Kredilendirmede asıl sorun, kredinin bankaya yüksek maliyetle mal olması ve bunun sonucu olarakta bankanın yeterince kaynak biriktirmemesidir¹⁸⁹.

DİE'nin 1992 yılında yaptığı anketin sonuçlarına göre kredi kullanan işyerlerinin sayısı çok azdır. Ankete göre kredi maliyetlerinin yüksekliği küçük ve

¹⁸⁶ Davut Bozkurt; "Küçük ve Orta Boy Sanayi Kuruluşlarının Kredi ve Finansman Sorunları", a.g.e., s. 276

¹⁸⁷ Oktay Alpugan vd; a.g.e., s.105

¹⁸⁸ A.g.e., s. 108

¹⁸⁹ Atilla Gönenli; "Küçük İşletmelerin Kredilendirilmesi", Sevk ve İdare Dergisi, Ocak 1988, s. 18

orta ölçekli işletmelerin çoğunluğu açısından en önemli sorun olarak görülmektedir. Bu durum tablo xx de açık bir şekilde beyan edilmektedir¹⁹⁰

Tablo: 12.

Kredi Kullanımını Olumsuz Etkileyen Faktörler (%)

		KÜÇÜK			ORTA		
		1.Tercih	2.Tercih	3.Tercih	1.Tercih	2.Tercih	3.Tercih
Kredi Maliyetinin	Yüksekliği	76.3	12.3	4.4	79.3	12.4	2.6
Öz Kaynak Yetersizliği		12.4	24.8	15.5	12.1	27.5	28.6
Ticari Borçlanmanın	Tercih Edilmesi	3.5	17.0	23.3	2.7	17.9	26.6
Yeterli Teminat	Bulunmaması	1.5	8.5	25.1	3.9	13.7	14.9
Formalitenen Çok Olması		2.5	32.1	22.3	1.6	24.6	14.9
Kredi Kuruluşlarının	Azlığı	0.8	4.8	9.4	0.4	3.9	12.3

Tabloda görüldüğü gibi küçük işletmelerin % 76.5, orta ölçekli işletmelerin % 79.3 ü kredi maliyetlerinin pahalılığı yüzünden kredi kullanamadıkları görülmektedir. Son üç yıllık dönemi (1990-1991-1992) kapsayan araştırma, bu konudaki tercihlerin üç yıldır hemen hemen aynı düzeyde kaldığını da gösteriyor.

1992 yılı itibarıyla, kredi kullanımını olumsuz etkileyen faktörler sıralamasında, kredi maliyetinin yüksekliğini birinci tercih olarak gösteren işletmelerin oranı % 30 a ulaşmaktadır.

Benzer bir sonuçta İSO(nun kendi üyeleri arasında yaptığı ve 680 küçük ve orta ölçekli işletmeleri kapsayan araştırmada ise % 26 oranında kredi maliyetlerinin yüksek olduğu belirtilmiştir¹⁹¹

¹⁹⁰ Tamer Müftüoğlu; "Küçük Üretim Bitkisel Hayatta", KOBİ'ler Ekonomiden Siliniyor, ASOMEDYA, Ankara, Ağustos.1993, s. 32-33

¹⁹¹ İSO; "1992 Yılında Küçük ve Orta Boy Sanayi Kuruluşları", İstanbul, 1992, s.75-77

1.2.4.3. Kredi Vadesi İle İlgili Sorunlar:

Ülkemizde bankalar, genellikle kısa vadeli kredilere ağırlık vermekte, çeşitli nedenlerle orta ve uzun vadeli kredi uygulamasına yeterince eğilmemektedir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin kredi darlığı çekilen dönemlerde uzun vadeli yatırımlarını finanse etmek için ihtiyaç duydukları kredileri bulmaları mümkün olmamaktadır. Çünkü; ülkemizde mevcut bankalar sistemine göre verilen krediler, elde bulunan kredilerin çok sınırlı olmaları nedeniyle kısa ve orta vadeli krediler şeklinde kullanılmaktadır. Bu nedenle küçük ve orta ölçekli işletmeler uzun vadeli yatırımlara genellikle girememektedirler¹⁹². Kısa vadeli kredilerde (3 aylık vade) küçük işletmeler bu krediyi % 84.8 oranında "üretimde kullanmak için" alırken, bu oran orta boy işletmelerde % 88 e ulaşmaktadır. Söz konusu vadedeki kredilerin kullanım amacındaki sıralamada küçük işletmeler için yatırım yapmak % 10.1, orta ölçekli işletmeler için ise yatırım yapmak % 6.9 luk bir pay oluşturmaktadır. Uzun ve orta vadeli kredilerde ise kredilerin kullanım nedeni % 25-30 yatırım amacı taşıdığı halde, bu oran orta ölçekli işletmelerde, 1-2 yıl vadeli kredilerde % 29.9, 3-4 yıl vadeli kredilerde % 5, 5 yıldan fazla vadeli kredilerde ise bu oran % 71.4 e ulaşmaktadır¹⁹³. Buradan da görüldüğü gibi küçük ve orta ölçekli işletmeler özellikle uzun vadeli kredilere ihtiyaç duymaktadırlar. Fakat ülkemizde bankalar genellikle kısa vadeli krediler açmaktadır.

Kredi vadelerinin kısa oluşu, küçük ve orta ölçekli işletmelerin uzun vadeli gelişme programları yapmalarını engellemektedir. Bu kesime kullanılan yatırım ve teçizat kredilerinde ortalama vade 5 yıl civarında olmaktadır. Yatırım süresi ve bu kesimin borç ödeme gücü dikkate alındığında bu vadenin kısa olduğu sonucuna varılır¹⁹⁴.

¹⁹² I.Sanayi Şurası; "Küçük Sanayi Raporu", T.C.Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, KÜSGET, Ankara 1987, s. 88

¹⁹³ Tamer Müftüoğlu; "Küçük Üretim Bitkisel Hayatta", a.g.e. s.34

¹⁹⁴ Davut Bozkurt; "Küçük ve Orta Boy Sanayi Kuruluşlarının Kredi ve Finansman Sorunları", a.g.e., s. 276

2.4.4. Ödemesiz Süreye İlişkin Sorunları:

Küçük ve orta ölçekli sanayi kuruluşlarının, yatırım, teçhizat ve işletme kredisi şeklinde kullandıkları orta vadeli kredilerde ödemesiz süre uygulaması önem arz eden bir konudur. Ancak genellikle ödemesiz süre yetersiz kalmaktadır.

Ödemesiz sürenin iyi ayarlanmaması, özellikle yatırıma giden küçük ve orta işletmecileri güç durumda bırakmaktadır.

Yatırım ve teçhizat kredisi uygulamasında, işletmenin durumu ve yaptırımın uygulama planı dikkate alınarak ödemesiz süre iyi ayarlanmalıdır. Orta vadeli işletme kredisi uygulamasında ise ödemesiz süre ya çok kısa olmakta veya hiç olmamaktadır. Özellikle yeni işletmeye açılan ve tecrübe dönemi uzun süren sanayi kuruluşlarından bu durum olumsuz sonuçlar doğurmamaktadır. Orta vadeli işletme kredilerinde ödemesiz süre, en az işletmenin çalışma devir süresi kadar olmalıdır¹⁹⁵

1.2.4.5. Kredi Sağlamada Teminat Sorunu:

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin krediye ilişkin en önemli sorunlarından bir tanesi de kredi alırken gösterecekleri teminat konusudur.

Bu tür girişimciler kredilendirilirken işletmenin performansı ve faaliyetlerinin başarılı olma durumuna değil, işletme sahibinin kişi olarak gösterebileceği teminatlara bakılmaktadır¹⁹⁶. Girişimcinin kişisel varlığı, işletme veya faaliyetten daha önemli hale gelmektedir. İşletmenin bina ve makina-teçhizatı değil, kişinin bunun dışındaki gayri menkullarının bulunması gerekmektedir. Halbuki küçük girişimci çoğu zaman sözkonusu gayrimenkulleri satarak işletmeye yatırmış olmaktadır. Büyük işletmeler ise işletmedeki mal varlıkları teminat olarak gösterebilmekte, iflas durumunda kişisel varlıklar kurtulabilmektedir.

Küçük ve orta ölçekli işletme sahiplerinin kredi alırken en çok ipotek ve kefalet koşullarını yerine getirmede güçlüklerle karşılaştığı görülüyor. Halk Bankası bu

¹⁹⁵ Davut Bozkurt", a.g.e., s.276

¹⁹⁶ Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin (Sorunlar-Öneriler)", Ankara, 1989, s.264

nedenle özellikle 1985 yılından sonra kefalet ve ipoteğe dayalı krediler yerine projeye dayalı kredilere ağırlık verilmeye başlanmış proje değerlendirme ve izlemeye kapasitesinin güçlendirmeye yönelmiş. 1987 yılında 883.2 milyar TL.ye ulaşan Halk Bankası toplam kredi hacminin 252.2 Milyar TL. lik (% 28.6) bölümü, küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından yatırım ve işletme sermayesi gereksinimini karşılamak amacıyla kullanmışlardır¹⁹⁷

Yapılan bir araştırmada küçük ve orta ölçekli işletmelere kredi alırken sağlanmasında güçlükle karşılaştıkları belgelerin hangileri olduğu sorulmuş, verilen cevapların büyük bir çoğunluğunun (% 33.09 ipotek ve % 22.06 kefalet) konusunda olduğu görülmüştür. Ayrıca kredi kurumlarının bürokratik engellemelerinden ve kredilendirme işlemlerinin çok ağır yürütülmesinden de yoğun şikayetleri vardır¹⁹⁸.

Kredi edinmedeki teminat sorununa çözüm getirmek için bazı ülkeler, bir takım önlemler almışlardır. Örneğin, Japonya'da devlet "Kredi Garanti Teşkilatı" ve "Küçük İşletmeler Sigorta Teşkilatı" adlı kuruluşlar oluşturarak, küçük ve orta ölçekli işletmelerin teminat sorununu çözmüş durumdadır. Almanya ve Güney Kore'de de benzer önlemler alındığı görülmektedir. Ülkemizde her ne kadar teminat sorununu çözmek için Esnaf ve Sanatkarlar Kefalet Kooperatifleri bulunmakta ise de, bu yolla Türkiye Halk Bankasından ortak başına alınan ortalama kredi tutarı çok düşük bir düzeyde kalmaktadır¹⁹⁹. Bu gibi önlemler teminat sorununa çare olmamış halen büyük bir sorun olarak devam etmektedir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansal sorunların temel nedeni piyasada uzun vadeli, ucuz ve bol kredi bulunmaması gibi görülsede; bu sorunun temel nedeni bu kesime diğer ticari bankaların teminat almadıkları için kredi açmamalarıdır. Çünkü ülkemizde bu işletme girişimcileri, mesleki tecrübe ve yeteneğinden başka teminatı olmayan bir kesim olup; ticari bankaların uzun vadeli kredi vermelerini sağlayacak gerekli teminattan yoksundurlar²⁰⁰.

197 Tamer Müftüoğlu; a.g.m., s.33

198 İsmail Kavuncu; "Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Sorunları", ASO Dergise, Temmuz-Ağustos, 1988, Sayı: 93, S. 10

199 Atilla Bağrıaçık; "Dışa Açılma Sürecinde Küçük ve Orta Boy Firmalar", İstanbul, 1989, s.135

200 Erdiñ Cennetoğlu; "Küçük Sanayi İşletmelerinin Kalkınmada Rolü ve Sorunları", Türk Sanayi Kongresi, Makina Mühendisleri Odası, 1.Cilt, No: 83, 1972, s. 13

Ayrıca alınacak krediye karşılık küçük ve orta ölçekli işletmelerden istenen teminat, kredilerin 1,5-2 hatta 3-4 fazla olmaktadır²⁰¹. Bu durum ise girişimcileri kredi almakta fiilen engellemektedir.

1.3. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Teşvik Tedbirleri İle İlgili Sorunları

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin temel sorunlarından biriside teşvik tedbirlerinin yetersizliğidir.

Ülkemiz ve küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik kredilerin toplam krediler içindeki payı % 4 civarında olması ne kadar destekten yoksun olduğunun açık bir göstergesidir. Diğer ülkeler de bu oran ABD'de % 42.7, Japonya'da % 50, Güney Kore'de % 47, Singapurda % 27, ve Hindistan'da % 15.3. dür. Görüldüğü gibi finansal sistemin sağladığı destekten en az istifade eden küçük ve orta ölçekli işletmeler Türkiye'deki işletmelerdir. Bu nedenle denibilirki, ülkemizdeki finansal sistem mevcut yapı ile küçük ve orta ölçekli işletmelerin aleyhine işlemektedir²⁰².

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin teşvikle ilgili temel sorunu teşvik uygulamalarından ziyade, teşviğin yok denecek kadar az olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak çok yetersizde olsa teşviklerin geniş bir alana yayılması, uygulanan ve aranan şartlar genel olarak bu işletmelerin yapısına uygun düşmemektedir. Bu nedenle de küçük ve orta ölçekli işletmelerin devlet teşviklerinden yararlanmaları çok zordur. Verilen teşviklerde büyük ölçekli işletmeler hedef alınmakta ve büyük dengesizlik görülmektedir²⁰³.

Ülkemizdeki teşviklerle ilgili sorunlardan bir taneside çok sayıda küçük ve orta ölçekli işletmeleri teşvik kapsamına almış olmasıdır. Teşvik kapsamı genişledikçe bir yanda tek tek işletmelere düşen kredi miktarı düşmekte, diğer yandan teşviğin beklentisi azalmaktadır. Teşvik verilirken, teşvik amacı tespit edilip o amaca göre teşvik verilmesi gerekir. Halk Bankasında çok sayıda küçük ve orta

201 Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (Sorunlar-Öneriler)", a.g.e., s. 266

202 TOBB, OKİK; "Orta ve Küçük İşletmeler Kurulu Raporu", TOBB, Ankara 1993, s. 53-62

203 Mustafa Mazlum; "Türkiye'de Küçük Sanayi Nasıl Gelişebilir", Çukurova Üniversitesi, İ.İ.B.Fakültesi Dergisi. 1988, s. 126

ölçekli işletmeyi desteklemek için kredi limitini düşürmesi, kredinin etkinliğini azaltmaktadır²⁰⁴.

Türkiye Halk Bankasının sunmuş olduğu kredileri genel olarak 5 ana grupta incelenmektedir. Bunlar²⁰⁵ ;

- Kooperatif Kredileri
- Sanayi Kredileri
- Ticari Kredileri
 - * Dış Ticaret Kredileri
- Bireysel Kredi
- Fon Kredileri
 - * Yurtdışı Kaynakla Fon Kredileri
 - * Yurtiçi Kaynaklı Fon Kredileri

Türkiye Halk Bankasının son o yıl itibariyle kullanılmış olduğu krediler aşağıda verilmektedir.

Tablo: 13

	1989	1990	1991	1992	1993
Kooperatif Kredileri	311.291	469.415	686.508	1.128.310	2.468.258
Sanayi Kredileri	494.407	762.164	840.309	1.258.379	1.909.677
Fon Kredileri	601.868	1.050.680	1.708.737	2.967.349	4.437.497
Ticari Krediler	493.282	1.291.382	2.246.035	3.729.082	6.628.239
Bireysel Kredi	78.160	216.546	384.745	918.194	3.362.395
Döviz Kredileri	32.203	101.571	171.866	426.732	848.904
TOPLAM Krediler	2.011.211	3.891.758	6.002.200	10.428.046	19.654.970

Sanayileşme çabası içerisindeki ülkemizde toplam krediler içinde, sanayi kredilerine ayrılan pay çok azdır.

²⁰⁴ Temer Müftüoğlu; " Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (Sorunlar-Öneriler)", a.g.e. s. 104

²⁰⁵ TES-AR ve Türkiye Halk Bankası; "Türkiye Halk Bankası Tarafından Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İle Esnaf ve Sanatkarlara Sunulan Krediler ve Danışmanlık-Eğitim Hizmetleri", TES-AR Yayınları No: 14, Ankara. 1994, s. 5-6

Tabloların tetkikinden anlaşılacağı gibi sanayi kredileri dağıtımı 1989 yılı sonunda 494.407 milyar TL. iken 1993 yılı sonuna kadar % 386 oranında artış göstererek 1.909.677 TL. olmuştur.

Sanayi kredileri uygulaması hızlı bir artış göstermiş olmasına rağmen, toplam kredi hacmi içerisindeki payı sınırlı kalmıştır. 1989 yılı sonunda sanayi kredilerinin toplam krediler içerisindeki payı % 24 iken, 1993 yılı sonunda bu oran % 10 olmuştur.

Tablodan da anlaşılacağı gibi Halk Bankası tarafından verilen krediler önemli teşvikler olmasına rağmen yetersiz kalmaktadır.

Ülkemizdeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin teşvik sorunlarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür²⁰⁶.

- Küçük ve orta ölçekli işletmeler kaynak kullanımını destekleme priminden yararlanamamaktadırlar.

- Yatırım yapan bu işletmeler için önemli bir teşvik imkanı olan yatırım indiriminden yararlanabilmenin rakam ölçüleri çok yüksektir.

- HalkBankası tarafından verilen krediler çok önemli teşvik olmasına rağmen yetersiz kalmaktadır.

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin alt yapısını oluşturan ve fiziki desteğini sağlayan çırakların, mesleki ve teknik eğitim sistemi Türkiye genelinde henüz yeterli düzeyde değildir.

- Bina ve inşaat harcı istisnası ve kalkınmada öncelikli yörelerde vergi, resim, harç istisnası uygulanması teşvik belgelerine bağlı olmaksızın sürdürülmektedir.

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin faydalabilmeleri amacıyla yatırım malları ithalatında uygulanan gümrük muafiyeti proje bazından mal bazına indirilmiş bulunmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin güçlendirilmesi ve ekonomideki etkinliğinin artırılmasına yönelik, özellikle gelişmiş ülkelerde uygulanan çok sayıda teşvik unsuru bulunmaktadır. Yasal altyapıya desteklenen, çeşitli vergi indirimi, muafiyetler ve devlet subvansiyonları teşvik unsuru olarak uygulanmaktadır. AT' da küçük ve orta ölçekli işletmeler çok büyük teşvik görmektedir. Bu teşviğin temel nedeni ise

²⁰⁶ Türkiye İ. Esnaf ve Sanatkarlar Şurası, Ankara, 1990, s.281

istihdam sorununu çözmektir. Nitekim bir kişi istihdam edildiğinde karşılıksız 40-50 milyon TL. yardım edilmektedir²⁰⁷.

Bu işletmelerin teşvik için gelişmiş ülkelerde büyük oranda vergi indirimine gidilmektedir. Ülkemizde ise vergi teorisinin esası olan "herkes mali gücüne göre vergi ödemesi ilkesi" tam olarak uygulanmamaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin vergi yükü büyük işletmelere ve bölgeler itibari ile daha ağır olduğu görülmektedir²⁰⁸.

1.4. Sermaye Piyasası İle İlgili Sorunlar:

Sermaye piyasasından küçük ve orta ölçekli işletmelerin fon sağlamaları mevcut SPK mevzuatı açısından hemen hemen hiç mümkün olmamaktadır. ayrıca bu işletmelere menkul kıymetleri karşılığı sermaye piyasasından fon sağlayacak finansal kuruluşlarda ülkemizde mevcut değildir. Her ne kadar sayıları giderek artan ve sabit sermaye yatırım araçları sağlama imkanı veren leasing (finansal kiralama) şirketleri bulunuyorsa da küçük ve orta ölçekli işletmeler bilgi eksikliği taleplerinin küçük olması ve maliyetlerinin yüksekliği, nedeni ile bu şirketlere yönelmemektedirler²⁰⁹.

Sermaye piyasasının gelişmiş olduğu ülkelerde bile küçük ve orta ölçekli işletmelerin bu piyasadaki yararlanmaları çok sınırlı olmaktadır. Bu ülkelerde bu işletmelere menkul kıymet ihracı çok yüksek maliyete mal olmaktadır. Gerek sermaye piyasası alıcıları gerekse en son menkul kıymet alıcıları bu menkul kıymetlere yatırım yapmayı çok riskli bulmaktadırlar²¹⁰.

Para ve sermaye piyasalarında küçük ve orta ölçekli işletmeler aleyhine işleyen mekanizmaların sonucu olarak, işletmelerin mevcut kredi hacmi içinde aldığı pay ancak % 4 civarında kalmaktadır. Halbuki Japonya gibi gelişmiş ülkelerde bu pay % 50 lere çıkmaktadır. Bu nedenle çağımızın değişen sosyo-ekonomik şartları

207 Orhan Morgil; "Yeni Dönemde Uygulanması Gereken Sanayileşme Politikaları" Sanayileşme Politikası Açık Oturumu, ASO Dergisi, Eylül-Ekin 1991, Yıl: 15, Sayı: 111, s. 9

208 Turan Çiğdem; KOSGEB Dergisi, Sanayici Sesi, Temmuz-Ağustos-Eylül 1991, Sayı: 2, s.7

209 Halil Sarıaslan; "Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları (Çözüm için Finansal Paket Önerisi)", a.g.e., s.46

210 Ali Ceylan; "Küçük İşletmelerin Finansal Sorunu ve Çözüm Yolları", a.g.e., s.66

ve özellikle bilgi (enformatik) teknolojisindeki gelişmeler sonucu, geleneksel "ölçek ekonomisi" üretim biçiminin önemini yitirdiği ve "esnek (flexible)" üretim modelinin dünya ekonomilerinde egemen olduğu bir çağda önem kazanan küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansal sorunlarına çözüm bulmak ekonomik gelişme uğraşımızda bir zorunluluk olmaktadır²¹¹.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin sermaye piyasasıyla kolay bir şekilde ilişkiye geçmemelerinin nedenlerini şu şekilde sıralayabiliriz²¹².

- Küçük ve orta ölçekli işletmeler yönelik kredi kurumlarının azlığı,
- Bu işletmelerin ekonomik ve idari güçlükleri ve bunun sonucunda var olan kredi kurumlarının sağladığı kredilerden yararlanamamaları,
- Küçük ve orta ölçekli işletme yöneticilerinin var olan kredi imkanlarını yeterince değerlendirememeleridir.

Sermaye Piyasa Kanunu'nun düzenleyici gözetimci ve denetleyici sistemi altında, dinamik bir şekilde işleyen birincil ve ikincil piyasalar, yeni finansal kurum ve araçlar oluşturulmuş, bu şekilde gözardı edilemeyecek önemli finansman kaynakları oluşturmuşlardır. Borsadaki işlem hacmi 3 trilyon olmasına rağmen yinede küçük ve orta ölçekli işletmelerin sorunlarını tam anlamıyla çözebilecek durumda değillerdir.

1.5. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Kredi ve Finansman Sorununun Ortaya Çıkardığı Sonuçlar:

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde kredi ve finansman sorununun meydana getirdiği sorunları kısaca şu şekilde özetleyebiliriz.

1. Faaliyetleri için gerekli işyerlerine sahip olmamaları ve bu yüzden çoğunlukta kiracı durumunda kalmaları ve yeterli büyüklükte ve nitelikte olmayan mevcut işyerlerini genişletememeleri, modernize edememeleri, bu nedenle gelişme imkanlarının sınırlı kalması.

2. İhtiyaç duyulan makine ve teçhizatın temin edilememesi, üretimde maliyeti düşürerek, kaliteyi artıracak, kapasiteyi artıracak, kapasiteyi yükseltece yeni makine ve teçhizatın alınmaması, eskimiş makine ve ekipmanın

211
212

Halil Sarıaslan; a.g.e., s.46
DPT; "Küçük Sanayi", VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı Ö.İ.K Raporu, s.192

yenilenememesi ve günün değişen teknolojik koşullarına uygun olarak modernize edilememesi,

3. Kapasite kullanım oranının düşmesi ve buna bağlı olarak üretim konusu mamüllerin birin maliyetlerinin yükselmesi, karlılığın düşmesi ve hatta işletmenin zarar etmesi,

4. Üretimde kullanılan ham ve yardımcı maddelerin zamanında ve en elverişli koşullarla temin edilememesi, yeteri kadar stok oluşturulamaması,

5. Piyasa koşullarının gereği olarak vadeli satış yapmak durumunda olan işletmelerin, vadeli satış yapamamaları veya alıcılara yeterli vadenin tanınmaması ve bu nedenle mamül sürümlerinin zorlaşması,

6. Borçların zamanında ödenmesinde güçlük çekilmesi ve işletmenin itibarını kaybetmesi

2. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN DİĞER SORUNLARI

2.1. Yönetim ve Personel Sorunları:

İşletmecilikle ilgili işletmelerin bünyesinden kaynaklanan sorunların en önemlisi işletmenin yönetimi ile ilgilidir.

2.1.1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Müteşebbis-Yönetici Sorunu:

Küçük ve orta ölçekli işletmenin müteşebbis veya yöneticisinin yeterliğinden kaynaklanan yönetim etkinliği başarıda önemli bir rol oynamaktadır. Bu ölçekteki işletmelerde işletme sahipliği, girişimcilik ve yöneticilik aynı kişide bütünleşmektedir²¹³. İşletme sahibinin tasarımları ve hedefleri ile yatırım gücü ve yeteneği, işletmenin başarısında kesin belirleyicidir. Bununla beraber ülkemizde küçük ve ortaboy işletmelerde yöneticilik niteliklerini ve girişimcilik ruhunu kişiliğinde bütünleştirmiş insan sayısı fazla değildir²¹⁴. Bu nedenle, bu ölçekteki işletmelerimizdeki müteşebbis-yönetici tipi işletme riskini artırmaktadır. İşletme sahibine ait yetersizlikler, şahsi ve ailevi hayatına ilişkin sorunlar da işletmeye

²¹³ Şan Öz Alp; "Küçük İşletmeler", Ankara, 1971, s.114

²¹⁴ Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinde Başlıca Darboğazlar ve Çıkış Yolları", ASO Dergisi, Temmuz-Ağustan. 1988, Yıl: 12; Sayı: 93, s. 16-17

yansıyacaktır²¹⁵. Bu olumsuzluklara ilave olarak işletme sahibi aşırı derecede yorulur ve yıpranır. Bunun sonucu kendisini geliştirmek için gerekli olan sürekli öğrenme ve yenilikleri takip hususunda zorlanırlar.

Orta büyüklükteki bir işletme sahibinin başarısını üç faktör belirlemektedir. Kendi kişiliği, organize ettiği ve biçimlediği işletme ve bir yandan kendi mal ve hizmetlerini sattığı, diğer yandan ise kendine mal ve hizmet sağladığı çevre²¹⁶.

Planlama, örgütleme, yönetme ve kontrol gibi işletme yönetim fonksiyonlarının sorumluluğu çoğunlukta tek kişi, müteşebbis veya yöneticisinin üstünde toplanması, özellikle hızla değişen ekonomi ve pazar yapısı içerisinde yönetimin işini daha da zorlaştırmaktadır. Misal verecek olursak, yatırım öncesi fizibilite etüdü ya hiç yapılmamakta veya çok eksik yapılmaktadır. Bu nedenle ürün, ölçek büyüklüğü, teknoloji ve kuruluş yeri seçimi ve zamanlamasında stratejik hatalar yapılmaktadır²¹⁷.

Bir başka sorunda müteşebbis-yöneticinin işletme için en az finansal kaynak kadar değerli olan kaynaklardan birinin "sağlıklı bilgi" olduğunun²¹⁸, yeterince farkında olmamasıdır. Günümüzde çok dinamik bir iktisadi ortam içinde faaliyet gösteren işletmeler için bu husus son derece önemlidir. Yeterince sağlıklı bilgi temin edemeyen işletmenin yeni durumlara ilişkin doğru planlar yapması, etkin ve doğru kararlar alması mümkün olamaz.

İşletmeler belirli büyüklüklere ulaştıkça değişik görevleri birbirinden ayırmak ve anlamlı bir işbölümüne başvurmak durumundadırlar²¹⁹. Bun abağlı olarakta uzman ve nitelikli personele ihtiyaç duyulacaktır. Halbuki söz konusu işletmeler işletmeyi adeta çocuğu gibi gören, bu psikoloji nedeniyle her kiritik konuda kendi karar vermek isteyen müteşebbis-yöneticilerin kesin gözetimindedir. Söz konusu

-
- 215 Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler" (Sorunlar-Öneriler), Ankara, 1989, s.56
- 216 BİAR; "Orta Ölçekli İşletmelerin Geleceği", Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası ve Konrad Adenaver Vakfı Yayını, Ankara 1988, s.18
- 217 Kenan Mortan; "AT'da Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Sorunu", Avrupa Topluluğu ve Türkiye-Avrupa Topluluğu İlişkileri Semineri, TOBB, İzmir, 14-15 Nisan, 1988, s.18
- 218 BİAR; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Gelişimi ve Mevcut Durumu", Ankara, 1990, s.67
- 219 Atilla Bağrıacık; "Dışa Açılma Sürecinde Küçük ve Orta Boy Firmalar", İstanbul, 1982, s.20

müteşebbis-yöneticiler, bahsettiğimiz yaklaşımları nedeniyle yardımcılar ve alt kademelere yetki devri konusunda çok isteksizdirler²²⁰. Halbuki bu kişiler her konuda uzman olamayacaklarına göre, işletme sürekli olarak büyüdükçe bunların verecekleri kararların isabet derecesi azalacaktır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde çalışan personel müteşebbis-yönetici tarafından özendirici ve yönlendirici ortamın sağlanmaması ve buna ilişkin ödüllendirme sisteminin kurulmaması işletmede verimliliği olumsuz yönde etkileyeceği bir gerçektir.

İşletme sahibinin veya yöneticisinin zayıflıkları ne kadar çeşitli ise bunları düzeltmenin yolları da birbirinden o kadar farklı olmaktadır. Genel olarak yeterli teknik bilgi yanında, özellikle ekonomi ve pazar bilgisine olan ihtiyacının karşılanması, işletmesinin dış çevreye uyumunu gerçekleştirmesi bakımından yönetsel niteliklerin geliştirilmesi sorumluluğa sahip olması gereklidir.

2.1.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Personel-Eğitim Sorunu:

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin bünyelerinden kaynaklanan yönetimle ilgili sorunlarından bir diğeri personel ve eğitimle ilgilidir. Nitelikli bilgi ve beceriye sahip elemanların yetersizliği nedeni ile işletmeler gerekli performansı gösterememektedirler. Teknolojik gelişmelerin üretim, araç, gereç ve davranışlarında büyük değişimler meydana getirmektedir. Bu nedenle işgörenlerin niteliklerinin geliştirilmesi amacıyla hizmet içi ve dışı eğitim ve nitelikli eleman temini önem kazanmaktadır²²¹.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde yeterli ölçüde işbölümüne gidilmemekte, bu nedenle uzmanlaşmanın yararlarından yeterli ölçüde istifade edilmemektedir. Bu işletmeler özellikle finansman ve pazarlama gibi işlevler için yeterince eğitilmiş elemanları kullanamamaktadır. Bunun bir sebebi müteşebbis-yöneticilerin çoğu kararı kendilerinin vermesi ve yetki devretmemeye yanaşmaması ise de söz konusu işletmelerin maddi gücünün sınırlılığı diğer bir sebep olarak söylenebilir. Bu durumu

²²⁰ Mahmut Özdemir; "Orta ve Küçük İşletmelerin Sorunları ve Çözüm Yolları", Bayrak Gazetesi, 22.Haziran.1990

²²¹ "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözümleri", Türkiye Ticaret Sanayi Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsalar Birliği, Ankara, Temmuz.1990, s.20

belli ölçüde telifi edebilmek için üst seviyede çalıştıracak idari personelin belirli bir konuda uzmanlaşmış olmasından ziyade, her konuda belirli ölçüde anlayan yetenekli kişiler olmasında yarar vardır²²². Söz konusu işletmeler nitelikli eleman kullanmak ve bunlara yeterli ücret ödemek konusunda genellikle cimri davranmaktadırlar. Meseleye sadece gider tarafından bakılmakta, nitelikli eleman işletmeye kazandıracakları yeterince dikkade alınmamaktadır²²³

Küçük sanayide yapıları gereği işletme fonksiyonları belirginleşmemiş ve dolayısıyla satınalma, pazarlama, personel üretim ve yönetim faaliyetleri müşebbislerin bilgi, beceri, eğitim ve şahsi yetenekleri ile orantılı olarak sınırlı kapasite ile yürütülmektedir²²⁴. Ayrıca küçük işletmelerde çalışanlar, genel olarak, geleneksel usullerle ustalardan meslek öğrenmektedirler Bu şekilde meslek öğrenenlerin teorik bilgi noksanlıkları bulunmaktadır. Bunun için küçük sanayi işletmelerinde çalışanlar bakım ve onarım yapmaktan imalata geçmekte güçlük çekmektedirler²²⁵. Bu durum, küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomik ve teknolojik gelişmelerin arkasında kalmalarına, verim düşüklüğü yanında kalite, standart ve sürüm bakımından iş ve dış pazarlarda rekabet şanslarının azalmasına neden olmaktadır. Bu bakımdan, özellikle yöneticilerin vede işgörenlerin çeşitli fonksiyonel alanlarda bilgi ve becerilerinin artırılmasına ve mesleki formasyonun geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Bunun için ²²⁶ ;

- Üniversite-Sanayi işbirliği ve ilişkilerinin küçük sanayiye de içerecek şekilde geliştirilmesi yönünde çaba sarfedilmeli, bu konuda koordinatör vazifesi üstlenecek müesseseler kurulmalıdır.

- Küçük ve orta ölçekli işletmelere, modern işletme yönetimi tekniklerinden olan üretim planlaması, malzeme planlaması, maliyet muhasebesi, finansal planlama, fiyat, ürün tanıtım ve dağıtım politikalarının belirlenmesine yönelik müteşebbis eğitimi, danışmanlık ve eğitim kuruluşlarca verilmelidir.

-
- 222 Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Küçük ve Orta ölçekli İşletmeler"(sorunlar-Öneriler), a.g.e., s. 74
- 223 Süleyman Karataş; "Sanayileşme Sürecinden Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler", a.g.e., s.41
- 224 "Küçük Sanayi" VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı ÖİK Raporu, Ankara. 1989, s.111
- 225 Cahit Özgiray; "Küçük ve Orta Boy Sanayi Teşebbüslerinde Uzun Vadeli Eğitim Planlamasında Eğitim Teknolojisi Modeli Bilgisayar destekli Eğitim", KOBİ'lerin Sorunları ve Çözüm Yolları Geliştirme Semineri, Ankara, 1987, s.43
- 226 Süleyman Karataş; "Sanayileşme Sürecinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler", a.g.e., s.61

2.1.3. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yöneticilerin Uzmanlaşma Sorunu:

Ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletmelerin niteliklerinden biriside yönetimde uzmanlaşmanın çok düşük düzeyde kalmasıdır. Uzmanlığın çok büyük önem kazandığı günümüzde çok yönlü eleman istihdamı zorunluluğuda vardır²²⁷. Bu özellik işletmelerde etkin ve verimli çalışma sonuçlarının elde edilmesinde ve kaliteli üretimin gerçekleştirilmesinde en büyük tehlikelerden biridir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde işletme sahibi ile işletme bütünleşmiş, adeta özdeşleşmiş durumdadır. Ancak işletme sahibi kendi işletmesi ile ne kadar çok özdeşleşirse, işletme körlüğü tehlikeside o derece artmaktadır. Bu bakımdan, yönetimde uzmanlaşma; standartlar ve belli hedeflere ulaşmada ve işlerin daha kolay kontrol edilmesiyle işletme etkinliği artacaktır.

2.1.4. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yöneticilerin Bilgilenme (Enformasyon) Eksikliği:

Küçük ve orta ölçekli işletmelerinde müteşebbis ve/veya yöneticilerin, bilgi sağlama ve kullanmaya çeşitli nedenlerle gerektiği kadar önem ve öncelik vermedikleri veya inanmadıkları görülmektedir. Çoğunlukla dar bir çevrede faaiyette bulduklarından sistemli bir bilgi akışı ve değerlendirmeye gitmemekte, bu ise pazar adaptasyonunu ve hizmetleri engellemektedir. İşletme yönetimi gerekli bilgi akışını sağlayacak ve değerlendirecek bir mekanizmayı işletmek zorundadır.

Ülkemizdeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin en önemli darboğazı, alınan kararların nicelik ve nitelik olarak yeterli bilgiye dayandırılmamasıdır. Bu faktör özellikle KOBİ'ler için ekonomik olmayan sonuçların başta gelen nedenlerden birisidir. İşletmelerin büyük çoğunluğu tarafından konunun önemi henüz yeterince ve olması gereken düzeyde algılanamamıştır. Bilginin sağlanması, işlemesi ve

²²⁷ Tamer Müftüoğlu; "Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Nitelikleri", ASO Dergisi, Mayıs-Haziran. 1988, sayı: 92, s.15

değerlendirilmesi için para harcamayı gereksiz bir masraf ve israf olarak görmektedirler²²⁸.

Birinci derecedeki bilgilerin ve verilerin sağlanmasının maliyetli ve pahalı olması güçlüğü karşısında; küçük ve orta ölçekli işletmelerin zorunlu bir alternatif olarak ikincil elden bilgileri ve verileri sağlayarak ihtiyaç duydukları bilgilenme ve veri eksikliklerini gidermeleride önemli bir fonksiyondur. Bu şekilde işletmede önemli ölçüde maliyet ve zaman tasarrufu sağlanabilir. İkincil elden bilgilerin sağlanması konusundaki ilk akla gelen kaynaklarda, DİE, TOBB, MPM, Ticaret ve Sanayi Odaları, TESK, KOSGEB, Bankalar, Belediyeler, Sendikalar vb. gibi çeşitli kamu ve özel kuruluşlardır. ayrıca gerek yurt içi ve gerekse yurt dışında yayınlanan mesleki dergilerden ve araştırmalardan, ikincil elden bilgi kaynakları olarak yararlanılabilir²²⁹.

2.1.5. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Bürokrasi Sorunu:

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin Türkiye'deki çalışma mevzuatı, mesleki yasalar ve mahalli idarelerden kaynaklanan çok çeşitli sorunları bulunmaktadır²³⁰.

Dış çevreden kaynaklanan yönetimle ilgili sorunlardan bir diğeri bürokrasidir. Bürokratik engellerin olumsuzlukları en çok küçük ve orta ölçekli işletmeleri kurmaya teşebbüs eden bir girişimcinin önüne konan bürokratik engeller daha başlangıç aşamasında girişimciyi usandırarak çalışma şevkini kırmaktadır²³¹. Formalite yüklerinin mümkün olduğunca azaltılması işletmelere daha rahat çalışma imkanı sağlayabilmektedir.

- ²²⁸ Tamer Müftüoğlu; " Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinde Başlıca Darboğazlar ve Çıkış Yolları", ASO Dergisi, Temmuz-Ağustos, 1988, Yıl: 12, Sayı: 93, s.18
- ²²⁹ Tamer Müftüoğlu; " Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler", (Sorunlar-Öneriler), a.g.e. s. 280
- ²³⁰ Menduh Üreyen; "Türkiye Çalışma Mevzuatı ve Küçük ve Orta Boy Teşebbüslerin Mevzuatı Sorunları", MPM: Küçük ve Orta Boy Sanayi Teşebbüslerinin Sorunları, Çözüm Yolları ve Geliştirilmesi Semineri, Ankara, 1987, Yayın No: 358, s. 110
- ²³¹ Küçük ve Orta Büyüklükteki Teşebbüslerden Bürokratik Yükün Kaldırılması Sempozyumu, 11-12.Ocak. 1988, TOBB Yayın No: 55, İstanbul, s.115

2.2. Hammadde ve Malzeme Temininde Karşılaşılan Sorunlar:

İşletme dışından kaynaklanan sorunlardan bir diğeri ise kullanılan hammadde-malzeme ve yarı mamüllerle ilgilidir. Sanayi girdisi olan temel hammadde ve ara malları tedarikinde istenilen nitelik, miktar, zaman ve maliyette mal temin etmek güç olmaktadır²³². Bu ürünlerin büyük oranda yerli kaynaklardan, kamu iktisadi devlet kuruluşlarından sağlanmasında güçlükler vardır. Maliyet fiyatları yüksekliği ve artışı, teslim tarihi, asgari satın alma miktarları, avans halinde peşin ödeme gibi koşullar işletmeleri çeşitli sıkıntılara sokmaktadır.

Bilindiği gibi bir mamülün fiyat ve kalitesini belirleyen önemli etkenlerden biri malzemedir. Malzemenin uygun fiyatlarla ve kaliteli olarak tedariki gerekmektedir. Oysa malzeme fiyatlarındaki sürekli artışlar küçük ve orta ölçekli işletmeleri ziyadesiyle rahatsız etmektedir. Bazı hammaddelerin zamanında temin edilememesi nedeniyle işletmeler hammadde stokuna yönelmektedirler. Buda kaynak israfına yol açmaktadır. Stoklamamaya gidilmemesi halinde ise sürekli fiyat artışlarından yoğun biçimde etkilenmektedir²³³.

Bugün yalnızca küçük sanayi kuruluşlarının değil, büyük sanayinin de içinde bulunduğu en önemli sorunlardan biridir. Hammadde veya yarı mamül üretimi Türkiye'de genellikle kamu sektörü tarafından gerçekleştirildiğine değinmiştik. Son senelerde artan ihtiyaca karşılık, hammadde yarı mamül üretiminde yeni yatırımlara gidilmemesi mamül üretiminde darboğazlara yol açmaktadır. Talebe karşılık vermek için hammadde üreten kuruluşların kapasitelerinin zorlanması ise, özellikle kalite denetimi üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmektedir.

Bu darboğazı yenmek için ithalata başvurmakta, ancak gerek ithal edilen malzemede, standardın sipariş aşamasında iyi belirlenmemesi, gerekse ithal sonrası ortaya çıkan kalite sorunları büyük ekonomik kayıplara neden olmaktadır. Küçük sanayi ham ve yarı mamül alımlarında, sipariş miktarları düşük olduğundan kamu sektörlerinden direkt alım ve direkt ithalat yollarına gidememekte ve yurt içi piyasada hakim olan aracı ticari unsurlara başvurmak zorunda kalmaktadır.

²³² Olcay Baykal ve Arkadaşları; "Küçük Sanayinin Yeri, Önemi ve Pazarlama Uygulamaları", MPM Yayınları No: 328, Ankara 1985, s.43

²³³ Tamer Müftüoğlu; "Önemli Olan Büyüklük, Küçüklük Değil Girişimcilik", ASOMEDYA; Ankara, 19.Ağustos.1993, s.35

Neticede kalitesiz ve karışık malzeme yüksek fiyatlarla küçük işletmelere satılmakta, kalitesiz ve kullanılmaz durumda üretimin yapılmasına neden olmaktadır.

Bunun için²³⁴ ;

- Hammadde ve yarımamül üretimi yapan kamu sektörü gerek kapasite, gerekse kalite denetimi açısından kuvvetlendirilmelidir.

- Kalite konusunda belli standartları sağlamak kaydıyla özel sektörün hammadde ve yarımamül üretimi yapması teşvik edilmelidir.

- İthal yapılan hammaddelerin titizlikle denetimi ve ihtiyaç duyulan gerçek malzeme kalemleri, araştırılarak bu malzemelere öncelik ve ithal kolaylığı sağlanmalıdır.

- Ticari işletmeler vasıtası ile pazarlanan hammaddelerin kalite denetimlerinin yapılması, satılacak malzemenin kalitesine dair bir belgenin mutlaka bulundurulması ve istendiğinde satın alana ibrazı mecbur kılınacak kanuni düzenleme yapılmalıdır.

- Küçük sanayiciler birleşerek hammadde temin ve tedarik kooperatifleri ve birlikleri kurmalıdırlar.

2.3. Pazarlama Sorunu:

İşletmeciliğin tüm yönlerinde ne kadar başarılı olunursa olunsun, işletme ürünlerini satmadığı sürece başarısız demektir. İşletme başarısı, tüketicinin talebi ile belirlenmektedir. İşletmeler müşteri talebini karşılamak amacıyla kurulmuştur. Ürün yada hizmetler, bir işletmenin müşterinin taleplerini daha iyi karşılayabilmelidir²³⁵.

Ölçekleri nedeniyle birçok küçük işletme ürünlerine pazar oluşturmak amacıyla büyük harcamalarda bulunamazlar. Kimi girişimciler işletme yaşamına kendi geliştirdikleri yada kişisel ilgi duydukları ürün yada hizmetlerle başlamışlardır. Bu girişimciler müşterinin kendi ürün yada hizmetlerini tercih edeceklerini varsaymaktadırlar. Bir girişimci için bu yaklaşım hatalıdır; çünkü talep oluşturmak büyük ölçüde zaman, enerji ve para gerektirir. Eğer bir işletme var olan bir pazara giriyorsa işletme sahibi zamanının, enerjisinin ve parasının büyük bir kısmını yeni pazar bulmak yada müşterilerin satın alma alışkanlıklarını değiştirip rakipleri yerin

²³⁴ Süleyman Karataş; "Sanayileşme Sürecinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler", a.g.e., s.60

²³⁵ Halil Can ve Doğan Tuncer, Doğan Yaşar Ayhan; "Genel İşletmecilik Bilgileri", Adım Yayıncılık Ltd.Şti., Ankara, Nisan 1991, s. 205-215

kendi firmasından satın almaya ikna etmek için harcayacaktır. Bugün birçok küçük işletmelerde yanlış bir imaj vardır. İşletmenin başarısı için sadece işyerinin kapılarını açmak yeterli sayılır. Müşterinin ihtiyacı olan mal ve hizmeti almak için adeta koşturacakları sanılır. Halbuki yapılacak olanlar bundan çok daha zor ve karmaşıktır. Çünkü rekabet ortamında ve değişen iş dünyasında başarılı olmanın kolay yolu yoktur²³⁶.

Rekabetin yoğun olduğu sınai kesimlerde pazarlama tekniği gittikçe daha yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca dışa açılmaya çalışan işletmeler, dış pazarlarda modern pazarlama tekniklerinden yararlanan firmalarla rekabet etmek zorundadırlar. Bu durum işletmenin pazarlama tekniklerini kullanmaya zorlamaktadır²³⁷.

Günümüzde yeni ve geliştirilmiş teknolojileri kullanabilen veya adapte edebilen işletmelerde genellikle, üretim sorunları önemli ölçüde çözümlenebilmiş ve işletmelerin sorunları ve politikaları daha çok ürün ve hizmetlerin pazarlanmasına çevrilmiştir. Ülkemizde, pazar ihtiyaçlarına uygun üretim yapılmaması ve pazarlama tekniklerinin yeterince benimsenip uygulanmaması işletmelerin pazarlama sorunlarını meydana getirmektedir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin pazarlama konusundaki en önemli eksikliği günümüz pazarlama anlayışını tam olarak kavrayamamalarında, başka bir deyişle pazarlama ve satış kavramlarını bir birlerine karıştırmalarında yatmaktadır. Bir kere pazarlama bölümü için ayrı uzman bir yöneticiye görev veren küçük işletme sayısı pek azdır²³⁸.

Bu işletmelerde pazarlama işletmenin kuruluşundan önceyi bile ilgilendiren, üretilecek ürünün özelliklerine ve üretim bölümüne yön veren, kurulacak işletmenin birçok temel özelliklerinin belirlenmesine katkıda bulunan, satış ve satış sonrası birçok faaliyeti kapsayan bir fonksiyon olarak değil, sadece satış faaliyetini içeren

236 Tuncer Tokol; " Küçük İşletmelerin Pazarlama Sorunları", İstihdam Yaratıcı Girişimler, Teknolojik Yenilikler ve Bölgesel Gelişme Uluslararası Semineri, Gaziantep 22-24. Ekim. 1985, Temmuz 1986, s.71

237 Orhan Pazarcık ve İlyas Gülmez; "Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Pazarlama Sorunları", Küçük ve Orta Boy Sanayi Teşebbüslerinin Sorunları, Çözüm Yolları ve Geliştirilmesi Semineri, Ankara 1987, MPM Yayını, No: 358, s.214

238 DPT; "Küçük Sanayi", VI.Beş Yıllık Kalkınma Planı ÖİK Raporu, Ankara, 1989, s.214

bir fonksiyon olarak düşünölmeye devam etmektedir²³⁹. Bu durum, işletmenin en önemli faaliyetinin üretim olarak görölməsi ve pazarlamanın ondan sonra yürütölecek bir faaliyet olarak algılanması anlamını ifade ederki, bu durum günümüz gerçeklerine ters düşer. Neticede işletmelerin günümüz pazarlama anlayışının gerektiği biçimde hedef pazarı tanıma ve ona göre hareket etme konusunu yeterince önemsememek, önemsememeleri en önemli eksiklik olarak belirtilebilir²⁴⁰.

Parasal imkanların yetersizliği nedeniyle reklam, kredili satış, satış sonrası hizmetler gibi pazarlama araçlarından bu tür işletmeler yeterince yararlanamamaktadırlar²⁴¹. Ancak imkanlar yeterli olsa bile, hitap edilen pazarın yeterince büyük olmaması bu araçların kullanımını ekonomik olmaktan uzaklaştırmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler ürünlerine pazar oluşturmak amacıyla yeterli bir fon ayıramamaktadırlar. Dolayısıyla, küçük ve orta ölçekli işletmeler uluslararası pazarlarla ilişkiye geçmek bir yana, yurt içinde dahi ancak bölgesel ihtiyaçlara yönelik üretim ve pazarlama yapabilmektedirler. Pazarlama sorunlarının büyük çoğunluğunun kökeninde de finansal yetersizlikler saklıdır ve işletme yönetiminin bu iki temel fonksiyonu birbiri ile bütönlüştük niteliğe sahiptir.

Türkiye'de küçük ve orta ölçekli işletmelerin pazarının daraltan bir unsurda devlet ihalelerinin büyük işletmeler esas alınarak büyük parçalar halinde olması, küçük ve orta ölçekli işletmelerin bu ihalelere girmelerini imkansız kılmaktadır. Devlet alımlarda büyük işletmeleri tercih etmektedir. Bazı AT ölkelerinde ve özellikle Hindistan ve Japonya'da devlet alımlarında ve satımlarında KOBİ'lere öncelik tanınmaktadır. Bu ölkelerde devlet küçük ve orta ölçekli işletmelerin ihalelere girebilmeleri için ihaleleri küçük parçalara ayırmaktadır. Devlet alımlarında da belli oranlarda küçük ve orta ölçekli işletmelerin ürünleri tercih ederek toleranslı fiyat uygulamaktadır. Hindistan'da 872 kalem malın üretimi tümüyle küçük ve orta ölçekli

239 Olcay Baykal ve Nazan Ergun, Orhan Pazarcık; "Gıda Sanayiinde Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Yolları", Ankara, MPM Yayını, 1989, s.24

240 Atilla Bağrıaçık; "Dışa Açılma Sürecinde Küçük ve Orta Boy Firmalar", İstanbul, 1982, s.20

241 Ali Ceylan; "Küçük İşletmelerin Finansal Yönetimi ve Bursa bölgesinde Bir Uygulama", Bursa İ.İ.B.F., 1982, s.11

işletmelere ayırdığı gibi devlet alımlarında 404 kalem malı sadece küçük ve orta ölçekli işletmelerden almaktadır²⁴².

Genelde, ülkemiz küçük ve orta ölçekli işletmelerinin pazarlama sorunlarını aşağıdaki gibi açıklanmaktadır²⁴³

1. Pazar oluşturmak amacıyla büyük harcamalarda bulunmamaları,
2. Nitelikli pazarlama elemanlarının istihdam edilmemesi.
3. Ürünün üretici firma yerine diğer pazarlama kuruluşları tarafından dağıtım zorunluluğunun olması,
4. Hedef pazarların araştırılması, bulunması ve değerlendirilmesi,
5. Satış geliştirme, reklam ve tutundurma çabalarının araştırılması, planlanması,
6. Fiyat politikalarının tesbit edilmemesi,
7. Satış planlaması.

Küçük ve orta boy işletmelerin ihracat faaliyetlerinde daha az başarılı oldukları gözlemlenmektedir. Bunun ise başlıca nedenlerini şöyle sıralayabiliriz; Dış Pazara girme maliyetinin yüksekliği, yabancı ülke mevzuatları konusunda yeterli bilgiye sahip olmamak, fiyat, kalite, standardizasyon ve ambalajlama konusundaki yetersizliklerdir²⁴⁴.

DPT'nin Küçük Sanayi Özel İhtisas Komisyon raporunda, küçük ve orta boy işletme yönetiminin sırasıyla, pazarlama, planlama, finansman faaliyetleri en zorlandıkları alanlar olarak gösterilmiştir²⁴⁵. Pazarlama açısından işletme sahibinin²⁴⁶ ;

- Pazarın büyüklüğü ve potansiyeli, pazara hitap edecek malın geliştirilmesi,
- Hedef pazarın neye ihtiyacı duyduğu ve bunların nasıl karşılanabileceği,
- söz konusu malın müşterinin istediği zaman ve koşullarda sağlanması,

²⁴² "Avrupa Topluluğuna Giriş Aşamasında Türk Küçük İşletmelerinin Durumu. Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Yolları", Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu Yayını, Yayın No: 11, Ankara 1988, s. 62

²⁴³ Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Küçük ve Orta Boy Sanayi İşletmelerinin Sorunları Önerileri", Konrad Adenauer Yayını, Ankara, 1989, s.24

²⁴⁴ Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler", (Sorunlar-Öneriler), a.g.e., s.64

²⁴⁵ "Küçük Sanayi", DPT VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı ÖİK Raporu, a.g.e., s. 137

²⁴⁶ "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözümleri", a.g.e., s. 28

- Pazar ve aracılara ürün ile ilgili bilgilerin zamanında ulaştırılması ve satış sonrası hizmetlerin yerine getirilmesi konularında yeterli olmaması veya bunlara hiç ödem vermemesi işletmenin faaliyetlerini olumsuz olarak etkilediği belirtilmektedir.

Tüm bu sorunlar çerçevesinde:

1. Büyük işletmeler karşısında KOBİ'lerin ürettikleri malların kalitesinin daha düşük olması ve bunun yanında fiyatlar ile satış sonrası hizmetlerin daha sınırlı olması veya hiç olmaması, pazarlardaki rekabet konumlarını etkilemektedir.

2. Emek yoğun üretimleri maliyetleri artırmakta ve satışları olumsuz etkilemektedir.

3. İstikrarsız stok politikaları müşteri kaybına neden olmaktadır.

4. İşletmenin hitap ettiği pazarların genellikle yerel nitelikte olması sınırlı pazar payı ve nisbi olarak daha az etkinlik sağlamaktadır.

2.4. Teknoloji Sorunu:

Hızla sanayileşmekte olan ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletmelerde önemli bir üretim ve sosyal açıdan da güvenilir bir istikrar unsurudur. Tarım dışı sektörlerdeki istihdamın % meydana getiren küçük ve orta ölçekli işletmelerde çalışanların üretim gücünün artırılmasını sağlayacak tedbirle, ekonomik ve sosyal hayatımız açısından son derece önemlidir. Büyük işletmelerin gelişmesinden sonra da küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerin faaliyetlerini verimli olarak devam ettirebilmeleri için bu işletmelerin yeni teknolojik gelişmelere ve ekonomik şartlara uyum sağlamaları gerekmektedir²⁴⁷.

Gelişen yeni teknolojiyle otomasyon ve bilgisayarın iş hayatına girişi, iş üretimini hızla artırmış ve çalışanların bilgi seviyesini daha geniş kapsamlı teknik bir seviyeye çıkarmıştır. Bu nedenle, yeni teknolojiye uyum sağlamak, günümüz modern toplumu içinde sanayici ile mesleki eğitimcinin başlıca sorunu haline gelmiştir²⁴⁸.

²⁴⁷ Cahit Özgiray; "Küçük ve Orta Boy Sanayi Teşebbüslerinde Uzun Vadeli Eğitim Planlamasında Eğitim Teknolojisi Modeli bilgisayar Destekli Eğitim", Küçük ve Orta Boy Sanayi Teşebbüslerinin Sorunları, Çözüm Yollar ve Geliştirme Semineri, Ankara, 1987, s.42

²⁴⁸ Fevzi Ercan; "Küçük Sanayi Mensuplarının Mesleki Eğitim İhtiyaçları", MPM Yayın No: 358, Ankara, 1987, s.33

Küçük ve orta ölçekli işletmeler teknolojik yenilikleri izleyememekte ve yeterli araştırma, geliştirme faaliyetlerinde bulunamamaktadırlar.

Büyük oranda teknolojileri eskimiş olup teknolojik yetersizlik mevcuttur. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin kendi çabaları ile gelişmiş teknolojik yapıya ve yöntemlere ulaşması oldukça zordur. Teknoloji edinme başlıca iki yoldan olabilmektedir. Bu teknoloji edinme ya "yatay" veya "düşey" teknoloji edinme şeklinde edinilmektedir. Yatay teknoloji edinme teknik literatürün değerlendirilmesi, taklit ve adaptasyon, teçhizat ve makina satın almak, patent, lisan, know-know satınalma şeklinde olmaktadır²⁴⁹.

Düşey teknoloji edinme ise dünya bilgi sisteminden alınan girdilerin ulusal araştırmal/geliştirme sisteminde ülke şartlarına adapte edilmesi yoluyla milli teknolojiye mal edilmesidir. Ancak bu pahalı ve uzun zaman alan bir proses olduğu ve buna da gelişmiş batı dünyası ülkeleriyle ekonomik ve teknolojik yarış içine girmiş bulunan gelişmekte olan ülkelerin tahammülü bulunmadığı için yaygın olarak uygulanmamaktadır²⁵⁰. Türk ekonomisinde kendi teknolojisini üreten ve geliştiren bir düzeye ulaşmamış olduğu anlaşılmaktadır. Bunun neticesinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin makine parkı ya büyük işletmelerden satın alınmış veya yurt dışından düşük fiyatla ithal edilmiş, ekonomik ömrünü doldurmuş makinalardan oluşmaktadır²⁵¹.

2.5. İşyeri Sorunu:

Küçük ve orta ölçekli sanayi kuruluşlarının üretim faaliyetlerini yürütebilmeleri için bir kuruluş yerine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kuruluş yerinin herhangi bir mahal, bir yer olmayacağı daha ziyade altyapı tesisleri bakımından uygun bulunan bir yer olması gereklidir²⁵².

- ²⁴⁹ İsmail H. Sabuncuoğlu; "Tarımda Teknoloji Transferi ve Üretim İlişkileri", Teknoloji 1.Milli Kongresi, 8-10 Mayıs, 1984, Ankara, s. 55
- ²⁵⁰ Devlet Bakanlığı; "Türk Bilim Politikası", 1983-2003, Ankara, TC. Devlet Bakanlığı, 1983, s.83
- ²⁵¹ Cemal Tercan; "Türkiye'de Küçük Sanayi Sitelerinin Önemli Sorunları ve Çözüm Önerileri", Küçük Sanayi Siteleri Sempozyumu, Ankara 1989, s.106
- ²⁵² "Küçük ve Orta Boy Sanayi Teşebbüslerinin Sorunları, Çözüm Yolları ve Geliştirilmesi Semineri", İkinci Grup Raporu, Ankara,1987, MPM Yayını: s.276

Maalesef, ülkemizin pek çok yerinde sanayi yerleşim merkezleri dağınık bir haldedir. Bazı küçük işletmeler, şehir ve kasabalarda genellikle mahalle aralarında, dağınık iş bölümü ve ihtisaslaşma ile her türlü karşılıklı dayanışma ve yardımlaşmadan mahrum, teknik ve ekonomik şartlardan yoksun bir halde bulunmaktadır. Bunları bu kötü şartlardan kurtarmak, onları modern bir işyeri sahibi yapmakla mümkün olabilir. Sağlıklı koşullara sahip, teknik ve ekonomik yönden günün gereklerine ve şehircilik ilkelerine uygun ve şehir imar planında gösterilen bölgede modern işyerleri inşa edildiği takdirde, küçük sanayicilerin onarım işlerinden imalat, imalattan seri imalata geçmeleri ve en sonunda yan sanayi olabilme imkanları oluşturulacaktır.

Bilindiği gibi her yatırımda altıparı masrafları çok yüksek olduğundan, kaynak ziyanına neden olmaktadır. Bu nedenlerle şehirlerde metropoliten bölgelerde ve tarıma elverişli olmayan kırsal kesimlerde orta ve büyük ölçekte sanayiler için organize sanayi bölgeleri kurularak bu sanayilerin işyeri sorunu çözümlenmektedir.

Ancak küçük sanayicilerin çoğunluğu halen büyük ölçüde şehir ve kasabalarda mahalle aralarında ve özellikle konut altlarında işyerlerini kiralamak suretiyle faaliyetlerini sürdürmektedirler. İşyerlerinin sınırlı olması nedeniyle kiralar her sene büyük ölçüde artmaktadır. Sınırlı büyüklükte olan işyerleri yeni makina ve ekipman ilavesine, daha çok kişiyi istihdama engel olmakta dolayısıyla kuruluşların büyümesi ve gelişmesi mümkün olmamaktadır. Bu durumda küçük sanayici kentin başka bir bölümünde işyeri tutmak zorunluluğunda kalmakta, buda maliyetlerin artmasına ve verimin düşmesine neden olmaktadır²⁵³.

Küçük sanayi sitelerine verilen kredilerin yetersizliği, küçük sanayi sitelerinin planlamasının uzun sürmesi, yapılan inşaatın kontrol edilememesi ve yapım süresinin çok uzaması gibi sorunlarla da karşı karşıya gelmektedirler²⁵⁴.

Devlet ve bazı sanayi kuruluşları bu orta ve küçük çaptaki tesisler için, belirli projeler hazırlanmalı ve bitmiş işyerleri temin edilmelidir. Organize sanayi bölgeleri işçerisinde küçük ve orta ölçekli işletmelere belirli bölümler hazırlanmalı, gerekirse

²⁵³ Oktay Baykal ve Arkadaşları, "Küçük Sanayinin Yeri, Önemi ve Pazarlama Uygulamaları", MPM Yayını, Ankara 1987, s.47

²⁵⁴ Cemal Tercan; "Türkiye'de Küçük Sanayi Sitelerinin Önemli Sorunları ve Çözüm Önerileri", Küçük Sanayi Siteleri Sempozyumu, Ankara, 1989, s.107

devletçe finanse edilmelidir. Küçük işletmeler, şehir imar planına göre kurulmuş, küçük sanayi siteleri oluşturularak, daha elverişli işyeri imkanları sağlanarak durumları iyileştirilmelidir. Bu amaçla 1964-1977 yılları arasında "Küçük Sanayi Site ve Çalışanlarına Kredi Yardımı Foru" adı altında, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı emrine fonlar tahsis edilmiştir.

Adıgeçen fonlar aracılık ve bankacılık hizmeti yapan T.Halk Bankasında teşekkül etmiştir. Fondan küçük sanayi sitesi inşa edilecek mahalledeki yürütücü kuruluş olan Belediye ve Kooperatife kredi tahsisi yapılmaktadır²⁵⁵. Neticede, zaman tasarrufu, malzeme israfı, maliyetlerin daha optimum şekil alması, haberleşmenin iyi sağlanması, teknolojik gelişmelerin takibi vb. gibi konulara kolaylık getirilmiş ve imkanlar sağlanmış olur.

2.6. Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmelerde Sosyal Güvenlik Sorunu:

Sosyal güvenlik bugün hemen hemen tüm toplumumuzu ilgilendirmektedir. 1990 yılındaki verilere göre nüfusumuzun % 73 sosyal güvenlik kapsamına alınmış durumdadır. Bunu bugünkü rakamlara getirdiğimizde rahatlıkla % 75 ini sosyal güvenlik kapsamına alındığı ifade edilebilir.

Bilindiği gibi, Türkiye'de sosyal güvenlik, esas itibariyle üç sosyal güvenlik kuruluşu tarafından yürütülmektedir. Bunlar; kamu görevlilerin sosyal güvenliğini T.C. Emekli Sandığı, işçilerin sosyal güvenliğini SSK ve bağımsız çalışanlarla tarımda çalışanların sosyal güvenliğini de BAĞ-KUR sağlamaktadır²⁵⁶.

Konumuz esas itibariyle BAĞ-KUR'a tabi olan esnaf ve sanatkarlar ve diğer bağımsız çalışanlarla ilgilidir. BAĞ-KUR 2.9.1971 tarih ve 1479 sayılı kanunla kurulmuştur. 1.10.1972 tarihinden itibaren tüm yurttan uygulamaya başlamıştır. Diğer bir ifadeyle, uzun yıllar sonra güvenlik kapsamı dışında tutulmuş olan esnaf, sanatkar ve diğer bağımsız çalışanlar ilk defa 1479 sayılı yasayla Sosyal Güvenlik

²⁵⁵ "Esnaf Sanatkar Küçük Sanayi Özel İhtisas Komisyon Raporu", DPT, Ankara 1983, s.41

²⁵⁶ Cengiz Sezer; "Küçük ve Orta Boy İşletmeler Açısından Sosyal Güvenlik ve Bağ-kur", KOBİ'ler ve Sosyal Güvenlik, Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensutları ve Yöneticiler Vakfı (TOSYÖV), Ankara, Temmuz 1994, s.11

kapsamına alınmışlardır²⁵⁷. Halen 1479 sayılı yasaya 2.890.471 aktif sigortalının kayıtlı olduğu tahmin edilmektedir. Bu durum tablo xx de açık bir şekilde belirtilmektedir. Kapsamındaki nüfusun 1992 yılı verilerine göre sosyal güvenlik kuruluşlarına dağılımı şöyledir²⁵⁸.

Tablo: 14

Sosyal Güvenlik Kuruluşlarının Dağılımı

Sosyal Güvenlik Kuruluşları	Sigortalı Sayısı	Aylık Alan Sayısı	Aile Ferdi	TOPLAM
BAĞ-KUR	2.890.471	711.994	7.172.226	10.774.691
SSK	4.273.739	1.856.522	15.240.100	21.370.361
T.C.EMEKLİ SANDIĞI	1.650.000	1.442.000	6.094.000	9.186.000
506 Sayılı Kanun 20.M.	84.154	37.201	147.699	269.054

Halen nüfusun yaklaşık % 71 i sosyal güvenlik şemsiyesi altındadır.

Ancak esnaf, sanatkar ve küçük sanayicilerin sosyal güvenlik sorunları, sosyal güvenlikten yoksun olduklarından değil, sosyal güvenlik haklarının yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.

Bu yetersizlikler şu şekilde sıralanabilir²⁵⁹:

1. Esnaf ve sanatkar uzun vadeli, yani malüllük, yaşlılık ve ölüm yardımı hizmetlerinden faydalanabilmektedir. Ancak bu sigorta kolundan bağlanan emeklilik ile dul ve yetim aylıkları düşüktür.

2. Esnaf ve sanatkarların sosyal güvenlik konusu incelenirken karşılaşılan bir sorunda ödenen aylıkların bir parçası haline gelmiş sosyal yardım zammı sorunudur. Sosyal yardım zammının, kuruma bugünkü külfetleri kaldırılabilir ve dayanılabilir cinsten değildir. Prim karşılığı olmaksızın ödenmiş olan bu sosyal

²⁵⁷ Tamer Müftüoğlu; "Türkiye'de Esnaf-Sanatkar ve Küçük İşletmeler Kesimine Yönelik Sosyal Güvenlik Sisteminin Değerlendirilmesi", TES-AR Yayınları No: 8, Ankara 1993, s.98-99

²⁵⁸ M.Kemal Oktar (SSK Genel Müdür Yardımcısı); "Türkiye'de Sosyal GÜVenlik ve Sosyal Sigorta Uygulamaları", TOSYÖV, a.g.e., s. 20

²⁵⁹ Ziya Çağlar; "Türkiye'de Esnaf ve Sanatkarların Sosyal Güvenlik Sorunları-Öneriler", Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir Esnaf ve Sanatkarlar Dernekleri Birliğinin Ortak Semineri, İzmir 1983, s.304-305

yardım zamlarının hiç bir şekilde sosyal güvenlik mantığı içinde izahını yapmak mümkün değildir. Yapılan bu yardımı az veya çok tarzında tartışma konusu yapılmamalıdır. Ne varki diğer sosyal güvenlik kurumlarına tabi olanlara yapılan aynı türdeki bu yardım, esnaf ve sanatkarlara yapılanın üstündedir. İşte konu diğerleri ile karşılaştırıldığında esnaf-sanatkar ve küçük sanayicinin aleyhine bir eşitlik sorunu olarak ortaya çıkmaktadır.

3. Esnaf ve sanatkar sağlık sigortası kapsamı dışındadır. Halbuki insan hayatında sağlığın korunması ve bozulan sağlığın iade edilmesi, uzun vadeli sigorta yardımlarından da önce gelen bir husustur.

4. Sosyal yardım ve sosyal hizmet amaçlı faaliyetler, sosyal sigorta hizmetlerinin hemen hemen ayrılmaz bir parçasıdır. Bu itibarla esnaf ve sanatkarın sosyal güvenliğinin etkinleştirilmesinin yanısıra, kesime sosyal yardımı amaçlayan hizmetlerin verilmesinin devamında sağlanmalıdır.

5. BAĞ-KUR'a kayıtlıların çoğunluğunun sosyal güvenlik uygulamaları primli sisteme dayanmakta ve primler işçi ve işverenler tarafından ödenmektedir. Başka bir ifadeyle devletin, sosyal güvenliğin finansmanına katkısı yoktur.

2.7. Özelleştirmenin Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Getireceği Sorunlar:

Özelleştirme geniş anlamda, kamunun iktisadi faaliyetlerinin sınırlandırılması vade kamunun ekonomik hayattaki etkinliğinin azaltılarak, bir bütün olarak toplumun ekonomik etkinliğinin artırılması şeklinde tanımlanabilir.

Özelleştirmede iki gerekçeden söz edilebilir. Bunlardan birincisi, ekonomik gerekçe, buna göre serbest piyasa ekonomisinin güçlendirilmesi, etkinliğinin artırılması.

İkinci ise sosyal gerekçe, servetin geniş kitlelere yayılması, bu suretle toplumda katılımcılığın artması ve gelir dağılımının daha adil hale gelmesidir.

Servetin geniş kitlelere yayılmasında ve gelir dağılımının daha adil hale gelmesinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin önemi büyüktür. Bilindiği gibi küçük ve orta ölçekli işletmelerin önemli bir fonksiyonuda kişisel katılımcılığı ve müteşebbis ruhun geliştirilmesi, artı bunları topluma empoze etmeleri, buradan oluşturulan

verilerle, toplumdaki kalıcı, uzun vadeli ekonomik ve demokratik katılımı sağlamalarıdır.

Türkiye'de özelleştirmenin geldiği bir nokta vardır. Bu nokta artık küçük boyutlu işletmelerden yavaş, yavaş stratejik önemi büyük olan işletmelerin özelleştirilmesine yöneliktir. Devletin şu anda, elindeki nisbeten küçük ve orta ölçekli işletme sayılabilecek yerler artık ya özelleştirildi yada özelleştirilecektir. Mesela bir Süt Endüstrisi Kurumu, Yem Sanayii Fabrikaların çoğunluğu büyük yatırımcılara satılmıştır. Ereğli Demir Çelik'in hisselerinin satışı, bir Petrol Ofisinin, Tüpraş'ın, süreç içerisinde bir telefon idaresi, Sümerbank gibi büyük Kamu İktisadi Kuruluşlarının satılmasının elbette küçük ve orta ölçekli işletmeleri olumsuz yönde etkileyecektir.

Bu durumun küçük ve orta ölçekli işletmelere getireceği sorunları şu şekilde ifade edilebilir.

- KİT'lerin özelleştirilmesiyle, orada hakimiyeti, yönetim insiyatifini eline alan şirket elbette kuralları kendisine göre koymak isteyecek. Bugün küçük ve orta ölçekli işletme diye nitelendirilen bir çok yan sanayiini de kamu iktisadi tebeşşüsler istahdam etmektedirler Yani her türlü taşıması, parça temini, tamiri gibi, bunların hepsi, Türkiye'de yörleşmiş, kurulmuş, küçük ve orta ölçekli işletme statüsündeki şirketlerin bir şekilde faaliyet gösterdiği yan kollardır. Özelleştirme sonrası, bu işletmeleri satın alacak yatırımcılar, bu işleri kendi kurallarına göre istediği işletmelere yaptırarak ve bu durumda KOBİ'ler üzerinde olumsuz etkiler yapacaktır.

- Büyük kamu işletmelerini satın alan işletmeler, muhtemeldirki belli bir işgücünü işten çıkaracaklardır. Öyle olunca, buradan çıkan işgücü, ilk planda küçük ve orta ölçekli işletmeler üzerinde büyük bir maskı oluşturacaktır. Yani ilk planda, bunlar, kendi işgücü düzeyini oluşturan şirketlere daha düşük işgücü önererek girmeye çalışacaklardır. Bu durumda küçük ve orta ölçekli işletmeler için ciddi bir baskı söz konusu olabilecektir.

- Bir diğer önemli sorunda, bu derece büyük işletmelerin özelleştirilmesi durumunda, şu an mevcut şartlar da küçük ve orta ölçekli işletmelerin sahip olduğu iyi kötü rekabet şartları daha da olumsuz hale gelecektir.

Bu sorunlar çerçevesinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin tutumları ise şu şekilde olmalıdır;

1. Teknolojilerini ve standartlarını yeniden teşekkül eden özel sektöre göre kendilerini ayarlayacak yada yeni ortaklar bulacaklardır. Ya bu özel sektöre göre kendilerini hem standartlara, hem teknolojiye ayarlayacaklardır. Bu durumu kendi başlarına yapamıyorlarsa muhakkak surette ortak bulacaklardır. Küçük ve orta ölçekli işletmeler özelleştirmenin getireceği problemler karşısında bu şekilde tutunabilirler.

2. Küçük ve orta ölçekli işletmeler bir araya gelerek ihracat şirketleri kuracak ve gerektiğinde aynı türde olan şirketleri de birleştirmek zorunda kalacaklardır.

3. Aynı konuda imalat yapan yabancı şirketlerle ortaklık kurulmalıdır. Bunun için, küçük ve orta ölçekli işletmeleri destekleyen derneklerin bunlara yardımcı olması esas alınmalı ve bu dernekler (TOSYÖV, KOSGEB vb.) buna göre organize edilmelidir.

4. Devlet, özelleştirmeden elde edeceği fondan küçük ve orta ölçekli işletmelere fon ayırmalıdır. Bu fon, devlet kontrolünde küçük işletmelerin gelişmesi için risk sermayesi metoduyla kullanılmalıdır²⁶⁰.

IV. BÖLÜM

TOKAT, TURHAL, AMASYA VE ÇORUM İLLERİNDE SANAYİNİN MEVCUT DURUMU VE UYGULAMA

Kalkınmada 2. derecede öncelikli iller içinde bulunan Tokat ili, Türkiye'nin ilk şeker fabrikasından biri olan Turhal Şeker Fabrikasının kurulmasıyla ildeki sanayileşme çabaları kamu eliyle başlatılmış ve özellikle son yıllarda özel sektör yatırımlarında belirli bir artış kaydetmiştir.

İldeki başlıca kamu yatırımları, Turhal Şeker Fabrikası ve Makina Fabrikası, Tokat Sigara Fabrikası(Tokat), Tekel Yaprak Tütün İşletme Tesisleri(Erbaa) ve Tekel Şarap Fabrikası(Tokat) dır.

Hammaddenin (toprak) uygunluğu nedeniyle ilde, özellikle Erbaa ilçesinde kurulan tuğla kiremit tesisleri, özel sektör eliyle başlatılan yatırımların öncüsü olmuştur. Aynı şekilde orman varlığına dayalı olarak ahşap doğrama ve ahşap parke üretim tesisleride Erbaa ilçesinde yoğunlaşmış bulunmaktadır.

Turhal ilçesinde ise daha çok gıda sanayi kuruluşlarının yoğunlaştığı görülmekte olup Niksar ve Zile ilçeleri takip etmektedir. İlin eskiden beri süregelen ilgi ve faaliyetleri nedeniyle tekstil alanında da yeni yeni yatırımlar ortaya çıkmış olup İhlas Holding'in ortaklığı ile bu sanayi gelişmiştir.

Tokat ilinde Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlı 177 tane imalat sanayii bulunmaktadır. İlin sanayi potansiyeli değerlendirildiğinde 1-10 arası personel istihdam eden işletmelerin yoğun olduğu görülmektedir. Bu ilde 1-10 arası personel istihdam eden 101 tane çok küçük işletme, 10-50 arası personel istihdam eden 60 tane küçük ölçekli işletme, 51-150 arası personel istihdam eden 16 tane orta ölçekli işletme vardır. 150 kişiden fazla personel istihdam eden 9 işletme mevcuttur. Bunlardan 5 tanesi özel, 4 tanesi kamuya aittir.

Tokat merkez ve Turhal'da 12 tane gıda ve içki, 2 tane deri ve deri ürünleri, 3 tane elektronik ve elektrikli makina, 3 tane tekstil, 32 tane orman ürünleri, 11 tane mobilya, 17 tane endüstriyel makina teçhizat, 6 tane taş ve toprağa dayalı

sanayi 13 tane taşıt araçları sanayi, 11 tane metal eşya sanayi olmak üzere toplam 110 adet işletme mevcuttur.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin oluşturduğu istihdamın sektörlere göre dağılımı incelendiğinde toplam işçi sayısının yaklaşık % 51 nin taş ve toprağa dayalı sanayide istihdam edildiği bunu gıda maddeleri ve içki sanayinin izlediği görülmektedir.

Tokat-Turhal karayolu üzerinde 5.5 milyon m² arazi üzerinde kurulmakta olan Tokat Organize Sanayi Bölgesi, Sanayi yatırımları için henüz bir cazibe noktası olmamıştır. TOSB'de halen 13 tesis kurulmuş ve üretime başlamıştır. Bunların dışında 12 tesis inşaat aşamasında, 3 tesis ise proje aşamasındadır.

Amasya ilinde sanayi alanında yeterli gelişme olmamıştır. Teşvik tedbirlerinin getirdiği imkanlarında etkisi ile özel sektörde bir canlılık görülmekte olup, daha çok gıda ve toprak sanayi alanında yatırımlar yapılmıştır. İldeki sanayileşme genellikle tarım ürünlerinin değerlendirilmesine yönelik olarak şekillenmiştir. Son yıllarda tekstil sektöründe de önemli yatırımlar yapıldığı gözlenmektedir.

İldeki üç adet kamu yatırımlarından, Şeker Fabrikası ve Et Konbinası Suluova ilçesinde, Peynir ve Tereyağı Fabrikası da Amasya'da kuruludur. Bu tesislerde çalışan işçi sayısı sanayi sektöründeki istihdamın % 65 ini oluşturmaktadır. Özel sektöre ait tesisler, çoğunlukla küçük ve orta ölçekli işletmelerdir. Bunlardan bir kısmı gelişerek küçük sanayiden orta ve büyük sanayiye geçme aşamasına gelmiştir. Özel sektör yatırımları il ilçe sermaye birikimiyle ve daha çok tarıma dayalı sanayi dalında yapılmıştır.

Amasya ilinde Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlı 79 adet imalat sanayi bulunmaktadır. Bu ilde 1-10 arası personel istihdam eden 25 adet çok küçük işletme, 10-50 arası personel istihdam eden 28 adet küçük işletme, 51-150 arası personel istihdam eden 23 adet orta ölçekli işletme, 150 den fazla personel istihdam eden 3 adet büyük işletme mevcuttur.

Amasya'da 150 kişiden az personel istihdam eden küçük ve orta ölçekli işletmelerin sektörlere göre dağılımı incelendiğinde işyeri sayısına bakılmadan en

yoğun sektörün gıda maddeleri ve meyve suyu sanayi olduğu görülmektedir. Bunu taşıt araçları üretimi ile taş ve toprağa dayalı sanayi izlemektedir.

İl merkezinde 2 tane metal eşya sanayi, 1 tane tekstil sanayi, 10 tane gıda ve meyve suyu, 2 tane kauçuk ve plastik, 5 tane mobilya, 2 tane kimya sanayi, 8 tane taş ve toprağa dayalı sanayi, 5 tane taşıt araçları sanayi olmak üzere toplam 35 tane küçük ve orta ölçekli işletme mevcuttur.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin oluşturduğu istihdamın sektörlere göre dağılımı incelendiğinde, toplam işçi sayısının % 46 sının gıda maddeleri ve meyve suyu sanayiinde istihdam edildiği görülmektedir. Bunu taş ve toprağı dayalı sanayi izlemektedir.

Amasya'da yeni bir Organize Sanayi Bölgesi kurulması ile ilgili çalışmalar başlatılmış ve 3-4 yıl içinde tamamlanması öngörülmüştür.

İlde faal durumda olan tek küçük sanayi sitesi 248 işyerine sahip Merzifon KSS' dir. Amasya ve Taşova küçük sanayi siteleri yeni tamamlanmış ve sanayiciler taşınmaya başlamıştır. Suluova, Gümüşhacıköy ve Merzifon 100.Yıl KSS'leri ile ilgili çalışmalar devam etmektedir.

Kalkınmada 2. derecede öncelikli iller içinde bulunan Çorum ili, Anadolu'nun sanayi merkezlerinden biri olma yolunda hızla ilerlemektedir. Sanayileşme çabaları 1970-1990 yılları arasında kurulan tuğla-kiremit fabrikaları ile başlamış daha sonra un fabrikaları ile devam etmiştir. Bu iki sanayinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere makina imalat ve döküm sanayi dallarında gelişmiş, tuğla-kiremit ve un fabrikalarının makinalarını imal eden tesisler kurulmuştur. Son yıllarda ise yatırım alanlarında büyük bir çeşitlenme gözlenmektedir.

Sanayi tesisleri merkez ilçede toplanmıştır. Sanayi tesislerinin bulunduğu diğer ilçeler Osmaniye (tuğla-kiremit fabrikaları) ve Sungurlu (gıda sanayi) dir.

İldeki kamu yatırımları Çimento Fabrikası, Şeker Fabrikası ve SEK'e ait Peynir ve Tereyağ Fabrikasıdır. Özel Sektör yatırımları il içi sermaye birikimine ve birlikte iş yapma alışkanlığına dayalı olarak başlamış ve devam etmektedir. Bu sektöre ait işletmeler, çoğunlukla küçük ve orta ölçekli işletmelerdir.

Çorum ilinde Sanayi ve Ticaret Odasına kayıtlı 298 tane imalat şirketi mevcuttur. Bu ilde 1-10 arası personel istihdam eden 171 tane çok küçük işletme, 10-50 arası personel istihdam eden 72 tane küçük işletme, 51-150 arası personel istihdam eden 52 tane orta ölçekli işletme ve 150 den fazla personel istihdam eden 3 tane büyük işletme bulunmaktadır. Çorum merkezde, 8 tane metal ana sanayi, 4 tane tekstil, 3 tane elektrik ve elektronik, 28 tane gıda, 7 tane kauçuk ve plastik, 21 tane orman ürünleri, 2 tane kimya sanayi, 16 tane mobilya sanayi, 12 tane metal eşya sanayi, 26 tane endüstriyel makina teçhizat, 1 tane kağıt ürünleri olmak üzere toplam 180 tane imalat sanayi mevcuttur.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin oluşturduğu istihdamın sektörlere göre dağılımı incelendiğinde toplam işçi sayısının yaklaşık % 60 nın taş ve toprağa dayalı sanayide istihdam edildiği bunu gıda maddeleri sanayi izlediği görülmektedir.

Çorum-Ankara karayolunun 12. kilometresinde 3 milyon m² arazi üzerinde kurulan Çorum Organize Sanayi Bölgesi, sanayi yatırımları için bir cazibe noktası olduğu gibi kentin gelişme yönünü de belirleyen bir unsur olmuştur.

ANKET İLE İLGİLİ AÇIKLAMA

Tokat, Turhal, Amasya ve Çorum illerinde imalat sektöründe küçük (10-50 işçi çalıştıran) ve orta (51-150 işçi çalıştıran) ölçekli işletmelerin finansal sorunlarının tesbiti için anket yapılmıştır. Söz konusu anket gıda, taş ve toprağa dayalı sanayi, orman ürünleri, tekstil ve metal ve makina sanayi sektörlerinde yürütülmüştür.

Bu üç il ve bir ilçede yapılan anketler, anket kapsamına giren işletmelere bizzat gidilerek KOBİ yöneticisi veya sahipleriyle görüşülerek yürütülmüştür.

Bazı KOBİ'lerin anketlere cevap vermemesi, bazılarının ise verdikleri cevapların yetersiz ve inceleme açısından tatmin edici nitelikte olmaması nedeniyle Tokat ve Turhal'da 10-50 kişiye kadar eleman istihdam eden 22 adet küçük ölçekli işletme, 51-150 arası işçi çalıştıran 4 adet orta ölçekli olmak üzere toplam 26 işletmeye anket uygulanmış ve mevcut KOBİ'lerin % 34 ünden cevap alınmıştır.

Amasya ilinde 10-50 kişiye kadar eleman istihdam eden 10 adet küçük ölçekli işletme, 51-150 arası istihdam eden 5 adet orta ölçekli işletme olarak toplam 15 işletmeye anket uygulanmış ve mevcut KOBİ'lerin % 43 ünden Çorum ilinde ise 10-50 kişiye kadar eleman istihdam eden 7 adet küçük ölçekli işletme, 51-150 arası istihdam eden 14 adet orta ölçekli işletmeye anket uygulanmış ve mevcut KOBİ'lerin % 37 sinden cevap alınmıştır.

Anket soruları üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda KOBİ'ler hakkında genel ve tanıtıcı bilgiler, ikinci kısımda; KOBİ'lerin genel sorunları ve üçüncü kısımda ise finansal sorunları tesbit edilmeye çalışılmıştır.

I. KISIM

KOBİ'LER HAKKINDA GENEL VE TANITICI BİLGİLER

1.1. KOBİ'lerin Faaliyet Sahasına Göre Dağılımı:

Tablo: 1

Faaliyet Sahası	TOKA T	TURH AL	ÇORU M	AMASY A	Toplam KOBİ Sayısı	Dağılım %
Gıda Sanayi	5	3	10	7	25	38
Taş ve Toprak Sanayi	3	3	7	5	18	28
Orman Ürünleri	4	1	2	1	8	13
Tekstil	2	-	1	-	3	5
Metal ve Makina	4	1	4	2	11	17
TOPLAM	18	8	24	15	65	100

Tablo:1 de anket kapsamına giren KOBİ'lerin faaliyet sahasına göre dağılımı Tokat, Turhal, Amasya,Çorum illerindeki sayı ve bu sayının yüzde dağılımı görülmektedir.

Tablo: 1 de görüldüğü gibi araştırma kapsamına giren küçük ve orta ölçekli işletmelerin 18 tanesi Tokat, 8 tanesi Turhal, 24 tanesi Çorum ve 15 tanesi de Amasya ilinde bulunmaktadır.

KOBİ'lerin sektörel ağırlıkları ise, % 38 gıda, % 28 taş ve toprağa dayalı sanayi, % 13 ü orman ürünleri, % 5 i Tekstil ve % 17 si ise metal ve makina sanayi sektöründen oluşmaktadır.

% 38 lik bir oranla gıda sanayinde ağırlık un ve un mamülleri, ikinci sırada ağırlığa sahip % 26 lik oranla taş ve toprağa dayalı sanayi ise daha çok tuğla ve kiremit imalatında bulunmaktadır.

1.2. KOBİ'lerin Faaliyete Geçiş Yılları:

Tablo: 2

YILLAR	FREKANS (F)	DAĞILIM (%)
1970 den Önce	10	15
1970-1980	27	42
1980-1985	12	18
1985-1990	9	14
1990 dan sonra	7	11
	65	100

Tablo:2 de anket kapsamına giren KOBİ'lerin faaliyete geçiş yılları, sayıları ve dağılımı görülmektedir.

Mevcut KOBİ'lerin % 15 i 1970 yılından önce, % 42 si 1970-1980 yılları arası, % 18 i 1980-1985 yılları arası, % 14 ü 1985-1990 yılları arası ve % 11 i ise 1990 dan sonra faaliyete başlamıştır.

1.3. KOBİ'lerin Hukuki Yapısı:

Tablo: 3

Firma Türleri	Frekans	Dağılım %
Anonim Şirket	28	43
Limited Şirket	20	31
Kollektif Şirket	9	14
Şahıs İşletmesi	8	12
TOPLAM	65	100

Tablo: 3' de görüldüğü gibi KOBİ'lerin % 43 ü Anonim Şirket statüsündedir. Ülkemizde 1986 yılında yapılan araştırmalarda ilk sırayı şahıs şirketleri, ikinci sırayı Limited Şirketleri, üçüncü sırayı kollektif şirketler almakta idi. 1986 yılından sonra ise genellikle bir kurumsallaşmaya doğru olumlu bir gelişmenin olduğu görülmektedir. Bu süre içerisinde birinci sırayı Anonim Şirket ikinci sırayı ise Limited Şirket almıştır.

Anket sonucuna göre Anonim Şirket statüsünün dışındaki diğer hukuki yapılar sırayla % 31 i Limited şirket, % 14 ü Kollektif Şirket ve % 12 lik bir oranla Şahıs İşletmeleri oluşturmaktadır.

1.4. Çalışan personel Sayısına Göre KOBİ'lerin Dağılımı:

Tablo:4

Çalışan Personel Sayısı	Frekans (F)	Dağılım %
10-20 Arası	13	20
21-30 Arası	7	11
31-40 Arası	13	20
41-50 Arası	25	38
51-100 Arası	4	6
100-150 Arası	3	5
TOPLAM	65	100

Tablo: 4 'de görüldüğü gibi 10-20 arası işçi çalıştıran KOBİ'ler % 20, 21-30 arası işçi çalıştıran % 11, 31-40 arası işçi çalıştıran % 20, 41-50 arası işçi çalıştıran % 38, 51-100 arası işçi çalıştıran % 6 ve 100-150 arası işçi çalıştıran KOBİ'ler ise % 5 lik bir oran teşkil etmektedirler. Bu değerler anket kapsamına giren KOBİ'lerin % 51 inin 40 kişiden daha az işçi çalıştırdığını göstermektedir.

1.5. İşe Başlama Şekline Göre KOBİ'lerin Dağılımı:

Tablo: 5

İşe Başlayış Şekli	Frekans (F)	Dağılım %
Kendim Açtım	51	78
Devren Satın Aldım	14	22
TOPLAM	65	100

Tablo: 5 de anket kapsamına giren KOBİ'lerden % 78 inin işletmeyi kendisinin açtığını, % 22 sinin ise devren satın alındığı görülmektedir.

Yapılan anket çalışmalarında devren satın alınan işletmelerin genellikle 1980 den önce kurulan KOBİ'lerden oluştuğu görülmektedir.

1.6. Profesyonel Yönetici Kullanıyormusunuz?

Tablo: 6

	Frekans (F)	Dağılım %
Evet	25	38
Hayır	40	62
TOPLAM	65	100

Tablo: 6' da profesyonel yönetici kullanan KOBİ'ler % 25 profesyonel yönetici kullanmayan KOBİ'ler ise % 62 lik bir oran teşkil etmektedir. İşletmelerin dışarıdan bir profesyonel yöneticiyi tercih etmemelerinin nedenini ise anket kapsamına giren KOBİ'lerin genelde işletme sahibinin işletme yöneticisi olmasından, ayrı bir maddi külfete neden olacağından ve profesyonel yöneticiye ihtiyaç duymadıklarını belirtmişlerdir.

1.7. İşletme Yöneticisi İşletme Sahibimi?

Tablo: 7

	Frekans (F)	Dağılım %
Evet	58	89
Hayır	7	11
TOPLAM	65	100

Tablo: 7 da anket kapsamına giren KOBİ'lerin % 89 u işletme sahibi tarafından ve % 11 i ise işletme sahibi olmayan kişiler tarafından yönetilmektedir.

1.8. İşletme Sahip/Sahiplerinin Tahsil Durumu Nedir?

Tablo: 8

	Frekans (F)	Dağılım %
İlk	9	14
Orta	6	9
Lise	27	42
Yüksek Okul/Fakülte	23	35
TOPLAM	65	100

Tablo: 8 de görüldüğü gibi KOBİ yöneticilerinin % 35 inin Üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Anket sonuçlarına göre KOBİ yöneticilerinden 23 tanesinin üniversite mezunu görülmesinin nedeni Anonim Şirket ortaklarından en azından birinin veya işletme çalışanlarından birisinin üniversite mezunu olmasından kaynaklanmaktadır.

Üniversite mezunu dışındaki KOBİ yöneticilerinin % 14 ü ilk okul, % 9 u orta ve % 42 si ise lise mezunudur.

1.9. İşletme İle İlgili Mali Kararları Kim Almaktadır?

Tablo: 9

	Frekans (F)	Dağılım %
İşletme Sahibi	23	35
Muhasebe Müdürü	-	-
Yönetim Kurulu	42	65
Finansman Müdürü	-	-
TOPLAM	65	100

Tablo: 9 da işletme ile ilgili mali kararları anket kapsamına giren KOBİ'lerde % 35'i işletme sahibi, % 65 i ise yönetim kurulu oluşturmaktadır.

1.10. İşyerinizde Nasıl Bir Eğitim Yapılmaktadır?

Tablo: 10

	Frekans (F)	Dağılım %
İşyerinizde İşbaşı	17	26
İşyerinizde Organize Eğitim	2	3
Kurs Eğitimi	5	8
Eğitim Yapılmamaktadır	41	63
TOPLAM	65	100

Tablo: 10 da anket kapsamına giren KOBİ'lerden % 63 ünde eğitim yapılmadığını, % 26 sının işyerinde iş başı eğitimi, % 8 i kurs eğitimi ve % 3 ü ise organize eğitimi uygulanmaktadır.

II. KISIM
KOBİ'LERİN GENEL SORUNLARI

2.1. KOBİ'lerin Kuruluş Yeri ile İlgili Sorunları Nelerdir?

Tablo: 11

Kuruluş Yeri İle İlgili Sorunlar	Frekans (F)	Dağılım %
Ulaşım ile İlgili Sorunlar	9	14
Altyapı İle İlgili Sorunlar	2	3
Çevresel Sorunlar	19	29
Diğer Sorunlar	7	11
Sorun Yoktur	28	43
TOPLAM	65	100

Tablo: 11 de görüldüğü gibi KOBİ'lerin % 43 ünün kuruluş yeri ile ilgili sorunlarının olmadığını belirtmişlerdir. Bunun temel nedeni ise organize sanayi bölgelerinde toplanmasıdır. Kuruluş yeri ile ilgili sorunlar genellikle şehrin muhtelif yerleşim biriminde kurulmuş işletmelerde söz konusudur.

KOBİ'lerin kuruluş yeri ile ilgili % 29, çevresel, % 14 ü ulaşım, % 11 i diğer sorunları ve % 3 ü ise altyapı ile ilgili sorunları mevcuttur.

2.2. Kuruluş Aşamasında Fizibilite Etütü Yaptırdınız mı?

Tablo: 12

	Frekans (F)	Dağılım %
Evet	48	74
Hayır	17	26
TOPLAM	65	100

Tablo: 12 de görüldüğü gibi KOBİ'lerin % 74 ü kuruluş aşamasında fizibilite etüdü yaptırmıştır. Bunun sebebi de DPT den teşvik almak için formalite olarak yapılmaktadır.

KOBİ'lerin % 26 sı ise kuruluş aşamasında fizibilite etüdü yaptırmamışlardır.

2.3. İşletme Yöneticisi İle İlgili Sorunlarınız Nelerdir?

Tablo: 13

	Frekans (F)	Dağılım %
Yönetici Vasfı Yetersiz	3	5
Tahsil Seviyesi Yetersiz	17	26
Tecrübesi Yetersiz	9	14
Diğerleri	2	3
Sorun Yoktur	34	52
TOPLAM	65	100

Ankete katılan 65 işletmenin % 52 si işletme yönetici ile ilgili herhangi bir sorunlarının olmadıklarını belirtmişlerdir. Bunun sebebi ise işletme yöneticilerinin çoğunun işletmenin sahibi olmasıdır.

KOBİ'lerin % 26 sı yöneticilerin tahsil seviyelerinin yeterli olmadığını, % 14 ü tecrübelerinin yetersiz oluşu, % 5 i yönetici vasfının yetersiz olduğu ve % 3 ü ise işletme yönetici ile ilgili diğer sorunları oluşturmaktadır.

2.4. KOBİ'lerin Karşılaştıkları En Önemli Sorunları Nelerdir?

Tablo: 14

	I		II		III		IV		V	
	F	D	F	D	F	D	F	D	F	D
Yönetici ve Yönetim Sorunu	4	7	5	10	2	8	4	18	1	5
Kredi Tedarik Sorunu	8	14	10	21	9	35	5	23	2	10
Öz Kaynak Yetersizliği	21	36	4	8	7	27	5	23	4	20
Pazarlama Sorunu	10	17	8	17	3	11	2	9	5	25
Hammadde Tedarik Sorunu	7	12	14	29	2	8	3	14	4	20
Eğitim Sorunu	1	2	3	7	-	-	1	4	-	-
Kalifiye Eleman	7	12	4	8	-	-	2	9	3	15
Diğerleri	-	-	-	-	3	11	-	-	1	5
TOPLAM	58	100	48	100	26	100	22	100	20	100

Tablo: 14 de KOBİ'lerin sorunları önem derecesine göre tesbite çalışılmıştır. Herbir derece grubunda baz olarak yalnız aynı derece için cevap vermiş olan KOBİ'ler dikkate alınmıştır.

Tablo incelendiğinde KOBİ'lerin I.derecede sorunları % 36 öz kaynak yetersizliği, % 17 pazarlama sorunu, % 14 ü kredi tedariki sorunu, % 12 si kalifiye eleman bulamama ve aynı oranda hammadde tedariki sorunu ve % 2 eğitim sorunu oluşturmaktadır.

KOBİ'lerin II derece, sorunları incelendiğinde birinci sırayı ankete katılan işletmelerden % 29 u hammadde tedarikinden kaynaklanan sorunlar oluşturmaktadır. İkinci sırayı ise % 21 oranında kredi tedarik sorunu oluşturmaktadır. Özkaynak yetersizliği ise % 17 lik oranla üçüncü sırada yer almaktadır.

III. derecede, KOBİ'lerin en önemli sorunu % 35 kredi tedarik sorunu birinci sırayı almaktadır, ikinci sırayı % 27 ile özkaynak yetersizliği, % 11 pazarlama sorunu ve diğer sorunları üçüncü sırada en önemli sorun teşkil etmektedir.

IV. derecede, KOBİ'lerin en önemli sorunu ise % 23 özkaynak yetersizliği ve kredi tedariki sorunu oluşturmaktadır. V. derecede ise en önemli sorunu % 25 i pazarlama sorunu oluşturmaktadır.

2.5. Üretim İle İlgili Sorunlarınız Nelerdir?

Tablo: 15

	Frekans (F)	Dağılım %
Mamüle İlgili Sorunlar	7	11
Makine ve Tesis İle İlgili Sorunlar	15	23
Kapasite İle İlgili Sorunlar	19	29
Diğer Sorunlar	5	8
Sorun Yoktur	19	29
TOPLAM	65	100

Tablo: 15 incelendiğinde anket kapsamına giren KOBİ'lerin üretim ile ilgili sorunları incelendiğinde, kapasite ile ilgili sorunları % 29, sorunumuz yoktur % 29, makine ve tesis ile ilgili sorunları % 23, mamül ile ilgili sorunun % 11 ve diğer sorunlar ise % 8 dir.

2.6. Kullandığınız Kapasite Tam mı-Eksik mi?

Tablo: 16

	Frekans (F)	Dağılım %
Tam	27	46
Eksik	32	54
TOPLAM	59	100

Tablo: 16 incelendiğinde KOBİ'ler % 46 sı tam kapasite ile çalışmaktadır. Bu KOBİ'lerden % 54 ü ise atıl kapasite ile çalışmaktadırlar.

2.7. 1993-94 Yıllarında Ortalama Kapasite Oranı Kaçtır?

Tablo: 17

	Ortalama Kapasite Kullanım Oranı
1993	% 62
1994	% 43

Tablo: 17 de 1993 yılında anket kapsamına giren KOBİ'lerin ortalama kapasite kullanım oranı % 62 dir. Bu oran 1994 yılında Beş Nisan kararlarının etkisiyle düşüş göstererek % 43 olmuştur.

2.8. Eksik Kapasite İle Çalışma Nedenleri Nelerdir?

Tablo: 18

	I		II		III	
	F	D	F	D	F	D
Hammadde Yetersizliği	10	17	11	27	15	44
Finansal Yetersizlik	19	31	10	25	7	21
Talep Yetersizliği	21	35	9	23	12	35
İşçilik Sorunları	7	12	9	23	-	-
Teknoloji Yetersizliği	3	5	1	2	-	-
TOPLAM	60	100	40	100	34	100

Tablo: 18 de düşük kapasite ile çalışma nedenleri gösterilmektedir. Düşük kapasite ile çalışmanın temel nedenleri I.II.III. dereceli sorunlar şeklinde incelenmiştir. Ancak her bir derece grubunda baz olarak yalnız o derece için cevap vermiş olup KOBİ'ler dikkate alınmıştır.

Tabloda görüldüğü gibi I. derece sorunlar, % 35 ile talep yetersizliği, % 31 ile finansal yetersizlik, % 17 ile hammadde yetersizliği, % 12 ile işçilik sorunu, ve % 5 ile teknoloji sorunları oluşturmaktadır.

Frekans bazında incelendiğinde 21 KOBİ'nin kapasiteyi kısıtlayıcı birinci nedeni talep yetersizliği, 19 KOBİ'nin finansal yetersizliği, 10 KOBİ'nin hammadde yetersizliği, 7 KOBİ'nin işçilik sorunları ve 3 KOBİ' ninde teknoloji yetersizliği düşük kapasite ile çalışmanın nedenlerini göstermişlerdir.

Kapasiteyi kısıtlayıcı II. derecede önemli nedenler; % 27 hammadde yetersizliği ile 11 KOBİ, % 25 finansal yetersizlik ile 10 KOBİ, % 23 ile talep yetersizliği ve işçilik sorunları ile 9 KOBİ, % 2 si teknoloji yetersizliği ile 1 KOBİ düşük kapasite nedenlerini belirtmişlerdir.

III. derecede ise, % 44 ile birinci sırayı hammadde yetersizliği, ikinci sırayı % 35 ile talep yetersizliği, üçüncü sırayı ise % 21 ile finansal yetersizlik yer almaktadır.

2.9. Pazardaki Talebiniz Yeterli mi?

Tablo: 19

	Frekans (F)	Dağılım %
Evet	36	55
Hayır	29	45
TOPLAM	65	100

Tablo: 19 da anket kapsamına giren KOBİ'lerden % 45 inin pazardaki taleplerinin yeterli olmadıkları, % 55 inin ise taleplerinin yeterli olduğu belirtilmiştir.

2.10. 1990 ve Sonrası Yatırım Yaptınız mı?

Tablo: 20

	Frekans (F)	Dağılım %
Evet	28	43
Hayır	37	57
TOPLAM	65	100

Tablo: 20 de Anket kapsamına giren 65 KOBİ'ye yöneltilen 1990 yılından sonra yatırım yaptınız mı? sorusuna % 57 ile hayır yatırım yapmadım, % 43 ise yatırım yaptıklarını belirtmişlerdir.

2.11. 1990 ve Sonrası Yatırım Yapmama Nedenleri:

Tablo: 21

	Frekans (F)	Dağılım %
Kredi Pahalılığı	6	16
Talep Yetersizliği	11	30
Bürokratik Engeller	3	8
Bilgi Noksanlığı	10	27
Beş Nisan Kararları	7	19
TOPLAM	37	100

Tablo: 21 de 1990 ve sonrası yatırım yapamama nedenleri arasında talep yetersizliği % 30 ile ilk sırada, bilgi noksanlığı % 27 ile ikinci sırada, Beş Nisan kararları üçüncü sırada, kredi pahalılığı dördüncü sırada ve bürokratik engeller ise son sırada yer almaktadır.

2.12. Pazarlama Sorunlarınız Nelerdir?

Tablo: 22

	Frekans (F)	Dağılım %
Mamül İle İlgili Sorunları	6	9
Tutundurma Sorunu	2	3
Fiyat İle İlgili Sorunlar	9	14
Talep Yetersizliği	19	29
Sorun Yoktur	29	45
TOPLAM	65	100

Tablo: 22 de görüldüğü gibi anket kapsamına giren KOBİ'lerin % 45'inin pazarlama sorununun olmadığı görülmektedir.

KOBİ'lerin pazarlama ile ilgili sorunları % 29 u talep yetersizliği, % 14 ü fiyat ile ilgili sorunlar, % 9 u mamül ile ilgili ve % 3 ü tutundurma ili ilgili sorunlardan oluşmaktadır.

2.13. Mamülünüzün Satışını Nasıl Yapıyorsunuz?

Tablo: 23

	Frekans (F)	Dağılım %	Vadeli Satış Oranı
Peşin	8	12	-
1 Ay Vade	11	17	0.80
2 Ay Vade	21	32	0.75
3 Ay Vade	11	17	0.60
4 Ay Vade	14	22	0.55
TOPLAM	65	100	

Tablo: 23 den de görüldüğü gibi KOBİ'lerin % 12 si peşin, % 17 si 1 ay vadeli, % 32 si 2 ay vadeli, % 17 si 3 ay vadeli, % 22 si 4 ay ve daha fazla vade ile satış yapmaktadırlar.

1 ay vadeli satış yapan KOBİ'lerin satışlarının % 80 nini, 2 ay vadeli satış yapan KOBİ'ler satışlarının % 75 ini, 3 ay vadeli satış yapan KOBİ'ler satışlarının % 60 ını, 4 ay ve daha fazla vadeli satışı yapan KOBİ'ler ise satışlarının % 55 ini vadeli satmaktadırlar.

2.14. İhracat Yapıyorsunuz?

Tablo: 24

	Frekans (F)	Dağılım %
Doğrudan Kendi Kuruluşum Aracılığı İle	3	5
Başka Bir Şirket Aracılığı İle	1	1
İhracat Yapmıyorum	61	94
TOPLAM	65	100

Tablo: 24 de KOBİ'lerden % 94 ü ihracat yapmadığını, % 5 i doğrudan kendi kuruluşları aracılığı ile, % 1 'i ise başka bir şirket aracılığı ile ihracat yapmaktadır.

2.15. İhracat Faaliyetinde Bulunmama Nedenleri

Tablo: 25

	Frekans (F)	Dağılım %
İç Piyasa Şartlarının Uygun Olmaması	4	8
Üretim Yetersizliği	3	6
Finansman Güçlüğü	5	10
Dış Pazarlamada Bilgi Eksikliği	13	27
Rekabet Güçlüğü	11	22
Diğerleri	13	27
TOPLAM	49	100

Tablo: 24 de görüldüğü gibi, ihracat faaliyetinde bulunmama nedenleri arasında diğer sebepler dışında başta % 27 ile dış pazarlamada bilgi eksikliği gelmektedir. İkinci nedeni % 22 ile rekabet güçlüğü, üçüncü nedeni finansman güçlüğü, dördüncü nedeni iç piyasa şartlarının olmaması ve sonuncu nedeni üretim yetersizliği gelmektedir.

2.16. Teşvik Tedbirlerinden Yararlanıyormusunuz?

Tablo: 26

	Frekans (F)	Dağılım %
Evet	17	26
Hayır	48	74
TOPLAM	65	100

Tablo: 26 da KOBİ'lerin sadece % 26 sı teşvik tedbirlerinden yararlanmaktadır. % 74 ü teşviklerden yararlanmamaktadır.

Tokat, Çorum Organize Sanayi Bölgesinde kurulan veya kurulma aşamasında olan KOBİ'lerin tümü kaynak kullanımı destekleme teşviki almıştır.

2.17. Hangi Tür Teşviklerden Yararlandınız?

Tablo: 27

	Frekans (F)	Dağılım %
Yatırıma Ait Teşvikler	9	53
İhraca Ait Teşvikler	-	-
Üretime Ait Teşvikler	8	47
TOPLAM	17	100

Tablo: 27 de görüldüğü gibi anket kapsamına giren 65 KOBİ'den sadece 17 tane KOBİ teşvik kullanmıştır. Teşvik alan KOBİ'lerin % 53 ü yatırım, % 47 si üretime ait teşvik kullanmışlardır.

2.18. Size Göre İşletmenizin Halen Kullanmakta Olduğu Teknoloji, aynı Sektörde Faaliyet Gösteren Diğer Firmalara Göre Hangi Düzeydedir?

Tablo: 28

	Frekans (F)	Dağılım %
Geleneksel, Alışlagelmiş Teknoloji	33	51
Modern Teknolojiye Geçme Aşamasında	21	32
Modern Teknoloji	11	17
TOPLAM	65	100

Tablo: 28 de Teknoloji seviyesini bildiren işletmelerin % 51 i geleneksel teknolojiyi kullanmaktadır. Geleneksel teknoloji kullanımı daha çok orta ölçekli

işletmeler arasında yaygındır. KOBİ'lerin % 32 si modern teknolojiye geçme aşamasında, % 17 ise modern teknoloji kullanılmaktadır.

2.19. Gelişmiş Teknolojiye Geçmenizi Engelleyen Faktörler Nelerdir?

Tablo: 29

	Frekans (F)	Dağılım %
Talebin Yeterli Olmayışı	9	22
Sermaye Yetersizliği	19	48
Yetişmiş Teknik Eleman Eksikliği	7	17
İşyerinin Müsait Olmaması	5	13
TOPLAM	40	100

Tablo: 29 da Anket kapsamına giren KOBİ'lerin modern teknolojiye geçişini engelleyen en önemli faktörün % 48 le sermaye yetersizliği, % 22 si talep yetersizliği, % 17 si yetişmiş teknik elemanın mevcut olmayışı, % 13 ise işyerlerinin modern donanım için yeterli olmadığından modern teknolojiye geçemediklerini belirtmişlerdir. Sermaye yetersizliği engeli küçük işletmeler açısından daha önemli bir engel olarak değerlendirilmektedir.

2.20. Kullanılan Makinaların Yaşları Ne Kadardır?

Tablo: 30

	Frekans (F)	Dağılım %
1 Yıldan Az	-	-
1-5 Yılları Arası	3	5
5-10 Yılları Arası	35	54
10 Yıldan Fazla	27	41
TOPLAM	65	100

Tablo: 30 da görüldüğü gibi, işletmelerde kullanılan makinaların yaşları % 54 ü 5-10 yılları arasında, % 41 i 10 yıldan fazla ve % 5 i ise 1-5 yılları arasında makinalardan oluşmaktadır.

2.21. Karşılaştığınız Bürokratik Zorluklar Hangileridir?

Tablo: 31

	Frekans (F)	Dağılım %
Devletten Sağlanan Girdilerin Temin Edilememesi	8	15
Belediyelerle Olan İlişkilerden Kaynaklanan Sorunlar	11	21
Vergi İadeleri İle İlgili Sorunlar	4	8
Diğer Bürokratik Sorunlar	29	56
TOPLAM	52	100

Tablo: 31 de görüldüğü gibi KOBİ'lerin % 56 sının bürokratik sorunu yoktur. KOBİ'lerin % 21 i belediyelerle olan ilişkilerden kaynaklanan sorunları, % 15 i devletten sağlanan girdilerin temin edilememesi, % 8 ise vergi iadeleri ile ilgili sorunları teşkil etmektedir.

2.22. Beş Nisan Kararları İle İş Hacminizde Bir Değişiklik Oldu mu?

Tablo: 32

	Frekans (F)	Dağılım %
Evet	51	78
Hayır	14	22
TOPLAM	65	100

Tablo:32 de hükümetin 1994 yılında almış olduğu Beş Nisan kararları KOBİ'lerin % 78 inin iç hacminde bir değişimin olduğunu, % 22 sinde bir değişimin olmadığı görülmektedir.

2.23. Beş Nisan Kararları İşletmenizi En Fazla Hangi Yönde Etkiledi?

Tablo: 33

	Frekans (F)	Dağılım %
Hammadde Fiyatları Arttı	19	29
Siparişler Yetişmedi	9	14
Satışlarda Azalma Oldu	16	25
Alacaklar Tahsil Edilemedi	17	26
Üretim Düştü	4	6
TOPLAM	65	100

Tablo: 33 de görüldüğü gibi KOBİ'lerden % 29 u hammadde fiyatlarının arttığı, % 26 sı alacaklarını tahsil edemediklerini, % 25 i satışlarda azalma olduğu, % 14 ü alınan siparişlerin zamanında yerine getirilemediği ve % 6 sınında üretimde azalma olduğu görülmektedir.

2.24. Beş Nisan Kararları Firmanızın Yatırım Kararını Nasıl Etkiledi?

Tablo: 34

	Frekans (F)	Dağılım %
Erteledik	60	92
Ertelemedik	5	8
Değişmedi	-	-
TOPLAM	65	100

Tablo: 34 de 5.Nisan kararlarının alınmasıyla KOBİ'lerin % 92 sinin yatırım kararlarını erteledikleri % 8 i ertelemedikleri görülmektedir.

III. KISIM

FİNANSAL SORUNLAR

3.1. İşletmenizi Açarken Gerekli Parayı Nereden Karşıladınız?

Tablo: 35

	Frekans (F)	Dağılım %
Kendi Öz Kaynaklarımızdan	39	61
Akraba ve Arkadaşlardan Boç Aldım	21	32
Ticari Kredi Kullandım	3	4
Banka Kredisi Kullandım	2	3
TOPLAM	65	100

Tablo: 35 de görüldüğü gibi anket kapsamına giren KOBİ'lerin % 62 inin işletme açarken gerekli finansal kaynağı kendi özkaynaklarından karşıladığı, % 32 sinin akraba ve arkadaşlarından borç aldığı, % 4 ünün ticari kredi kullandığı ve % 3 nün ise banka kredisinden istifade ettiği görülmektedir.

3.2. Yıllık Satış Cironuz Ne Kadardır?

Tablo: 36

	1993		1994	
	F	D	F	D
1 Milyar- 10 Milyar	21	48	17	47
10 Milyar - 50 Milyar	11	25	9	25
50 Milyar - 100 Milyar	7	16	7	20
100 Milyar +	5	11	3	8
TOPLAM	44	100	36	100

Tablo: 36 da anket kapsamına giren KOBİ'lerin 1993 yılı satış cirosu % 48 inin 1-10 milyar arası, % 25 nin 10-50 milyar arası, % 16 sinin 50-100 milyar arası, % 11 inin ise 100 milyardan fazladır.

1994 yılında ankete dahil edilen, KOBİ'lerin % 47 sinin 1-10 milyar, % 25 nin 10-50 milyar, % 20 sinin 50-100 milyar, % 8 inin ise 100 milyardan fazla olduğu görülmektedir.

Tablo incelendiğinden 1993 yılında ankete dahil edilen KOBİ'lerin % 63 ünün yıllık satış cirosu 1-50 milyar ve 1994 yılında % 62 sinin yıllık satış cirosu 1-50 milyar arasında değiştiği görülmektedir.

1993 ile 1994 yılı satış cirolarında tabloda görüldüğü gibi fazla bir farklılık olmamıştır. Halbuki 1994 yılında daha fazla olması beklenirken devletin almış olduğu 5.Nisan kararları neticesinde satışlar otomatikmen düşmüş olduğu belirtilmiştir.

3.3. 1993-1994 Yıllarında KOBİ'lerin Toplam Sabit Varlıkları.

Tablo: 37

	1993		1994	
	F	D	F	D
10 - 25 Milyar	11	50	9	60
25 - 50 Milyar	7	32	3	20
50 - 75 Milyar	3	14	1	7
75 Milyar +	1	4	2	13
TOPLAM	22	100	15	100

Tablo:37 de görüldüğü gibi 1993 yılında KOBİ'lerin % 82 sinin ve 1994 yılında % 80 nin toplam sabit varlıkları 10 milyar ile 50 milyar arasındadır.

1993 yılında anket yapılan KOBİ'lerin % 50 sinin 10-25 milyar, % 32 sinin 25-50 milyar, % 14 nün 50-75 milyar, % 4 nün ise 75 milyardan fazla olduğu görülmektedir.

1994 yılında ise KOBİ'lerin % 60 nın 10-25 milyar, % 20 sinin 25-50 milyar, % 13 nün 75 milyar ve daha fazla, % 7 sinin ise 50-75 milyar arasında olduğu belirtilmiştir.

3.4. İşletmenizin Alacak-Borç Yapısı Nasıldır?

Tablo: 38

	Frekans (F)	Dağılım %
Alacaklarım Borçlarımdan Fazladır	32	54
Alacaklarım Borçlarımdan Azdır	8	14
Alacaklarım Borçlarıma Eşittir	17	29
Borcum Yoktur	2	3
TOPLAM	59	100

Tablo: 38 de anket yapılan KOBİ'lerin % 54 nün alacaklarının borçlarından fazla olduğu, bu durumun bir kısmı 1994 yılında devletin almış olduğu 5.Nisan kararları neticesinde alacakların tahsil edilemeyişinden kaynaklandığı (Tablo 32 de % 26 oranında belirtilmiştir). % 14 nün alacakların borçlarından az olduğu, % 29 nun alacak ve borçlarının eşit olduğu, % 3 nün ise borçlarının olmadığı görülmektedir.

3.5. İşletmeniz Kredi Kullanıyor mu?

Tablo: 39

	Frekans (F)	Dağılım %
Evet	19	29
Hayır	46	71
TOPLAM	65	100

Tablo: 39 da anket yapılan KOBİ'lerin % 29 nun işletme kredisi kullandığı, % 72 nin ise işletme kredisi kullanmadığı belirtilmiştir.

3.6. İşletmeniz Krediye İhtiyaç Duyduğu Zaman Daha Fazla Hangi Kaynaklara Başvurmaktadır? (Önem Sırasına Göre Derecelendirilmiştir)

Tablo: 40

	I		II		III	
	F	D	F	D	F	D
Bankalar	17	28	13	24	11	21
Müşteri Avansları	5	8	7	13	4	7
Akraba ve Yakın Çevre	11	18	15	28	19	36
Ortaklardan Alınan Avanslar	22	35	19	35	18	34
Diğerleri	7	11	-	-	1	2
TOPLAM	62	100	54	100	53	100

Tablo: 40 da KOBİ'lerin krediye ihtiyaç duydukları zaman daha çok hangi kaynaklara başvurdukları önem derecesine göre tesbite çalışılmıştır. Her bir derece grubunda baz olarak yalnız aynı derece için cevap vermiş olan KOBİ'ler dikkate alınmıştır.

Tablo:40 incelendiği gibi KOBİ'lerin I. derecede % 35 ortaklardan alınan avanslara, % 28 i bankalara, % 18 i akraba ve yakın çevreye, % 11 i başka diğer kaynaklara, % 8 ise müşteri avanslarına başvurduklarını belirtmiştir.

II. derece, % 35 i ortaklardan alınan avanslara, % 28 i akraba ve yakın çevreye, % 24 ü bankalar, % 13 ü müşteri avanslarına başvurduklarını.

III. derecede ise % 36 sı akraba ve yakın çevreye, % 34 ü ortaklardan alınan avanslara, % 21 i bankalara, % 7 si müşteri avanslarına, % 2 si ise diğer kaynaklara başvurmaktadır.

Tabloda da görüldüğü gibi KOBİ'ler krediye ihtiyaç duydukları zaman daha çok ortaklardan alınan avans ve akraba ve yakın çevreye başvurumaktadırlar. Banka ise üçüncü sırada yer almaktadır.

3.7. Kullanılan Kredi Çeşidi.

Tablo: 41

	Frekans (F)	Dağılım %
Ticari Kredi	13	68
Yatırım Kredisi	4	21
Serbest Piyasa Kredisi	2	11
TOPLAM	19	100

Tablo: 41 de görüldüğü gibi kredi alan (19 tane KOBİ) KOBİ'lerin % 68 i ticari banka kredisi, % 21 i yatırım kredisi, % 11 ise serbest piyasa kredisi kullanmışlardır.

3.8. Kullanılan Kredi Miktarı.

Tablo: 42

	1993		1994	
	F	D	F	D
500 Milyon - 1 Milyar	5	8	7	12
1 Milyar - 5 Milyar	10	15	9	15
5 Milyar - 10 Milyar	3	5	2	3
10 Milyar +	1	2	1	2
Kredi Kullanmıyoruz	46	70	40	68
TOPLAM	65	100	59	100

Tablo: 42 de görüldüğü gibi 1993 yılında KOBİ'lerin % 70 i ve 1994 yılında ise % 68 i kredi almamışlardır.

1993 yılında KOBİ'lerin % 15 i 1-5 Milyar arası % 8 i 500 Milyon-1 Milyar, % 3 5-10 Milyar ve % 2 si ise 10 milyar ve üstü kredi almışlardır.

1994 yılında ise KOBİ'lerin % 15 i 1-5 Milyar, % 12 si 500 Milyon- 1 Milyar, % 3 ü 5-10 Milyar ve % 2 si ise 10 Milyar ve üstü kredi almışlardır.

3.9. Almış Olduğunuz Krediler % Kaç İhtiyacınızı Karşılıyor?

Tablo: 43

1 İhtiyaç (%)	2 Frekans (F)	3 Dağılım (%)	4 (1x1)(%xF)
5	3	16	15
10	7	37	70
15	4	22	60
20	2	10	40
25	2	10	50
30	1	5	30
TOPLAM	19	100	265

Tablo: 43 de görüldüğü gibi KOBİ'lerin % 16 sının (3 KOBİ) almış olduğu kredi ihtiyaçlarının % 5 ini karşılamakta, % 37 sinin (7KOBİ) almış olduğu krediler ihtiyaçlarının % 15 ini, % 10 nun (2+2 4 KOBİ) almış oldukları krediler ihtiyaçlarının % 20 ve % 25 ihtiyaçlarının % 30 unu karşıladıklarını belirtmişlerdir.

Ortalama olarak KOBİ'lerin almış oldukları krediler ihtiyaçlarının % 14 ünü (265/19= 14) karşıladığı görülmüştür.

3.10. Mevcut Kredi Sistemi Hakkındaki Görüşler:

(Vade, Faiz ve Miktar Yönünden)

Tablo: 44

	Frekans (F)	Dağılım %
Kredi Kullanılmıyor	46	70
Adaletsiz, Faiz Yüksek	9	14
Vade Kısa	3	5
Kredi Miktarı Düşük	1	2
Kredi Miktarı Uygun	2	3
Normal	2	3
Enflasyonla Orantılı	2	3
TOPLAM	65	100

Tablo: 44 de görüldüğü gibi anket yapılan KOBİ'lerin yöneticilerin % 70 nin kredi kullanmadıklarını, % 14 nün kullanılan kredilerin adaletsiz ve faizlerinin yüksek olduğunu, % 5 nin vadelerinin kısa olduğu, % 3 nün kredi miktarının uygun, kredi sisteminin normal ve enflasyon ile orantılı olduğu ve % 2 sinin ise kredi miktarının düşük olduğu belirtmişlerdir.

3.11. Kredi Maliyetinin Yüksekliği Karşısında Firmanızın Tutumu

Ne Olmuştur?

Tablo: 45

	Frekans (F)	Dağılım %
Özkaynak Artırıldı	8	28
Yatırım Projeleri Kısıldı	2	7
Stok Azaltıldı	5	18
Personel Azaltıldı	1	4
Kapasiteyi Düşürdük	3	11
Diğerleri	9	32
TOPLAM	28	100

Tablo: 45 de görüldüğü gibi anket yapılan KOBİ'lerin % 18 i kredi maliyetlerinin yüksekliği karşısında stoklarını azalttığı, % 28 i özkaynaklarını

artırdığını, % 7 si yatırımlarını kısıtığını, % 4 ü personel azalttığını beyan etmişlerdir. Ankete katılan firmaların % 32 si kredi maliyetlerinin yüksekliği karşısında "diğerleri" cevabını vermişlerdir. Bu cevapların resmi olmayan kuruluşlardan borç para aldıkları anlaşılmaktadır. Bu durumdan da en fazla etkilenen küçük işletmeler olmuştur.

3.12. İşletmenizin Halen Finansman Sorunu Varmıdır?

Tablo: 46

	Frekans (F)	Dağılım %
Evet	53	82
Hayır	12	18
TOPLAM	65	100

Tablo: 46 da anket yapılan KOBİ'lerin % 82 sinin halen finansman sorunu olduğu, % 18 nin ise bu konuda bir sorunun olmadığı görülmektedir.

3.13. Finansman Sorununun Niteliği Nedir?

Tablo: 47

	Frekans (F)	Dağılım %
Kredi Bulamamak	2	4
Kredi Pahalılığı	13	24
Özkaynak Yetersizliği	11	20
Çalışma Sermayesindeki Artış	21	39
Yatırımlar	2	4
Diğerleri	5	9
TOPLAM	54	100

Tablo: 47 de görüldüğü gibi KOBİ'lerin finansman sorununun başında çalışma sermayesindeki artış ve kredi pahalılığı gelmektedir.

KOBİ'lerin % 39 unun finansman sorununun kaynağı çalışma sermayesindeki artış, % 24 nün kredi pahalılığı, % 20 sinin özkaynak yetersizliği, % 9 diğerleri, % 4 kredi bulamamak ve yatırımların oluşturduğu görülmektedir.

3.14. Çalışma Sermayesinin % Kaçını Hangi Kalemlere Yatırıldığı.

Tablo: 48

1 Çalışma Sermayesinin Hammadde ve Malzemeye Ayrılan Pay (%)	2 Frekans (F)	3 Dağılım (%)	4 (1x2)(%xF)
50	8	16	400
60	15	29	900
70	18	35	1260
80	10	20	800
TOPLAM	51	100	3360

Tablo: 48 de görüldüğü gibi KOBİ'lerin % 16 sı çalışma sermayesinin % 50 sini hammadde ve malzemeye, % 29 u çalışma sermayesinin % 60 nı, % 35 i çalışma sermayesinin % 70 ini, % 20 si ise çalışma sermayesinin % 80 nini hammadde ve malzemeye yatırmaktadır.

KOBİ'lerin % 74 ü çalışma sermayesinin yaklaşık olarak % 65 ini hammadde ve malzemeye yatırmaktadır.

Ortalama olarak ise KOBİ'ler çalışma sermayesinin % 66 sını ($3360/51=65.8$) hammadde ve malzemeye yatırdıkları tesbit edilmiştir.

3.15. Çalışma Sermayesinin Maaş ve Ücretlere Ayrılan Payı.

Tablo: 49

1	2 Frekans (F)	3 Dağılım (%)	4 (1x1)(%xF)
5	13	25	45
10	21	41	210
15	9	18	135
20	4	8	80
25	3	6	75
30	1	2	30
TOPLAM	51	100	575

Tablo: 49 da anket yapılan KOBİ'lerin % 41 i çalışma sermayelerinin % 10 nu maaş ve ücretlere ayırdığını, % 25 i çalışma sermayelerinin % 5 ini, % 18 i çalışma sermayelerinin % 15 ini, % 8 i çalışma sermayelerinin % 20 sini, % 6 sı çalışma sermayelerinin % 25 ini, % 2 si ise çalışma sermayelerinin % 30 unu maaşve ücrete ayırmaktadırlar.

KOBİ'lerin % 66 sı çalışma sermayelerinin yaklaşık olarak % 7,5 unu ücret ve maaşlara yatırmaktadır.

Ortalama olarak ise KOBİ'ler çalışma sermayelerinin % 11 ini ($575/51=11,27$) ücret ve maaşlara ayırdıkları tesbit edilmiştir.

3.16. Çalışma Sermayesinin Enerji Giderlerine ayrılan % Pay:

Tablo: 50

1 (%)	2 Frekans (F)	3 Dağılım (%)	4 (1x2)(%xF)
3	12	24	36
5	22	43	110
10	15	29	150
15	2	4	30
TOPLAM	51	100	326

Tablo: 50 de KOBİ'lerin çalışma sermayelerinin % 6,3 nü enerji giderlerine yatırdıklarını göstermektedir.

KOBİ'lerin % 43 ü çalışma sermayesinin % 5 nin enerji giderlerine, % 29 u çalışma sermayesinin % 10 unun, % 24 ü çalışma sermayesinin % 3 nü, % 4 ü ise çalışma sermayesinin % 15 ini enerji giderlerine yatırdıkları görülmektedir.

KOBİ'lerin % 72 si çalışma sermayelerinin yaklaşık % 7,5 unu enerji giderlerine yatırmaktadırlar.

Ortalama olarak KOBİ'ler çalışma sermayelerinin % 6 sınırın ($326/51=6.3$) enerji giderlerine yatırdıkları tesbit edilmiştir.

3.17. Çalışma Sermayesinin Vergiye Ayrılan Payı %.

Tablo: 51

1 (%)	2 Frekans (F)	3 Dağılım (%)	4 (1x2)(%xF)
5	38	74	190
10	10	20	100
15	3	6	45
TOPLAM	51	100	335

Tablo: 51 de KOBİ'lerin çalışma sermayesinin % kaçını vergiye ayırdıklarını göstermektedir.

KOBİ'lerin % 74 ü çalışma sermayelerinin % 5 ini, % 20 si çalışma sermayesinin % 10 nu, % 6 sı ise çalışma sermayelerinin % 15 ini vergiye ayırmışlardır.

KOBİ'lerin %94 ü çalışma sermayelerinin yaklaşık olarak % 7,5 nu vergi giderlerine ayırmaktadırlar.

Ortalama olarak KOBİ'ler çalışma sermayelerinin % 6,5 unu ($335/51=6.49$) vergiye ayırdıkları tesbit edilmiştir.

3.18. Gelecek Yıl Nakit Fazlası Veya Açığını Belirlemek İçin Ön Çalışmanız Oldu mu <<

Tablo: 52

	Frekans (F)	Dağılım (%)
Evet	28	60
Hayır	19	40
TOPLAM	47	100

Tablo: 52 de görüldüğü gibi KOBİ'lerin % 60 ı gelecek yıla ait nakit fazlası veya açığını belirlemek için ön çalışma yaptıklarını, % 40 ı ise herhangi bir ön çalışma yapmadıklarını belirtmişlerdir.

3.19. İşletmenizde Elde Ettiğiniz Artık Kazançları Çalışma Alanınız Dışında Kullanıyorsunuz <<

Tablo: 53

	Frekans (F)	Dağılım (%)
Evet	23	61
Hayır	15	39
TOPLAM	38	100

Tablo: 53 de KOBİ'lerin % 61 i elde etmiş oldukları artık kazançları çalışma alanları dışında kullandıkları % 39 u ise kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

3.20. Artık Kazançların Çalışma alanı Dışında Yatırım Sahası (Önem Sırasına Göre Derecelendirilmiştir.

Tablo: 54

	I		II		III	
	F	D	F	D	F	D
Yatırım	13	36	-	-	-	-
Gayrimenkul	9	25	2	18	-	-
Oto Alım Satımı	11	31	4	36	-	-
Menkul	3	8	5	46	10	100
TOPLAM	36	100	11	100	10	100

Tablo: 54 de KOBİ'lerin sorunları önem derecesine göre tesbite çalışılmıştır. Herbir derece grubunda baz olarak yalnız o derece için cevap vermiş KOBİ'ler dikkate alınmıştır.

Tablo incelendiğinde KOBİ'lerin 1.derecede artık kazançları, çalışma alanı dışında kullanan kesimin % 36 sı başka alana yatırım yapmakta, % 31 i oto alım satımı yapmakta, % 25 i gayrimenkul almakta, % 8 i ise menkul satın almaktadır.

3.21. KOBİ'lerin 1993-94 Yıllarında Kâr veya Zarar Miktarı.

Tablo: 55

	1993 Kâr		1994 Kâr		1993 Zarar		2994 Zarar	
	F	D	F	D	F	D	F	D
	0 - 500 Milyon	11	29	7	64	9	33	12
500 - 1 Milyar	18	49	3	27	11	41	11	23
1 Milyar - 5 Milyar	5	14	1	9	4	15	21	43
5 Milyar +	3	8	-	-	3	11	5	10
TOPLAM	37	100	11	100	27	100	49	100
		0						

Tablo: 55 de görüldüğü gibi 1993 yılında 37 KOBİ kâr ve 27 KOBİ ise zarar etmiştir. 1994 yılında ise 11 KOBİ kâr ederken 49 KOBİ zarar etmiştir.

1993 yılında kâr eden 37 KOBİ'nin % 29 u (11 KOBİ) 0-500 milyon, % 49 u (18 KOBİ) 500- 1 Milyar, % 14 ü (5 KOBİ) 1 - 5 milyar, % 8 i (3 KOBİ) 5 milyardan fazla kâr etmiştir.

1993 yılında zarar eden 27 KOBİ'nin % 33 ü (9 KOBİ) 0 - 500 mliyon, % 41 i (11 KOBİ) 500 - 1 milyar, % 15 i (4 KOBİ) 1 - 5 milyar, % 11 i (3 KOBİ) 5 milyardan fazla zarar etmiştir.

1994 yılında kâr eden 11 KOBİ'nin % 64 (7 KOBİ) 0-500 milyon, % 27 si (3 KOBİ) 500 - 1 mİLYAR, % 9 U (1KOBİ) 1 - 5 milyar arası kâr etmiştir.

1994 yılında zarar eden 49 KOBİ'nin % 24 ü (12 KOBİ) 0 - 500 milyon, % 23 ü (11 KOBİ) 500 - 1 Milyar, % 43 ü (21 KOBİ) 1 - 5 milyar, % 10 u ise (5 KOBİ) 5 milyardan fazla zarar etmiştir.

3.22. KOBİ'lerin 1993-94 Yıllarındaki Zararlarının Temel Nedenleri.

Tablo: 56

	Frekans (F)	Dağılım (%)
Hammadde Fiyatlarının Çok Yükseliği ve Hammadde Teminindeki Zorluklar	9	20
5.Nisan Kararlarının Etkisi	25	54
Yönetimdeki Eksiklikler	1	2
Personel Sorunu	6	13
Teşvik Yetersizliği	1	2
Talep Yetersizliği	4	9
TOPLAM	46	100

Tablo: 56 da görüldüğü gibi zarar eden KOBİ'lerin % 20 si (9 KOBİ) hammadde fiyatlarının çok yükselişi ve teminindeki zorluklardan zarar ettiklerini,

bununda 5.Nisan kararları neticesinde hammadde fiyatlarının dövize endeksli olması ve neticede otomatikmen artması hammadde temininde bir zorluk ortaya çıkarmıştır. % 54 (25 KOBİ) 5.Nisan kararlarından zarar gördüklerini, % 2si (1 KOBİ) yönetim eksikliğinden, % 13 (6 KOBİ) personelden, % 2 si (1 KOBİ) teşvik yetersizliğinden (devletin hak edilen teşviki vermemesi), % 9 u ise (4 KOBİ) talep yetersizliğinden zarar ettiklerini belirtmişlerdir.

GENEL DEĞERLENDİRME

Günümüzde ekonomik ve sosyal şartların etkisiyle, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin (KOBİ) önemi son yıllarda artmıştır. Günümüz hızlı rekabet ve ileri teknoloji ortamında işletmelerin geleneksel yöntem ve boyutlarda kalması elbetteki düşünülemez. İşletmeler, yaşamlarını devam ettirebilmek için devamlı büyüme ve gelişme eğilimi içinde bulunmaktadır. Ancak büyümenin getirdiği tüketicinin değişen taleplerine cevap verememe, ekonomik kriz dönemlerinde ölçek yapılarını kriz şartlarına uyduramama, geniş bürokrasi ağı gibi sorunlarla da zaman zaman karşı karşıya kalmaktadırlar. İşte burada küçük işletmelerin önemi ortaya çıkmakta, esnek yapılarıyla yeni şartlara ve ortamlara uyum sağlama özellikleri nedeniyle ekonomi gündemine gelmektedirler. Gelişmekte olan ülkelerde de istihdam yapıcı özellikleri ve bölgeler arası dengeli kalkınmaya katkıları nedeniyle küçük ve orta ölçekli işletmeler, gelişmeleri özellikle teşvik edilmesi gereken kesim durumunda bulunmaktadır.

Sanayileşmiş ülkelerde küçük ve orta ölçekli işletmelerin güçleri ve özellikle Japonya'da bu işletmelerin meydana getirdiği harikalar gözler önündedir. Bu ülkelerde küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri, ekonomik gelişme ve dinamizmin artırılmasında etkin olarak kullanılmaktadır. Ülkemizde bu konuda geçikmeden gereken önlemleri alarak küçük ve orta ölçekli işletmelerden en yüksek derecede yararlanılmalıdır.

Ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletmeler özellikle istihdam yapmak ve bölgeler arası dengeli kalkınmaya katkıları neticesinde önem kazanmaktadırlar. Ancak üretim, eğitim, pazarlama, hammadde ve malzeme tedariki gibi sorunun yanısıra en önemli sorun olarak görünen finansman sorunuyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Finansman sorunu, ekonomik konjonktür ve enflasyonun da etkisiyle artan oranda önem kazanmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansal sorunları genellikle kuruluş aşamasında başlamakta ve yaşamları boyunca faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de küçük ve orta ölçekli işletmelerin sorunları tesbit edilmiş ve her fırsatta ortaya konmaktadır. Ancak sorunların sebepleri konusunda belirsizlikler mevcuttur. Bu durum sorunların yapısından kaynaklanmaktadır.

İşletmelerin; tedarik, üretim, pazarlama, finansman gibi temel fonksiyonları birbiriyle etkileşim içinde bulduklarından sorunlarda birbirini etkilemekte ve birbirinden etkilenmektedir. Her sorunun temeline inildiğinde, her sorunun sonucu dönüp dolaşıp finansman sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. İşletmenin temel fonksiyonlarını koordine eden yönetimin yapısında önemli rol oynamaktadır.

KOBİ'ler genellikle kuruluş aşamasında yetersiz öz sermaye ile kurulmaktadır. Öz sermayenin yetersiz oluşu işletmeyi borçlanmak zorunda bırakmaktadır. Sağlanan kredilerin vade bakımından kısa vadeli olmasından dolayı çok kez işletme kâra geçmeden almış oldukları kredilerin faiz ve taksitlerini ödemek zorunda kalırlar.

Diğer sorunlar finansal sorunlara yol açtığı gibi finansal sorunlarda diğer çeşitli sorunlara sebep olmaktadır. Yeterli sermaye birikimi veya yatırım kredisi temin edemeyen, girişimciler yeni iş kuramamakta yada yeni teknolojiye ayak uydurmak için gerekli yatırım yapamayan işletmeler üretim ve pazarlama sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar.

Küçük ve orta ölçekli işletme sahipleri tasarruflarının yönlendirmelerinde bilinçsiz davranmaları ayrı bir sorundur. Elde ettikleri kârları yatırımlar yerine gelişmiş ekonomilerde ölü yatırımlar olarak nitelendirilen, gayrimenkul alımları gibi özel varlıklarını atırmada kullanmaları, ekonomide görünmeyen potansiyellerin ortaya çıkmamasına neden olmakla birlikte, dolaylı yollarla işletmelerin büyümesi engellenmektedir.

Sorunlar ve özellikle finansman sorunları, küçük ve orta ölçekli işletmelerin içinden ve dışından kaynaklandığından çözümü içinde bu işletmelere, devlete, diğer kurum ve kuruluşlara görevler düşmektedir. Sorunun çözümünü tek bir kaynaktan beklemek fayda getiremez. Devlet ve işletmelerin ortak dayanışmasına ihtiyaç vardır. İşletmeler yapısal eksikliklerini giderici önlemler almalı, devlet de bu konuda küçük ve orta ölçekli işletmelere destek olmalı, tedbirler alınmalıdır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin yapısal özellikleri; mali konulardaki bilgisizlikleri ve bunun uzantısı olarak modern işletmecilik kaynaklarından yararlanamamaları bu işletmelerin finansal sorunlarını aşmalarına engel olmaktadır. Bu nedenle finansal sorunların yalnızca kredi güçlüklerinin giderilmesi ile çözümlenmesi mümkün değildir. Herşeyden önce işletme sahibi ve yöneticilerinin bu eksikliklerini giderecek eğitim çalışmalarına yönelmesi ve ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Ekonominin dış dünyaya açıldığı ve Avrupa Topluluğu'na üyeliğimizin gündemde olduğu bir dönemde, küçük ve orta ölçekli işletmelerimizin rekabet gücünün artırılması gerekmektedir. Bununla bağlantılı olarak bilgi çağına giden dünyada, ülkemizin iyi bir yer bulabilmesi için tüm kesimlerin olduğu gibi küçük ve orta ölçekli sanayi girişimcilerinin bilgilendirilmesi de zorunludur.

Bu aşamada küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerine yapılacak en iyi yardım, ekonomik ve politik istikrarın bütün yönleriyle ülkeye hakim olmasının sağlanmasıdır. Bundan sonra küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerine güvenmek, onların gelecekte neler yapabileceklerini görmek için yeterlidir.

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN FİNANSAL SORUNLARININ ÇÖZÜMÜ İÇİN ÖNERİLER

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin üretim faaliyetlerini yürütebilmeleri için öncelikle bir kuruluş yerine ihtiyaç vardır. Bu kuruluş yerinin de her hangi bir mahal, bir yer olamayacağı, daha ziyade altyapı tesisleri bakımından uygun bulunan bir yerde olması gerektirir.

Küçük ve orta ölçekli işletme teşebbüslerinin üretim ve yönetim fonksiyonlarını yerine getiren ve saptayan, firma sahibinin kendisidir. Ayrıca bu kuruluşların mali imkanları da çok sınırlı bulunmaktadır. Bu nedenle kuruluş yerinin temini bakımından organize sanayi bölgelerinin, sanayi sitelerinin veya daha kısa ifadeyle sistemli ve altyapı tesisli kuruluş yerlerinin Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kanalıyla yapılmasının öncelikle ele alınması gereklidir.

Ayrıca tesis edilecek bu organize sanayi bölgelerinin ve sanayi sitelerinin yalnız üretim faaliyetinde bulunan küçük ve orta ölçekli işletmelerin yararlarına sunulması sağlanarak, çeşitli nedenlerle meydana gelebilecek devir işlemlerinde de yine küçük ve orta ölçekli işletmelere devredebilmesi imkanı belli esaslara bağlanmalıdır. Ayrıca sitelerdeki kira bağlantılarının belirli bir düzene bağlanması temin edilmelidir.

- Hammade üreten kuruluşlar satışlarını genellikle büyük miktarlarda piyasaya arz etmekte, buna dayalı olarakta bu kuruluşların ürettikleri hammaddeleri daha ziyade büyük kuruluşlar, mali yönden kuvvetli olan şirketler satın almaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin daha ucuz, kaliteli, uygun zamanda hammadde tedariki sağlayabilmeleri için, sınai hammadde üreten kuruluşların satışlarının belli bir miktarının küçük ve orta ölçekli işletmelere yapmaları ve dağıtımın sistemli bir hale getirilmesi gerekmektedir.

Ayrıca hammadde ve mamul maddelerin ihraç edilmesi nedeniyle bunların yurt içinde tedariki zorlaşmaktadır. Bunun içinde hammadde ve yarı mamül madde konusunda öncelikle yurtiçi ihtiyacı temin edilmelidir.

- Türkiye Elektrik Kurumunca küçük ve orta ölçekli işletmelere yeterince ve sürekli olarak ucuz elektrik sağlanmalıdır.

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin pazarlama imkanlarını geliştirmek üzere, devlet alımlarının küçük partiler halinde yapılması sağlanarak, küçük ve orta ölçekli işletmeleri koruyucu hükümler getirilmeli, ayrıca devlet alımlarında bu ürünlere belli ölçülerle öncelik tanınması uygulamaya konulmalıdır.

- Günümüzün şartlarına göre çabuk karar verilebilecek, yeri gelince atak davranıp işletme çıkarları doğrultusunda risklere girebilecek yöneticilerin varlığına bağlıdır. Kendine güvenen, ne yaptığını bilen ve rahat hareket eden yöneticilerin küçük yaştan girişimcilik ruhuyla beslenmesi işletmelerin verimliliğini artıracaktır. onun için ilk okullarda ve orta okullarda verilen ticaret dersleri gibi işletmecilik dersi adı altında girişimcilik dersi verilmelidir.

- Girişimciler çeşitli güvencelerle (Bağ-Kur, SSK, Maliye ve Teşvik mevzuatı) desteklenmelidir. Girişimciler ne kadar kendini güvencede hissederse faaliyetlerinde başarıları o oranda artar. Aksine girişimci bu desteği hissetmezse, tasarruflarını ölü yatırımlara yönlendirebilecektir.

- Devletçe işsizlik sigortası uygulanmalıdır. İşletme faaliyetleri verimli olacaksa işçi almalıdır. Devletin istihdam politikası yönünde hareket etmemelidir. Eğer bu şekilde hareket ederlerse sonuçları KİT'ler gibi olabilir. Yani her biri verimsiz işçi ücretlerini sırtında taşıyamayan hantal işletmeler haline gelebilir.

- Devlet İstatistik Enstitüsü'nünce daha önceleri 1-9, 10-24, 25, 49, 50, 99 kişinin çalıştığı işletmelere ilişkin sanayi sayımlarının tekrar gündeme gelmesi sağlanmalıdır. Veri tabanı her türlü teşvik için gereklidir.

- Özelleştirme ile aksak rekabet önlenmeli ve kamu kaynaklarının etkin kullanımı sağlanmalıdır.

- Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), KOBİ'lerin yoğunlaştığı bu bölgelerde şubeler kurmalıdır.

- Bölgede girişimciliğin zayıf, sermaye birikiminin yetersiz olması ve çok ortaklık şirketlere duyulan güvensizlik gözönünde bulundurularak, kamu sektörünün öncülüğünde, yap işlet devret modeli ile tasarruf sahipleri, çok ortaklı şirketler bünyesinde toplanmalı, bu şahısların mevcut tasarrufları bölge ekonomisine yarar sağlayacak yatırımlara kaydırılmalıdır.

- Kanunlarda değişiklik yapmadan ve teşvik kararları almadan küçük ve orta ölçekli işletmeler ve onların temsilcisi kuruluşlarla mutlaka temas kurulmalı, fikir alışverişinde bulunarak zaman ve emek israfının önüne geçilmelidir.

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişmesine engel olan formaliteler azaltılmalı, yeni girişimcilerin iş hayatına katılmasını sağlamak için teşvikler verilmelidir.

- Küçük ve orta ölçekli işletmelere devlet tarafından veya bağımsız kuruluşlar kanalı ile eğitim, danışmanlık, araştırma ve geliştirme konularında destek verilmelidir.

- Finansal gücü olmayan girişimcilerin yatırım fikirlerini gerçekleştirmesine katkıda bulunmak için risk sermayesi teşvik edilmelidir.

Yeni girişimci adaylarına sermaye olarak kullanabilecekleri düşük faizli krediler verilmesi gerekirken başarısızlık korkusunu minimum düzeyde hissederek yatırımlara yönelebilirler.

- İmalat sanayine tahsis edilen kredilerin daha anlamlı ve uygun zamanda sunulması gerekir.

Örneğin; Halk Bankası tarafından küçük ve orta ölçekli işletmelere verilen kredilerin miktarı artırılabilir. Böylece işletmeler aldıkları kredileri işletmenin günlük harcamalarında kullanmak yerine yatırımlarda kullanmayı tercih edeceklerdir. Ayrıca bu konudaki bürokratik engeller kaldırılabilir.

- Teşviklerin dağılımında ve kullanılmasında devlet müdahalesi asgari düzeyde tutulmalıdır. Nakti destek ve teşviklerin dağılımı ve kullanılması "küçük işletme yatırım şirketleri", "risk sermaye şirketleri" ve "kredi garanti kuruluşları"

aracılığı ile yapılmalıdır. Başka bir ifade ile, devlet yada hükümetler küçük ve orta ölçekli işletmeleri teşvik için ayırdıkları fonları bu finansal kuruluşlara aktararak dolaylı bir biçimde kullandırmış olacaklardır.

- Teşvikler yaygın değil seçici olmalıdır. Her işletmenin teşvik edilmesi demek hiçbirinin teşvik edilmemesi demektir. Bu nedenle, azar azar herkese teşvik vermek yerine bölge, sektör ve firma bazında hedeflenen amaçlar doğrultusunda doyurucu seçici teşvikler verilmelidir.

- Küçük işletmeler, işçilik giderlerinde finansman yükünü azaltmak için fason iş yaptırabilir. Küçük girişimciler arasında yaygın olmayan çek kullanımının, fon oluşturmada çok önemli bir yeri vardır. Böylece küçük işletme sahibi, başka kaynaklardan sağlayamayacağı fonların bir kısmını çek kullanarak sağlayabilir.

- İşyerinin açılışında yapılacak masraflar mümkünse taksitler halinde ödenmelidir. Böylece başlangıç sermayesi azaltılabilir.

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansal kaynaklarını daha etkili kullanmalarını sağlamak amacıyla Esnaf ve Sanatkar Kredi Fonu, KOSGEB, TESK ve Türkiye Halk Bankası işbirliği ile finansal danışmanlık ve teknik rehberlik hizmetleri artırılarak verilmelidir.

Küçük ve orta ölçekli işletmeleri temsil eden kuruluşların sermaye katılımı ile bu kesimin makina ve teçizat ihtiyaçlarını karşılamak için leasing şirketi kurulmalıdır.

- T.C. Merkez Bankası nezdinde orta ve uzun vadeli küçük işletme reeskont kredisi oluşturulmalı, bu suretle "Türkiye Halk Bankası" na ucuz kaynak aktarımı sağlanarak küçük işletmelere daha düşük faizli ve yüksek limitli kredi kullandırılmalıdır.

- Bu işletmelere verilen krediler, banka ve sigorta muameleleri vergisinden muaf tutulmalıdır.

- Türkiye Halk Bankası'nın nominal ve ödenmiş sermayesi artırılmalıdır.

- K  k ve orta ölçekli işletmeleri destekleyen bankaların yeni kaynaklar ile donatılması, odaların da kaynak oluşturmada katkısı olması ve hususta işbirliği yapılmalıdır.

- K  k ve orta ölçekli işletmelere kredi veren bankalardaki personelin yetiŐtirilmesi, kontrollu kredi uygulama için danışmanlık hizmetlerine önem verilmelidir.

- Mevcut kredi hacmi içindeki k  k ve orta ölçekli işletmelerin payı artırılmalıdır.

- Kalkınma bankalarının k  k ve orta ölçekli işletmelerin yatırımlarını desteklemede daha aktif ve önemli görevler alması sağlanmalıdır.

- K  k ve orta ölçekli işletmeler için, öncelikle kredi maliyetlerinin borçlanmayı rasyonel kılacak  l de olması sağlanmalıdır. Gerektiğinde kredi faizlerinin belirli kısımları sübvansede edilmelidir.

- K rliliği azalan sektörlere yeni sübvansiyonlar yerine teknolojik yenileme getirici teşvikler uygulanmalıdır. Aslında en önemli tedbir ekenomide istikrar sağlanmasıdır. Ancak bu Şekilde, k  k ve orta ölçekli işletmelerin sorunları, üzüm yolunda ilerleyecektir.

**KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN (KOBİ'LERİN) FİNANSAL
SORUNLARININ ARAŞTIRILMASI İLE İLGİLİ**

ANKET FORMU

Anket soruları işletme hakkında genel bilgi, temel sorunlar ve finansal sorunlar şeklinde üç bölümden oluşmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞLETME HAKKINDA GENEL BİLGİ

1. İşletmenizin ticari ünvanı.....
2. İşletmenizin faaliyete başlama tarihi.....
3. İşletmenizin faaliyet alanı.....
4. İşletmenizin hukuki yapısı,
 Limited Anonim Kollektif Diğerleri
5. İşletmede çalışan toplam personel sayısı.....
6. Bu işe nasıl başladınız,
 Kendim açtım Devren satın aldım
7. İşletmenizde profesyonel yönetici kuklanıyorsunuzuz.
 Evet Hayır
8. İşletme yöneticisi işletme sahibi mi.
 Evet Hayır
9. İşletme sahip/sahiplerinin tahsil durumu.
 İlk Orta Lise Y.Okul/Fakülte Hiçbiri
10. İşletmenizle ilgili mali kararları kim almaktadır.
 İşletme sahibi
 Muhasebe müdürü
 Yönetim kuruluş
 Finansman müdürü
11. İşyerinizde nasıl bir eğitim yapılmaktadır.
 İşyerinde iş başı
 İşyerinde organize eğitim
 Kurs eğitimi
 Eğitim yapılmamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KOBİLERİN TEMEL SORUNLARI İLE İLGİLİ SORULAR

1. Kuruluş yeri ile ilgili sorunlarınız nelerdir, önem sırasına göre belirtiniz.

- Ulaşım ile ilgili sorunlar
- Altyapı ile ilgili sorunlar
- Çevresel sorunlar
- Diğer sorunlar
- Sorunumuz yoktur.

2. Kuruluş aşamasında fizibilite etüdü yaptınız mı.

- Evet
- Hayır

3. Yönetici ile ilgili sorunlarınız nelerdir.

- yönetici vasfı yetersiz
- Tahsil seviyesi yetersiz
- Tecrübe yetersiz
- Diğerleri
- Sorunumuz yoktur.

4. İşletmenizde karşılaştığınız en önemli sorunlar nelerdir. Önem Sırasına göre 1.2.3.... şeklinde belirtiniz.

- yönetici ve yönetin sorunu
- Kredi tedarik sorunu
- Öz kaynak sorunu
- Pazarlama Sorunu
- Hammadde tedarik sorunu
- Eğitim sorunu
- Kalifiye eleman sorunu

Diğerleri (varsa belirtiniz).....

5. Üretim ile ilgili sorunlarınız nelerdir.

- Mamülle ilgili sorunlar
- Makine ve tesis ile ilgili sorunlar
- Kapasite ile ilgili sorunlar
- Diğer sorunlar (varsa belirtiniz).....
- Sorunumuz yoktur.

6. Kullanılan üretim kapasitesi tam kapasitemi yoksa eksik kapasitemi.

.....%,.....

7. 1993-94 yıllarında ortalama kapasite oranınız kaçtır.

1993.....%..... 1994.....%.....

8. Eksik kapasite ile çalışıyorsa nedenleri nelerdir.

- Hammadde yetersizliği
- Finansal yetersizlik
- Talep yetersizliği
- İşçilik sorunları
- Teknoloji yetersizliği

9. Pazardaki talebiniz yeterli mi.

- Evet
- Hayır

10. 1990 yılından bu yana yatırım yaptınız mı.

- Evet
- Hayır

11. Şayet hayır ise nedenleri nelerdir.

- Kredi pahalılığı
- Talep yetersizliği
- Bürokratik engeller
- Bilgi noksanlığı
- Beş Nisan kararları.....

12. Pazarlama sorunlarınız nelerdir.

- Mamül ile ilgili sorunlar
- Tutundurma sorunu
- Fiyat ile ilgili sorunlar
- Talep yetersizliği
- Sorunumuz yoktur.

13. Mamülünüzün satışını nasıl yapıyorsunuz.

- Peşin
- 1 ay vade
- 2 ay vade
- 3 ay vade
- 4 ay veya daha fazla

14. İhracat yapıyor musunuz.

- Doğrudan kendi kuruluşum aracılığı ile
- Başka bir şirket aracılığı ile
- İhracat yapmıyorum.

15. İhracat faaliyetinde bulunmama nedenleri nelerdir.

- İç piyasa şartlarının uygun olmayışı
- Üretim yetersizliği
- Finansman güçlüğü
- Dış pazarlamada bilgi eksikliği
- Rekabet güçlüğü
- Diğerleri

16. Teşvik tedbirlerinden yararlanıyormusunuz.

- Evet
- Hayır

17. Hangi tür teşviklerden yararlandınız.

- Yatırıma ait teşvikler
- İhracata ait teşvikler
- Üretime ait teşvikler

18. Size göre işletmenizi halen kullanmakta olduğu Teknoloji, aynı sektörde faaliyet gösteren diğer firmalara göre hangi düzeyde dir.

- Geleneksel, alışla gelmiş teknoloji
- Modern teknolojiye geçme aşamasında
- Modern teknoloji

19. Gelişmiş teknolojiye geçmenizi engelleyen faktörler nelerdir.

- Talebin yeterli olmayışı
- Sermaye yetersizliği
- Yetişmiş teknik eleman eksikliği
- İş yerinin müsait olmaması

20. Kullanılan makinaların yaşları ne kadardır.

- 1 yıldan az
- 1-5 Yılları arası
- 5-10 Yılları arası
- 10 Yıldan fazla

21. Karşılaştığınız bürokratik zorluklar hangileridir.

- devletten sağlanan girdilerin elde edilememesi
- Belediyelerle olan ilişkilerden kaynaklanan sorunları
- Vergi iadeleri ile ilgili sorunlar
- Diğer bürokratik sorunlar.....

22. Beş Nisan kararları ile iş hacminizide bir değişiklik oldumu.

- Evet
- Hayır

23. Beş Nisan kararları işletmenizi en fazla hangi yönde etkiledi.

- Hammadde fiyatları arttı
- Siparişler yetişmedi
- Satışlarda azalma oldu
- Alacaklar tahsil edilemedi
- Üretim düştü.

24. Beş Nisan kararları firmanızın yatırım kararını nasıl etkiledi.

- Erteledik
- Ertelemedik
- Değişmedi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİNANSMAN İLE İLGİLİ SORULAR

1. İşletmenizi açarken gerekli parayı nereden karşıladınız.

- Kendi öz kaynaklarımdan
- Akraba ve arkadaşlardan borç aldım
- Ticari kredi kullandım
- Banka kredisi kullandım

2. 1993 ve 1994 yılı satış cironuz ne kadardır.

1993.....

1994.....

3. 1993, 1994 yılı toplam sabit varlıklarınız ne kadardır.

1993.....

1994.....

4. İşletmenizin alacak borç yapısı ne kadardır.

- Alacaklarım borçlarımdan fazladır.
- Alacaklarım borçlarımdan azdır.
- Alacaklarım borçlarıma eşittir.
- Borcum yoktur.

5. İşletmeniz kredi kullanıyormu.

- Evet
- Hayır

6. İşletmeniz krediye ihtiyaç duyduğu zaman daha fazla hangi kaynaklara baş vurmaktadır. Önem sırasına göre işaretleyiniz.

- Bankalar
- Müşteri avansları
- Akraba ve yakın çevre
- Ortaklardan alınan avanslar
- Diğerleri

7. Kullandığınız kredi çeşidi nedir.

- Ticari kredi
- Yatırım kredisi
- Serbest piyasa kredisi

8. Kullandığınız kredi miktarı ne kadardır.

1993.....%.....

1994.....%.....

9. Almış olduğunuz krediler % kaç ihtiyacınız karşılıyor.

.....

10. Mevcut kredi sistemi hakkındaki görüşleriniz nelerdir.

- Kredi kullanılmıyor
- Adaletsiz, faiz yüksek
- Vade kısa
- Kredi miktarı düşük
- Kredi miktarı uygun
- Normal
- Enflasyonla orantılı

11. Kredi maliyeti yüksekliği karşısında firmanızın tutumu ne olmuştur.

- Öz kaynak artırıldı
- Yatırım projeleri kısıldı
- Stok azaltıldı
- Personel azaltıldı
- Kapasiteyi düşürdük
- Diğerleri

12. İşletmenizin halen finansman sorunu var mıdır.

- Evet
- Hayır

13. Finansman sorununuzun niteliği nedir.

- Kredi bulamamak
- Kredi pahalılığı
- Öz kaynak yetersizliği
- Çalışma sermayesindeki artış
- Yatırımlar
- Diğerleri

14. Çalışma sermayenizin % kaçını hangi kalemlere yatırılıyorsunuz.

-%.....Hammadde ve malzemeye
-%.....Maaş ve ücretlere
-%.....Enerji giderlerine
-%.....Vergi giderlerine

15. Gelecek yıl nakit fazlası veya açığını belirlemek için ön çalışmanız oldumu.

- Evet
- Hayır

16. İşletmenizde elde ettiğiniz artık kazançları çalışma alanınız dışında kullanıyormusunuz.

- Evet
- Hayır

17. Artık kazançların çalışma alanı dışında yatırım sahaları nelerdir.

(Önem sırasına göre işaretleyiniz)

- Yatırım
- Gayrimenkul
- Oto Alım Satımı
- Menkul kıymetler

18. 1993-94 yıllarındaki kâr ve zararınız ne kadardır.

1993.....Kâr..... Zarar.....

1993.....Kâr..... Zarar.....

19. 1993-94 yıllarına ait zararınızın temel nedenleri nelerdir.

- Hammadde fiyatlarının çok yüksekliği ve hammadde teminindeki zorluklar
- Beş Nisan kararlarının etkisi
- Yönetimdeki eksiklikler
- Personel sorunu
- Teşvik yetersizliği
- Talep yetersizliği.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

AKAN, Murat: "Avrupa Topluluğu'nda Küçük ve Orta Boy İşletmeler", İ.K.V., İstanbul, 1988

AKGÜÇ, Öztin: "Finansal Yönetim", Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 56, İstanbul, 1989

AKMUT, Özdemir: "Küçük Sanayi İşletmelerinin Ekonomideki Yeri ve Önemi", Sanatkarlar ve Küçük Sanayiciler Kongresi, Ankara, 1989

AKTAY, Ergün: "Kredi Garanti Fonu", TOSYÖV Mektubu, Sayı: 29, Ankara, 1993

AKSOY, Ahmet: "İşletme Sermayesi Yönetimi", Ankara, 1991

ALPER, Cem: "Gümrük Birliği Küçük İşletmeleri Yutar", Akşam Gazetesi, 30. Temmuz. 1995

ALPUGAN, Oktay: "Küçük İşletmeler (Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi)", Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Trabzon, 1988

ALPUGAN, Oktay- ERK, Nejat ve Arkadaşları: "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Finansal Yapısı ve Finansal Sorunları ve Teşvik Sistemi Çerçevesinde Uygulanabilir Çözüm Önerilerinin Geliştirilmesi", KOSGEB, Ankara, 1994

ALTINKARDEŞ, Sehavet: "Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerinin Ekonomimizdeki Yeri ve Tanımlanması", Küçük ve Orta Teşebbüslerin Geliştirilmesi Semineri; MPM Yayını No: 120, Ankara, 1973

ASLAN, Celal: "Teknoloji Transferi ve İstihdama Etkisi", İstahmam Yaratıcı Girişimler Teknolojik Yenilikler ve Bölgesel Gelişme Uluslararası Semineri, Gaziantep, 1986

ASLANTAŞ, Mehmet: "Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerinin Donatım",
Tedarik ve Pazarlama Sorunları, MPM, Küçük ve Orta Sanayi
Teşebbüslerinin Geliştirilmesi Semineri, MPM Yayını, Ankara, 1973

ASO Dergisi: "Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Genel Sorunları", Yıl: 12,
Sayı: 92, Mayıs-Haziran, 1988

.....: "Avrupa Topluluğuna Giriş Aşamasında Türk Küçük İşletmelerinin
Durumu, Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Yolları", Esnaf ve Sanatkarlar
Konfederasyonu Yayını No: 11, Ankara, 1988

AYDEMİR, Şinasi, "KOBİ'ler ve Gümrük Birliği", TOSYÖV, Yuvarlak Masa
Toplantıları, Ankara, 1994

BAÇ, A.Alev: "Dünya'dan Çeşitli Örneklerle Küçük İşletmelerin Kalkınmadaki
Rolü", Dünya'da ve Türkiye'de Küçük İşletmelerin Kalkınmadaki Rolü
Sempozyumu, T.C.Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı/Birleşmiş Milletler Sınai
Kalkınma Teşkilatı/ SEGEM, Ankara, 17-18. Ekim.1983

BAĞRIAÇIK, Atilla: "Küçük İşletmelerin Başarısı Büyür Firmalarda Olumlu
Etkiler", İstanbul Sanayi Odası Dergisi, Sayı: 252, Şubat. 1987

BAĞRIAÇIK, Atilla: "Dışa Açıkma Sürecinde Küçük ve Orta Boy Firmalar",
İstanbul, 1984

BAYKAL, Olcay- PAZARCIK, Orhan ve GÜLMEZ, İlyas: "Küçük Sanayinin
Yeri ve Pazarlama Uygulamaları", MPM Yayınları No: 328, Ankara, 1987

BAYKAL, Olcay- ERGUN, Nazan ve PAZARCIK, Orhan: "Gıda Sanayiinde
Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Yolları"
MPM Yayını, Ankara, 1989

BERBEROĞLU, Necati ve DİRİMETKİN, Halil: "Türkiye Ekonimisi", Anadolu
Üniversitesi, A.Ö.F. Yayınları, Ankara, 1987

BİAR: "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Gelişimi ve Mevcut Durumu", Ankara, 1990

BİAR: "Orta Ölçekli İşletmelerin Geleceği", Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası ve Konrad Adenaver Vakfı yayını, Ankara, 1983

BİAR: "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yatırım Kararları ve Yatırım Teşvikler", BİAR, Ankara, 1992

BOLAT, Ömer; "Gümrük Birliğine Genel Bir Bakış", Zaman Gazetesi, 7.6.1995

BOZKURT, Davut: "Küçük ve Orta Boy Sanayi Kuruluşlarının Kredi ve Finansman Sorunları", Yan Sanayi Semineri, MPM Yayını, Ankara, 1994

BULMUŞ, İsmail- OKTAY, Ertan ve TÖRÜNER, Mert: "Küçük Sanayi İşletmelerinin Konumu, Önemi ve A.T.'a Girerken Karşılaşılabilecekleri Sorunlar İle Çözüm Yolları", MPM Yayını No: 426, Ankara, 1991

CAN, Halil- DOĞAN, Tuncer ve YAŞAR, Ayhan Doğan: "Genel İşletmecilik Bilgileri", Adım Yayıncılık Ltd.Şti., Ankara, 1991

CANBAŞ, Serpil: "Küçük ve Orta Boy Sanayi İşletmelerinin Finansal Sorunları ve Türkiye'de Avrupa Topluluğunda Küçük ve Orta Boy Sanayi İşletmelerine Sağlanan Finansal Destekler", 3.Ulusal İşletmecilik Kongresi, Nevşehir. 30.Kasım- 3.Aralık. 1989

CENNETOĞLU, Erdinç: "Küçük Sanayi İşletmelerinin Kalkınmada Rolü ve Sorunları", Türk Sanayi Kongresi, Makine Mühendisleri Odası, 1.Cilt, No: 83, 1972

CEYHAN, Haluk ve ERSİN, Arif: "XXI. Y.Y. Ekonomilerine Doğru Bir Kalkınma Aracı KOBİ, AT Örneği", İ.K.V Yayını No: 97, İstanbul

CEYLAN, Ali: "Küçük İşletmelerin Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri", İstihdam Yaratıcı Girişimler Teknolojik Yenilikler ve Bölgesel Gelişme Uluslararası Semineri, Gaziantep, Temmuz. 1986

CEYLAN, Ali: "Satın Alınacak Küçük Bir İşletmenin Değerlendirilmesi", Finansal Yönetim ve Yatırım Planlaması Dergisi, Mart .1983

CEYLAN, Ali: "Küçük İşletmelerin Finansal Sorunları", Finansal Yönetim ve Yatırım Planlaması Dergisi, Sayı: 12, İzmir, Aralık.1981

CEYLAN, Ali: "Küçük İşletmelerin Finansal Yönetimi ve Bursa Bölgesinde Bir Uygulama", Bursa, 1982

.....: Commissioğn of the Communities, Enterprises in Europe, Second Report Document, Luxembourg, 1992

CONGAR, Kemalettin: "Küçük İşletmelerin Rekabet Gücü Zayıf", Zaman Gazetesi, 15.5.1995

ÇAĞLAR, Ziya: "Türkiye'de Esnaf ve Sanatkarların Sosyal GÜvenlik Sorunları-Öneriler", Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir Esnaf ve Sanatkarlar Dernekleri Birliğinin Ortak Semineri, İzmir, 1983

ÇETİNKAYA, Fethi: "Esnaf ve Küçük Sanayicilerin Sorunları ve Çözümleri", II.Türkiye İktisat Kongresi, Sosyal Gelişme ve İstihdam Komisyonu Tebliğleri, Ankara, 1981

DEVLET Bakanlığı: "Türk Bilim Politikası", 1983-2003, Ankara, T.C.Devlet Bakanlığı, 1983

DPT: 1989 Yılı Programı, DPT Yayını, Ankara, 1988

DPT: "Küçük ve Orta Ölçekli İmalat Sanayi Anketi", Ankara, 1992

DPT: "Küçük Sanayi, DPT VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı", O.İ.K. Raporu, Ankara, 1989

DPT: "Esnaf ve Sanatkarlar, Küçük Sanayi V.Beş Yıllık Kalkınma Planı",
Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayını No: 1913, Ankara, 1983

DPT: "Kalkınma Planı, Beşinci Beş Yıl (1985,1989) 1988 Yılı Programı",
DPT Yayını, Ankara, 1987

DİLEK, Şener: "Doğu Anadolu Bölgesinde Özel Sektör İmalat Sanayinin
Kaynak Sorunu", (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi,
İ.İ.B.Fakültesi, Erzurum, 1982

ELİTOK, Hülya: "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracattaki Yeri ve
Önemi", ASO Dergisi, Mayıs-Haziran, Yıl: 12, Sayı: 92, 1988

ERAYDIN, Ayda: "Bölgesel Gelişmede Yeni Teknolojilerin Önemi", İstihdam
Yaratıcı Girişimler Teknolojik Yenilikler ve Bölgesel Gelişme Uluslararası
Semineri, Gaziantep, Temmuz.1986

ERCAN, Fevzi: "Küçük Sanayi Mensuplarının Meslek Eğitim İhtiyaçları",
MPM Yayını No: 358, Ankara, 1987

ERDİKİCİ, Şerif: "Küçük İşletmeler Yeniden Keşfediliyor", Zaman Gazetesi,
6.4.1995

ERDOĞAN, Muammer: "İşletme Finansmanı", Dicle Üniversitesi Diyarbakır
M.Y.O Yayını No: 2, Diyarbakır, 1991

ERKAN, Mehmet: "Enflasyonist Ortamda İşletmelerin Ticari Kredi
Yöntemleri", Basılmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 380,
Eskişehir, 1990

ERSİN, Arif ve CEYHAN, Haluk: "21.Y.y. Ekonomilerine Doğru Bir Kalkınma
Aracı KOBİ (AT Örneği)", İ.K.V. Yayın No: 97

ERSOY, Arif: "Küçük Sanayi İşletmelerinin İktisadi Etkinliklerini Artırmaya Yönelik Bir Yaklaşım", Küçük İşletmelerin Problemleri ve Çözüm Yolları Sempozyumu/SEGEM, İstanbul, 12-13. Aralık 1993,

.....: "Esnaf ve Sanatkarlar Küçük Sanayi Özel İhtisas Komisyon Raporu", DPT, Ankara, 1983

ERTUNA, Özer: "Küçük ve Orta Boy İşletmeler Kredi Bulmada Zorlanıyor", İSO Dergisi, Yıl: 22, Sayı: 253, 15.Mart.1987

FINDIKLI, Remzi: "Küçük Sanayi İşletmelerinin Gerekliği ve Sorunları", Küçük İşletmelerin Problemleri ve Çözüm Yolları Sempozyumu, Ankara, 1989

GİĞDEM, Turan: "KOSGEB Dergisi Sanayicinin Sesi", Temmuz-Ağustos-Eylül, 1991

..... : "Gümrük Birliğinin Gerçek Yüzü, Girişim Dergisi", TOSYÖV Yayını, Sayı: 3, Nisan 1995

GÖKDUMAN, Nezih: "Dünya'da ve Türkiye'de Küçük İşletmelerin Kalkınmadaki Rolü", Sempozyum Tebliği 17-18.Ekim.1983

GÖNENLİ, Atilla: "Türk İşletmelerinin Kredilendirilmesi", Sevk ve İdare Dergisi, Ocak.1975

GÜNEYSU, M.: "Ülkemizde Küçük Sanayinin Kalkınmadaki Önemi ve Yaşama Sebepleri"

GÜRBÜZ A.O: "İşçi ve Halk Şirketleri Örneğinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları ve Çözüm Alternatifleri", Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi İstanbul, 1987

HUGO, Simone: "Avrupa'da Küçük ve Orta İşletmeler", Avrupa Dergisi, Kasım. 1982

.....: "İktisat ve İş dünyası Bolteni", Yıl: 1, Sayı: 5 Ocak-Şubat.1992,

İLKİN, Akın: "Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, 3. Baskı, 1979

.....: "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Banka Kredilerinden Yararlanamıyor", İ.S.O Dergisi, Yıl: 22, Sayı: 253, 15.Mart.1987

.....: "1992 Yılında Küçük ve Orta Boy Sanayi Kuruluşları", İSO Dergisi, İstanbul, 1992

JÜRGENSMAN, H.H: "Almanya'da Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ) Politikası ve Bunların Teşvik Edilmesi", TOSYÖV, Almanya'da KOBİ'ler İçin Girişimcilik ve Teşvik Programı, Ankara, Temmuz.1994

KALKIŞ, Yıldırım: "Küçük Sanayici, Küçük Tacir ve Esnaf Kredi Sorunları", II. Türkiye İktisat Kongresi Sosyal Gelişme ve İstihdam Komisyonu Tebliğleri, DPT Yayınları, Ankara, 1981

KARATAŞ, Süleyman: "Sanayileşme Sürecinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler", İstanbul, 1991

KAVUNCU, İsmail: "Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Sorunları", ASO Dergisi, Sayı: 93, Temmuz-Ağustos.1988

KILIÇ, Salih: "KOBİ'ler ve Gümrü Birliği", TOSYÖV, Yuvarlak Masa Toplantıları, Ankara, 1994

KIZANLIK, Bülent: "Gümrük Birliği Nedir", A.T. Diye Diye, BOSYÖD Yayınları No: 1, Bursa

.....: "KOBİ'ler ve Özelleştirme", Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı, Yuvarlak Masa Toplantıları, Ankara, Aralık.1994

KOPARAN, Tenal: "Türkiye'nin Kalkınmasında Küçük Sanayinin Önemi ve Katkısı", Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Ankara, 1977

..KOSGEB: "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Finansal Yapısı", KOSGEB, Ankara, 1994

.....: "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Finansal Yapısı", Finansal Sorunları ve Teşvik Sistemi Çerçevesinde Uygulanabilir Çözüm Önerilerinin Geliştirilmesi, KOBGEB, Ankara, 1993

.....: "1994 Yılı Faaliyet Raporu", KOSGEB, Ankara, 1994

.....: "1995 Yılı Çalışma Programı", KOSGEB, Ankara, 1995

.....: "1995 Yılı Faaliyet Raporu", KOSGEB, Ankara, 1995

.....: "Küçük ve Orta Boy Teşebbüslerin Sorunları", Çözüm Yolları ve Geliştirilmesi Semineri, İkinci Grup Raporu, MPM Yayını, Ankara, 1987

.....: Küçük ve Orta Büyük Teşebbüslerin Brokratik Yükün Kaldırılması Sempozyumu, TOBB Yayını No: 55, İstanbul, 11-13.Ocak.1988

LAKE, Michael: "Avrupa Topluluğunda Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere İlişkin Programlar", Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Sorunları, Uluslararası Sempozyum İSO, 17.Mart.1991

MATSUTANİ, Hironao: "Japonya'da Esnaf ve Sanatkarların (Küçük İşletmeler) Ekonomideki Yeri, Rolü, İzlenen Politikalar Sağlanan İmkanlar", 1983 Dünya Küçük İşletmeler Yılında Esnaf ve Sanatkarlarımızın Semineri, Derleyen: Necati Taşkıran ve Süleyman Tahtalıoğlu, 1983

MAZLUM, Mustafa: "Türkiye'de Küçük Sanayi Nasıl Gelişebilir", Çukurova Üniversitesi İ.İ.B.Fakültesi Dergisi, 1988

MORGİL, Orhan: "Yeni Dönemde Uygulanması Gereken Sanayi Politikaları", Sanayileşme Politikaları Açık Oturum ASO Dergisi, Eylül-Ekim, 1991

MORTAŐ, Kenan: "AT'da Küçük ve Orta lekli İŞletmeler Sorunu", Avrupa Topluluğu ve Türkiye Avrupa Topluluğu İlişkileri Semineri, TOBB, İzmir, 14-15.Nisan.1988

MÜFTÜOĞLU, Tamer: "Sanayi İŞletmelerinde Kuruluş Yeri ve Seçimi ve lek Sorunu", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1983

MÜFTÜOĞLU, Tamer: "Türkiye'de Küçük ve Orta lekli İŞletmeler (Sorunlar-neriler)", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Faklteki, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara, 1989

MÜFTÜOĞLU, Tamer: "KOBİ'ler Ekonomiden Siliniyor", ASOMEDYA Dergisi, Ankara, AĞustos. 1993

MÜFTÜOĞLU, Tamer: "Küçük retim Bitkisel Hayatta", ASOMEDYA Dergisi, AĞustos. 993

MÜFTÜOĞLU, Tamer: "Türkiye'de Küçük ve Orta lekli Sanayi İŞletmelerinde Başlıca Darboğazlar ve ıkıŐ Yolları", ASO Dergisi, Yıl: 12, Sayı: 93 Temmuz-AĞustos.1988

MÜFTÜOĞLU, Tamer: "nemli Olan Büyüklük, Küçüklük Değil, Girişimcilik", ASOMEDYA, Ankara, 19.AĞustos.1993

MÜFTÜOĞLU, Tamer: "Türkiye'de Esnaf ve Sanatkar ve Küçük İŞletmeler Kesimine Yönelik Sosyal Güvenlik Sisteminin Değerlendirilmesi", TES-AR Yayınları No: 8, Ankara, 1993

OKTAY, M.Kemal: "Türkiye'de Sosyal Gvenlikve Sosyal Sigorta Uygulamaları", TOSYÖV Ankara, Temmuz. 1994

OLALI, Hasan ve Arkadaşları: "Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler ve Uygulanan Ekonomik, Mali ve Sosyal Politikaların Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Açısından Değerlendirilmesi (Sorunlar - Çözüm Önerileri)", İzmir, 1993

ÖZ, Alp Şan: "Küçük İşletmeler", Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Ankara, 1971

ÖZDEMİR, Mahmut: "Orta ve Küçük İşletmelerin Sorunları ve Çözüm Yolları", Bayrak Gazetesi, 22. Haziran, 1990

ÖZGİRAY, Cahit: "Küçük ve Orta Boy Sanayi Teşebbüslerinde Uzun Vadeli Eğitim Planlamasında Eğitim Teknoloji Modeli Bilgisayar Destekli Eğitim", KOBİ'lerin Sorunları ve Çözüm Yolları Geliştirme Semineri, Ankara, 1987

ÖZGÜÇ, İnce: "Yeniliklerin Küçük Sanayiye Etkisi", İstahdam Yaratıcı Girişimler Teknolojik Yenilikler ve Bölgesel Gelişme Uluslararası Semineri, Gaziantep, Temmuz.1986

PAZARCIK, Orhan ve GÜLMEZ, İlyas: "Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Pazarlama Sorunları", Küçük ve Orta Boy Sanayi Teşebbüslerinin Sorunları, Çözüm Yolları ve Geliştirilmesi Semineri, MPM Yayını No: 358, Ankara, 1983

.....: "Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-94)", Resmi Gazete, Yıl: 69, Sayı 20217, Ankara, 6. Temmuz.1989

SABUNCUOĞLU, İsmail H.: "Teknolojik Gelişmede İstihdam Sorunu", İstihdam Yaratıcı Girişimler Teknolojik Yenilikler ve Bölgesel Gelişme uluslararası Semineri, Gaziantep, Temmuz.1986

SABUNCUOĞLU, İsmail: "Tarımda Teknoloji Transferi ve Üretim İlişkileri", Teknoloji 1. Milli Kongresi, Ankara, 8-10. Mayıs. 1984

SARIASLAN, Halil: "Venture Capital (Risk Sermayesi) Finansman Modeli ve Türkiye'de Uygulama Olanakları", ASO Dergisi, Özel Eki, Ocak-Şubat.1992

SEZER, Cengiz: "Küçük ve Orta Boy İşletmeler Açısından Sosyal Güvenlik ve Bağ-Kur", KOBİ'ler ve Sosyal Güvenlik, Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Vakfı (TOSYÖV), Ankara, Temmuz. 1994

SOURİC, Hari. D: (Çeviren: Şanar Hapaoğlu), "Küçük Sanayilerin Ülkenin Kalkınması Bakımından Önemi", Küçük Sanayi Bülteni KÜSGEM Yayını, Nisan. 1973

ŞAHİN, Mustafa: "KOBİ'ler Gümrük Birliğinden Nasıl Etkilenecek", Gümrük Birliği Dünya Eğilimi Sayı: 35, Ankara, 1994

TERCAN, Cemal: "Türkiye'de Küçük Sanayi Sitelerinin Önemli Sorunları ve Çözüm Önerileri", Küçük Sanayi Siteleri Sempozyumu, Ankara, 1989

TUNCER, Selahattin: "AT. İle İmzalanan Ankara Anlaşmasının 30.yılında Hala Gümrük Birliği Tartışılıyor", BOSYÖD

.....:Türkiye Halk Bankası Genel Müdürlüğü Sanayi Kredileri Bölümü Mektupları, Genel Mektup No: 58, Ankara, 21.2.1992

.....: Türkiye İ. ESnaf ve Sanatkarlar Şurası, Ankara, 1990

.....:"KOBİ'lerin Geleneksel Nitelikleri Sorunları", KOBİ'lerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözümleri, Türkiye Ticaret Sanayi Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsalar Birliği, Ankara, Temmuz. 1990

.....: "Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri", TOBB, Ankara, 1990

TOBB: "Orta ve Küçük İşletmelerin Finansal Sorunları Çözüm İçin Bir Finansal Paket Önerisi", TOBB, Ankara, 1994

TOBB.: "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Konferansı", KOSGEB, TOBB,Ankara, 1994

TOBB: "Orta ve Küçük İşletmeler Kurulu Raporu", TOBB, Ankara, 1993

TOKOL, Tuncer: "Küçük İşletmelerin Pazarlama Sorunları", İstihdam Yaratici Girişimler Teknolojik Yenilikler ve Bölgesel Gelişme Uluslararası Semineri, Gaziantep, Temmuz.1986

TOMAK, Mehmet ve İŞLER, Nermin: "KOBİ'lerin AR-GE Faaliyetlerinin Yetersizliği ve Çözüm Yolları", Küçük ve Orta Boy Sanayi Teşebbüslerinin Sorunları, Çözüm Yolları ve Geliştirilmesi Semineri, Ankara, 1987

ÜREYEN, Mendun: "Türkiye Çalışma Mevzuatı ve Küçük ve Orta Boy Teşebbüslerin Mevzuat Sorunları", Küçük ve Orta Boy Teşebbüslerin Sorunları ve Çözüm Yolları ve Geliştirme Semineri, MPM Yayını No: 358, Ankara, 1987

ÜSDİKEN, Behlül ve ENBİYAOĞLU, Hayat: "Büyük İşletmeler Desteğinde Küçük İşletmeler", İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt:16, Sayı: 2, Kasım. 1987

YALÇIN, Mahmut Esat: "Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Sorunları ve Çözüm Önerileri", ASO Dergisi, Yıl: 12, Sayı: 93, Ankara, Temmuz-Ağustos, 1988

YALIM, Güler: "Türkiye'de Küçük İşletmeler ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca Bu İşletmelere Götürülen Hizmetler", İşletmelerde Başarılı Yönetim Sempozyumu, Ankara, 12-13-14.Ekim. 1983

YILMAN, Memiş: "Gümrük Birliği Nedir", A.T Diye Diye, BOYÖD Yayınları No: 1, Bursa

YÜKSEL, Ali Sait: "Küçük İşletmelerin Özellikle Finansal Sorunları", İSO Dergisi, Yıl: 22, Sayı: 253, 15.Mart.1987

YÜKSEL, Ali Sait: "Ortak Pazarda Küçük ve Orta İşletmelerin Sorunları", DPT Yayını, No: 887, Ankara, Nisan. 1970